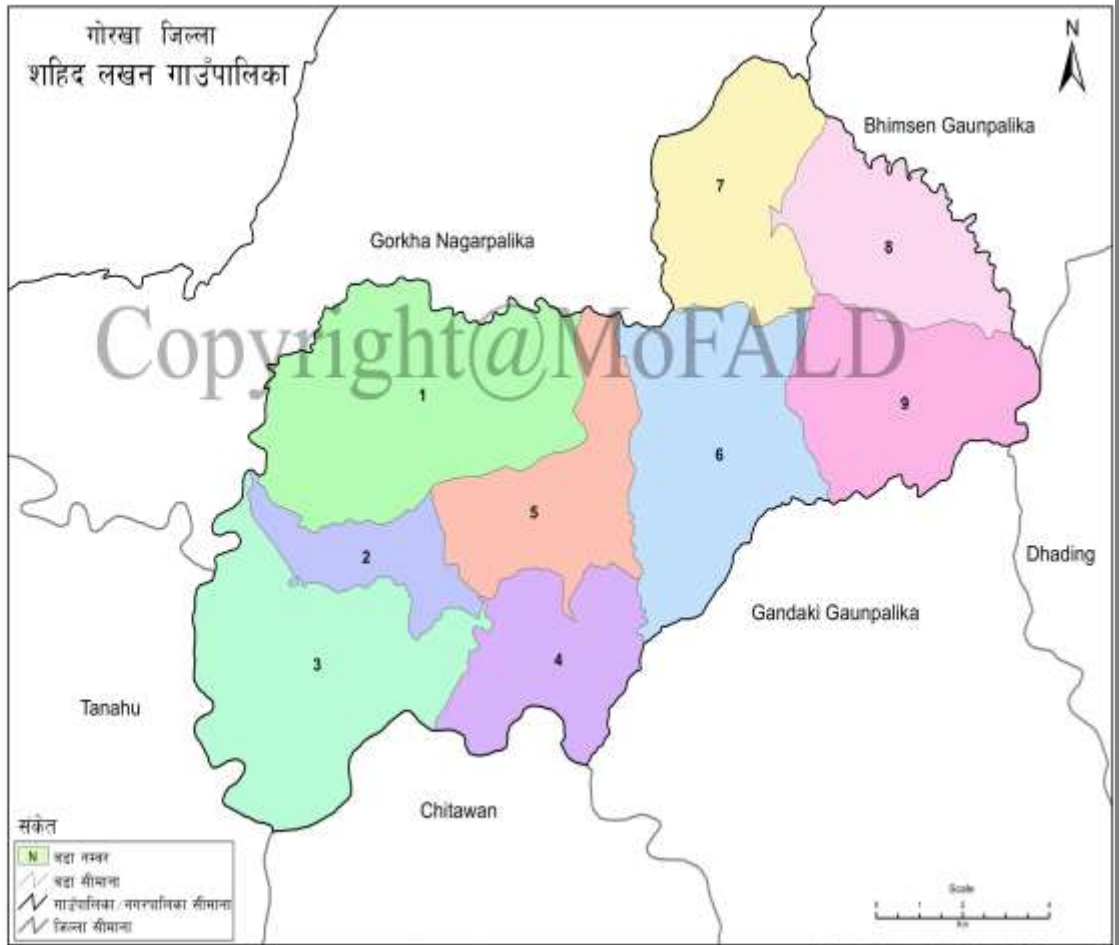

अन्तिम मस्यौदा

शहिद लखन गाउँपालिका, गोरखा

प्रथम आवधिक योजना

२०७८/७८ - २०८२/८३

मंसिर, २०७८

कृतज्ञता ज्ञापन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम यस गाउँपालिकाले पहिलो पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्न पाएकोमा गौरवान्वित महसुस भएको छ । नेपालको संविधानमा व्यवस्था भएबमोजिम स्थानीयतहको कार्यजिम्मेवारी र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा व्यवस्था भएको कार्यक्षेत्र, पन्ध्रौं योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना, दिगो विकासका राष्ट्रिय लक्ष्यलाई तथा विषयगत एवं अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रलाई आधारमा लिई स्थानीयकरण गर्ने कार्यका साथै सान्दर्भिक विषयलाई आधारमा लिई यो योजना तर्जुमा गरिएको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्थानीय तहको लागि जारी भएको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ (नमुना) मा उल्लिखित निर्दिष्ट प्रक्रिया अवलम्बन गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाले योजनाबद्ध विकासद्वारा शहिद लखनवासीको समष्टिगत जीवनस्तर सुधारका लागि "कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दीगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन" भन्ने दीर्घकालीन सोचसहित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्मका लागि प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता गरेको छ ।

आवधिक योजना तर्जुमाका गाउँ कार्यपालिकाका उपाध्यक्ष श्रीमती इन्दिरा तिवारीज्यू सबै वडाका अध्यक्षज्यूहरू लगायत सबै कार्यपालिका सदस्यज्यूहरू, राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, गाउँ सभाका सदस्य, शिक्षक, बुद्धिजीवी एव अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय गैरसरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्र, विभिन्न संघ-संस्थाहरू एवं नागरिक समाजका प्रतिनिधिको सक्रिय सहभागिता, सुझाव र योगदानका लागि आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी आवधिक योजना तर्जुमामा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी निर्वाह गर्नु हुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्रीजीवन बहादुर आले मगर तथा योजना तर्जुमामा संलग्न हुनुहुने लगायत गाउँपालिकाका सबै शाखा प्रमुख एवं सबै कर्मचारीहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा सहयोग प्रदान गरेर स्थानीय सरकारको विकास प्रयासमा योगदान पुऱ्याउनु भएकोमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश नीति योजना आयोगका पदाधिकारीज्यूहरू, विज्ञ र सरोकारवालाहरू धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै गरी गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्न विशेषज्ञ सहयोग र सेवा प्रदान गर्ने पूर्णिमा परियोजना (Mott Mac Donald) तथा सेमिड नेपाल (CEMID Nepal) सबै विज्ञहरूलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साझेदारहरूका सद्भाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु ।

मंसिर, २०७८

(रमेशबाबु थापा मगर)

अध्यक्ष

शहिद लखन गाउँपालिका

धन्यवाद ज्ञापन

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को अधीनमा रही यस गाउँ पालिकाले आफ्नो प्रथम पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयनको प्रतिवद्धता सहित प्रकाशन गर्न लागेकोमा खुशी लागेको छ। यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाका विभिन्न चरणमा संलग्न अध्यक्ष ज्यु लगायत सबै वडा अध्यक्षहरू कार्यपालिकाका सबै सदस्यहरू, विषयगत समितिहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत एवं विषयगत शाखा प्रमुख लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरू र पूर्णिमा परियोजनाका तर्फबाट यस गाउँ पालिकाका योजना तथा सुशासन सल्लाहकार र इन्जिनियर सबैलाई उहाँहरूको सहयोग र सहकार्यका लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग र सहकार्य गर्ने सम्बद्ध सम्पूर्ण पक्षहरूप्रति मेरो व्यक्तिगत तथा शहिद लखन गाउँपालिकाको तर्फबाट आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु।

"कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दिगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन" भन्ने दीर्घकालीन सोच सहित निर्माण भएको यस आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनले समग्र गाउँपालिकाको मुहार फेर्ने कुरामा हामी सबै आशावादी छौं। यसको सफल कार्यान्वयनमा यहाँहरूको भूमिका अझै महत्वपूर्ण र सकारात्मक रहने विश्वास लिएको छु। यसका लागी सबैको सहयोग, सहकार्य र सदभाव हाम्रा लागी अपरिहार्य छ। अन्तमा, यो आवधिक विकास योजना दस्तावेज निर्माणमा सहयोग गर्ने पूर्णिमा परियोजना (Mott Mac Donald) को सम्पूर्ण टिम र परामर्शदाता (CEMID Nepal) को प्राविधिक टिमलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

मंसिर, २०७८

(इन्दिरा तिवारी)

उपाध्यक्ष

शहिद लखन गाउँपालिका

मन्तव्य

शहिद लखन गाउँपालिकाको योजनाबद्ध विकासका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम यस गाउँपालिकाको पहिलो पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्न पाएकोमा गौरवान्वित महसुस भएको छ। शहिद लखन गाउँपालिकाको योजनाबद्ध विकासद्वारा समस्त नागरिकको जीवनस्तर सुधारको लागि "कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दिगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन" भन्ने दीर्घकालीन सोच सहित आर्थिक वर्ष २०७८ /७९ देखि २०८२/८३ सम्मका लागि शहिद लखन गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता गरेको छ ।

यस आवधिक योजना निर्माणका लागि नेतृत्वदायी भूमिका खेल्नु हुने शहिद लखन गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरू, कार्यपालिका सदस्यहरू लगायत सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, विशेषज्ञ, विज्ञ र समस्त सरोकारवालाहरू तथा कर्मचारी मित्रहरू धन्यवादका पात्र छन्। यस योजना निर्माणका सन्दर्भमा गाउँपालिकालाई निरन्तर सहयोग र सहजीकरण गर्ने पूर्णिमा परियोजना तथा सेमिड नेपालको समग्र परामर्शदाता विज्ञ समूहका सदस्यहरूप्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साझेदारहरूका सद्भाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु।

मंसिर, २०७८

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषयसूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नम्बर
१	परिच्छेद - १ परिचय	१
१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	आवधिक योजना तर्जुमाको उद्देश्य	१
१.३	आवधिक योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया	२
१.४	योजना तर्जुमाका आधारहरू	२
१.५	हालसम्मको विकास समीक्षा	३
२.	परिच्छेद - २ गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण	६
२.१	परिचय	६
२.२	भौगोलिक अवस्थिति, क्षेत्रफल र सिमाना	७
२.३	जनसंख्या, जातजाति र धर्म	८
२.४	हालको जनसंख्या	९
२.५	आर्थिक अवस्था	१०
२.६	सामाजिक अवस्था	११
२.७	भौतिक पूर्वाधार	१२
२.८	वन तथा वातावरण	१३
२.९	सुशासन र संस्थागत विकास	१४
खण्ड - एक: आवधिक योजना तर्जुमा		१७
३	परिच्छेद - ३ दीर्घकालीन सोच लक्ष्य र उद्देश्य	१७
३.१	पृष्ठभूमि	१७
३.२	सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौती विश्लेषण	१७
३.३	दीर्घकालीन सोच	२०
३.४	समष्टिगत लक्ष्य	२१
३.५	समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य	२१
३.६	समष्टिगत उद्देश्य	२२
३.७	समष्टिगत रणनीति	२२
३.८	विकासमा क्षेत्रगत भूमिका	२२
४.	परिच्छेद ४ समष्टिगत आर्थिक नीति	२४
४.१	कुल गार्हस्थ उत्पादन र क्षेत्रगत योगदान	२४
४.२	कुल गार्हस्थ उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि र लगानी	२५
४.३	सार्वजनिक खर्च	२६
४.४	सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू	२८

५	परिच्छेद - ५ आर्थिक विकास योजना	३०
५.१	पृष्ठभूमि	३०
५.२	समष्टिगत आर्थिक विकास	३०
५.३	कृषि, पशुपन्ध्री विकास तथा खाद्य सुरक्षा	३१
५.४	पर्यटन	३७
५.५	उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	४२
५.६	वित्तीय तथा सहकारी विकास	४६
५.७	श्रम तथा रोजगारी	४९
६	परिच्छेद - ६ सामाजिक विकास	५३
६.१.	शिक्षा	५३
६.२	आधारभूत स्वास्थ्य र पोषण	५८
६.३	लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग	६२
६.४	युवा तथा खेलकुद	६७
६.५	खानेपानी तथा सरसफाइ	७०
७	परिच्छेद - ७ पूर्वाधार विकास	७३
७.१	यातायात पूर्वाधार	७३
७.२	भवन, आवास बस्ती विकास तथा सामाजिक पूर्वाधार	७७
७.३	सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण क्षेत्र	८१
७.४	विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	८४
७.५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	८६
८	परिच्छेद - ८ वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	८९
८.१	वन, वातावरण, जैविक विविधता तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	८९
८.२	जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन	९४
९	परिच्छेद - ९ सुशासन तथा संस्थागत विकास	९९
९.१	सुशासन तथा सेवा प्रवाह	९९
९.२	योजना तथा तथ्याङ्क	१०४
९.३	अनुगमन तथा मूल्यांकन	१०८
९.४	आन्तरिक राजस्व परिचालन	११२
१०	परिच्छेद - १० नतिजा खाका	११८
१०.१	पृष्ठभूमि	११८
१०.२	विषयगत तर्कबद्ध खाका	११९
खण्ड - दुई: पुनरुत्थान योजना		१४३
	परिच्छेद - ११ पुनरुत्थान योजना	१४३
११.१	पृष्ठभूमि	१४३
११.२	वस्तुगत अवस्था	१४३

११.३	प्रमुख समस्या	१४४
११.४	अवसर र चुनौती	१४४
११.५	लक्ष्य	१४५
११.६	उद्देश्य	१४५
११.७	रणनीति	१४५
११.८	कार्यनीति	१४५
११.९	प्रमुख कार्यक्रमहरू	१४६
११.१०	अपेक्षित उपलब्धि	१४७
खण्ड – तीन: मध्यकालीन खर्च संरचना		१५०
१२	परिच्छेद- १२ मध्यकालीन खर्च संरचना	१५०
१२.१	परिचय	१५०
१२.२	मध्यकालीन खर्च संरचनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	१५१
१२.३	वित्तीय व्यवस्था	१५२
१२.४	विषयगत उद्देश्य	१५५
१२.५	विषयगत मध्यकालीन नतिजा खाकाहरू	१५६
अनुसूचीहरू		१७५
अनुसूची १	शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा अवलम्बन गरिएको विधि र प्रक्रिया	१७५
अनुसूची २	गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि पूर्व तयारी गोष्ठीका सहभागीहरूको विवरण	१७८
अनुसूची ३	गाउँ/नगरपालिकाको पार्वचित्र/आवधिक योजना तयारीको लागि आवश्यक तथ्यांक संकलन दुई दिने अभिमुखीकरण/तालिम कार्यक्रममा उपस्थित सहभागीहरूको विवरण	१८०
अनुसूची ४	गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँविकास योजना तर्जुमाका लागि संस्थागत तथ्यांक संकलन एवं फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रमका सहभागीहरूको विवरण	१८२
अनुसूची ५	गाउँपालिका प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरूको विवरण	१८३
अनुसूची ६	गाउँपालिका प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठीमा विसयागत समित अनुसार सहभागीहरूको विवरण	१८५
अनुसूची ७	आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परिमार्जित कार्ययोजना	१८७
अनुसूची ८	परियोजना बैंक	१८८
अनुसूची ९	आवधिक योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित दृश्यहरू	१९२

परिच्छेद १ प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संघीय संविधानले तीन तहको सरकारको व्यवस्था गरी कार्य जिम्मेवारीको बाँडफाँट सहित प्रत्येक तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा कानून बनाउने, नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने, वार्षिक बजेट बनाउने र निर्णय गर्ने अधिकार र जिम्मेवारी पनि तहगत सरकारलाई प्रदान गरेको छ। संविधानले प्रत्याभूत गरेका मौलिक हक तथा राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वमा उल्लिखित प्रावधानलाई योजनाबद्ध रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनु पर्ने सबै तहका सरकारको दायित्व रहेको छ। राज्यले अन्तरराष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप वि. सं. २०८७ साल सम्ममा दिगो विकासको लक्ष्य समेत हासिल गर्नु पर्ने र स्थानीय सरकारले पनि यी लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गरी तदनुरूप लक्ष्यमा योगदान पुर्याउनु पर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ। २०७४ सालमा तीनै तहको निर्वाचन पश्चात जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू संविधानबाट परिलक्षित दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न क्रियाशील रहेका छन्। स्थानीय तहमा संवैधानिक दायित्वलाई प्रणालीगत रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा रहेको छ। यस ऐनमा सम्बन्धित गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकारक्षेत्रभित्रका विषयमा विकासका लागि आवधिक विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस्तो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई समेत ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यसै सिलसिलामा राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना), २०७५, नेपालको पन्ध्रौँ योजना र गण्डकी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाको मूलभूत पक्षलाई समेत सन्दर्भमा राखी शहिदलखन गाउँपालिकाका विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग गरिएको चरणबद्ध अन्तरक्रिया पश्चात गाउँपालिकाले यो आवधिक विकास योजना (२०७८/७९- २०८२/८३) तर्जुमा गरेको हो।

१.२ आवधिक योजना तर्जुमाका उद्देश्य

नेपालको संविधानको प्रस्तावना, नेपाली नागरिकका मौलिक हक र कर्तव्य, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति तथा संविधानको धारा ५७ अन्तर्गतका अनुसूची ८ र ९ मा उल्लेखित स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र तथा धारा ५९ र ६० मा उल्लेखित स्थानीय तहको आर्थिक अधिकारको प्रयोग र राजस्व बाँडफाँट सम्बन्धी व्यवस्था तथा धारा २१४ देखि २३० सम्म व्यवस्था भएका स्थानीय तहको व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन, ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ दफा २४ देखि २६ सम्मको योजना सम्बन्धी व्यवस्था तथा समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली स्थापना गर्ने नेपालको सोच र समृद्ध प्रदेश सुखी नागरिक सहितको प्रदेश स्थापना गर्ने गण्डकी प्रदेशको सोचलाई यस गाउँपालिकामा उपलब्ध आफ्नो स्व-आर्जन, संघ, प्रदेश तथा विभिन्न विकास साझेदारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा बजेट र निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रबाट उपलब्ध हुने श्रोत साधनलाई योजनाबद्ध, दीगो एवं विवेकपूर्ण रूपमा परिचालित गर्दै अगाडि बढ्ने संकल्प गरिएको छ।

यो प्रथम आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा सरोकारवालाहरू समेतको सहभागीतामा गाउँपालिकाले लिएको “कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दीगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन” को दीर्घकालीन सोचलाई

योजनावद्ध रूपमा कार्यान्वयन गरी शहिद लखन गाउँपालिकावासीको आर्थिक तथा सामाजिक जीवनस्तरमा सुधारका लागि विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्नु यस आवधिक योजनाको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।

१.३ आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्वीकृत स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना कार्यविधिले निर्धारण गरेका प्रक्रिया र कार्यविधिलाई अनुशरण गरी पालना गरिएको थियो । यसका साथै संघीय १५ औं आवधिक योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरूसँग सामन्जस्य हुनेगरी र सम्भव भएसम्म एक अर्काका परिपुरक हुने गरी तर्जुमा गरिएको छ । यसैगरी शहिद लखन गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष तथा कार्यपालिका सदस्यज्युहरू, गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा शाखा प्रमुखहरू, विषयगत निकायका प्रमुखहरू, विज्ञ एवं सल्लाहाकार समूहका सदस्यहरू, गाउँपालिकासँग आवद्ध संघसंस्था तथा सरोकारवालाका प्रतिनिधिहरूको प्रत्यक्ष वा परोक्ष सहभागिता रहने गरी कार्यशाला, छलफल तथा प्रतिक्रिया प्राप्त हुने गरी सहभागितात्मक विधि अवलम्बन गरी तर्जुमा गरिएको थियो ।

२०७७ साल माघ महिना देखि २०७८ साल कार्तिक महिनासम्म गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू र सरोकारवाला समूह सबैसँग गरिएका आवधिक योजना पूर्व तर्जुमा पूर्व तयारी देखि अवलम्बन गरिएका विधि प्रक्रिया, छलफल, सहभागिता र प्रतिक्रियाको विस्तृत विवरण अनुसूचीमा राखिएको छ ।

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरू

शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न दस्तावेजको अध्ययन गरिएको थियो ।

- नेपालको संविधान,
- नेपालको पन्ध्रौं योजनाको दस्तावेज,
- नेपालको दीर्घकालीन सोचपत्र विसं २१०० (सन २०४३),
- दीगो विकासका लक्ष्यहरू तथा तिनले निर्धारण गरेका प्रमुख क्षेत्रहरू,
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४,
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४,
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७
- नेपाल सरकारका क्षेत्रगत नीतिहरू, विषयगत रणनीतिहरू,
- विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी नेपाल सरकारका नीति तथा रणनीतिहरू,
- नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका निर्देशनहरू,
- आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना), २०७५
- गाउँ/नगर वस्तुगत विवरण तयारी कार्यविधि, २०७४
- गण्डकी प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना, वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा क्षेत्रगत नीति तथा कार्यक्रमहरू,
- स्थानीय तहमा क्रियाशील प्रमुख राजनीतिक दलका घोषणापत्र,
- शहिद लखन गाउँपालिकाका विज्ञ समूहबाट प्रदान गरिएका सुझावहरू

- स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, बुद्धिजीवी, निजी, गैरसरकारी तथा नागरिक समाजबाट प्राप्त सुझावहरू
- प्रदेश तथा जिल्लास्तरीय कार्यालयका कार्यक्रम तथा अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुझावहरू
- सहकारी, वन उपभोक्ता समूह तथा नागरिकबाट प्राप्त सुझावहरू
- गाउँपालिकाका गत विगत वर्षका वार्षिक कार्यक्रम, बजेट, नीति, निर्देशिका तथा कानूनहरू
- गाउँपालिकाबाट अध्ययन गराइएका विभिन्न कार्यक्रम, नीति, बजेट तथा सम्बन्धित दस्तावेजहरू

१.५ हालसम्मको विकास समीक्षा

दीर्घकालीन सोच सहितको पन्ध्रौँ राष्ट्रिय योजनाले 'समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली' को दीर्घकालीन सोच बमोजिम समृद्ध अर्थतन्त्र, सामाजिक न्याय तथा परिष्कृत जीवन सहितको समाजवाद उन्मुख लोककल्याणकारी राज्यको रूपमा रूपान्तरण गर्दै उच्च आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने आधार निर्माण गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्य लिएको छ । नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेको प्रतिबद्धता बमोजिम मुलुक सन् २०३० सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने आधार तयार गर्ने, सन् २०२२ मा अति कम विकसित मुलुकबाट स्तरोन्नति गर्दै सन् २०३० मा मध्यम आय भएको मुलुकमा पुग्ने दीर्घकालीन लक्ष्यतर्फ निर्दिष्ट रहेको

छ ।

गण्डकी प्रदेशले २०७७ साल वैशाखमा प्रदेशको वस्तुगत विवरण र प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरी सार्वजनिक गरेको छ । यस आवधिक योजनाले "समृद्ध प्रदेश र सुखी नागरिक" भन्ने प्रदेशको दीर्घकालीन सोच र समावेशी आर्थिक वृद्धि, गरिबी निवारण, स्थानीय उत्पादनसँग सघन सम्बन्ध भएको पर्यटन क्षेत्रको विस्तार, उर्जाको उत्पादन, प्रयोग र निकासी, कृषिको आधुनिकीकरण, औद्योगिकीकरण, गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण, प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुदृढीकरण, जलवायु अनुकूलन आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन र सुशासन सहित उच्च उत्पादन, मर्यादित जीवन, समावेशी, सभ्य, न्यायपूर्ण र सुशासनयुक्त आधुनिक समाज भएको समृद्ध प्रदेश निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । यसका उद्देश्यहरूमा

- १) उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै समाजवाद उन्मुख आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु ।
- २) पर्यटन, कृषि, ऊर्जा, उद्योग, पूर्वाधार र मानव संशाधन विकासको माध्यमबाट समतामूलक तथा फराकिलो उच्च आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी समृद्ध प्रदेशको आधारशीला निर्माण गर्नु ।
- ३) गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छ वातावरणमा पहुँच पुऱ्याई सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षा र सुशासनको अनुभूति गराउनु रहेका छन् ।

पन्ध्रौँ पञ्चवर्षीय योजनाको राष्ट्रिय लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति एवं दिगो विकासका लक्ष्यहरू र गण्डकी प्रदेशका लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिमध्ये स्थानीय तह सम्बद्ध लक्ष्य समेतलाई दृष्टिगत गरिनुका साथै समृद्ध नेपालका सूचकलाई स्थानीयकरणबाट राष्ट्रिय र प्रादेशिक लक्ष्यमा परिपुरकता कायम हुने गरी आवधिक गाउँ विकास योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति पहिचान गरिएको छ । विकासका अन्तरसम्बन्धित विषयहरू जस्तै वातावरण, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण, विपद् व्यवस्थापन, सुशासन र बालमैत्री शासन जस्ता विषयहरूलाई समेत यथास्थानमा सम्बोधन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

हालसम्मको विकासको समीक्षा

यस गाउँपालिकामा रहेको कुल भूभाग १४९.०३ वर्ग किलोमिटरमध्ये करिब वन क्षेत्र ६०.५० वर्ग

कि.मि. र करिब ६८.९४ ब.कि.मि. (६८९४ हे) कृषियोग्य जमीन रहेको छ । कृषियोग्य भूमिमध्ये ३४.७८ ब.कि.मि. (३४७८ हे) सिंचाइ योग्य जमिन रहेको छ ।

कुल जनसंख्या २९५४५ तथा जम्मा घरधुरी संख्या ५७८२ रहेको शहिद लखन गाउँपालिकाका अधिकाँस नागरिक कृषि पेशामा संलग्न रहेका छन् र प्रायः सबैले पराम्परागत कृषि प्रणाली अनुसार खेती गर्ने गरेका छन् । विशेष गरी कृषि उत्पादनमा धान, मकै, कोदो, तरकारी, फलफुल लगायतका अन्नबाली र नगदे बाली उत्पादन गर्छन् ।

यस गाउँपालिकामा सतह सिंचाइ, ड्रिप, लिफ्ट, स्प्रिङ्गल गरी मुख्य मुख्य २० वटा सिंचाइ कार्यक्रम संचालित छन् । गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा निर्माणाधीन रहेका ६ वटा सिंचाइ योजनाहरू सम्पन्न भए पश्चात यहाँ ७०० हे जमिनमा थप सिंचाइ सुविधा पुग्नेछ । यस गाउँपालिकामा जोडिएर छिमेकी अन्य स्थानीय तहसँग सीमा नदीको रूपमा रहेका बुढीगण्डकी, त्रिशुली र दरौदी जस्ता ठूला नदीहरू तथा गाउँपालिका भएर बग्ने अन्य साना ठूला २० वटा खोलाहरू रहेका छन् । यी नदी र खोलाहरू यस गाउँपालिकाको खेतीयोग्य जमीनको बर्तमान तथा भविष्यको थप सिंचाइको प्रमुख स्रोत हुन । यसैगरी यी नदी खोलाहरूले वर्षेनी आफ्नो किनारको जमीन कटानगरी नदीजन्य प्रकोप पनि बढ्दै गएको र विपद् जोखिम न्युनिकरणमा समेत थप लगानी गर्नु परेको देखिन्छ ।

भौतिक पूर्वाधारका हिसाबले शहिद लखन गाउँपालिका गोरखा जिल्ला सदरमुकामबाट ३० किमि टाढा रहेको र गोरखा बजारबाट यस गाउँपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको केही भाग कालोपत्रे, केही भाग ग्राभेल, र केही खण्ड धुले सडक रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा रणनीतिक महत्वका ७ वटा सडकहरू प्रदेश अन्तर्गत निर्माणाधीन छन् र त्यसमध्ये १२ किमि सडक हाल कालोपत्रे हुँदै गरेको र बाँकी ४९.५ किमि क्रमागत रूपमा निर्माण हुँदैछन् । गाउँपालिकाका सबै वडा केन्द्रहरू धुले सडकले छोएका छन् । गाउँपालिकामा ठूला र साना गरी १०६ वटा सडकहरू रहेका छन् । यीमध्ये ६० किमि सर्बियाम सडक (१२ किमि कालो पत्रे सडक, ४६ किमि ग्राभेल सडक र २ किमि कंक्रीट सडक) र ५७३.५ किमि धुले सडकहरूको ट्रयाक खोल्ने काम सम्पन्न भएको छ । यीमध्ये महत्वपूर्ण ३८ वटा सडकहरू गाउँपालिकाले प्राथमिकतामा राखेको र १३ वटा महत्वपूर्ण सडकहरूको डि पि आर समेत तयार गरेको छ ।

गाउँपालिकामा पर्यटकीय दृष्टिकोणले निकै महत्वपूर्ण ४ वटा पदमार्गहरू र करिब ५०० किमि घोडेटो बाटो रहेको छ । सडक निर्माणको क्रममा गाउँका बस्तीहरू जोड्ने निकै गोरेटोहरू विस्थापित भएको हुनाले यस्ता गोरेटोहरूलाई पुन निर्माण गर्नु पर्ने माग छ । यस गाउँपालिकामा ४ वटा सडकपुलहरू संचालित तथा एउटा निर्माणाधीन र १० वटा झोलुङ्गे पुल रहेका छन् । गाउँपालिकाको वडा नं २ मनकामनामा चितवन जिल्लामा रहेको पृथ्वी राजमार्गसँग जोडिएको नेपालको पहिलो व्यवसायिक केवलकार समेत सञ्चालनमा छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकामा सरकारी कार्यालय भवन १७ वटा, सामुदायिक भवन ३० वटा, स्वास्थ्य संस्था भवनहरू ९ वटा, र एउटा आइसोलेसन सेन्टर रहेका छन् । गाउँपालिकाको कार्यालय भवन तथा ३ वटा वडा कार्यालय भवनहरू र प्रहरी चौकी भवन निर्माणाधीन रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा बस्तीको स्वरूप लगभग एकिकृत रहेको छ । यहाँ ५७८२ वटा निजी आवासहरू छन् र यीमध्ये हालसम्म ३५२० घरहरूले नक्सा पास गरेका छन् र भुकम्प प्रतिरोधी छन् । २०७२ को महा भुकम्पमा ५७६६ वटा घरधुरी प्रभावित भएकोमा झण्डै ९८% घरधुरिहरू पुन निर्माण सम्पन्न भएका छन् । यस गाउँपालिकामा रहेका ४७ वटा विद्यालयहरूमा आवश्यक भवन रहेका छन् । यस

गाउँपालिकामा मनकामनामाइको प्रशिद्ध मन्दिर लगायत २० वटा अन्य मन्दिर र प्रख्यात मठहरू तथा शिद्ध लखन गुफा, रामशाह घाट आदि प्रसिद्ध स्थानहरू रहेका छन् ।

यो गाउँपालिकामा सबै वडाहरू राष्ट्रिय प्रसारण लाइनसँग जोडिएका छन्। गाउँपालिकाको ५४६२ वटा घरधुरीमा राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण (नेसनल ग्रिड) लाइन जोडिएको छ । यहाँ कुनै माइक्रो हाइड्रो संचालनमा छैनन् र ३२५ घरधुरीहरूले सोलार, गोबर ग्यास आदि अन्य उर्जाको श्रोतहरूको प्रयोग गरेको देखिन्छ । इन्धनको लागि बहुसंख्यक घरहरूले काठ दाउराको प्रयोग गर्दछन् भने बजार क्षेत्रमा यल पी ग्यास, र बिजुलीको प्रयोग हुन्छ । केही स्थानमा गोबर ग्यास, मट्टितेल, गुइठाको पनि प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ ।

यस गाउँपालिकामा ५५३८ घरधुरीले मोबाइल प्रयोग गर्दछन् । ४२५५ घरधुरीमा टि भि को प्रयोग हुन्छ । १११ घरधुरीमा लैण्डलाइन टेलिफोन छ । १०९ घरधुरीमा कम्प्युटरको प्रयोग हुन्छ भने १३७ घरधुरीमा इन्टरनेटको सुबिधा रहेको छ । यहाँ संचार सेवा प्रदायक संस्थाहरू निकै भए पनि फोन तथा इन्टरनेटको नेट बर्क निकै कमजोर छ। यस गाउँपालिकामा कुनै स्थानीय पत्रिका प्रकाशन हुने गरेको छैन ।

यस गाउँपालिकामा सतह खानेपानीको लागि पायक पर्ने श्रोतको कमी भएकोले पालिकाले निकै स्थानमा लिफ्ट प्रणालीबाट खानेपानीको व्यवस्था गरेको छ। गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइ गुरु योजना बनेको छैन । गाउँपालिकामा हाल साना ठूला १०३ वटा खानेपानी योजनाहरू संचालित छन् र १६०० घरधुरीले निजी धाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् । यस गाउँपालिकामा ५९ घरधुरीले फलस भएको चर्पीको प्रयोग गर्दछन्, ३१४७ घरधुरीले सेफ्टिक टैंक भएको चर्पीको प्रयोग गर्दछन्, २५३५ घरधुरीले साधारण चर्पीको प्रयोग गर्दछन् भने चर्पी नभएको घरधुरी ४५ वटा छन् । यहाँ ढल निकासको कुनै योजना संचालनमा रहेको छैन।

परिच्छेद २ गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण

२.१ परिचय

नेपालका प्रथम शहिद लखन थापाको नामबाट नामाकरण भएको शहिद लखन गाउँपालिका गोरखा जिल्लाका ११ वटा स्थानीय तहहरूमध्ये एक हो । सङ्घीय व्यवस्था अनुसार यो गाउँपालिका गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत गोरखा जिल्ला निर्वाचन क्षेत्र २ र यस अन्तर्गतको प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र नम्बर 'ख' मा पर्दछ । २०७३ सालमा स्थानीय तहको पुनःसंरचना पछि गोरखा जिल्लामा रहेका साविकका ६ वटा गाउँ विकास समितिहरू बक्राङ्ग, मनकामना, ताक्लुङ्ग, घैरुङ्ग, बुंकोट र नामजुङ्गलाई समावेश गरी स्थापना गरिएको यस गाउँपालिकाको पूर्वमा गोरखा जिल्लाको भिमसेन गाउँपालिका, गण्डकी गाउँपालिका, र धादिङ जिल्ला, पश्चिममा गोरखा नगरपालिका र तनहुँ जिल्ला, उत्तरमा भिमसेन गाउँपालिका र गोरखा नगरपालिका तथा दक्षिणमा गण्डकी गाउँपालिका र तनहुँ तथा चितवन जिल्ला रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १४९.०३ वर्गकिलोमिटर रहेको छ । गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं ६ घैरुड बजारमा रहेको छ । २०७३ सालमा पुनर्संरचना हुँदा यस गाउँपालिकाको राजनैतिक विभाजन र जनसंख्या देहाय बमोजिम रहेको छः

तालिका १ : गाउँपालिकाको राजनैतिक विभाजन

क्र.सं.	वडा	साविकका गाउँ विकास समितिहरू	जनसंख्या	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि..)
१	१	बक्राङ्ग(१-९)	३०१९	२६.९
२	२	मनकामना(१,२,४,५)	२६८२	६.८३
म३	३	मनकामना(३,६-९)	३५२१	२४.३
४	४	ताक्लुङ्ग(१-४)	२७८६	१२.२
५	५	ताक्लुङ्ग(५-९)	२२४२	१३.५
६	६	घैरुङ्ग(१-९)	३९९०	२०.८
७	७	बुंकोट(१-४)	३५५०	१४.८
८	८	बुंकोट(५-९)	२७१०	१३.४
९	९	नामजुङ्ग(१-९)	३०५५	१६.३
जम्मा			२७५५५	१४९.०३

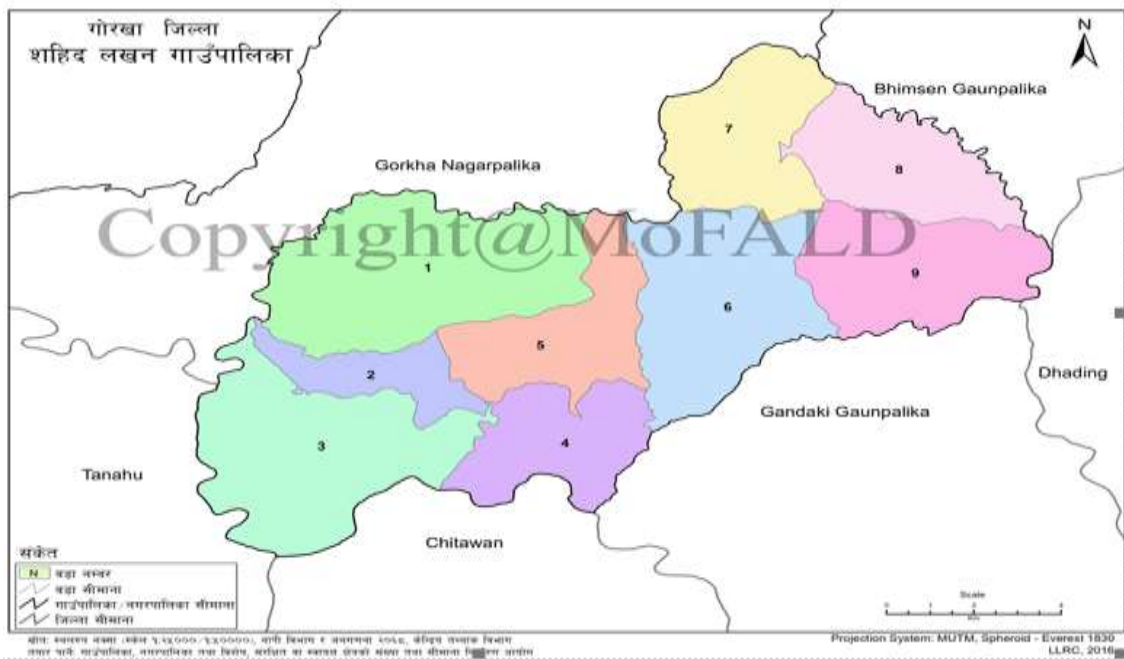
स्रोत: गाउँपालिकाको वेबसाइट

यस गाउँपालिकामा मगर, गुरुङ्ग, नेवार, क्षेत्री, ब्राम्हण, चेपाङ्ग र दलितहरूको मुख्य बसोबास रहेको छ भने अन्य जातिहरूमा बराम, मुस्लिम, माझी आदिको पनि बसोबास रहेको छ । यहाँका प्रसिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक तिर्थ स्थलहरूमा मनकामना मन्दिर, त्रिवेणी मन्दिर, बकेश्वरी मन्दिर, सिद्ध लखन गुफा, हिमालामाई मन्दिर, अर्लाङ्दी माफको मन्दिर भिमविश्वर महादेव, कोटकाली, थानीथान, सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर, वर्चुली थान, बालेश्वरी मन्दिर मकैपुर श्री बौद्धनाथ गुम्बा आदि रहेका छन्। नेपालकै प्रथम शहिद लखन थापा मगर र जैयसिंह चुमी मगरको रगतले सिंचित बुंकोटको काहुले भंगार अर्को ऐतिहासिक पर्यटकीय गन्तव्य स्थल हो।

यस गाउँपालिका बुढीगण्डकी, त्रिशुली, दरौंदी र लुदी खोला र ज्यादुल खोलाको बीचमा अवस्थित रहेको छ। यस बाहेक ज्यादुल खोला, बही खोला, जुगदी खोला, राङ्दी खोला यस गाउँपालिकाका मुख्य नदीहरू हुन्। यिनै नदीहरूको किनारमा ज्यादुल फाँट, बराह फाँट, माझिटार, लुदी फाँट, करनटार, जुगदीफाँट, कल्लेरी फाँट, गहौथली फाँट, सिलिङ्गटार, ठेउवाटार आदि जस्ता उर्वर भूमि रहेका छन्।

समग्रमा भौगोलिक अवस्थितिको बारेमा तलको नक्सामा उल्लेख गरिएको छ:

चित्र नं. १

२.२ भौगोलिक अवस्थिति, क्षेत्रफल र सिमाना

गाउँपालिकामा कुल भूभाग १४९.०३ वर्ग किलोमिटरमध्ये करिब वन क्षेत्र ६०.५० वर्ग कि.मि., चरण, झाडी, भिर चट्टान करिब ८.४ वर्ग किलोमिटर र आवास क्षेत्र करिब ३.६९ वर्ग किलोमिटर र बाहेकको भूभाग ४६.२५ प्रतिशत अर्थात ६८.९४ ब.कि.मि. (६८९४हे) कृषियोग्य जमिन रहेको छ र योमध्ये जम्मा ३४.७८ ब.कि.मि. (३४७८ हे) सिंचाइ योग्य जमिन रहेको छ। यो गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था तलको तालिका २.२ मा दिइएको छ ।

तालिका २ : भू-उपयोगको अवस्था

क्रम सङ्ख्या	उपयोग	क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	प्रतिशत
१	वन जंगलले ढाकेको जमिन	६४.६२	४३.३६
२	कृषी जमिन	७४.५६	५०.०३
३	भिर, चट्टान	०.६५	०.४४
५	अन्य	१०.२०	६.१७
	कुल	१४९.०३	१००

स्रोत : फोटोग्राफिक नक्शा, सर्भेक्षण विभाग

२.३ जनसंख्या, जातजाति र धर्म

यो गाउँपालिका गठनको बेला उपलब्ध तथ्यांक (जनगणना २०६८) अनुसार यस गाउँपालिकामा २७५५५ जनसंख्या रहेकोमा र घरधुरी सर्भेक्षण २०७७ को तथ्यांक अनुसार गाउँपालिकामा कुल ५७८२ घरपरिवार रहेका छन् । वडागत रूपमा रहेको घरपरिवारलाई हेर्दा वडा नम्बर ६ मा सबैभन्दा धेरै अर्थात् ८५६, र त्यसपछि वडा नं ८ मा ८५३, वडा नं ७ मा ७२९, वडा नं ९ मा ७११ र सबैभन्दा कम वडा नं ५ मा ४१५ घरपरिवार बसोबास गर्छन ।

तालिका: ३ घरमुलीको विवरण सहित घरपरिवारको संख्या

वडा नं.	लिंग			जम्मा	जम्मा घरधुरी	औसत घरधुरी नं.	लैङ्गिक अनुपात
	पुरुष	महिला	अन्य				
१	१०१०	१००५	०	२०१५	४८१	४.१९	१
२	१३५१	१२८५	०	२६३६	५०७	५.२	१.०५
३	१८०१	१७१८	०	३५१९	६७७	५.२	१.०५
४	१३९०	१२९१	०	२६८१	५५३	४.८५	१.०८
५	१२८३	११३७	०	२४२०	४१५	५.८३	१.१३
६	२३९५	२२३४	०	४६२९	८५६	५.४१	१.०७
७	१८६१	१७९१	०	३६५२	७२९	५.०१	१.०४
८	२१४०	२११२	०	४२५२	८५३	४.९८	१.०१
९	१९२४	१८१७	०	३७४१	७११	५.२६	१.०६
जम्मा	१५१५५	१४३९०	०	२९५४५	५७८२	५.१०	१.०५

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

२.४ हालको जनसंख्या

२०७६ सालमा गरिएको घरघुरी सर्वेक्षण अनुसार शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या २९५४५ रहेकोमा १५१५५ (५१.२९%) र महिला १४३९० (४८.७१%) रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा तेश्रो लिङ्गी रहेका छैनन् । गाउँपालिकाको सबै वडाहरूमा पुरुषको संख्या बढी छ । यस गाउँपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय उमेर समुह अर्थात् १५ वर्ष देखि ५९ वर्षको जनसंख्या १९३१३ अर्थात् कुल जनसंख्याको करिब ६५.३७ प्रतिशत रहेका छन् । १५-१९, २०-२४, ४५-४९, ५५-५९ र ६०-६४ वर्ष उमेर समुहमा पुरुष भन्दा महिला बढी छन् भने अन्य समुहमा पुरुष बढी छन् । बालबालिका अर्थात् १४ वर्ष सम्मका जनसंख्या करिब २१.७९ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकामा बढी उमेरसम्म बाँच्ने मानिसको संख्या निकै कम अर्थात् ७० वर्ष भन्दा बढी उमेरको जनसंख्या करिब ५.७५% मात्र रहेको देखिन्छ ।

तालिका-४ उमेर समूह अनुसार जनसंख्या विवरण

सि.नं.	उमेर समूह(वर्षमा)	पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा
१	०-३	९४५	७९५	०	१७४०
१	४-५	३९४	३८७	०	७८१
२	६-९	८७१	८०७	०	१६७८
३	१०-१४	११६९	१०७१	०	२२४०
४	१५-१९	१४६२	१५०७	०	२९६९
५	२०-२४	१६२८	१६३८	०	३२६६
६	२५-२९	१६७७	१४०३	०	३०८०
७	३०-३४	१२६१	१०५२	०	२३१३
८	३५-३९	१०५०	९०७	०	१९५७
९	४०-४४	७८२	७४४	०	१५२६
१०	४५-४९	७१८	७९७	०	१५१५
११	५०-५४	७०८	६६६	०	१३७४
१२	५५-५९	६१७	६९६	०	१३१३
१३	६०-६४	५०३	५८१	०	१०८४
१४	६५-६९	५०९	५०१	०	१०१०
१५	७०	८६१	८३८	०	१६९९
	जम्मा	१५१५५	१४३९०	०	२९५४५

स्रोत: घरघुरी सर्वेक्षण २०७६

जातजाति, भाषा भाषी र धर्म

यस गाउँपालिकामा विभिन्न ३१ जातजातिको बसोबास रहेको छ र तीमध्ये मगर जातिको बाहुल्यता रहेको छ । यस गाउँपालिकामा मगरको कुल जनसंख्या करिब ३४.६१%, नेवारको १४.९५%, ब्राम्हण १४.७४% र गुरुङ ८.५३% रहेका छन् । दलितको जनसंख्या करिब १२.९६ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकामा नेपाली भाषीको बाहुल्यता रहेको छ भने ९५% भन्दा बढी हिन्दु धर्म मान्नेहरू रहेका छन् ।

भने अन्य धर्म मान्नेहरूमा बुद्ध धर्म, क्रिस्चियन धर्म, र इसाई धर्म मान्नेहरू रहेका छन्।

पेशागत जनसंख्या

यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामध्ये १२८२ पुरुष र १२७ महिला विदेशमा रहेका छन् । पेशागत हिसाबले गैरसरकारी क्षेत्रमा ७२१ जना, स्वरोजगार ६९७ जना, गृहिणी ३१५७ जना, कृषि कार्यमा १७६३ जना, सरकारी कार्यालयमा काम गर्ने ८९५, विद्यार्थी १८१६ जना र ज्यालामजदुरी गरेर खाने ७३७ जना रहेका छन् ।

२.५ आर्थिक अवस्था

गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रका प्रमुख आधार स्तम्भका रूपमा कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यवसाय र विप्रेषण नै रहेका छन् । विपेशगरी कृषि तथा पशुपालन र तरकारी खेती यो गाउँपालिकाका बासिन्दाहरूको प्रमुख आमदानीको स्रोत हो । खाद्यान्नबाली र तरकारी उत्पादनको अतिरिक्त पशुपन्छीपालन नै यहाँको जीविकोपार्जनको मुख्य आधार हो । साना व्यवसाय, ज्यामी तथा बैदेशिक रोजगार समेत आमदानीको स्रोत बनेको छ । अर्थतन्त्रका प्रमुख आधार स्तम्भका रूपमा कृषि, पशुपालन, व्यापार व्यवसाय र विप्रेषण नै रहेका छन् ।

शाहिद लखन गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषिक्षेत्रको योगदान ३८.९३ प्रतिशत रहेको छ भने कृषिमा आवद्ध जनसंख्या ४३.०९ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाले ९ वटै वडालाई वडागत विशेषता र मागको आधारमा कृषि र पशुपालनका विभिन्न पकेट क्षेत्रहरूका रूपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ । यहाँको पाखोबारीमा सुन्तलाजात, केरा, अम्बा लगायतका फलफूल, तरकारी, आलु, मासको दाल आदि पर्याप्त उत्पादन हुन्छ भने यी कृषिवस्तु लगायत जडिवुटी, कृषि वन आदिको व्यावसायिक उत्पादनको प्रशस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको कृषि पकेट क्षेत्रहरूमा गरिने उत्पादनका मूल्य श्रृंखलाको महत्वपूर्ण कडीको रूपमा रहेको बजारलाई प्रवर्द्धन गर्न आँवु खैरेनीस्थित नमूना हाट बजारले थप प्रवर्द्धन गरेको छ । गाई, बाख्रा, भैसी तथा बंगुर पालन; कुखुरा, हाँस, बटुई र माछाको व्यावसायिक पालनको सम्भावना राम्रो रहेको र कृषि तथा दुग्ध सहकारी मार्फत वा निजीक्षेत्रको लगानीमा कृषि तथा पशुपालन र दुग्ध डेरीको सञ्चालन हुन सक्ने राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

कुरीनघाट (३,६) र ताकलुड (४,५) र वडा नं. ६ मा समेत गरी तीन स्थानमा सुन्तला जात संकलन केन्द्र तथा वडा नं ४ र ६ मा कोल्डस्टोर स्थापना भएको छ । कृषिका आधुनिक फर्महरू ११४ वटा र जुस उद्योग २ वटा रहेकाछन् । एउटा महिला सहकारी रहेकोछ भने कुल वचत तथा सहकारीको संख्या ४६ रहेको छ । एउटा बक्राड र एउटा वुडकोटमा गरी २ वटा सिकाई केन्द्रहरू रहेकाछन् ।

यस गाउँपालिकामा बैङ्किङ सेवाको शुरूवात भरखर मात्र भएको र तीन वर्ष अगाडी स्थापना भएको प्राइम बैङ्कले वार्षिक २ करोड ५० लाख ऋण प्रवाह गर्ने गरेको देखिन्छ । बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूले कृषि तथा पशुपालनमा केही लगानी गर्ने गरेको भए तथा पनि लगानीको मात्रा नगन्य रहेकोले यस क्षेत्रलाई व्यवसायिकता दिन लगानी बढाउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा रहेका ३९ वटा सामुदायिक वनहरूबाट यहाँका जलाधार हराभरा र संरक्षित रहेका छन् । साहासिक र धार्मिक पर्यटनको दृष्टिले गाउँपालिकामा धेरै महत्वपूर्ण स्थान रहेका छन् । कृषियोग्य जमिन, प्राकृतिक स्रोत साधनहरू जस्तै वन जंगल, खनिज, खोला, नदी आदि र पर्यटन यस

पालिकाका मुख्य आर्थिक आधारहरू हुन्।

नेपाल सरकारले गरेको समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली परिकल्पना गाउँगाउँमा पर्याप्त मात्रामा उद्योग धन्दाको विकासले मात्र सम्भव हुने देखिए तापनि यस गाउँपालिकामा उद्योगधन्दाको विकास हुन सकेको देखिदैन। यस गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. १ अर्ब ६९ करोड ५४ लाख रहेको अनुमान गरिएको छ। गाउँपालिकामा बेरोजगारी १९.५ प्रतिशत रहेको छ। प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. ५७, ३८२ रहेको छ भने प्रतिव्यक्ति आय रु. ७१,४०० अर्थात अमेरिकी डलर ५९५ रहेको छ।

२.६ सामाजिक अवस्था

शैक्षिक अवस्था

यस गाउँपालिकामा साक्षरता दर ८९.५ रहेको छ (महिला ८५ पुरुष ९४ रहेको छ)। आधारभूत तह ३५ र माध्यमिक तह ११ गरी जम्मा ४६ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन्। ३९ वटा विद्यालयमा बालविकास कक्षा संचालन भैरहेको तथा गाउँपालिकाले एउटा बालविकास केन्द्र र बाल विकास सहजकर्ता आफ्नै स्रोतबाट व्यवस्था गरेको छ। विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा प्रविधिको उपलब्धता विश्लेषण गर्दा बालमैत्री ७६%, बालकलव २४%, अपाङ्गता मैत्री २०%, महिला शौचालयको सुविधा ८६%, कम्प्युटर प्रयोगशाला ४३%, ईन्टरनेट तथा ई-शिक्षा र पुस्तकालयको सुविधा भएको ३२% रहेको छ। त्यसैगरी विज्ञान प्रयोगशाला भएको २४ प्रतिशत छ भने एउटा प्राविधिक धारको विद्यालयमा जम्मा १३ जना विद्यार्थी रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात १:१५ रहेको छ भने विद्यालय शिक्षाको भर्नामा लैंगिक समता अनुपात ४९:५० रहेको छ। यस गाउँपालिकामा खुद भर्नादर आधारभूत तहमा ९५.५ र माध्यमिक तहमा ५० प्रतिशत रहेको छ। यसैगरी आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी प्रतिशत २.१ छ भने विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर ४.७ रहेको छ। गुणस्तरीय शिक्षाको लागि गाउँपालिका चिन्तित रहेको देखिन्छ।

स्वास्थ्य सेवा

शहिद लखन गाउँपालिकामा ६ वटा स्वास्थ्य चौकी र ३ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य एकाई गरी जम्मा ९ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन्। जम्मा ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा बर्थिङ्ग सेन्टर रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा ५ वटा एम्बुलेन्स रहेका छन्। त्यस्तै गरी जम्मा ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू रहेका छन्।

शहिद लखन गाउँपालिकामा परिवार नियोजनको प्रयोग दर १४ % रहेको छ। चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ३०% रहेका छन्। संस्थागत सुत्केरी १६ % रहेको छ। यस गाउँपालिकामा जम्मा ६ जना एस.बि.ए तालिम प्राप्त अ.न.मि स्वास्थ्यकर्मीहरू कार्यरत छन्। तालिम प्राप्त स्वास्थ्य कर्मीहरूबाट सुत्केरी गराउने महिला १७ % छन्। मातृ, नवजात शिशु तथा बालमृत्यु संख्या शून्य रहेको छ भने कुपोषणको संख्या शून्य रहेको छ। यो गाउँपालिका पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भईसकेको छ। एच्.आइ.भी. एड्स र ट्राकोमाको बिरामी संख्या शून्य रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा दिर्घ रोगीहरू ६% रहेका छन्। तर जम्मा ४०% घरपरिवारले मात्र तीस मिनेटभित्र स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न सक्ने देखिन्छ।

यस पालिकामा कोभिड १९ बाट सङ्क्रमण हुनेको संख्या ७७९ पुगेको छ। त्यसमध्ये ७६७ जना निको भए भने १२ जनाको मृत्यु भएको छ। यस पालिकामा क्वारेन्टाइन केन्द्रहरू छैनन्। यस पालिकामा १५ शैयाको कोभिड अस्पताल योजनामा छ। कोभिडका लागि स्थानीय कोषबाट प्राप्त भएको

सम्पूर्ण रकम कोभिड रोकथाम, व्यवस्थापन तथा उपचार कार्यक्रममा खर्च भएको जनाइएको छ ।

२.७ भौतिक पूर्वाधार

भौतिक पूर्वाधारका हिसाबले शहिद लखन गाउँपालिका गोरखा जिल्ला सदरमुकामबाट ३० किमि टाढा रहेको र गोरखा बजारबाट यस गाउँपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको केही भाग कालो पत्रे, केही भाग ग्राभेल, र केही खण्ड धुले सडक रहेको छ । यस गाउँपालिकामा रणनीतिक महत्वका ७ वटा सडकहरू प्रदेश अन्तर्गत निर्माणाधीन छन् र तीमध्ये १२ किमि सडक हाल कालोपत्रे हुँदै गरेको र बाकी ४९.५ किमि क्रमागत रूपमा निर्माण हुँदैछन् । गाउँपालिकाका सबै वडा केन्द्रहरू धुले सडकले छोएका छन् । गाउँपालिकामा ठूला र साना गरी १०६ वटा सडकहरू रहेका छन् । योमध्ये ६० किमि सर्वयाम सडक (१२ किमि कालो पत्रे सडक, ४६ किमि ग्राभेल सडक र २ किमि कंक्रीट सडक) र ५७३.५ किमि धुले सडकहरूको ट्रायाक खोल्ने काम सम्पन्न भएको छ । यीमध्ये महत्वपूर्ण ३८ वटा सडकहरू गाउँपालिकाले प्राथमिकतामा राखेको र १३ वटा महत्वपूर्ण सडकहरूको डि पि आर समेत तयार गरेको छ ।

गाउँपालिकामा पर्यटकीय दृष्टिकोणले निकै महत्वपूर्ण ४ वटा पदमार्गहरू र करिब ५०० किमि घोडेटो बाटो रहेको छ । सडक निर्माणको क्रममा गाउँका बस्तीहरू जोड्ने निकै गोरेटोहरू विस्थापित भएको हुनाले यस्ता गोरेटोहरूलाई पुन निर्माण गर्नु पर्ने माग छ । यस गाउँपालिकामा ४ वटा सडकपुलहरू संचालित तथा एउटा निर्माणाधीन सडकपुल र १० वटा झोलुङ्गे पुल रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा २ वटा ठूला नदी (त्रिशुली र बुढीगण्डकी) र २० वटा अन्य साना नदी तथा खोलाहरू रहेका छन् । गाउँपालिकाको वडा नं २ मनकामनामा चितवन जिल्लामा रहेको पृथ्वी राजमार्गसँग जोडिएको नेपालको पहिलो व्यवसायिक केवलकार समेत सञ्चालनमा छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकामा सरकारी कार्यालय भवन १७ वटा, ३० वटा सामुदायिक भवन, स्वास्थ्य संस्था भवनहरू ९ वटा, एउटा आइसोलेसन सेन्टर रहेका छन् । गाउँपालिकाको कार्यालय भवन तथा ३ वटा वडा कार्यालय भवनहरू र प्रहरी चौकी भवन निर्माणाधीन रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा बस्तीको स्वरूप लगभग एकिकृत रहेको छ । यहाँ ५७८२ वटा निजी आवासहरू छन् र यीमध्ये हालसम्म ३५२० घरहरूले नक्सा पास गरेका छन् र भुकम्प प्रतिरोधी छन् । २०७२ को महाभुकम्पमा ५७६६ वटा घरधुरी प्रभावित भएको मा झण्डै ९८% घरधुरीहरू पुन निर्माण सम्पन्न भएका छन् । यस गाउँपालिकामा रहेका ४७ वटा विद्यालयहरूमा आवश्यक भवन रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा मनकामनामाइको प्रशिद्ध मन्दिर लगायत २० वटा अन्य मन्दिर र प्रख्यात मठहरू तथा शिद्ध लखन गुफा, रामशाह घाट आदि प्रशिद्ध स्थानहरू रहेका छन् ।

यो गाउँपालिकामा सबै वडाहरू राष्ट्रिय प्रसारण लाइन (नेसनल ग्रिड) संग जोडिएका छन् । गाउँपालिकाको ५४६२ वटा घरधुरीमा राष्ट्रिय प्रसारणको विद्युत लाइन जोडिएको छ । यहाँ माइक्रो हाइड्रो संचालनमा छैनन् र ३२५ घरधुरीहरूले सोलार, गोबर ग्यास आदि अन्य उर्जाको श्रोतहरूको प्रयोग गरेको देखिन्छ । इन्धनको लागि बहुसंख्यक घरहरूले काठ दाउराको प्रयोग गर्दछन् भने बजार क्षेत्रमा यल पी ग्यास, र बिजुलीको प्रयोग हुन्छ । केही स्थानमा गोबर ग्यास, मट्टितेल, गुइठाको पनि प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ ।

यस गाउँपालिकामा ५५३८ घर धुरीले मोबाइल प्रयोग गर्दछन् । ४२५५ घरधुरीमा टिभीको प्रयोग हुन्छ । १११ घरधुरीमा लैण्डलाइन टेलिफोन छ । १०९ घरधुरीमा कम्प्युटरको प्रयोग हुन्छ भने १३७

घरधुरीमा इन्टरनेटको सुबिधा रहेको छ । यहाँ संचार सेवा प्रदायक संस्थाहरू निकै भए पनि फोन तथा इन्टरनेटको नेट बर्क निकै कमजोर छ । यस गाउँपालिकामा कुनै स्थानीय पत्रिका प्रकासन हुँदैन ।

यस गाउँपालिकामा सतह खानेपानीको लागि पायक पर्ने श्रोतको कमी भएकोले गाउँपालिकाले निकै स्थानमा लिफ्ट प्रणालीबाट खानेपानीको ब्यबस्था गरेको छ । गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइ गुरु योजना बनेको छैन । गाउँपालिकामा हाल साना ठूला १०३ वटा खानेपानी योजनाहरू संचालित छन् र १६०० घरधुरीले निजी धाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् । यस गाउँपालिकामा ५९ घरधुरीले फ्लस भएको चर्पिको प्रयोग गर्दछन्, ३१४७ घरधुरीले सेप्टिक टैंक भएको चर्पिको प्रयोग गर्दछन्, २५३५ घरधुरीले साधारण चर्पिको प्रयोग गर्दछन् भने चर्पि नभएको घरधुरी ४५ वटा छन् । यहाँ ढल निकासको कुनै योजना संचालनमा रहेको छैन ।

२.८ वन तथा वातावरण

प्राकृतिक रूपमा गोरखा जिल्लाको कुल क्षेत्रफलमध्ये वनको कुल क्षेत्रफल १,३२,१२० हेक्टर अर्थात् ३६.५५ प्रतिशत रहेको र सोमध्ये सामुदायिक वनको रूपमा ५०१ गोटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई ३२४३१.६१ हेक्टर वन हस्तान्तरण गरिएको जिल्ला वन कार्यालयको अभिलेखमा देखिन्छ । यस जिल्लामा २८३ वटा कबुलियती वन समूहलाई ९८३.०४ हेक्टर वन कबुलियतीको रूपमा प्रदान गरिएको छ । शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलमध्ये ४६.२४ प्रतिशत अर्थात् ६८.५४ वर्ग किलोमीटर क्षेत्र (५४९० हेक्टर वनक्षेत्र र ६८५४ हेक्टर) वन रहेको देखिन्छ । यो वन क्षेत्र सरकारी वन, सामुदायिक वन र निजी वन, धार्मिक वन र खुला स्थानको रूपमा व्यवस्थापन भएको देखिन्छ । जिल्लामा रहेका ६ वटा सबडिभिजन वन कार्यालयमध्ये गण्डकी सबडिभिजन अन्तर्गत यस गाउँपालिकाका २ वटा वडाहरू (वडा नं ४, ५ र ६) र गोरखकाली वन सबडिभिजन अन्तर्गत ६ वटा वडाहरू (वडा नं १-३ र ७-९) पर्दछन् । यसमध्ये सामुदायिक वन ५२, कबुलियती वन ७८ वटा र निजी वन ६ वटा, धार्मिक वन १ वटा (कोटकाली) रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा बढ्दै गइरहेको वस्ती विकासबाट कृषि भूमिमा परेको चाप, वन विनाश, वन अतिक्रमण, यातायात क्षेत्रमा खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोगका कारण हरितगृह ग्याँसहरूको अत्यधिक उत्सर्जनबाट हालका वर्षहरूमा जलवायु परिवर्तनमा तीव्रता आएको छ । वैज्ञानिक अध्ययन तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी मञ्च को प्रतिवेदनबाट जलवायु परिवर्तनमा व्यापकता आएको पुष्टि भएर कार्बनको उत्सर्जन घटाउनका लागि वन विनाश तथा वनको गुणस्तरमा आउने हास रोकी वृक्षारोपण जस्ता कार्यक्रम विकासोन्मुख देशमा सञ्चालन गर्न विश्व बैङ्कले वन कार्बन सहकार्य सुबिधा को व्यवस्था गरेको छ । जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू जिल्ला स्थित विभिन्न सामुदायिक वन उपभोक्तासमूहहरूको कार्य योजनामा जलवायु परिवर्तन, त्यसको अनुकूलन र नकारात्मक असरहरूको न्यूनीकरणको बारेमा समेटदै स्थानीय वन उपभोक्ता समूहहरूलाई सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

यस गाउँपालिकाको माथिल्लो भागमा विशेष गरेर चिलाउने, उतिस, कटुस, बोटधँगैरो, जामुन, मुख्य प्रजातिका वनस्पति रहेकाछन् । तल्लो नदी तटीय क्षेत्रमा उपोष्ण वन पाइन्छ । नदीको किनारा तल्लो तटीय क्षेत्रमा साल, सिसौ, खयर, सिमल, टुनी, खोटेसल्ला, पातले सल्ला, उतिस, चिलाउने, सिमल आदि प्रजातिहरू पर्दछन् । जडिबुटीहरूमा हरोबरो, तेजपात, कुरिलो, पाङ्गा, अमला आदि पाइने यहाँको वनमा मृग, वनेल, चित्तल, चितुवा, खरायो, वन बिरालो आदि वन्यजन्तुहरू पाइन्छन् ।

यस गाउँपालिकामा सामुदायिक वन मार्फत वन श्रोतको दीगो व्यवस्थापन तथा वन, वातावरण र जैविक

विविधताको संरक्षणको माध्यमबाट पर्या-पर्यटन बढाउने, सामाजिक समावेशिकरणका आधारमा जनसहभागिता र सरोकारवालाहरूको समानुपातिक पहुँच सुनिश्चित गरी वन श्रोतमाथि स्थानीय समुदायको अपनत्वको भावना विकास गर्ने, वन स्रोतको विकास र व्यवस्थापनबाट स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पारी गरीब तथा उपेक्षित समुदायको जीविकोपार्जनमा सहयोग पुऱ्याउने लक्ष्य प्राप्तीका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् । समग्रमा वनको उत्पादकत्व बढाउन सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समिति परिचालन गरी वन व्यवस्थापन गर्ने, सामुदायिक र कबुलियती वन समूह मार्फत दलित, महिला, जनजाती तथा पिछडिएका वर्गहरू सबैलाई वन उपभोग तथा विकासका कार्यक्रमहरूमा सहभागी गराउने, वन विकास कार्यक्रम मार्फत स्वरोजगारको अवसर सृजना गरी गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने भनिए तापनि सामुदायिक वन समूहहरू अपेक्षित मात्रामा सकृय हुन नसकेको गुनासो समेत रहेको छ ।

विपद् जोखिम

शहद लखन गाउँपालिकाले भूकम्प, बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, चट्याङ, खडेरी, सडक दुर्घटना आदि जस्ता विपद् जोखिम रहेका र यीनको न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न विपद् जोखिम न्यूनीकरण स्थानीय नीति तथा कार्य योजना तय गरी लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा २०७२ को महा भूकम्पमा ५७६६ वटा घरधुरी प्रभावित भएको मा झण्डे ९८% घरधुरीहरू पुन निर्माण सम्पन्न भएका छन् । भिरालो र कमलो जमीन रहेको यस गाउँपालिका क्षेत्रमा २ वटा ठूला र १७ वटा साना पहाडी खोलाहरू छन् यी खोलाहरूको कारणले हुने नदिकटान तथा अध्ययन बिना नै निर्माण भएका पुर्बाधारका योजना कार्यान्वयन गर्दा माटोको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा पहिरोहरू जाने क्रम बढन गएको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा हाल १७ वटा ठूला साना पहिरोहरू र ३ वटा ठूला नदी कटान क्षेत्र रहेका छन् । यिनको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा यहाँका जनताले विपद् जोखिम व्यहोर्नु परेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा केही क्षेत्रहरूमा शहरीकरण बढ्दै गएको छ । विशेष गरेर मनकामना क्षेत्र, बुंकोट बजार, घैरुड, नाम्जुड आदि बजार क्षेत्रमा शहरीकरण बढ्दै गएको र फोहोरमैला उत्पादन भएतापनि फोहोरमैला व्यवस्थापनको कार्य हालसम्म शुरु भएको छैन ।

२.९ सुशासन र संस्थागत विकास

यस गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनामा गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, न्यायिक समिति र वडा समितिहरू आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार क्रियाशील रहेका छन् । हाल गाउँ कार्यपालिकामा १७ जना निर्वाचित प्रतिनिधि रहनुका साथै गाउँसभामा ४९ जना जनप्रतिनिधि रहेका छन् । योजना तर्जुमा सम्बद्ध समितिहरू गठन भई क्रियाशील रहेका छन् । गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन समिति तथा राजस्व परामर्श समिति क्रियाशील रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा हालसम्म विधायन समिति समेत गरि कुल १० वटा समितिहरू क्रियाशील रहेका छन् । निर्वाचित प्रतिनिधिहरू, कार्यकारी अधिकृत एवं लेखापाल तथा वडा कार्यालयहरूमा वडा प्रतिनिधि, वडा सचिव तथा कार्यालय सहयोगीबाट प्रदान हुने सेवा प्रदान गर्ने काम भएको छ ।

यस गाउँपालिकामा हालसम्म ६४ वटा कानून तथा नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्डहरू स्वीकृत भएका छन् । यसैगरी १० नीतिगत समितिहरू क्रियाशील रहेका छन् । यसैगरी स्थानीय सन्चित कोष स्थापना भई सुत्रमा आधारित वित्तिय कारोवार संचालन भएको, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा,

वस्तुगत विवरण आदि कार्यमा स्पटवेयरको प्रयोग गरिदै आएको छ । हाल गाउँपालिकाबाट नागरिकलाई कृषि सेवा पशु सेवा, स्वास्थ्य सेवा, शिक्षा सेवा प्रदान भइरहेको छ ।

स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्व'मूल्यांकन मा कुल ४२ अंकभार प्राप्त गरेको छ । सार्वजनिक सेवाका सन्दर्भ नागरिक संन्तुष्टि सहितको गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने औजारहरू सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, पत्रकार भेटघाट, आमदानी खर्च तथा बैठक तथा सभाका निर्णयहरू सार्वजनिक गर्ने अभ्यास प्रारम्भ गरेको छ । गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा नागरिक वडा पत्र प्रकाशित भएका छन् । स्थानीय भौतिक पूर्वाधारका कार्यक्रमहरू उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यान्वयन हुने गरेको छ ।

यस गाउँपालिकामा जम्मा ४६ जनाको दरबन्दी रहेकोमा हालसम्म ३३ जनाको पदपूर्ति भएको छ । उपरोक्त बाहेक स्वास्थ्य चौकीहरूमा ४४ जना कर्मचारी समेत गरी जम्मा ११० वटा (स्थायी, अस्थायी र करार) कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको आफ्नै नयाँ भवन बनि सकेको छ भने ७ वटा वडा कार्यालयहरूको आफ्नै भवन र २ वटा वडा कार्यालय भवन निर्माणाधीन अवस्थामा छन् । स्थानीय सन्चित कोषबाट सुत्रमा आधारित वित्तीय कारोवार सञ्चालन, व्यक्तिगत घटना, सामाजिक सुरक्षा तथा वस्तुगत विवरणमा विद्युतीय प्रणालीको प्रयोग भएको छ भने स्थानीय भौतिक पूर्वाधारका कार्यक्रमहरू ठेक्का पट्टा र उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यान्वयनमा ल्याएका छन् ।

गाउँपालिकाको भवन १ वटा, वडा कार्यालय भवन ५ वटा, हुलाक कार्यालय १ वटा, प्रहरी चौकी १ वटा, विद्यालय २८, ऋण बचत सहकारी संस्था २७ वटा, फाइनान्स संस्था १ वटा, स्वास्थ्यचौकी ४ वटा, आमा समूह ८ वटा महिला समूह १२ वटा, सामुदायिक वन १४ वटा छन् ।

समग्रमा यस गाउँपालिकामा २०७६ सालमा संकलन गरिएको वस्तुगत विवरणको मस्यौदा प्रतिवेदन अनुसार देहाय बमोजिमको स्थिति देखिएको छ;

- कुल जनसंख्या २९५४५, पुरुष १५१५५, महिला १४३९०, औसत घरधुरी ५.१० जना र लैंगिक अनुपात १.०५, नेपाली भाषी ९५ प्रतिशत, धर्मको हिसावले सबभन्दा बढी ९८.३३ प्रतिशत हिन्दु र अन्य धर्म १ प्रतिशतभन्दा कम रहेका छन् ।
- जम्मा घरधुरी ५७८२, घरमुली पुरुष ३८२९, महिला १९५३, कम्तिमा १ जना सदस्य भएको परिवार २२८ र बढीमा १५ जना सदस्य भएको परिवार ११ छन् ।
- वडागत जनसंख्या सबभन्दा बढी वडा नं ६ मा ४६२९ जना र सबभन्दा कम वडा नं १ मा २०१५ रहेको छ ।
- उत्पादनशील उमेरको जनसंख्या १९०२५ अर्थात् ६४.३९ प्रतिशत छ र यसमध्ये पुरुष ५१.४१ प्रतिशत र महिला ४८.६९ प्रतिशत रहेको छ ।
- जनसंख्याको बनौटको हिसावले सबभन्दा बढी ३४.६० प्रतिशत मगर, १४.९५ प्रतिशत नेवार, १४.७४ प्रतिशत ब्राह्मण, दलित १४.३९ प्रतिशत रहेका छन् ।
- सिमान्तकृत जातिमा चेपाङ, बरामु, दराई, र माझी रहेका छन् ।
- वैदेशिक रोजगारीमा रहेका १४०९ जना (४.७७%) छन् र यसमध्ये दुवइमा सबभन्दा बढी संख्यामा रहेका २३७ जना रहेका छन् ।
- पेशागत हिसावले सबभन्दा बढी कृषि पेशामा ६२२५ जना र बेरोजगारको संख्या ३३६५ जना रहेका छन् ।

- अपांगता भएका व्यक्ति जम्मा २५१ जना, सबभन्दा बढी वडा नं १ मा ४३ जना र कम वडा नं ४ मा ६ जना रहेका छन् ।
- साक्षरता प्रतिशत पुरुष ८२.३५ प्रतिशत र महिला ७१.१० प्रतिशत रहेको छ ।
- गाउँपालिकामा प्राविधिक विषय पढ्ने जनशक्ति जम्मा ६५ जना रहेका छन् ।
- जग्गाको विवरण अनुसार जमीनको स्वामित्व - २ रोपनी भन्दा कम भएका परिवार ३६३६, २ देखि छ रोपनी हुने ३००८ परिवार, ११ देखि २० रोपनी हुने १५९५ परिवार, र २० रोपनी भन्दा माथि हुने २८५७ परिवार रहेका छन् ।
- परिवारमध्ये पाखाबारी भएका २८६९, परिवार, बारी भएका १७७७ परिवार, खेत भएका १५९४ परिवार रहेका छन् भने महिलाको नाममा घर भएका १९५२ परिवार रहेका छन् ।
- छाना अनुसार पक्की छाना भएका १११८ परिवार, जस्ताको छाना भएका ४८६९ परिवार, ढुंगाको छाना भएका २२४ परिवार, खरको छाना भएका ३५ र अन्य ४१ परिवार रहेका छन् ।
- खाना पकाउने इन्धनको स्रोतमा दाउरा ५४८१ परिवार, मट्टितेल ९९४ परिवार, बिजुली १७५८ परिवार, एलपी ग्यास ४२५२ परिवार, गोबर ग्यास ३२५ परिवार र गुइठा ४ परिवार रहेका छन् ।
- शौचालय नभएका परिवार ४२, फूलस भएको सार्वजनिक ढलमा निकास हुने शौचालय भएका ५९ परिवार, फूलस भएको सेप्टिक ट्यांकमा निकास हुने शौचालय भएका २५२ परिवार तथा अन्य साधारण शौचालय भएका २५३५ परिवार रहेका छन् ।
- घरमा खानेपानीको निजी धारा भएका १६०० परिवार, सार्वजनिक धाराबाट पानी खाने ३१७१ परिवार, डिप बोरिङबाट ११ परिवार, इनार कुवा ५७ परिवार, मूलको पानी खाने ९०६ परिवार र नदीखोला तथा अन्य स्रोतबाट पानी खाने ३७ परिवार रहेका छन् ।
- मोबाइल प्रयोग गर्ने परिवार ५५६८ रहेका छन् भने सवारी साधन भएका परिवार २३५ रहेका छन् ।

समग्रमा यस गाउँपालिकाको रणनीतिक महत्वको स्थानमा अवस्थिति हुनु, मनकामना जस्तो मुलुकभर तथा भारतमा समेत प्रसिद्ध देवीमन्दिर र शहिद लखन स्मारक तथा गुफा, मनकामना केबुलकारको सुविधा, राजधानी र मोफसल जोड्ने प्रमुख मार्ग पृथ्वी राजमार्गमा पहुँच, काठमाण्डौ, पोखरा, नारायण घाट, र गोरखा बजारमा सहज पहुँच आदि कारणले यो गाउँपालिकाले व्यवसायिक र प्राङ्गारिक कृषि तथा पशुपालन, पर्यापर्यटन, नदी किनारा क्षेत्रमा माछा पालन र मनोरञ्जन व्यवसाय फस्टाउने सम्भावना अत्यन्तै रहेकोले गाउँपालिकाले त्यस्ता कुराहरूमा बढी ध्यान दिई अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ ।

खण्ड - एक आवधिक योजना तर्जुमा

परिच्छेद - ३ दीर्घकालीन सोच/दूरदृष्टि लक्ष्य र उद्देश्य

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा प्रत्येक तहका सरकारले तहगतरूपमा प्राप्त अधिकार र दायित्वलाई स्वायत्तता पूर्वक संचालन र व्यवस्थापन गर्न पाउने जिम्मेवारी प्रदान गर्ने व्यवस्था रहेको छ । संविधान प्रदत्त अधिकारलाई आ-आफ्नो तहमा कार्यान्वयन गर्दा तिनै तहका सरकार बीच आपसी सहकार्य, सहअस्तित्व र समन्वयका आधारमा गर्नु पर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ। यसरी संचालन र व्यवस्थापन गर्दा प्रत्येक तहगत सरकारले आ-आफ्नो तहमा नीति, ऐन, कानून, योजना, कार्यक्रम, मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था समेत रहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले “गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने व्यवस्था भएकोले शहिद लखन गाउँपालिकाले सहभागितात्मक प्रक्रिया अबलम्बन गरी यो आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ ।

३.२ सबल, कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौती (SWOC) विश्लेषण

गाउँपालिकामा आयोजन गरिएको कार्यशालाका सहभागीहरू सँग को छलफलबाट निम्न प्रमुख सबल, कमजोर पक्ष तथा अवसर र चुनौती (SWOC) का क्षेत्र पहिचान गरिएका छन् ।

सबल पक्ष	कमजोर पक्ष
१) निर्वाचित र संवैधानिक अधिकार युक्त गाउँपालिका	१) आन्तरिक राजस्व परिचालन तथा संकलन पर्याप्त मात्रामा हुन नसकेको
२) आफ्नै भवन बन्दै गरेको	२) संगठन संरचनानुसार कर्मचारी दरबन्दी सबै परिपूर्ति भई नसकेको र कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार क्षमता विकास गर्न नसकिएको
३) निर्वाचित जनप्रतिनिधिलाई गाउँपालिका संचालनको विगत चार वर्षको अनुभव हाँसिल भएको	३) बनेका सबै कानून कार्यान्वयनमा ल्याउन नसकिएको
४) गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको	४) गरिएका सबै निर्णय लागू गर्न नसकिएको
५) वस्तुगत विवरण तयार भएको	
६) संघीय सडक र प्रदेशले सडक यातायात लगायतका पूर्वाधारमा लगानी गर्दै रहेको	
७) राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारणलाइनबाट विद्युत् सेवा उपलब्ध भइरहेको	
८) गाउँपालिकामा इन्टरनेट सुविधा पहुंच पुगेको	

<p>९) केहि सेवाहरूमा विद्युतीय सेवा लागू भएको</p> <p>१०) आवश्यक कानूनहरू बनाइएको र थप कानून बनाउने अधिकार रहेको</p> <p>११) कर्मचारीको पदपूर्ति र क्षमतावान युवा कर्मचारीको बाहुल्य आफ्नो क्षेत्राधिकारको विषयमा नीति, कानून, योजना, मापदण्ड आदि बनाउने अधिकार गाउँपालिकामा रहेको,</p> <p>१२) आवधिक योजना तयार हुने क्रममा रहेको</p> <p>१३) लेखाप्रणाली सुत्र प्रणालीमा आबद्ध भएको</p> <p>१४) गाउँपालिकामा युवा जनशक्तिको बाहुल्यता रहेको</p> <p>१५) गैर सरकारी संस्था र विकास साझेदारको सहकार्य रही रहेको</p> <p>१६) कुल भूभागको करिब ५०% भन्दा केही बढी कृषियोग्य भूमी हुनु</p> <p>१७) उच्च मूल्य बालीको लागि अनुकूलता रहेको,</p> <p>१८) जडिबुटी तथा विभिन्न काष्ठजन्य स्रोत सहितको वन क्षेत्र, केन्द्रिय यातायात, विद्युत, संचार आदिको संजालसंग जोडिएको</p> <p>१९) वडा नं ५ अउल चौरमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गरी औद्योगिक विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको</p>	<p>५) सरोकारवाला सबै संघसंस्थासँग गरिएको समन्वय प्रभावकारी हुन नसकेको</p> <p>६) लैससास मैत्री कार्यविधिहरूको पूर्ण कार्यान्वयन हुन नसकेको राजस्व सुधार योजनामा भए अनुसार राजस्व असुलीमा गर्न नसकिनु</p> <p>७) गाउँपालिकाका आफ्ना बाहेक अन्य निकायहरूबाट संचालित सबै आयोजनाहरू योजना प्रक्रियामा नसमेटिनु</p> <p>८) कमजोर नेटवर्कका कारण इन्टरनेट सेवा प्रभावकारी नहुनु</p> <p>९) गाउँपालिकामा गठन भएका सबै समितिहरू सकृय हुन नसक्नु</p> <p>१०) विद्युत सेवाको बहु उपयोग (उद्योग, व्यवसाय र खाना पकाउन आदि) नहुनु</p> <p>११) विदेशबाट फर्किएका सीपयुक्त जनशक्तिको उपयोग गर्न नसक्नु</p> <p>१२) सुशासनका सबै औजारको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु</p> <p>१३) योजना तथा अनुगमन प्रणाली व्यवस्थित हुन नसक्नु र टुक्रे योजनाको बाहुल्यता रहनु,</p> <p>१४) सिंचाइका सम्भाव्य श्रोतको उपयोग गर्न नसकिनु,</p> <p>१५) प्राविधिक जनशक्तिको आवश्यकता अनुसार ब्यबस्था गर्न नसकिनु</p> <p>१६) कार्य प्रकृति अनुसार जनशक्तिको क्षमता विकास गर्न नसकिनु,</p> <p>१७) आवश्यकता अनुसार नीति, कानून र मापदण्डहरू बनी नसक्नु</p>
अवसर	चुनौती
<p>१) धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्वका धरोहरहरू जस्तै प्रथम शहिद लखन थापाको जन्मभूमी, प्रसिद्ध भगवती मनकामनाको</p>	<p>१) अन्तर निकाय र अन्तर सरकार समन्वय गर्नु</p> <p>२) पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भार</p>

<p>मन्दिर, विसं १८८८ मा भिमसेन थापाबाट स्थापित भिम विरेश्वर महादेव मन्दिर, सिद्ध लखन गुफा, बकेश्वरी मन्दिर, कोटकाली मन्दिर, त्रिवेणी भगवती मन्दिर, हिमालय थान, अर्लाङ्गदी माई, सन्तानेश्वर महादेव, बरचुली, बालेश्वरी, जलकन्या, थानीथान, बौद्ध गुम्वा रहेको,</p> <p>२) चुलेभीर भ्यू प्वाइन्ट, सिद्ध लखन भ्यूटावर, बेतीनी सामुदायिक होमस्टे रहेको, र झाँक्री पहरा र तोरेन भीर रक ल्काइम्बिड</p> <p>३) मनकामना – बकेश्वर – थानडाँडा – तोरेनगढी – चिलिम ठुटे – तीनमाने भन्ज्याङ – सालिमडाँडा – चुलेभीर भ्यूपार्क – फिरफिरे लेकचौर – बालेश्वरी – बरचुली – शहिद लखन किल्ला – कोटकाली – मकैपुर बौद्ध गुम्वा – हुंगागाडे भन्ज्याङ – गोरखा दरबार पदमार्ग विकास गरिएको,</p> <p>४) मनकामना केबुलकार सञ्चालनमा रहेको,</p> <p>५) फिरफिरे लेकचौर र थानडाँडा दक्षिणको भिर प्याराग्लाइडिङ</p> <p>६) शहिद लखन किल्ला,</p> <p>७) मगर संस्कृति, गुरुङ संस्कृति, नेवार संस्कृति, बालन भजन, नाथ समुदायको फेरी परंपरा, गोरु जुधाइ आदि</p> <p>८) चेपाङ संग्रहालय, शहिद लखन संग्रहालय</p> <p>९) ऐतिहासिक चारकुने चौतारो – सातदोबाटो नाम्जुङ</p> <p>१०) मनकामना बक्राङ, ताक्नुङको सुन्तलाजात</p> <p>११) गाउँपालिकाको भू बनौट, माटो हवापानी सुहाउँदो आर्थिक समृद्धिको मार्ग स्पष्ट हुनु,</p> <p>१२) व्यवसायिक पशुपंक्षी तथा माछा पालनको उपयुक्त वातावरण हुनु,</p> <p>१३) विदेशबाट फर्किएका नागरिकहरूको कृषिमा आकर्षण बढ्नु,</p> <p>१४) नगदे बाली तर्फ कृषकको आकर्षण बढ्दै जानु र किवि, च्याउ जस्ता उच्चमूल्यका कृषि खेतिको संभावना रहेनु तथा बाखा पालन, कुखुरापालन, ट्राउट माछापालन आदिबाट कृषिलाई व्यवसायीकरण गर्न सकिने अवस्था रहनु,</p> <p>१५) स्थानीय उत्पादनमा आधारित लघु, साना तथा घरेलु उद्योगको सम्भावना रहनु र एक पालिका एक औद्योगिक ग्रामको नीति रहनु,</p>	<p>अत्यन्त महंगो पर्नु</p> <p>३) विकासमा जनसहभागिता परिचालन गर्नु</p> <p>४) उत्पादनलाई बजार संगको आवद्धता</p> <p>५) फोहोर विशर्जन स्थल व्यवस्थापन, दमकलको व्यवस्थापन,</p> <p>६) जमिनको चक्लाबन्दी र कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण गर्नु</p> <p>७) कृषि उत्पादनलाई मूल्यश्रृङ्खलामा आवद्ध गर्नु,</p> <p>८) प्राङ्गारिक कृषि, रैथाने बालीको संरक्षण, उच्च मूल्य बाली र जडिबुटीजन्य उत्पादन र बजारिकरण</p> <p>९) पर्यटन तथा औद्योगिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु</p> <p>१०) निर्माण भएका सडकहरूलाई मर्मत संभार र स्तरोन्नति गरी सर्वयाम सडकमा रूपान्तरण गर्नु</p> <p>११) युवामा रोजगारमूलक सीप विकास गरी रोजगारी श्रृजना गर्नु</p> <p>१२) स्थानीय स्रोत, साधन र सीपमा आधारित उद्योगको विकास र विस्तार गर्नु</p> <p>१३) मापदण्ड अनुसार स्वास्थ्य पूर्वाधार र दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु,</p> <p>१४) अन्तरतह र अन्तरनिकाय समन्वय गर्नु,</p> <p>१५) वित्तीय संस्थाबाट गरिने लगानीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालित गराउनु,</p> <p>१६) वातावरणीय सन्तुलन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलनता अभिवृद्धि र विपद् जोखिम व्यवस्थापन गर्नु,</p> <p>१७) प्राविधिक जनशक्तिको विकास गर्नु</p> <p>१८) विप्रेषण आयलाई उत्पादनमूलक</p>
--	---

<p>१६) बैंक तथा वित्तीय सस्थाहरूको उपस्थिति बढ्दै जानु, र विप्रेषण आय उल्लेख्य रहनु,</p> <p>१७) शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक सेवा र कृषि, उद्योग व्यवसायमा संघ तथा प्रदेश सरकारको लगानी बृद्धि हुँदै प्राथमिकतामा पर्नु</p> <p>१८) केन्द्रिय यातायात, विद्युत, संचार आदिको संजालसंग जोडिनु,</p> <p>१९) जिल्ला सदरमुकामसँग जोडिएकोले बजारसंगको सहज पहुँच हुनु,</p> <p>२०) भुकम्प पुनःनिर्माण परियोजनाबाट, सार्वजनिक, निजी र सरकारी पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग रहनु</p> <p>२१) ३७ वटा सामुदायिक वन रहनु, जडिबूटिको खेति तथा काठ उत्पादनको लागि उपयुक्त माटो र वातावरण रहनु</p>	<p>क्षेत्रमा लगानी गर्नु</p>
--	------------------------------

३.३ दीर्घकालीन सोच

गाउँपालिकाले गाउँपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र सरोकारवालाको उपस्थितिमा CEMID Nepal को सहजीकरणमा सोच कार्यशालाले देहायको दीर्घकालीन सोच बनाएको छ ।

“कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दीर्घकालीन सोच: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन”

गाउँपालिकाले कार्यशालामा सबैको सहभागितामा बनाएको उपर्युक्त सोचको शाब्दिक व्याख्या निम्नानुसार गाउँपालिका सान्दर्भिक हुने गरी कार्यशालाले निर्देशित गरेको छ ।

कृषि: व्यवसायिक रूपमा उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउँदै विभिन्न किशिमका मौसमी तथा वेमौसमी कृषि बाली, पशुपालन, मत्स्यपालन आदिबाट आय आर्जन गरी समृद्धि प्राप्त गर्न गरिने आर्थिक क्रियाकलाप ।

पर्यटन: पर्यटकहरूलाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र वा नेपाल राज्यभित्र कुनै पनि स्थानमा पूर्ण वा आंशिक रूपमा परिवहन, बसोबास, भ्रमण व्यवस्था, रेष्टुरेन्ट सेवा, दृश्यावलोकन, पथ प्रदर्शन, पदयात्रा, जलयात्रा, तथा अन्य साहसिक एवं मनोरन्जनात्मक सेवा पुर्याउने र सो वापत विदेशी मुद्रा आर्जन गर्ने प्रकृतिका विविध कारोबारजन्य क्रियाकलाप ।

पूर्वाधार: स्थानीय तहमा आम नागरिकले प्रयोग गर्ने तथा यातायात तथा सडक, सिँचाई तथा नदी नियन्त्रण, लघु जलविद्युत् तथा बैकल्पिक उर्जा, खानेपानी, ढल निकास तथा सरसफाइ, आवास भवन तथा शहरी विकास, फोहोरमैला व्यवस्थापन आदि जस्ता पूर्वाधारको निर्माण तथा मर्मत सेवा ।

समृद्ध : उच्च र समतामूलक आय बढ्दि, मानव विकास सूचकांकमा बृद्धि, प्राप्त अवसरको अधिकतम उपयोग गरी कृषि, औद्योगिक तथा सेवा क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धिका साथै स्वच्छ व्यवसायिक प्रतिस्पर्धा, लगानीका अवसरमा बढ्दि र रोजगारी श्रृजना, तथा भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारमा सर्वकालिक सबैको सहज पहुँच र आबद्धता ।

सुसंस्कृत: शिक्षित, स्वस्थ, संस्कारयुक्त, साँस्कृतिक विविधताको सम्मान, समयको पालना, शिष्ट बोली र वचन, अर्काको व्यक्तित्वको सम्मान र आपसी सद्भाव सहितको गाउँपालिका ।

३.४ समष्टिगत लक्ष्य

“न्याय र समतामा आधारित दीगो आर्थिक विकास भएको हुने”

३.५ समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

क्रम संख्या	नतिजा सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०८२/८३
१	कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु. करोडमा	१६९.५४	२३६.३२
२	आर्थिक वृद्धि	प्रतिशत	२.७	४.९
३	प्रति व्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु. हजारमा	५७३८२.४	७९९८६।०
४	वार्षिक प्रति व्यक्ति आय	यु.यस. डलर	५९५.०	११९६.८
५	निरापेक्ष गरिबी/गरिबीको रेखामुनि भएको जनसंख्या	प्रतिशत	३०.५	५
६	वेरोजगारी	प्रतिशत	१९.५	११.५
७	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, वन र खानी) योगदान	रु. करोडमा	६६.००	६७५६
		प्रतिशत	३८.९३	२८.६
८	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा द्वितीय क्षेत्र (उद्योग, निर्माण...) को योगदान	रु. करोडमा	७१.१०	९२.७
		प्रतिशत	४१.९४	३९.२
९	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा तृतीय क्षेत्र (पर्यटन, वैदेशिक रोजगार लगायत सेवा क्षेत्र) योगदान	रु. करोडमा	३२.४४	७६.०६
		प्रतिशत	१९.१३	३२.२
१०	कुल गार्हस्थ उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, वन र खानि) योगदान	रु. करोडमा	६६.००	७०.००
११	वैकमा खाता भएका परिवार	प्रतिशत	५१.००	९५
१२	विप्रेषण आय	रु करोडमा	१०.८६	२१.८४
१३	आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९५.५	१००
१४	साक्षरता दर	प्रतिशत	८९.५	१००
१५	विद्यालय परित्याग दर	प्रतिशत	३.२	१.००
१६	संस्थागत प्रसूती सेवा	प्रतिशत	१५.५	५०
१७	लैंगिक विकास सूचकांक	सूचकांक	०.९३२	०.९६१
१८	सर्वयाम सडक	कि.मि.	६२	९०
१९	सुरक्षित आवास तथा एकीकृत वस्ती विकास	संख्या	०	२
२०	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार बनेका भवन	प्रतिशत	९२.८	१००
२१	सिंचाइ सुविधा पुगेको कृषियोग्य भूमि	प्रतिशत	१८	२९
२२	विद्युत् उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९४.४	१००
२३	खान पकाउने इन्धनमा सफा इन्धन (सोलार, बायोग्यास, विद्युत) प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	५.५	६०
२४	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	५	२०
२५	खानेपानी तथा सौचालय सुविधा भएको घरधुरी	प्रतिशत	क्लि	१००
२६	LISA को औसत प्राप्तांक	प्रतिशत	४२	८५

३.६ समष्टिगत उद्देश्य

- १) कृषि र पर्यटन क्षेत्रको समावेशी विकास मार्फत शहिद लखनवासीको रोजगारी र आयमा वृद्धि गरी जीवनस्तर सुधार गर्नु
- २) गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नु,
- ३) शिक्षा, स्वास्थ्य, युवा र महिला बालबालिका लगायत सामाजिक क्षेत्रको समतामूलक विकास गर्नु
- ४) वन वातावरण, जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धनका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नु,
- ५) संस्थागत सुदृढीकरण गर्दै सुशासनको प्रत्याभूत गर्नु

३.७ समष्टिगत रणनीति

- १) कृषिलाई व्यवसायीकरण गरी मूल्य शृङ्खलामा आवद्ध गर्ने,
- २) प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरूको विकास तथा प्रचारप्रसार मार्फत पर्यटन क्षेत्रको व्यवसायीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्ने,
- ३) उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने,
- ४) आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा गुणस्तरीय र रोजगारीमूलक बनाउने,
- ५) आधारभूत स्वास्थ्यसेवा सर्वसुलभ बनाउने,
- ६) स्थानीय विकास तथा शासन प्रणालीलाई सहभागितामूलक र समावेशी बनाउने,
- ७) यातायात, विद्युत, सिंचाइ, भवन, सञ्चार जस्ता पूर्वाधारको गुणस्तरीय निर्माण तथा विस्तार गर्ने
- ८) विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने,
- ९) स्थानीय विकासलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन बनाउने र विपद् व्यवस्थापन गर्ने,
- १०) विकास र सेवा प्रवाहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।

३.८ विकासमा क्षेत्रगत भूमिका

यो योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य प्राप्तमा गाउँपालिकाको एकल प्रयासले मात्र सम्भव देखिदैन । विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न निजी, सहकारी, र सामुदायिक क्षेत्रको समेत अहम् भूमिका रहन्छ । यस योजनामा यी सबै क्षेत्रको देहाय बमोजिमको भूमिका अपेक्षा गरिएको छ ।

३.८.१ सार्वजनिक क्षेत्र

"कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दीगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन" को सोच सहित गाउँपालिकाको आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न सार्वजनिक क्षेत्रको अग्रणी भूमिका रहन्छ । निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य, गरिवी निवारण, सामाजिक न्याय, मौलिक हकको संरक्षण, वितरणत्मक न्याय र समावेशिताको क्षेत्रमा सार्वजनिक लगानीको अपरिहार्यता हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले यी क्षेत्रमा संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्दै लगानी केन्द्रित गर्नेछ । यसका अतिरिक्त उत्पादनमूलक क्षेत्रमा निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको लगानी परिचालन गर्न यस गाउँपालिकाको अहम् भूमिका रहनेछ । गाउँपालिकाले लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न अनुकूल नीति, योजना, रणनीति तथा मापदण्डको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्नेछ ।

३.८.२ निजी क्षेत्र

कृषि, पर्यटन, उद्योग, निर्माण, सञ्चार आदिजस्ता नाफामूलक क्षेत्रमा निजीक्षेत्रको हालको लगानी संरक्षण गर्दै थप लगानी अपेक्षा गरिएको छ । विशेष गरेर स्थानीय कृषि, माछा तथा पशुजन्य र वनजन्य उत्पादनलाई प्रशोधन, ग्रेडिङ, प्याकेजिङ, बजारको विकास तथा ठूला बजारमा पहुँच बढाउन र पर्यटनजन्य लगानी बढाउन यसक्षेत्रले विशेष भूमिका खेल्ने छ । शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक क्षेत्रमा पनि निजी लगानीको सहयोगी भूमिका रहने अपेक्षा गरिएको छ । सामाजिक क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको र सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको साझेदारी समेत हुने अपेक्षा गरिएको छ । गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा उत्पादन, सहज र सुलभ आपूर्ति व्यवस्थापन, गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण तथा उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी सिर्जना गर्न यस क्षेत्रले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने छ ।

३.८.३ सहकारी क्षेत्र

सहकारी क्षेत्रले सहकारी संस्थामा सुशासन कायम गर्दै नागरिकको साना साना बचत तथा स्थानीय स्रोत-साधन, श्रम, सीप र पुँजीलाई ब्यापक रूपमा परिचालन गरी गाउँपालिकामा रोजगारी तथा आय वृद्धि र गरिवी निवारण गर्न सहयोगीको भूमिका निर्वाह गर्नेछ । यस क्षेत्रले मानवीय आवश्यकताका वस्तु तथा सेवा जस्तै कृषि वस्तु तथा सेवाको उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गर्न सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नेछ । सहकारी क्षेत्र गाउँपालिकाको विकासको महत्वपूर्ण साझेदारको रूपमा रहने छ ।

३.८.४ गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक क्षेत्र

यस आवधिक योजनाको लक्ष्य प्राप्तिसमा गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक क्षेत्रको समेत अर्थपूर्ण भूमिका रहनेछ । जनचेतना अभिवृद्धि, समावेशी विकास, स्थानीय विकास निर्माणमा सहयोग, गरिवी निवारण तथा क्षमता अभिवृद्धि, सामाजिक परिचालन, नागरिक अधिकारको पैरवी र विकास र सेवा प्रवाहमा सहजीकरण जस्ता कार्यमा यसक्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुने अपेक्षा गरिएको छ । प्राङ्गारिक कृषि प्रविधि र बिउ विजनको संरक्षण, सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन, पर्यटन क्षेत्रको विकास र स्थानीय संस्कृति संरक्षणमा यस क्षेत्रले प्रमुख सहयोगीको भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

परिच्छेद- ४ समष्टिगत आर्थिक नीति

४.१ कुल गार्हस्थ उत्पादन र क्षेत्रगत योगदान

शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल गार्हस्थ उत्पादन रु.२ अर्ब २८ करोड ५३ लाख रहेको र योजना अवधिमा वृद्धि भई अन्तमा रु.३ अर्ब ८६ करोड ९१ लाख पुग्ने अनुमान गरिएको छ। आधार वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि तथा पशुपन्छी पालनक्षेत्रको योगदान २८.८८%, उद्योगव्यापार तथा व्यवसायक्षेत्रको ३१.११% र सेवा क्षेत्रको योगदान ४०.०१% रहेको छ। योजना अवधिको अन्तमा कृषि क्षेत्रको औषत वृद्धि दर ०.१ मात्र रहेकोछ भने उद्योग क्षेत्रको ८.० र सेवा क्षेत्रको ५.२%, रहने अनुमान छ। कुल गार्हस्थ उत्पादनको औषत वृद्धि दर ८.४ %रहने अनुमान छ।

तालिका : ४.१.१ कुल गार्हस्थ उत्पादन र मूल्य अभिवृद्धि रु.करोडमा (वर्तमान स्थिर मूल्यमा)

मूल्य अभिवृद्धिका क्षेत्रहरू	योगदान (%)	आधार वर्ष ०७८/७९	०७८/७९	०७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	औषत वृद्धि दर
क. कृषि	२८.८८	६६.००	६६.६७	६७.१०	६७.३५	६७.४६	६७.५६	०.२६
ख. गैर कृषि	७१.१२	१६२.५३	२००.५६	२०९.०५	२५१.९३	३०१.१६	३१९.३५	७.४४
उद्योग	३१.११	७१.१०	७४.७०	७६.५०	७९.८०	८५.८०	९२.७०	३.८८
सेवा	४०.०१	९१.४३	१२५.८६	१३२.५५	१७२.१३	२१५.३६	२२६.६५	८.८९
कुल जम्मा (क+ख)	१००.००	२२८.५३	२६७.२३	२७६.१५	३१९.२८	३६८.६२	३८६.९१	६.१९

नोट: शहिद लखन गाउँपालिकाको उपरोक्त कुल गार्हस्थ उत्पादनको आंकलन केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रयोगमा ल्याएको सन १९९३ को राष्ट्रिय लेखा प्रणाली अर्थात प्राथमिक (कृषि तथा पशुपालन), द्वितीय (उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय) र तृतीय (सेवा) क्षेत्रहरूको वार्षिक उत्पादनको मूल्य अनुसार कुल गार्हस्थ उत्पादन निकाल्ने अवधारणामा आधारित छ। उल्लिखित तीन वटै क्षेत्रगतको मुख्य उपक्षेत्रहरूको स्थानीय तहको सीमाक्षेत्र भित्र भएको वार्षिक उत्पादन मूल्यलाई यहाँ गणना गरिएको छ। यस क्रममा स्थानीय तहमा सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क पालिकामा रहेको तथ्याङ्क तथा कार्यशालामा भएको छलफलबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई समेत आधार मानिएको छ। यद्यपि तीन वटै क्षेत्र अन्तरगत छुट्टन गएका कतिपय उपक्षेत्रहरू आगामी वर्षहरूमा क्रमशः समेट्दै जानु पर्ने देखिन्छ।

तालिका : ४.१.२ कुल गार्हस्थ उत्पादनमा वृद्धि (प्रतिशत)

विवरण	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	औसत
कुलगार्हस्थ उत्पादन	२.७	३.३	१५.६	१५.५	५.०	८.४
कृषि	२.७	०.६	०.४	०.२	०.१	०.८
उद्योग	२.७	२.४	४.३	७.५	८.०	५.०
सेवा	२.७	५.३	२९.९	२५.१	५.२	१३.६

यस योजना अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको वार्षिक वृद्धि वार्षिक औसत ८.४% ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ भने कृषि क्षेत्रको ०.८%, उद्योग क्षेत्रको ५% र सेवा क्षेत्रको १३.६% वृद्धि हुने अनुमान

छ।

४.२ कुल गार्हस्थ उत्पादनको मुल्य अभिवृद्धिका लागि लगानी

यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अवधिमा हुने कुल गार्हस्थ उत्पादनको मुल्य अभिवृद्धिका लागि गर्नुपर्ने लगानीलाई निम्न तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ। जस अनुसार योजना अवधिमा आ.व. २०७७/७८ को मुल्यमा रु. ८ अर्ब ७७ करोड ५८ लाख लगानी गरिने अनुमान रहेको छ ।

४.१.३ तालिका : विभिन्न क्षेत्रको लगानी रु. लाख वर्तमान स्थिर मुल्यमा)

लगानी प्राप्त हुने क्षेत्र	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	योजना अवधिको जम्मा	लगानी प्रतिशत
(क) सार्वजनिक	८,२५५	८,८३३	९,४५२	१०,१०२	१०,७९५	४७,४३७	५४.०५
(ख) निजी	५,७७९	६,१८३	६,६१६	७,०७१	७,५५७	३३,२०६	३७.८४
(ग) सहकारी	४१३	४४२	४७३	५०५	५४०	२,३७२	२.७०
(घ) सामुदायिक	८२६	८८३	९४५	१,०१०	१,०८०	४,७४४	५.४१
जम्मा	१५,२७२	१६,३४१	१७,४८६	१८,६८९	१९,९७१	८७,७५८	१००

यो योजना अवधिमा आवश्यक लगानीमध्ये सार्वजनिक क्षेत्रबाट ५४.०५%, निजी क्षेत्रबाट ३७.८४%, सहकारी क्षेत्रबाट २.७०% र सामुदायिक क्षेत्रबाट ५.४१% लगानी हुने अनुमान गरिएको छ। उल्लिखित तालिकामा सार्वजनिक क्षेत्रबाट हुने लगानीको हकमा विकास बजेट लाइ मात्र गणना गरिएको छ ।

४.१.४ तालिका : सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपात योजनामा आवश्यक लगानी रु. लाखमा

मूल्य अभिवृद्धिका क्षेत्रहरू	अनुमानित सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपात	योजनामा प्रक्षेपित लगानी (सार्वजनिक+ निजी+सहकारी +) सामुदायिक समेत गरी)					योजना अवधिको जम्मा
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	
कृषि	५.२	३,८१८	४,०८५	४,३७२	४,६७२	४,९९३	२१,९४०
गैरकृषि *	३.३	११,४५४	१२,२५६	१३,११५	१४,०१७	१४,९७८	६५,८१९
जम्मा	४.९	१५,२७२	१६,३४१	१७,४८६	१८,६८९	१९,९७१	८७,७५८

* गण्डकी प्रदेशको सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा ।

नेपालको पन्ध्रौँ योजना र गण्डकी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनामा लिइएको सिमान्त पूँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा गणना गर्दा कृषि क्षेत्रकालागि रु. २ अर्ब १९ करोड ४० लाख र गैरकृषि क्षेत्रका लागि रु. ६ अर्ब ५८ करोड १९ लाख लगानी आवश्यक पर्नेछ। सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपातको आधारमा यो योजना अवधिमा हुने मुल्य अभिवृद्धिका लागि कुल रु. ८ अर्ब, ७७ करोड ५८ लाख लगानी आवश्यक पर्ने अनुमान छ।

४.३ सार्वजनिक खर्च

४.३.१ सार्वजनिक खर्चको प्रक्षेपण आधार

शहिद लखन गाउँपालिकामा सार्वजनिक क्षेत्रबाट हुनसक्ने आयको समष्टिगत स्थितिलाई विचार गरी सार्वजनिक क्षेत्र अन्तरगतको खर्च औषतमा वार्षिक ५ देखि १० प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमान गरिएकोछ। उल्लिखित अनुसारको क्षेत्रगत तथा उपक्षेत्रगत खर्चहरूको प्रक्षेपण गर्दा तुलनात्मक रूपमा बढी अनुपातमा खर्च हुने उपक्षेत्रहरूमा आवधिक योजनाको पछिल्ला वर्षहरूको बृद्धि प्रतिशतमा भने क्रमिकताका आधारमा कम गरिएको छ । यसैगरी आर्थिक वर्ष २०७७/७८मा खर्च नभएता पनि पछिल्ला वर्षहरूमा विषयगत प्राथमिकताको आधारमा खर्च गरिने आँकलन गरिएका कतिपय विषयहरूमा बढी अनुपातमा समेत खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ ।

४.३.२ सार्वजनिक खर्चको प्रक्षेपण

शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि वित्तीय लगानीका स्रोतहरूको व्यवस्थापन गर्न नीजि तथा सहकारी क्षेत्रको उल्लेख्य योगदान नहुने विद्यमान स्थितिमा गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाका लागि सार्वजनिक क्षेत्रबाट हुन सक्ने आय स्रोतहरूको नै बढी अनुपातमा जुटाउनु पर्ने आवश्यकता छ । गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनामा सार्वजनिक क्षेत्रका बहुपक्षीय स्रोतहरूबाट गरी कुल रु. ४ अर्ब ७४ करोड ३७ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । सोमध्ये गाउँपालिकाको संचित कोषबाट बाट रु. ३ अर्ब ९६ करोड ८६ लाख खर्च हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । संचित कोषबाट हुने कुल खर्च मध्ये चालु खर्च तर्फ रु. २ अर्ब ३८ करोड १२ लाख (६०%) र पूँजीगत खर्च तर्फ रु. १ अर्ब ५८ करोड ७४ लाख (४०%) खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । यसैगरी सार्वजनिक क्षेत्र अन्तरगत संघीय तथा प्रदेशका स्रोतहरूबाट गाउँपालिकालाई प्रत्यायोजन गरिने कार्यक्रमहरू अन्तरगत रु ७७ करोड ५१ लाख थप खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना अन्तरगत संचित कोषबाट हुने कुल खर्च ३ अर्ब ९६ करोड ८६ लाख मध्ये रु.३ अर्ब १८ करोड ७६ लाख विकास खर्च तर्फ (८० प्रतिशत) खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । विकास खर्च मध्ये आर्थिक विकास क्षेत्र अन्तरगत रु.२४ करोड ७२ लाख (कुल विकास खर्चको ८%), सामाजिक क्षेत्र अन्तरगत रु.१ अर्ब ५१ करोड ५ लाख (कुल विकास

खर्चको ४७%), पूर्वाधार क्षेत्र अन्तरगत रु. १ अर्ब २७ करोड ९४ लाख (कुल विकास खर्चको ४०%) वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र अन्तरगत रु.६ करोड ९८ लाख (कुल विकास खर्चको २%), तथा संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन क्षेत्र अन्तरगत रु. ८ करोड ७ लाख (कुल विकास खर्चको ३%) अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजना अन्तरगत गाउँपालिकाको संचित कोषबाट हुने कुल खर्च मध्ये रु. ७८ करोड १० लाख (२०%) कार्यसञ्चालनमा खर्च हुने अनुमान छ ।

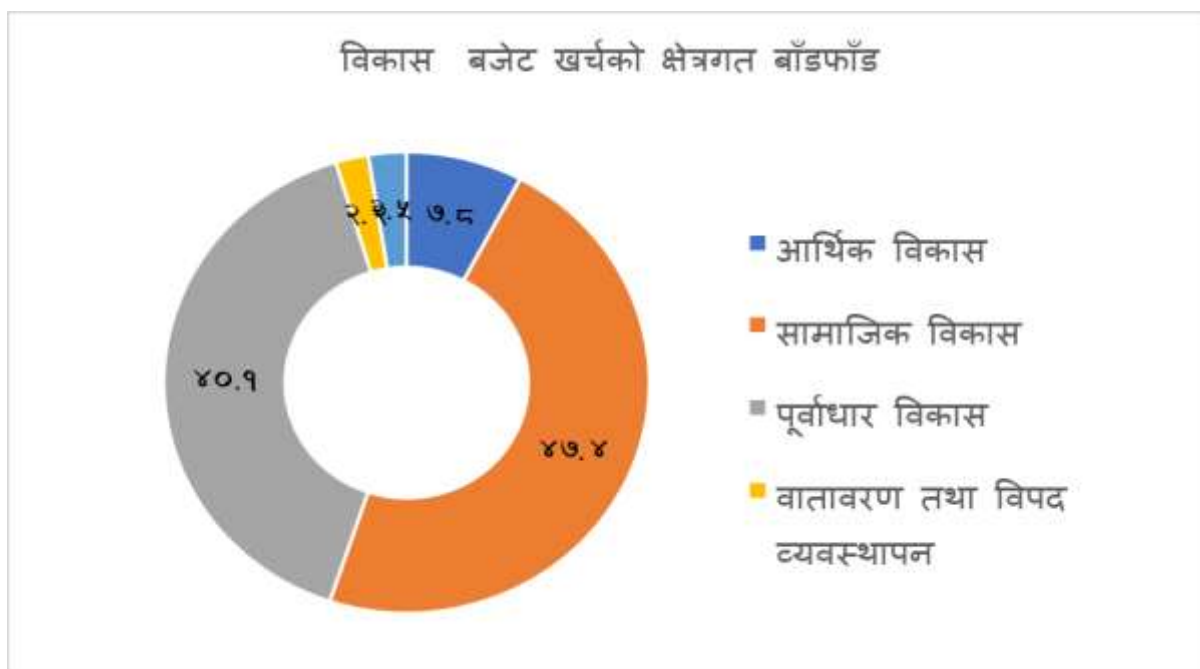
प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तरगतको प्रक्षेपित खर्च रु. रु ७७ करोड ५१ लाख पूर्वाधार तथा अन्य क्षेत्र अन्तरगत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । विकास खर्चको क्षेत्रगत विवरण निम्न तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका : ४.१.५ सार्वजनिक खर्चको क्षेत्रगत प्रक्षेपण (आ.व ०७७/७८ को स्थिर मूल्यमा रु. लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	०७७/७८ यथार्थ खर्च (आधार वर्ष)	०७८/७९ प्रक्षेपण	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण	०८१/८२ प्रक्षेपण	०८२/८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनाको जम्मा (२०७८/७९ देखि ०८२-८३)
(क) स्थानीय संचित कोष अन्तरगत गाउँपालिकाको बजेट खर्च प्रक्षेपण								
१	कूल बजेट खर्च	५,०७९	६,९०१	७,३८४	७,९०१	८,४५४	९,०४६	३९,६८६
१.१	चालु बजेट	३,१४९	४,१४१	४,४३०	४,७४१	५,०७२	५,४२८	२३,८१२
१.२	पूँजीगत बजेट	१,९३०	२,७६०	२,९५४	३,१६०	३,३८२	३,६१८	१५,८७४
२	विकास बजेट खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँड	४,०१४	५,६६२	६,००९	६,३८०	६,७१३	७,११२	३१,८७६
२.१	आर्थिक विकास	६२९	४२३	४७३	४९९	५२५	५५२	२,४७२
२.२	सामाजिक विकास	२,२११	२,७२७	२,८६६	३,०१३	३,१६८	३,३३१	१५,१०५
२.३	पूर्वाधार विकास	९९८	२,२८५	२,४०९	२,५४३	२,६९१	२,८६६	१२,७९४
२.४	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	११६	१०८	१२५	१४०	१५५	१७०	६९८
२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	६०	११९	१३६	१८५	१७४	१९३	८०७
	कार्यसञ्चालन खर्च	१,०६५	१,२३९	१,३७५	१,५२१	१,७४१	१,९३४	७,८१०
२.६	कूल खर्च	५,०७९	६,९०१	७,३८४	७,९०१	८,४५४	९,०४६	३९,६८६
ख. संघ र प्रदेशबाट स्थानीय संचित कोष मार्फत सशर्त अनुदानको रूपमा वा सोझै उपलब्ध हुने प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तरगतका खर्चहरू								
२.७	(ख) को जम्मा प्रक्षेपित खर्च	१,२१२	१,३५४	१,४४९	१,५५१	१,६४८	१,७४९	७,७५१
२.८	कूल प्रक्षेपित खर्च (क) र (ख) को जम्मा	६,२९१	८,२५५	८,८३३	९,४५२	१०,१०२	१०,७९५	४७,४३७

स्रोत: आ.व २०७७/७८ र आ.व २०७८/७९ को बजेटमा आधारित । गाउँपालिकाको आ.व. २०७८/७९ को बजेट पुस्तिका उपलब्ध भएपछि रुजु गर्नु पर्ने ।

दृष्टव्य: SuTRA Data बमोजिम आ.व २०७७/७८ को बजेट अनुमान रु ६६.५० करोड भएकोमा यथार्थ खर्च रु ५०.७९ करोड मात्र भएको। आ.व २०७८/७९ को बजेट अनुमान अघिल्लो आर्थिक वर्षको यथार्थ खर्चको तुलनामा निकै बढी भएबाट २०७८/७९ को बजेट अनुमानलाई आधार लिई आवधिक योजनाको बाँकी अवधिको लागि केहि प्रतिशत बृद्धि गरी प्रक्षेपण गरिएको छ।

४.४ सार्वजनिक खर्च बेहोर्ने स्रोतहरू

४.४.१ सार्वजनिक आय स्रोतहरू

शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक योजना अन्तरगत सार्वजनिक खर्चको स्रोतहरू जुटाउन संचित कोष अन्तरगत विभिन्न स्रोतहरूबाट गरी कुल रु. ३ अर्ब ९६ करोड ८६ लाख प्राप्त गर्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । सो मध्ये रु. २ अर्ब ९३ करोड ४९ लाख बमोजिम (कुल प्राप्ति अनुमानको ७४ प्रतिशत) अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोछ। अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तरगत संघीय सरकारबाट रु. २ अर्ब करोड ४ लाख (कुल प्राप्ति अनुमानको ६८ प्रतिशत) र प्रदेश स्तरबाट रु. २४ करोड ४५ लाख (६ प्रतिशत) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । संघ र प्रदेशको आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को बजेट पुस्तिका र SuTRA Data मा आधारित गरी आवधिक योजनाको बाँकी अवधिका लागि औषतमा करिब ५ प्रतिशतले बृद्धि गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत अन्तरगत राजस्व परिचालनबाट रु. ८ करोड ९० लाख (संचित कोष अन्तरगत कुल प्राप्ति अनुमानको करिब २ प्रतिशत) हुने अनुमान गरिएको छ । राजस्व सुधार कार्य योजना २०७७/७८ द्वारा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरूमा बढी अनुपातमा प्राप्त हुने गरी प्रक्षेपण गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्मको न्यून संकलन स्थिति र कोरोना संक्रमणको कारणले राजस्व संकलनमा अपेक्षित प्रगति हासिल नहुने आंकलनमा राजस्व प्रक्षेपणको अनुपातलाई न्यून गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको बैक मौज्दातबाट रु. ९७ करोड ४७ लाख (कुल प्राप्ति अनुमानको करिब २४ प्रतिशत) परिचालन गर्ने अनुमान गरिएको छ ।

यसैगरी संघ तथा प्रदेशद्वारा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू लागि रु. ७७ करोड ५१ लाख प्राप्त प्राप्त हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । आय स्रोतहरूको विवरण अनुसूची ३.५.१ देखि ३.५.३ मा दिइएको छ। सार्वजनिक क्षेत्र अन्तरगतका सबै स्रोतहरूबाट गरी गाउँपालिकालाई आवधिक योजना अवधिमा कुल रु ४ अर्ब ७४ करोड ३७ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका : ४.१.६ एकिकृत आयको प्रक्षेपण रु. लाखमा (आ.व २०७७/७८ को मूल्यमा)

क्र सं	विवरण	०७७/७८ यथार्थ	०७८/७९	०७९/८० प्रक्षेपण	०८०/८१ प्रक्षेपण	०८१/८२ प्रक्षेपण	०८२/८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनाको जम्मा आय
१.०	गाउँपालिकाको कुल प्राप्ति	६,३३५	६,९०१	७,३८४	७,९०१	८,४५४	९,०४६	३९,६८६
१.१	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	५,०७६	५,१८४	५,५४०	५,८९२	६,२००	६,५३३	२९,३४९
१.१.१	संघीय अनुदान	४,०६७	४,०५३	४,३०५	४,५२८	४,७६४	५,०१२	२२,६६२
१.१.२	संघीय राजस्व बाँडफाँड	७३१	७६८	८०६	८४६	८८९	९३३	४,२४२
१.१.३	प्रदेश अनुदान	२१३	२९३	३५४	४३८	४६२	४९८	२,०४५
१.१.४	प्रदेश राजस्व बाँडफाँड	६५	७०	७५	८०	८५	९०	४००
१.२	आन्तरिक स्रोत	१,२५९	१,७१७	१,८४४	२,००९	२,२५४	२,५१३	१०,३३७
१.२.१	आन्तरिक राजस्व	९६	१२५	१४७	१७४	२०५	२३९	८९०
१.२.२	बैंक मौज्जात	१,१६३	१,५९२	१,६९७	१,८३५	२,०४९	२,२७४	९,४४७

स्रोत: नेपाल सरकारको आ.व २०७८/७९ को अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, गण्डकी प्रदेशको आ.व २०७८/७९ अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका, पालिकाको वित्तीय विवरण र SuTRA Data.

४.४.२ वैदेशिक सहायता

गाउँपालिकालाई वैदेशिक सहायता अन्तरगत अनुदान तर्फ अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा क्षेत्रगत आधारमा प्राप्त हुन सक्ने र यस्तो रकम संघबाट दिइने अनुदान रकम अन्तरगत समायोजन हुने अनुमान गरिएको छ । वैदेशिक ऋणको हकमा स्थानीय तहसंग सहायक ऋण सम्झौता गरेर मात्र गाउँपालिकालाई वैदेशिक ऋण उपलब्ध हुन सक्ने प्रावधान भएको र यसबाट गाउँपालिकालाई वित्तीय भार बढ्ने भएबाट आवधिक योजनामा वैदेशिक ऋण प्राप्त गर्ने अनुमान गरिएको छैन । यसर्थ आवधिक योजनामा वैदेशिक सहायतालाई अलग्गै स्रोतको रूपमा उल्लेख गरिएको छैन ।

४.४.३ बैंक मौज्जातको उपयोग

गाउँपालिकाले संचित कोष अन्तरगत हुने बजेट खर्चको न्यून पूर्तीका लागि अघिल्लो आर्थिक वर्षको बाँकी बैंक मौज्जातबाट आवश्यकता अनुसार व्योहर्ने अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजनाको अवधिमा न्यून वित्त पूर्तीका लागि अघिल्लो आर्थिक वर्षको जिम्मेवारी सरी आउने बैंक मौज्जात रकम समेत परिचालन गरिने अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेद - ५

आर्थिक विकास योजना

५.१ पृष्ठभूमि

मानव समृद्धिको महत्वपूर्ण आधारको रूपमा रहेको आर्थिक विकास उत्पादनका साधनको अधिकतम उपयोग र प्रतिफल प्राप्तिमा आधारित हुन्छ। एकातिर नागरिकहरूलाई समृद्ध बनाउनु नै विकासको उद्देश्य हो भने अर्कोतिर मानव संसाधननै विकासको एक प्रमुख साधन पनि हो। विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा यसको अधिकतम उपयोग गरी बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नुका साथै आर्थिक क्षेत्रको विकासबाट नै आयको अभिवृद्धि र रोजगारी सिर्जना भई समष्टिगत आर्थिक विकासका सूचकहरूमा सुधार हुने भएकोले यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट तय गरिएका सूचकहरूमा गुणात्मक सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ। आर्थिक विकासको विषयगत क्षेत्रमा कृषि, पर्यटन, उद्योग व्यापार, व्यवसाय, सहकारी र वित्तीय तथा श्रम र रोजगार क्षेत्र लाई समेटिएको छ।

५.२ समष्टिगत आर्थिक विकास

गाउँपालिकामा बेरोजगारी १९.५ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. ७७, ३५१.३ रहेको छ । प्रतिव्यक्ति आय रु. अमेरीकी डलर ५९५ रहेकोछ भने पाल्मा अनुपात (Palma Ratio) ०.५ रहेको छ । पाल्मा अनुपात ०.५ भएकाले आयको असमानता निकै कम देखिएको छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. २ अर्ब २८ करोड ५३ लाख रहेको र योजना अवधिमा वृद्धि भई अन्तमा रु. ३ अर्ब ८६ करोड ९१ लाख पुग्ने अनुमान गरिएको छ। आधार वर्षमा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि तथा पशुपन्छी पालनक्षेत्रको योगदान २८.८८%, उद्योगव्यापार तथा व्यवसायक्षेत्रको ३१.११% र सेवा क्षेत्रको योगदान ४०.०१% रहेको छ । योजना अवधिको अन्तमा कृषि क्षेत्रको औषत वृद्धि दर ०.१ मात्र रहेकोछ भने उद्योग क्षेत्रको ८.० र सेवा क्षेत्रको ५.२%, रहने अनुमान छ। कुल गार्हस्थ उत्पादनको औषत वृद्धि दर ८.४ %रहने अनुमान छ ।

तालिका: कुल गार्हस्थ उत्पादनर मूल्य अभिवृद्धि (वर्तमान स्थिर मूल्यमा) रु. करोडमा

मूल्य अभिवृद्धिका क्षेत्रहरू	योगदान (%)	आधार वर्ष ०७८/७९	०७८/७९	०७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	औषत वृद्धि दर
क. कृषि	२८.८८	६६.००	६६.६७	६७.१०	६७.३५	६७.४६	६७.५६	०.२६
ख. गैर कृषि	७१.१२	१६२.५३	२००.५६	२०९.०५	२५१.९३	३०१.१६	३१९.३५	७.४४
उद्योग	३१.११	७१.१०	७४.७०	७६.५०	७९.८०	८५.८०	९२.७०	३.८८
सेवा	४०.०१	९१.४३	१२५.८६	१३२.५५	१७२.१३	२१५.३६	२२६.६५	८.८९
कुल जम्मा (क+ख)	१००.००	२२८.५३	२६७.२३	२७६.१५	३१९.२८	३६८.६२	३८६.९१	६.१९

नोट: शहिद लखन गाउँपालिकाको उपरोक्त कुल गार्हस्थ उत्पादनको आंकलन केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रयोगमा ल्याएको सन १९९३ को राष्ट्रिय लेखा प्रणाली अर्थात प्राथमिक (कृषि तथा पशुपालन), द्वितीय (उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय) र तृतीय (सेवा) क्षेत्रहरूको वार्षिक उत्पादनको मूल्य अनुसार कुल गार्हस्थ उत्पादन निकाल्ने अवधारणामा आधारित छ । उल्लिखित तीन वटै क्षेत्रगतको मुख्य उपक्षेत्रहरूको स्थानीय तहको सीमाक्षेत्र भित्र भएको वार्षिक उत्पादन मूल्यलाई यहाँ गणना गरिएको छ । यस क्रममा स्थानीय तहमा सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क पालिकामा रहेको तथ्याङ्क तथा कार्यशालामा भएको छलफलबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई समेत आधार मानिएको छ । यद्यपि तीन वटै क्षेत्र अन्तरगत छुट्टन गएका कतिपय उपक्षेत्रहरू आगामी वर्षहरूमा क्रमशः समेट्दै जानु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका: कुल गार्हस्थ उत्पादनमावृद्धि (प्रतिशत)

विवरण	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	औसत
कुलगार्हस्थ उत्पादन	२.७	३.३	१५.६	१५.५	५.०	८.४
कृषि	२.७	०.६	०.४	०.२	०.१	०.८
उद्योग	२.७	२.४	४.३	७.५	८.०	५.०
सेवा	२.७	५.३	२९.९	२५.१	५.२	१३.६

यस योजना अवधिमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको वार्षिक वृद्धि वार्षिक औसत ८.४% ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ भने कृषि क्षेत्रको ०.८%, उद्योग क्षेत्रको ५% र सेवा क्षेत्रको १३.६% वृद्धि हुने अनुमान छ ।

गाउँपालिकामा बेरोजगारी १९.५ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ उत्पादन रु. ७७, ३५१.३ रहेको छ । प्रतिव्यक्ति आय रु. अमेरिकी डलर ५९५ रहेकोछ भने पाल्मा अनुपात (Palma Ratio) ०.५ रहेको छ । पाल्मा अनुपात ०.५ भएकाले आयको असमानता निकै कम देखिएको छ ।

५.३ कृषि, पशुपन्छी विकास तथा खाद्य सुरक्षा

५.३.१ पृष्ठभूमि

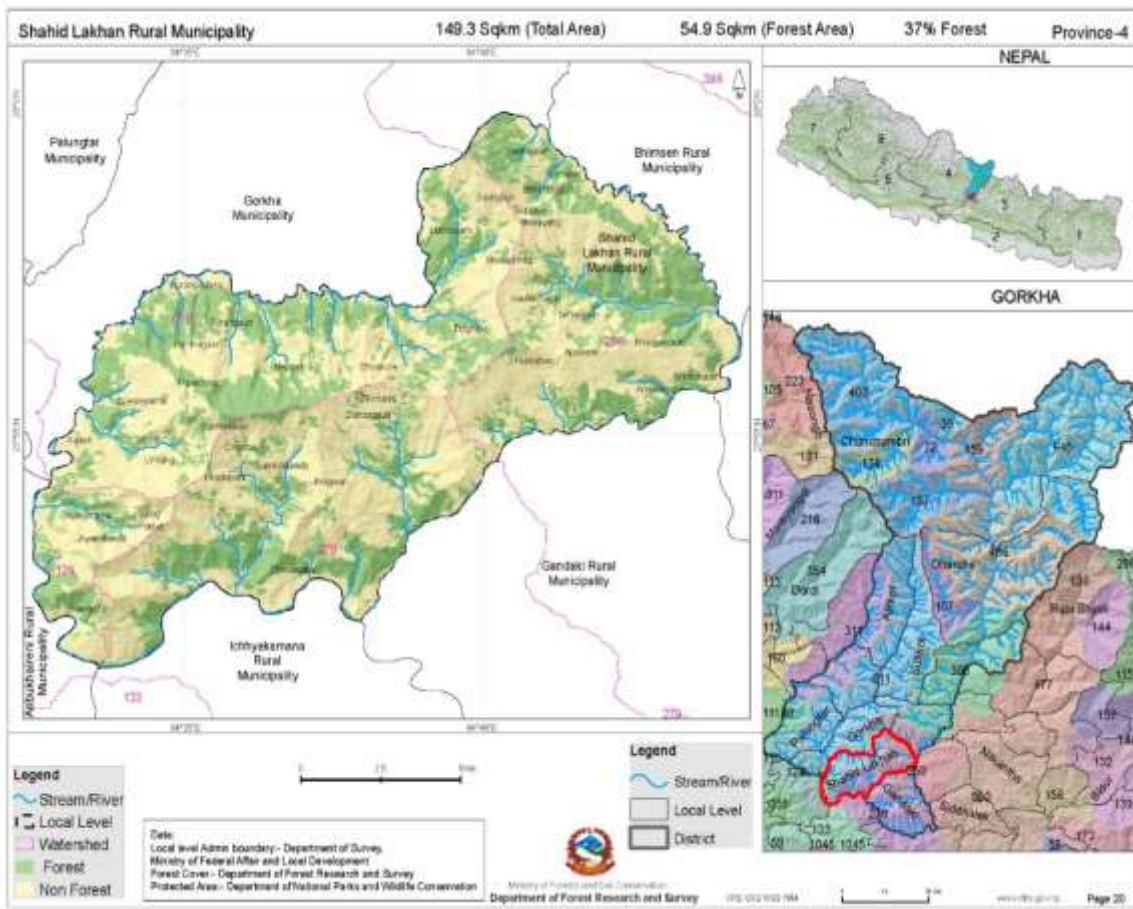
नेपालको पन्ध्रौँ योजनाले भोकमरीको अन्त्य गरी खाद्य सुरक्षण गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लगानी समेतलाई व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन विकासको लागि परिचालन गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । मुलुकको ६०.४ प्रतिशत जनसंख्या कृषिमा आवद्ध छ भने कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषिक्षेत्रको योगदान २७ प्रतिशत रहेको छ । खाद्य सुरक्षा, कृषिजन्य उद्योगका लागि कच्चा पदार्थ तथा अधिकांश निकासीजन्य वस्तुहरू समेत कृषि क्षेत्रबाटै प्राप्त हुने भएकाले कृषि व्यवसाय नेपाली जनजीविकाको माध्यम मात्र नभई समग्र आर्थिक विकास र समृद्धिको आधारशिला पनि हो ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषिक्षेत्रको योगदान ३८.९३ प्रतिशतरहेको छ भने कृषिमा आवद्ध जनसंख्या ४३.०९ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाले ९ वटै वडालाई वडागत विशेषता र मागको आधारमा कृषि र पशुपालनका विभिन्न पकेट क्षेत्रहरूका रूपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ ।

५.३.२ विद्यमान अवस्था

शहिद लखन गाउँपालिकाको स्थापना वि.सं. २०७३ फाल्गुण २७ गते बसेको मन्त्रीपरिषद बैठकको निर्णय अनुसार तत्कालिन बक्रङ्ग, मनकामना, ताक्लुङ्ग, घैरुङ्ग, बुंकोट र नामजुङ्ग गरी ६ओटा साविकमा रहेका गाउँ विकास समितिहरूलाई एक आपसमा गाभेर स्थापना भएको हो । यस गाउँपालिकाको पुर्वमा गोरखा जिल्लाको भिमसेन गाउँपालिका, गण्डकी गाउँपालिका, र धादिङ जिल्ला, पश्चिममा गोरखा नगरपालिका र तनहुँ जिल्ला, उत्तरमा भिमसेन गाउँपालिका र गोरखा नगरपालिका र दक्षिणमा गण्डकी गाउँपालिका, तनहुँ तथा चितवन जिल्ला रहेको छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १४९.०३ वर्गकिलोमिटर रहेको छ । बूढीगण्डकी, त्रिशुली, दरौदी र लुदी खोलाको बीचमा अवस्थित यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.०३ वर्ग कि.मि. छ। ज्यादुल खोला, बहीखोला, जुगदी खोला, राङ्दी खोला, जलकन्या खोला, फुजेल खोला आदि नदीहरूको किनारमा ज्यादुल फाँट, बराहा फाँट, माझिटार, लुदी फाँट, कानटार, जुगदीफाँट, कल्लेरी फाँट, गहौथली फाँट, सिलिङ्गटार, ठेउवाटार आदि जस्ता उर्वर भूमि रहेका छन् ।

यस गाउँपालिकामा ३९ वटा सामुदायिक वन समूहहरू रहेका छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या २७,५५५ तथा घरधुरी ६६८२ रहेको छ । हाल यस गाउँपालिकाको जन संख्या २९,५४५ रहेको छ । यहाँ मगर, गुरुङ्ग, नेवार, क्षेत्री, ब्राह्मण, चेपाङ्ग र दलितहरूको मुख्य बसोबासरहेको छ । त्यसैगरी यहाँका अन्य जातिमा बराम, मुस्लिम, माझी, दराई आदि रहेका छन्।

वेसीका पपफाँटहरूमा सिंचाइको सुविधा छु भे उच्च तथा बढी भिरालो पहाडी भागहरूमा सिंचाइको वैकल्पिक व्यवस्था हुन सकेको अवस्था छैन । यस गाउँपालिकामा रहेका ३९ वटा सामुदायिक

वनहरूबाट यहाँका जलाधार हराभरा र संरक्षित रहेका छन् । कृषियोग्य जमिन, प्राकृतिक स्रोत साधनहरू जस्तै वन जंगल, खनिज, खोला, नदी आदि यस पालिकाका मुख्य आर्थिक आधारहुन् ।

त्यसैगरी यहाँको पाखो तथा बारी क्षेत्रमा सुन्तला, केरा, अम्बालगायतका फलफूल, तरकारी, आलु, मासको दाल, जडिवुटी, कृषि वन आदिको व्यावसायिक उत्पादनकोप्रशस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ । यस पालिकाको कृषि पकेट क्षेत्रहरूमा गरिने उत्पादनका मूल्य श्रृंखलाको महत्वपूर्ण कडीको रूपमा रहेको बजारलाई प्रवर्द्धन गर्न आँवु खैरेनी स्थित नमूना हाट बजारले थप प्रवर्द्धन गरेको छ ।

बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूले कृषि तथा पशुपालनमा केही लगानी गर्ने गरेको भए तथा पनि लगानीको मात्रा नगन्य छ । महिला सहकारीको कृषि तथा पशुपालनमा गरिने लगानीको सोही क्षेत्रमा सदुपयोग भएको देखिएन । यो आफैमा चुनौतीपूर्ण छ । यसलाई गाउँपालिकाले सहकारी सञ्चालन तथा नियमन गर्न कडाईका साथ नियमको कार्यान्वयन गराउनु पर्ने अवस्था सृजना भएको छ ।

यस गाउँपालिकामा भैसी पालनको सम्भावना राम्रो रहेकोले दुग्ध सहकारी मार्फत वा निजीक्षेत्रको लगानीमा दुग्ध डेरीको सञ्चालन हुन सक्ने राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा बैङ्किङ सेवाको शुरूवात भरखर मात्र भएको छ । तीन वर्ष अगाडी स्थापना भएको प्राइम बैङ्कले वार्षिक २ करोड ५० लाख ऋण प्रवाह गर्ने गरेको देखिन्छ । जस मध्ये कृषि तथा पशुपालनमा ६० प्रतिशत, व्यवसाय सञ्चालनमा १० प्रतिशत र बाँकी ३० प्रतिशत ऋण व्यक्तिगत ऋण लिने गरेको देखिन्छ । धितोको सम्पत्ति मूल्याङ्कन गर्ने इन्जियरको अभाव नहुने हो भने कृषि तथा पशुपालनक्षेत्रमा जाने ऋण तुलनात्मक रूपमा बढ्ने देखिन्छ । सघन रूपमा वित्तीय साक्षरताको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने योजना रहेको छ ।

कुरीनघाट (३,६) र ताकलुङ (४,५) र वडा नं. ६ मा समेत गरी तीन स्थानमा संकलन केन्द्र स्थापना भएको छ । कोल्डस्टोर ४ र ६ मा स्थापना भएको छ । कृषिका आधुनिक फर्महरू ११४ वटा रहेकाछन् । एउटा महिला सहकारी रहेकोछ भन् कुल वचत तथा सहकारीको संख्या ४६ रहेको छ । सुन्तला जुस उद्योग २ वटा रहेकाछन् । एउटा बक्राइ र एउटा वुडकोटमा गरी २ वटा सिकाई केन्द्र रहेका छन् ।

कृषि तथा पशुपालनको विकासका लागि गरिएको वडा अनुसारको पकेट क्षेत्रबाट कृषिमा थप लगानी हुने देखिन्छ । साथै गाउँपालिका भित्र यातायातलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न सके ऋण प्रवाह थप बढ्ने देखिन्छ । खाद्य सुरक्षा, कृषिजन्य उद्योगका लागि कच्चा पदार्थ तथा अधिकांश निकासीजन्य वस्तुहरू समेत कृषि क्षेत्रबाटै हुने भएबाट कृषि व्यवसाय नेपाली जनजीविकाको माध्यम मात्र नभई समग्र आर्थिक विकासको आधारशिला पनि हो ।

बैङ्क मार्फत कृषि तथा पशुपालनमा गरिएको लगानी राष्ट्र बैङ्कको ४ प्रतिशत कृषिमा लगानी गर्ने नीति बमोजिम सम्भव भएको छ र यसको ऋण असुली प्रगति समेत राम्रो रहेको छ ।

यस गाउँपालिकाबाट विभिन्न मुलुकमा वैदेशिक रोजगारीका लागि गएका युवाबाट यस गाउँपालिकामा भित्रिने गरेको विप्रेषणको औषत वार्षिक रकम देहाय बमोजिम रहेको देखिन्छ:

(क) प्राइम बैंक मार्फत (वडा ४,५,६,७ र ८) रु. १ करोड

(ख) मनकामना स्थित बैंक मार्फत (वडा १, २, ३ र ४) १.५ करोड (अनुमानित)

(ग) गोरखा स्थित बैंकहरू मार्फत (वडा ७ र ८) १ करोड (अनुमानित)

उल्लिखित बैंकच्यानेल बाहेक पनि विप्रेषण भित्रिने गरेको छ ।

५.३.३ प्रमुख समस्या

व्यावसायिक अवधारणा तथा प्राविधिक ज्ञानको कमी, कृषिमा आधुनिक प्रविधि र सामग्री भित्रिन नसक्नु, सिंचाइ सुविधाको कमी, बजारसँगको पहुँच न्यून हुनु तथा कृषि उपजको राम्रो बजारीकरण हुन नसक्नु, दक्ष जनशक्तिको अभाव रहनु, ज्यालामा विभेद हुनु, कृषि सहकारीको विकास हुन नसक्नु, मूल्य सूचना वारे जानकारी नहुनु, कृषि कर्जा, बीमा लगायतका वित्तीय सेवामा कृषकको सहज पहुँच नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

५.३.४ अवसर र चुनौती

अवसर

व्यावसायिक सुन्तला जातका फलफूल उत्पादनका लागि उपयुक्त हावापानी हुनु, कफि उत्पादनको सम्भावना रहनु, ताजा तरकारी, खाद्यान्न, विउ उत्पादन, अलैंची, कफी च्याउ, र मह लगायतका उच्च मूल्यका वालीवस्तुहरूको उत्पादन व्यावसायिक रूपमा विकसित भइरहेको र कृषि पकेट क्षेत्रमा गरिने उत्पादनका मूल्य श्रृंखलाको महत्वपूर्ण कडीको रूपमा रहेको बजारलाई प्रवर्द्धन गर्न आँवु खैरेनी स्थित नमूना हाट बजारविस्तारहुनु अवसरका रूपमा देखिएका छन् ।

चुनौती

बढ्दै गएको बाँझो जग्गालाई कृषि उपयोगमा ल्याउनु, वडा स्तरमा कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र स्थापना गर्नु, थप व्यावसायिक बाखा फर्मको विकास गर्नु, उन्नत नस्लका थप भैसी फर्मको रूपमा विकास गर्नु, दिगो कृषि विकासका लागि जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्नु, साना तथा मझौला किसानको व्यावसायिक क्षमता विकास गरी कृषि तथा पशुपालनक्षेत्रको व्यावसायीकरण गर्नु, कृषि भूमिको अव्यवस्थित व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्नु, श्रमशक्तिको अभाव परिपूर्ति गर्नु, जैविक विविधतालाई जोगाउनु र थप दुग्ध डेरीहरूको विस्तार गर्नु र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूको सीप, पूँजी तथा प्रविधिलाई व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालनमा उपयोग गर्नु चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

५.३.५ लक्ष्य: गाउँपालिकाको गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान वृद्धि भएको हुने

५.३.६ उद्देश्य

१) कृषिजन्य (खाद्यान्न, फलफूल, र तरकारी) तथा पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा मा वृद्धि गर्नु ।

५.३.७ रणनीति

- १) चकलाबन्दी खेतीलाई विस्तार गर्ने
- २) कृषि बाली तथा पशुजन्य उत्पादनको विविधिकरण गरी मूल्य श्रृंखलामा आबद्ध गर्ने
- ३) कृषि तथा पशुपालनलाई व्यवसायीकरण गर्ने
- ४) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको बजारीकरण गर्ने

५.३.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) चकलाबन्दी खेतीलाई बिस्तार गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. भूउपयोग योजना स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गरिने छ । २. भूमी बैंकको अवधारणालाई क्रमशः कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । ३. जग्गाधनीले भूमी बैंकमा जम्मा गरेको जमीन सुरक्षाको प्रत्याभूति सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था गरिने छ । ४. चकलाबन्दी खेतीलाई प्रोत्साहन गर्न नयाँ प्रविधि र वित्तीय पहुँचमा सहजता ल्याइने छ । ५. कृषि तथा पशुका पकेट क्षेत्रहरू बिस्तार गरी त्यसमा प्रविधि र पूर्वाधारको व्यवस्था गरिने छ । ६. कृषिपकेट क्षेत्रहरूमा जैविकउत्पादन केन्द्रको विकास गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम तथा अर्गानिक एग्रीमार्ट स्थापना र संचालनको व्यवस्था गरिनेछ ।
२) कृषि बाली तथा पशुजन्य उत्पादनको विविधिकरण गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. हावापानी र माटो सुहाउँदो खाद्यान्न, नगदे बाली तथा फलफुल खेती गर्न प्रोत्साहन गरिने छ । २. बाली विविधिकरण तथा सघनीकरण गर्न प्रोत्साहन गरिने छ । ३. पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उन्नत जातका पशु, पंक्षी, माछा, मौरी पालन गर्न प्रोत्साहन गरिने छ । ४. कृषि सामग्री, प्रविधि र किटनासक औषधीको निर्वाध आपूर्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ साथै पशुपंक्षीजन्य रोगको निदानकोलागि संरचनात्मक सुधार गरिने छ ।
३) कृषि तथा पशुपालनलाई व्यवसायीकरण गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. कम तौल तथा बढी मूल्यका बस्तुको उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । २. व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनको लागि वित्तीय सहयोग उपलब्ध गराइने छ । ३. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूलाई व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।
४) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको बजारीकरण गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १. उत्पादित वस्तुलाई बजारीकरण गर्न कृषक समूहहरूलाई सहकारीसँग आबद्ध गराइने छ । २. मूल्य श्रृङ्खलामा आबद्ध गर्न प्रशोधन, प्याकेजिङ, ग्रेडिङको व्यवस्था मिलाइने छ । ३. काठमाण्डौ, पोखरा, नारायणघाट लगायतका कृषिबजार केन्द्रहरूको मूल्यको सूचना सहकारी मार्फत कृषकहरू समक्ष पुग्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

५.३.९ प्रमुख कार्यक्रम

- पकेट क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम ।

(क) वडा नं. १ मा अक्बरे खुर्साना, सिताके च्याउ, तरकारी र धानखेती

- (ख) वडा नं. २ मा फलफूल (खासगरी सुन्तलाजात)
- (ग) वडा नं. ३ मा तरकारी (आलु), फलफूल (आँप, लिची)
- (घ) वडा नं. ४ मा मकै, तरकारी
- (ङ) वडा नं. ५ मा फलफूल (सुन्तला)
- (च) वडा नं. ६ मा कफी, केरा, माहुरी, मकै ।
- (छ) वडा नं. ७ मा तरकारी (पिंडालु, आलु, अदुवा, वेसार) ।
- (ज) वडा नं. ८ मा तरकारी (पिंडालु) फलफूल (एवोकाडो), धनिया, वेसार, अदुवा ।
- (झ) वडा नं. ९ मा तरकारी (टमाटर, आलु), मकै ।
- पशु तथा पन्छी पालन पकेट क्षेत्र कार्यक्रम
 - (क) वडा नं. १ मा उन्नत वयर जातको वाखापालन
 - (ख) वडा नं. २ सुँगुरपालन
 - (ग) वडा नं. ३ मा माछापालन (दरौदी, त्रिसुलीको पानी प्रयोग गरी पोखरी निर्माण)
 - (घ) वडा नं. ४ मा वाखापालन
 - (ङ) वडा नं. ५ मा वाखापालन
 - (च) वडा नं. ६ मा भैंसी पालन (मुर्दा)
 - (छ) वडा नं. ७ मा बंगुर पालन (सेतो) माछा र बाखापालन
 - (ज) वडा नं. ८ मा त माछा र बाखापालन
 - (झ) वडा नं. ९ मा भैंसी पालन (मुर्दा)
- संकलन केन्द्र तथा हाट बजार विकास कार्यक्रम
- पकेट क्षेत्रहरूमा जैविक उत्पादन कार्यक्रम
- मकै, धान लगायत मुख्य वालीको विउ उत्पादन कार्यक्रम
- मुख्य उत्पादनहरूको लागि विज्ञाबाट मुल्य श्रंखला अध्ययन गरी विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने कार्यक्रम
- सिंचाइ विस्तार कार्यक्रम

५.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन ६७.५६ करोड पुगेको हुने, न्यूनतम पाँच उच्च मूल्य वालीको व्यावसायिक खेती भएको हुने, नगदेबालीको उत्पादन (कफी, अलैची) ५ प्रतिशत पुगेको हुने, कृषि उपज विक्री गर्ने कृषकको संख्या ३० प्रतिशत पुगेको हुने, तरकारी र फलफूल खेतीमा संलग्न कृषक २५ प्रतिशत पुगेको हुने, जैविक खेती गाउँपालिका घोषित भएको हुने, कम्तीमा ५ वटा हाटबजार केन्द्र स्थापना भएको हुने, ५० प्रतिशत गोठहरू सुधार भएको हुने, उन्नत नश्लका पशुपालन ५० प्रतिशत पुगेको हुने, ३० प्रतिशत किसान व्यावसायिक कुखुरापालनमा संलग्न भएको हुने, दूधमा आत्मनिर्भर भएको हुने, दुग्ध चिस्यान केन्द्रको स्थापना भएको हुने ।

५० प्रतिशत गोठहरू सुधार भएको हुने, उन्नत नश्लका पशुपालन ५० प्रतिशत पुगेको हुने, ३० प्रतिशत किसान व्यावसायिक कुखुरापालनमा संलग्न भएको हुने ।

५.४ पर्यटन

५.४.१ पृष्ठभूमि

भौगोलिक तथा सांस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण नेपालको सौन्दर्यले पर्यटकलाई सदाकाल आकर्षण गरि नै रहनेछ । अतः नेपाल पर्यटनको ठुलो सम्भावना बोकेको मुलुक हो । पर्यटनको माध्यमबाट रोजगारीको अवसरमा वृद्धि गरी गरीबी निवारण गर्न जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण योगदान हुने देखिन्छ । नेपालको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा पर्यटनक्षेत्रको योगदान २.७ प्रतिशतमात्र रहेता पनि यसक्षेत्रमा उच्च सम्भावना रहेको छ ।

तुलनात्मक रूपमा काठमाडौँबाट नजिक रहेको शहिदशहिद लखन गाउँपालिकामा खासगरी प्रशिद्ध मनकामना मन्दिर, शहिद लखन, बागेश्वरीस्थान लगायत महत्वपूर्ण ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक मन्दिरहरू रहेका छन् । शहिद लखन गाउँपालिकामा धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटनको सम्भावना रहेको छ । धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय सम्पदाको संरक्षण तथा विकासबाट यस गाउँपालिकाको पहिचानमा अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ ।

यहाँका प्रशिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरूमा मनकामना मन्दिर, त्रिवेणी मन्दिर, बकेश्वरी मन्दिर, सिद्ध लखन गुफा, हिमालामाई मन्दिर, अर्लाङ्दी माईको मन्दिर, भीमविरेश्वर महादेव, कोटकाली, थानीथान, सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर, वर्चुली थान, बालेश्वरी मन्दिर, मकैपुर बौद्धनाथ गुम्बा आदि रहेका छन् । यहाँ रहेको नेपालको प्रख्यात मनकामना भगवतीकोमन्दिर दर्शनका लागि भक्तजनहरू आउने गरेका छन् ।

५.४.२ विद्यमान अवस्था

नेपालका प्रथम शहिद लखन थापाको जन्म स्थल भएको हुनाले उनैको नामबाट यस गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको छ । नेपालकै प्रथम शहिद लखन थापा मगर र जैसिंह चुमी मगरको रगतले सिंचित बुंकोटको काहुले भंगार अर्को ऐतिहासिक पर्यटकीय गन्तव्य स्थल हो । यस गाउँपालिकाको वडा नं. ७ बुंकोट, काहुले भंगारमा नेपालका प्रथम शहिद लखन थापा मगरको जन्मस्थान, विद्रोही किल्ला एवं राणा शासनका प्रवर्तक जंग बहादुर राणाको आदेशमा उनलाई झुण्ड्याएर मृत्यु दण्ड दिइएको ऐतिहासिक महत्वको किल्ला रहेको छ । शहिद लखन थापा मगरको किल्लादेखि ५०० मिटर दक्षिण पूर्वी भागमा शहिद लखन थापा गुफा रहेको छ । मनकामना मन्दिरको उत्तरमा देखिने महाभारत खण्डको १५०० मिटर अग्लो पहाडको शीर्ष भागमा ठूलो ढुङ्गाको वीचमा रहेको भीमसेनपातीको रुखसँगै ऐतिहासिक ओडारलाई सिद्ध लखन थापा गुफा भनेर चिनिन्छ । यो गुफाको ऐतिहासिकता नेपालका प्रथम शहिद लखन थापा मगरको विद्रोहसँग जोडिएको छ । कठिन हिसाबले मानिसहरू ओहोर दोहोर गर्न सकिने करिब ५० मिटर लम्बाई रहेको यो गुफा वस्ती क्षेत्रबाट केही टाढाको दुरीमा पहाडमुनि अवस्थित यो गुफाभित्र लखन थापाको नेतृत्वमा चलेको पहिलो जनविद्रोहको सिलसिलामा गोप्य हिसाबले महत्वपूर्ण बैठक बस्ने र जनयुद्धका रणनीतिहरू बनाउने स्थलको रूपमा प्रयोग गरेको विश्वास गरिन्छ ।

यहाँका प्रशिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक तीर्थस्थलहरूमा मनकामना मन्दिर, त्रिवेणी मन्दिर, बकेश्वरी मन्दिर, सिद्ध लखन गुफा, हिमालामाई मन्दिर, अर्लाङ्दी माईको मन्दिर, भीमविरेश्वर महादेव, कोटकाली, थानीथान, सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर, वर्चुली थान, बालेश्वरी मन्दिर, मकैपुर बौद्धनाथ गुम्बा आदि रहेका छन् । नेपालको पहिलो केवलकारका रूपमा परिचित मनकामना केवलकार पनि चितवन जिल्लाको इच्छाकामना गाउँपालिका र यो गाउँपालिकामा पर्दछ ।

गोरखा जिल्लाको शहिद लखन गाउँपालिका वडा नं. २ मा रहेको मनकामना भगवतीको सुप्रशिद्ध मन्दिर नेपालकै आन्तरिक पर्यटनको केन्द्र हो । मनकामना माईको दर्शन गर्नाले चिताएको ईच्छा (मनोकांक्षा) पूरा हुनेधार्मिक विश्वास रहेको छ ।

शीलाको रूपमा प्रकट भएपछि स्थानीयहरूले मन्दिर बनाई पूजा आजा गर्न थालेको किंवदन्ती रहेको हिमालयमाईको मन्दिर शहिद लखन गाउँपालिका वडा नं. ६, घैरुङ्ग, पिपलछापमा अवस्थित रहेको छ । माघे सक्रान्तिको दिन विशेष मेला लाग्ने गर्दछ । आफ्नो भाकल पूरा गर्न टाढा टाढादेखि फूलको डोली ल्याउने प्रचलन रहेको छ ।

वडा नं. ७ कै जलकन्या माईको मन्दिर शहिद लखन थापाको किल्ला देखि करिब ६०० मिटर दक्षिण पूर्वमा अवस्थित छ । यसैगरी महाभारत पहाड खण्डको बीचमा लालीगुरास फूलको वृक्षहरू रहेको जंगलको बीचमा बकेश्वर महादेव मन्दिर रहेको छ । नेपालका प्रथम प्रधानमन्त्री श्री भिमसेन थापाद्वारा ज्यादुल खोला, मस्टे खोला र बुढी गण्डकी नदीको संगमस्थल त्रिवेणी वुंकोट घाटमा वि.स.१८८८ मा स्थापना गरिएको भीमविश्वर महादेव मन्दिर रहेको छ ।

यहाँको बौद्ध धर्मालम्बी गुरुङ्ग समुदायद्वारा स्थापना गरिएको वडा नं. ७ मकैपुरमा अवस्थित धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेको गुम्बा छ । यहाँ दैनिक पूजाआजा तथा चाडपर्वमा विशेष पुजा र मेला लाग्ने गर्दछ ।

वडा नं. ८ वुंकोटमा अवस्थित सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर वि.सं. १९५८ मा स्थानीय भण्डारी परिवारले स्थापना गरेको बताइन्छ । वि.सं. २०७५ मा पुनर्निर्माण सम्पन्न गरिएको यस मन्दिरमा दर्शन गर्नाले सन्तान नभएकाको सन्तान प्राप्ति हुने र परिवारमा सुख शान्ति मिल्ने जनविश्वास रहेको छ । यसै ठाउँको कोटकाली मन्दिरको सम्बन्ध गोरखाको कालिका मन्दिरसँग रहेको छ । फूलपातिका दिन कालिका मन्दिरबाट ल्याइएको फूलपाती यस कोटकाली मन्दिरमा चढाएर बूढीगण्डकी नदी तारी धादिङ्ग हुँदै काठमाडौंको हनुमानढोकामा भित्राउने परम्परा रहेकोपाइन्छ । वडा नं. ९ नामजुङ्गमा अवस्थित बर्चुली थान, वडा नं.४ ताक्लुङ्गमा अवस्थित अर्लाङ्दी देवी मन्दिर छन् ।

समुन्द्री सतहदेखि १३०३ मिटरको उचाईमा रहेको यो मन्दिरको परिसरबाट दक्षिणतिर महाभारत लेक र छिम्केश्वरी डाँडाका साथै उत्तरी भागमा अन्नपूर्ण हिमाल र मनासल्लु हिमालका मनमोहक दृश्य देख्न सकिन्छ ।

मनकामना मन्दिरसम्म जाने मार्गरूमा कुरिनटार (केवलकार), तनहुँको आँबुखैरेनी, गोरखा तर्फ रामशाहघाट, अँवुवा, गोरखा बजार लगायतका सडक मार्ग एवं पैदलमार्गरूबाट पनि पुग्न सकिन्छ । यहाँ नेपालका विभिन्न स्थान र भारतबाट समेत गरी वार्षिक करिब १५ लाख पर्यटकले भ्रमण गर्ने गरेको अनुमान छ ।

गोरखा जिल्लाको दक्षिणमा सबैभन्दा होचो भू-भागमा अवस्थित त्रिवेणी मन्दिर गोरखा, चितवन, तनहुँ जिल्लाको सिमानामा रहेको हिमालबाट बगेर आएको मस्याङ्दी र त्रिशुलीको संगम स्थल हो । वडा नं. २ मा वेतेनी सामुदायिक होमस्टे २०६७ साल देखि सञ्चालन गरिएको छ । वेतेनी दीगो पर्यटन विकास ब्यवस्थापन समितिबाट सुरुवात गरिएको यो होमस्टेमा मनकामना माईको मन्दिरबाट १५ मिनेटको पैदल दुरीमा पुगिन्छ । यहाँबाट मकैसिङ्ग, ताक्लुङ्ग, छिम्केश्वरी, इच्छाकामना, मनकामना केवलकार लगायतका मनोरम दृश्यहरूको पनि अवलोकन गर्न सकिन्छ ।

यसैगरी प्रथम शहिद लखन थापा मगरको ऐतिहासिक किल्ला रहेको स्थान शहिद लखन गाउँपालिका वडा नं. ७, बुंकोट, काहुले भंगारमा वि.सं. २०७५ साल देखि “शहिद लखन सामुदायिक होमस्टे” संचालनमा रहेको छ। सूर्योदयको साथै यस गाउँबाट मनास्लु हिमाल र गणेश हिमालको मनमोहक दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ । यी होमस्टेहरूमा मगर जातिको बाहुल्यता भएको तथा मगर भेषभूषा र मगर समुदायको पहिचान झल्कने परम्परा देखि नै चली आएको चुड्का, कौरा र घाँटु लगायतका नृत्यबाट मनोरञ्जन लिन सकिन्छ ।

बागेश्वरी मन्दिर, मनकामना मन्दिर, बुद्धनाथ गुम्बा, सिबल्या मन्दिर, वेलिभर्स इस्टर्न चर्च, प्रथम शहिद लखनथापा मगर स्मारक स्थल, थानी मन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, सरस्वती मन्दिर, कोटकाली मन्दिर लगायत स्थानहरूलाई समेत व्यवस्थित अभिलेख तयार गरी गुरूयोजनामा समावेश गरी संरक्षण तथा विकास गर्न आवश्यक छ ।

५.४.३ प्रमुख समस्या

पर्यटकीय स्थल र उपजहरूको संरक्षण तथा विकासका लागि गुरू योजना सहित काम हुन नसक्नु, यातायात सुविधाको कमी हुनु, पर्यटकीय पूर्वाधारको अभाव, पर्यटकीय उद्यान तथा पैदल यात्रा मार्गहरूको विकास हुन नसक्नु, आतिथ्य सेवा सम्बन्धी तालिमको अभाव, सञ्चार सुविधा तथा पर्यटक सुरक्षाको प्रवन्धमा कमी हुनु, पर्यटकीय होटल, होमस्टे आदिको अवस्था कमजोर हुनु, प्रचार प्रसारको कमी हुनु, तालिम प्राप्त पर्यटकीय जनशक्ति (जस्तै भरिया, कुक, गाइड) को कमी हुनु, मौलिक संस्कृतिको क्षय हुँदै जानु, स्थानीय खानपिन भेषभूषा लोप हुँदै जानु, भूकम्पबाट सम्पदाहरूमा केही क्षति समेत पुग्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

५.४.४ अवसर र चुनौती

अवसर

मनकामना तथा वृहत शहिद लखन पर्यटन गुरूयोजना अनुसार मनकामना-बकेश्वरी-चिलिमिश्वरी-माने भञ्ज्याङ-सालिम डाँडा-चुलेभीर-फिरफिरे-डाँडा-भीरविश्वेश्वर मन्दिर-लखनथापा विद्रोही किल्ला-मकैपुर-बौद्धगुम्बा- गोरखकाली सम्म दुइ दिने पैदल मार्ग विकास, झाँक्री पहरा रक कलाइम्बिङ्ग, शहिद स्मृति पार्क, चुलेभीर पार्क, लखनथापा विद्रोही किल्ला, बकेश्वरी शिद्धलखन योगकेन्द्र, वुढी गण्डकी वोटिङ लगायत संरक्षण र विकासगर्न सकिने अवसर देखिएका छन् ।

चुनौती

कोभिड -१९ को कारण सिथिल हुन पुगेको पर्यटनको आगमनलाई पुनः लयमा ल्याउनु, कच्ची धुले सडकहरूलाई स्तरोन्नति गरी सर्वयाम चल्ने सडक निर्माण गर्नु, पर्यटनको गुरूयोजना सहित योजनाबद्ध रूपमामाथि उल्लिखित पर्यटकीय स्थलहरूको पूर्वाधार निर्माण तथा प्रचार प्रसार गर्नु, शहिद लखन गाउँपालिकाकोवन, वातावरण तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु, जलवायु परिवर्तनकोप्रभाव न्यूनीकरण गर्नु तथा अनुकुलन गर्नु र गाउँपालिका क्षेत्रमा होम-स्टे, रहोटेल्को उचित व्यवस्था गर्नु तत्कालिन चुनौतीका रूपमा रहेकाछन् ।

५.४.५ लक्ष्य

कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान बढेको हुने ।

५.४.६ उद्देश्य

प्रवर्द्धन २) पर्यटकको आगमन र बसाइ अवधि लम्याइ स्थानीय आय र रोजगारीमा वृद्धि गर्नु ।

५.४.७ रणनीति

- १) गाउँपालिका तथा वरिपरि क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय स्थलको पहिचान संरक्षण, र प्रवर्द्धन गर्ने
- २) पर्यटकीय स्थलमा पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- ३) पर्यटकीय केन्द्रहरूको प्रचार प्रसार गर्ने ।

५.४.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) गाउँपालिका तथा वरिपरि क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय स्थलको पहिचान संरक्षण, र प्रवर्द्धन गर्दै पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्ने ।	१) गापाको पर्यटन संरक्षण, र प्रवर्द्धन र पर्यटन पूर्वाधार विकासका लागि गुरुयोजना योजना तयार गरिनेछ । २) मनकामना-बकेश्वरी-चिलिमिश्वरी-माने भञ्ज्याङ-सालिम डाँडा-चुलेभीर-फिरफिरे -डाँडा-भीरविश्वेश्वर मन्दिर-लखनथापा विद्रोही किल्ला-...मकैपुर-बौद्धगुम्बा- गोरखकाली सम्म दुइ दिने पैदल मार्ग निर्माण गरिनेछ झाँक्री पहरा रक कलाइम्बिङ्ग, शहिद स्मृति पार्क, चुलेभीर पार्क, लखनथापा विद्रोही किल्ला, बकेश्वरी शिद्धलखन योगकेन्द्र, र बुढी गण्डकी वोटिङ जस्ता पर्यटकीय क्षेत्र को पहिचान तथा विकास प्रवर्द्धनगरिनेछ । ३) साहासिक पर्यटनका औजारहरू जस्तो रक क्लाइम्बिङ, बञ्जी जम्पिङ, राफटीङ, कायाकिङ, जिपलाइन, प्यारासुटिङ, प्याराग्लाइडिङ आदिको सम्भाव्यताको खोजी गरिने छ ।
२) पर्यटकीय स्थलमा पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्ने	१) पहिचान गरिएका पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा पूर्वाधार विकास, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न निजीक्षेत्रसँग सहकार्य गरिने छ । २) पर्यटकीय क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
३) पर्यटकीय केन्द्रहरूको प्रचार प्रसार गर्ने ।	१. निजीक्षेत्रको सहकार्यमा मनकामनामा पर्यटकीय व्यवसायका लागि पर्यटक गाइड, कुक, वेटर आदि तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । २) पर्यटन बोर्डको सहयोगमा पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना गरी पर्यटकीय क्षेत्रहरूको प्रचार प्रसार गरिनेछ । ३) स्थानीय उत्पादन बिक्री केन्द्र र कोशेली घरको स्थापना गरिनेछ । ४) पर्यटकीय क्षेत्रहरूको बारेमा सामाजिक सञ्जाल र विद्युतीय सूचना प्रणालीसँग आबद्ध गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
	<p>५) यस गाउँपालिकाका पर्यटकीय क्षेत्रहरूलाई समेत पर्यटन प्याकेजमा समावेश गर्न गण्डकी प्रदेश सरकार र पोखराका पर्यटन व्यवसायीहरूसँग समन्वय र सहजीकरण गरिने छ ।</p> <p>६) गाउँपालिका, निजीक्षेत्र, समुदाय र पर्यटन व्यवसायीहरूसँगको साझेदारीमा होमस्टेको प्रवर्धन तथा विस्तार गरिनेछ ।</p>

५.४.९ प्रमुख कार्यक्रम

- शहिद लखन गाउँपालिकाको पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण ।
- स्थानीय धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक स्थानको संरक्षण र प्रवर्द्धनकार्यक्रम ।
- होमस्टेको स्थापना र विस्तार कार्यक्रम ।
- पर्यटकीय पैदल मार्गको पहिचान, नक्सांकन तथा निर्माण कार्यक्रम ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।
- स्थानीय खाद्य पदार्थको प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय उत्पादन बिक्री केन्द्र/कोशेली घरहरूको स्थापना कार्यक्रम ।
- सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण गरी परम्परागत संस्कृति, भेषभूषाको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- पर्यटन सेवा सम्बन्धी तालिम

५.४.१० अपेक्षित उपलब्धि

लखनथापा गाउँपालिकाको पर्यटन विकास गुरुयोजना तयार भै कार्यान्वयनमा आएको हुने, पर्यटनक्षेत्रबाट वार्षिक २५.३ बाट ६४.५ करोड बराबर आम्दानी हुने, पर्यटकको औसत बसाई १ दिनबाट ३ दिन पुगेको हुने, पर्यटकको औषत बसाई अवधि १ बाट ३ दिन पुगेको हुने, वार्षिक पर्यटकको संख्या १२ लाखबाट १६ लाख पुगेको हुने, र होटेल संख्या १५० बाट २५० पुगेको हुनेछ ।

५.५ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

५.५.१ पृष्ठभूमि

उद्योग क्षेत्र आयात प्रतिस्थापन गर्न महत्वपूर्ण योगदान गर्ने क्षेत्रका रूपमा रहेको छ । नेपालले अपेक्षित रूपमा उद्योगको विकास गर्न अगाडी बढ्न नसकेको अवस्थामा समेत यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा १४.६ प्रतिशत योगदान रहेको छ । उद्योगको विकास तथा व्यापार मुलुकको आर्थिक समृद्धिको प्रमुख आधारस्तम्भ पनि हो ।

शह्रिद लखनमा उद्योगको विस्तार भने निकै कम भएकोछ र खास गरी कृषिमा आधारित घरेलु उद्योगको विस्तार हुन थालेको देखिन्छ । कुल गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान २.७ प्रतिशत रहेको छ ।

५.५.२ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाका अधिकांस वासिन्दाहरूको मुख्य पेशा कृषि भएता पनि मानिसहरू विस्तारै व्यापार र उद्योगमा संलग्न हुन थालेकाछन् । आम उपभोक्ताहरूको पहिलो रोजाईमा रहेको मनकामनाको सुन्तला उत्पादन स्थलका रूपमा रहेको यस गाउँपालिकाबाट आँबुखैरेनी, मुग्लिन, नारायणगढ, पोखरा, काठमाण्डौ लगायतका प्रमुख बजारकेन्द्रहरूमा सहज पहुँचको सुविधा उपलब्ध रहेको छ । यसैलाई उपयोग गर्दै गाउँपालिकाले फलफूल तथा कृषिको व्यावसायीकरण सहितखाद्यान्न वाली, नगदे बाली, तरकारी उत्पादन तथा पशुपालनमा जोड दिदै आएको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित प्रारम्भिक प्रशोधन तथा निकासीको सम्भावना देखिएको तथा विभिन्न किशिमका साना तथा घरेलु उद्यम र व्यवसायको विकास तथा विस्तारमा जोड दिन सकिने सम्भावना देखिएको छ । यहाँ क्रमशः स्थानीय बजार तथा स्थानीय उत्पादन विक्री केन्द्र स्थापना भइरहेकाले व्यवसाय करको सम्भावना समेत रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा साना बजार केन्द्रहरू क्रमशः विकास भै रहेकाछन् । मनकामना भगवतीको मन्दिरसँग जोडिएर गरिएको व्यापार व्यवसाय यहाँको उल्लेखनीय व्यावसायिक क्षेत्र हो । यसैगरी बुंकोट बजार, नाम्जुड बजार, घैरुडक्षेत्रमा रहेको बजार र अन्य वडामा रहेका साना साना बजारहरूले यहाँको आवश्यकता पूरा गर्दछन् ।

यहाँ दैनिक उपभोग्य वस्तु सम्बन्धी आपूर्ति, सेवामूलक व्यवसाय, उत्पादनमूलक व्यवसाय, वित्तीय संस्था आदि गरी आर्थिक गणना २०७६ अनुसार ५८५ वटा व्यापार व्यवसाय तथा उद्यम सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ ।

५.५.३ प्रमुख समस्या

स्थानीय स्तरमा उद्यमशीलता तथा सीपको कमी, उद्योग तथा औद्योगिक ग्रामको स्थापना हुन नसक्नु, जडिवुटी जन्य वस्तु प्रशोधन गर्ने उद्योगको अभाव हुनु, उत्पादित वा आयातित वस्तुको उत्पादन लागत उच्च हुनु, प्राविधिक जनशक्ति को कमी हुनु लगानीको लागि वित्तीय पहुँच कमजोर हुनु, सहकारीको लगानी उद्यम विकासतर्फ परिचालित हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

५.५.४ अवसर र चुनौती

अवसर

कोदोको स्थानीय रक्सीलाई थप व्यवस्थित गरी ब्राण्डिङ गर्न सकिने अवस्था रहेको, यहाँको सुन्तलाको गुणस्तर र उत्पादन निकै राम्रो मानिएकाले जुस उद्योग सञ्चालन गर्न सकिने, बेसार, टिमुर्, तेजपात र गुर्जेको प्रशोधन तथा प्याकेजिङ उद्योग स्थापना गर्न पर्याप्त आधार रहेको, र बाँसबाट मुडा, फर्निचर तथा हस्तकलाका समान बनाउन उद्योग सञ्चालन गर्न सकिने अवसर देखिन्छ । माथि उल्लिखित घरेलु तथा साना उद्योगबाट उत्पादित वस्तुको स्थानीय, क्षेत्रीय तथा राष्ट्रियरूपमा बजार विस्तार हुने देखिन्छ ।

चुनौतीहरू

उद्योग ग्रामको स्थापना तथा सञ्चालन गर्नु, स्थानीय बैंक तथा वित्तीय संस्था एवम सहकारीहरूलाई घरेलु तथा साना उद्योगमा लगानी गर्न आकर्षित गर्नु, डेरी उद्योग, कृषि उपज प्रशोधन उद्योग, आदिमा युवालाई आकर्षित गर्नु, र बैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका वा फर्कने क्रममा रहेका युवाको सीप, पूँजी तथा प्रविधिलाई उद्योग व्यवसायमा लगाउन उत्प्रेरित गर्नु र महिला तथा सीमान्तकृत समूहलाई घरेलु तथा साना उद्योगमा संलग्न गराउनु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौती हुन् ।

५.५.५ लक्ष्य

गाउँपालिकाको गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको योगदान वृद्धि भएको हुने ।

५.५.६ उद्देश्य

- १) उद्यमशीलताको विकास गर्नु ।
- २) प्रतिस्पर्धात्मक लाभका वस्तुहरू उत्पादन गर्ने उद्योगहरू स्थापना गर्न निजीक्षेत्रसंग समन्वय गर्नु ।
- ३) व्यापार व्यवसायमा लगानी वृद्धि गर्नु ।

५.५.७ रणनीति

- १) प्राविधिक ज्ञान र उद्यमशीलताको विकास गर्दै युवा समूहलाई उद्योग क्षेत्रमा आकर्षित गर्ने ।
- २) स्थानीय तुलनानात्मक लाभका क्षेत्र तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता भएका स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्ने ।
- ३) सहकारी र निजी लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक उत्पादन तथा व्यापार व्यवसायमा वृद्धि गर्ने ।

५.५.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) प्राविधिक ज्ञान र उद्यमशीलताको विकास गर्दै युवा समूहलाई उद्योग क्षेत्रमा आकर्षित गर्ने ।	१) वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरूलाई उनीहरूले सिकेको सीप अनुरूप उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा लगानी गर्न आकर्षित गरिनेछ । २) रैथाने प्रविधिमा आधारित उद्योगहरूलाई नयाँ प्रविधिसँग जोडी आयस्तर वृद्धि गर्न सहयोग पुर्याइनेछ । ३) महिला तथा सीमान्तकृत समूहलाई पराम्परागत सीप पहिचान गरी नयाँ प्रविधिसँग आवद्ध गर्दै व्यावसायीकरण गर्न सहूलियत प्रदान गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	४) युवहरूलाई उद्यमशीलता प्रबर्द्धन तालिम दिइनेछ।
२) स्थानीय तुलनानात्मक लाभका क्षेत्र तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता भएका स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्ने ।	१) स्थानीय तुलनानात्मक लाभका क्षेत्र तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको पहिचान गरिनेछ। २) कृषि पकेट क्षेत्रमा थप पूर्वाधारको विकास गरी स्थानीय कृषि उपज-वेसार, अदुवा, फलपूल (सुन्तला) तथा तरकारी प्रशोधन सम्बन्धी उद्योगहरूको स्थापना र विकासमा प्रोत्साहन गरिने छ । ३) स्थानीय उत्पादन (मनकामना सुन्तलाको जुस, कोदोको स्थानीय ब्राण्डिङ रक्सी,) को ब्राण्डिङ गरी उत्पादनको बजारीकरणका लागि सहकारी र निजी क्षेत्रसँग सञ्जालीकरण र सहकार्य गरिनेछ । ४) स्थानीय उत्पादन बिक्री केन्द्र र कोशेली घरको स्थापना गरिनेछ । ५) सिमेन्ट उद्योगको सम्भावनाबारे सर्भेक्षण गर्न पहल गरिने छ ।
३) सहकारी र निजी लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक उत्पादन तथा व्यापार व्यवसायमा वृद्धि गर्ने ।	१) औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ र यसमा पूर्वाधार विकास गर्दै विशेष गरेर कृषिवस्तुमा आधारित उद्योगहरूलाई आकर्षित गर्ने नीति लिइने छ । २) विषयगत उत्पादन संस्था र उद्योग वाणिज्य संघसंगको सहकार्यमा सबै किसिमका व्यापार व्यवसायलाई दर्ता गरी अभिलेखीकरण गरिनेछ । ३) औद्योगिक ग्राममा स्थापित उद्योगलाई कर तथा अन्य सहूलियत उपलब्ध गराइनेछ । ४) स्थानीय उद्योग, व्यापार व्यवसाय प्रबर्द्धन गर्न वित्तीय सहयोग प्रदान गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय गरिनेछ । ५) बजार अनुगमन प्रभावकारी बनाई कालोबजारी रोक्ने तथा अत्यावश्यक उपभोग्य सामग्रीको अभाव हुन दिइने छैन ।

५.५.९ प्रमुख कार्यक्रम

- गुरुयोजना तयार गरी औद्योगिक ग्रामको स्थापनाकार्यक्रम ।
- स्टार्टअप (नवपर्वतक) उद्योग तथा व्यवसायमा युवा कार्यक्रम ।
- विदेशबाट फर्किएका युवाहरूको सीप, पूँजी तथा प्रविधि) उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालनमापरिचालन सम्बन्धी कार्यक्रम ।
- स्थानीय तुलनात्मक लाभका उत्पादनको मूल्य श्रृंखलाको विकास तथा उत्पादन(सुन्तलाको जुस, कोदोको स्थानीय ब्राण्डिङ रक्सी, वेसार, अदुवाको प्रशोधन) कार्यक्रम ।
- दुग्ध डेरी सञ्चालनकार्यक्रम ।
- प्रदर्शन स्थलहरूको निर्माणकार्यक्रम ।
- उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालनमासावर्जनिक निजी साझेदारी कार्यक्रम ।

५.५.१० अपेक्षित उपलब्धि

पाँच वर्षको अवधिमामा ३ वटा डेरी उद्योगमा सञ्चालनमा आएको हुने, कोदोको स्थानीय ब्राण्डिङरक्सी, वेसार, अदुवाकोप्रशोधन उत्पादन शुरू गरिएको हुने, घरेलु तथा साना उद्योग तथा व्यवसाय संचालन सम्बन्धी विषयमा १५०जनाले सीप विकास तथा उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त गरेको हुने, औद्योगिक ग्रामको स्थापना भएको हुने, कृषि पैदावारमा आधारित घरेलु उद्योगहरूको संख्या ५० पुगेको हुने, आर्थिक प्रतिष्ठानहरूको संख्या ७५० पुगेको हुने, र उद्योग, ब्यापार ब्यवसायमा रोजगारी सृजना भएको हुनेछ ।

५.६ वित्तीय तथा सहकारी विकास

५.६.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले निजीक्षेत्र, सरकार र सहकारी सहितको तीन खम्बे नीतिलाई आत्मसात गरेको छ । स्थानीय स्तरमा सहकारी क्षेत्रले छरिएर रहेको श्रम, सीप, प्रविधि, र पूँजीलाई एकत्रित गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी वृद्धिमा योगदान दिन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्दछ । खासगरी वित्तीय पहुँचमा अभिवृद्धि, महिला सशक्तिकरण, नेतृत्व विकास तथा क्षमता विकास, उद्यमशीलता प्रवर्द्धन, सामाजिक एकीकरण र गरीबी न्यूनीकरणमा सहकारीको महत्वपूर्ण भूमिका देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका ५० सहकारी संस्थाहरूले उल्लिखित क्षेत्रमा रूपान्तरणकारी भूमिका खेल्न सक्तछन् ।

५.६.२ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा तीन वर्ष अगाडी स्थापना भएको प्राइम बैङ्कले वार्षिक २ करोड ५० लाख ऋण प्रवाह गरेको देखिन्छ । जस मध्ये कृषि तथा पशुपालनमा ६० प्रतिशत, व्यवसाय सञ्चालनमा १० प्रतिशत र बाँकी ३० प्रतिशत ऋण व्यक्तिगत ऋण दिने गरेको देखिन्छ ।

धितोको सम्पत्ति मूल्याङ्कन गर्ने इन्जियरको अभाव पूर्ति गर्न सकेमा कृषि तथा पशुपालनक्षेत्रमा जाने ऋण तुलनात्मक रूपमा बढने देखिन्छ । प्राइम बैङ्कले गाउँपालिका संगको सहकार्यमा सघन रूपमा वित्तीय साक्षरताको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने योजना अघि सारेको छ । कृषि तथा पशुपालनको विकासका लागि गरिएको वडा अनुसारको पकेट क्षेत्रबाट कृषिमा थप लगानी हुने देखिन्छ । साथै गाउँपालिका भित्र यातायातलाई ब्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न सके बैङ्क सम्म पुग्न सहज भै ऋण प्रवाह थप बढने देखिन्छ । बैङ्क मार्फत कृषि तथा पशुपालनमा गरिएको लगानी राष्ट्र बैङ्कको ४ प्रतिशत कृषिमा लगानी गर्ने नीति बमोजिम सम्भव भएको छ र यसको ऋण असुली प्रगति समेत राम्रो रहेको छ ।

यस गाउँपालिकामा सहकारी संस्थाहरू ४६, मनी ट्रान्सफर र बैङ्कको शाखा स्थापना भई वित्तीय सेवा प्रदान गर्ने गरेका छन् । कृषि तथा पशुपालनक्षेत्रमा लघु वित्त संस्थाहरू (लक्ष्मी लघु वित्त संस्था लिमिटेड, साधना ल.वि.सं.लि., स्पर्श ल.वि.सं.लि., ग्लोबल ल.वि.सं.लि., मनकामना, एन.एम.वि. ल.वि.सं.लि.,) बैङ्क (प्राइम बैङ्क), सहकारी संस्थाहरू, गाउँपालिका, प्रदेश, संघ, कृषक र निजीक्षेत्रका संस्थाहरूले कृषि तथा पशुपालनमा केही लगानी गर्ने गरेको भए तथा पनि लगानीको मात्रा उल्लेखनीय छैन ।

महिला सहकारीको कृषि तथा पशुपालनमा गरिने लगानीको सोही क्षेत्रमा सदुपयोग भएको देखिएन । यो आफैमा चुनौतीपूर्ण छ । गाउँपालिकाले सहकारी सञ्चालन तथा नियमन गर्न कडाईका साथ नियमको कार्यान्वयन गरानु पर्ने अवस्था सृजना भएको छ । हालको अवस्था यस्तो रहेता पनि भैसी पालनको सम्भावना राम्रो रहेकोले दुग्ध सहकारी मार्फत वा निजीक्षेत्रको लगानीमा दुग्ध डेरीको सञ्चालन हुने सक्ने राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

५.६.३ प्रमुख समस्या

सहकारी साक्षरताको कमी, उद्यमशीलताको कमी, सहकारी संस्थाहरूले स्थानीय कृषि, पर्यटन, उद्योगका सम्भावनालाई उपयोग गर्न नसक्नु, सहकारीमा आधारित उद्यम व्यवसायको अभ्यास नहुनु, अपेक्षित रूपमा

ससाना बचत परिचालन गर्न नसक्नु, बढी उत्पादनशील र पुँजी निर्माणको क्षेत्रमा न्यून लगानी हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

५.६.४ अवसर र चुनौती

अवसर

मनकामना क्षेत्रमा वार्षिक १२ लाख भन्दा बढी संख्यामा आउने पर्यटकहरूको वसाइ १.५ दिनबाट अवधि ३ दिन सम्म लम्ब्याउन सकेमा मात्रै वर्षमा निकै ठुलो धनराशी यसक्षेत्रमा भित्रिन सक्छ साथै रोजगारीविस्तार गर्न सकिने ठुलो अवसर छ । कोदोको उत्पादन निकै राम्रो हुने भएकाले कोदोको रक्सीलाइ प्रख्यात ब्राण्डका रूपका विकास गर्न सकिने अवसर पनि देखिन्छ ।

चुनौती

सहकारी साक्षरता कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग (महिला, गरीब तथा सीमान्तकृत समुदाय) सम्म विस्तार गर्नु, सेवा क्षेत्र अन्तर्गत विशेष गरेर शिक्षा, स्वास्थ्य तथा संचार क्षेत्रमा सहकारी संस्थाहरूको क्रियाशीलता बढाउनु, सहकारीको लगानीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, स-साना ऋण र बचत परिचालन गर्नु, निजी क्षेत्र र सहकारी बीच सहकार्य वृद्धि गर्नु, सहकारीमा आधारित उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्नु, स्थानीय सीप तथा प्रविधिको उपयोग गर्नु, सहकारी संस्थाहरूद्वारा उत्पादित वस्तुहरू बजार सम्मको मुल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गर्नु, बचत तथा ऋण बीचको व्याजदरलाई सन्तुलित तुल्याउनु, बचत तथा ऋणको सुरक्षण सुनिश्चित गर्नु जस्ता कार्यहरू चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

५.६.५ लक्ष्य

सहज वित्तीय पहुँच र उत्पादनमूलक लगानी भएको हुने ।

५.६.६ उद्देश्य

१) सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।

५.६.७ रणनीति

- १) वित्तीय सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- २) सहकारी क्षेत्रको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रवाह गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

५.६.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) वित्तीय सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।	१) विप्रेषण आयलाई पालिकाभित्र रहेका बैकिङ्ग सेवाबाट प्रवाह गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ, । २) वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरी ससाना बचत परिचालन मार्फत पुँजी निर्माण गरिनेछ । ३) बैकबाट प्रदान हुने सहूलियत ऋण तथा अनुदानको उपयोगका सम्बन्धमा सूचना प्रवाह गरी जानकारी गराईनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	<p>४) वित्तीय संस्थाहरूलाई उद्यम व्यवसायका क्षेत्रमा लगानी प्रवाह गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>५) सहकारीको उद्देश्य अनुरूप कृषि तथा गैर कृषिजन्य उत्पादनलक उद्योग व्यवसायका लागि सहूलियतपूर्ण ऋण प्रवाह गराउन प्रोत्साहित गरिनेछ ।</p> <p>६) सहकारी एवं वित्तीय संस्थाहरूद्वारा संकलित बचत तथा प्रवाह गरिएको ऋणको सुरक्षणका लागि अनुगमन र नियमन प्रभावकारी बनाइनेछ ।</p> <p>७) घुम्ति बैकिङ सेवा मार्फत बचत संकलन तथा लगानी प्रवर्द्धन गर्न बैकिङक्षेत्रसंग समन्वय गरिनेछ ।</p>
२) सहकारी क्षेत्रको लगानी उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रवाह गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	<p>१) सहकारी मार्फत कृषि पकेटक्षेत्र र पशुपालन क्षेत्रका कृषि, र पशुपालनका मुख्य उत्पादनलाई मूल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गरी बजारीकरण गरिनेछ ।</p> <p>२) सहकारी संस्थाहरूलाई ब्यवस्थित लेखा राख्न लेखा परीक्षण गराउन र सहकारी अवधारणामा आधारित ब्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिइनेछ ।</p> <p>३) सहकारी संस्थाहरूलाई स्थानीय स्रोत र साधनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।</p>

५.६.९ प्रमुख कार्यक्रम

- सहकारी संस्थाहरूको दर्ता, अनुगमन र नियमन कार्यक्रम ।
- लेखापालन र ब्यवस्थापन क्षेत्रमासहकारी संस्थाहरूको क्षमता विकासकार्यक्रम ।
- वित्तीय तथा सहकारी साक्षरताकार्यक्रम ।
- ब्यावसायिक कृषि तथा पशुपालनमा सहकारी लगानी कार्यक्रम
- उद्यम विकासमा सहकारीकोलगानीकार्यक्रम ।

५.६.१० अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाको सहकारी नीति र कानून अनुसार सहकारीहरूको नियमन तथा अनुगमन भएको हुने, स्थानीय तुलनात्मक तथा प्रतिस्पर्धी क्षेत्रमा उद्यमविकास गर्नका लागिबैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारीको लगानी भएको हुने, सबै सहकारी संस्थाले लेखा परीक्षण गराएको हुने तथा सहकारी संस्थाको अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने, ७५ प्रतिशत घर परिवार सहकारी संस्थामा आवद्ध भएको हुने, वित्तीय साक्षरता अभियान १०० प्रतिशत घर परिवारमा पुगेको हुने, सुपथ सहकारी पसल खुलेको हुने, सहकारी संस्था र वित्तीय संस्थाहरूद्वारा संकलित बचत तथा प्रवाह गरिएको ऋणको सुरक्षण व्यवस्था भएको हुनेछ ।

५.७ श्रम तथा रोजगार

५.७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरी ब्यावसायिक श्रम शक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्यमीबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित पूँजी, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई उपयोग गरी मर्यादित कामको अवसर सुनिश्चित गर्ने नीति लिएको छ । सबै नागरिकले स्वदेश वा वैदेशिक रोजगारीको छनौट गर्न पाउने अधिकारपनि संविधानमा सुनिश्चित गरिएको छ । वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित एवं उपलब्धिमूलक बनाउन र वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, पूँजी तथा अनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि प्रोत्साहन गर्न सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीको सवाललाई गाउँपालिकाले आफ्नो योजनामा समेटेको छ ।

यस गाउँपालिकाबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाको संख्या बढ्दो छ । यस गाउँपालिकाबाट अधिकांस युवा तथा युवतीहरू रोजगारीको लागि खासगरी भारत, मलेसिया, दुबई, कतार आदि देशहरूमा जाने गरेको पाइन्छ । बन्दावन्दीको अवधिमा गाउँ फर्केका युवाहरूले वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, पूँजी तथा अनुभव समेत उपयोग गरी नयाँ व्यवसाय समेत थालेका छन् ।

५.७.२ विद्यमान अवस्था

साक्षरता करीव ७७ प्रतिशतमात्र रहेको यस गाउँपालिकाबाट खास गरी युवाहरू रोजगारीका लागि विदेश पलायन हुने स्थिति रहेको छ । यस गाउँपालिकाबाट अधिकांस युवा तथा युवतीहरू रोजगारीको लागि खासगरी भारत, मलेसिया, दुबई, कतार आदि देशहरूमा जाने गरेको पाइन्छ ।

यिनै युवाहरूले विदेशबाट पठाएको विप्रेषणबाट आश्रित परिवारको लालानपालन, बालबालिकाहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य उपचार आदिमा सहयोग पुगेको छ । विप्रेषणको अधिकांश हिस्सा अनुत्पादक कार्यमा खर्च भैरहेको हुनाले वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवाहरूको आर्थिक हैसियतमा उल्लेखनीय परिवर्तन आउन सकिरहेको छैन । यदि गाउँपालिकाले सार्वजनिक निजीसाझेदारीमा कुनै उद्योग वा उत्पादकमूलक कार्यमा सामूहिक कोष वा सेयर प्रणाली अपनाएर विप्रेषणलाई सदुपयोग गर्न सकेमा उनिहरूको आर्थिक भविष्य सुनिश्चित हुन सक्ने देखिन्छ । यसमा पनि गरीब, सीमान्तकृत समुदाय, महिला र बृढापाकाको अवस्था अझपेचिलो बन्न पुगेको छ ।

केही समय यता कोभिड-१९ को दोस्रो लहर संगै फेरी अर्को पटक बन्दावन्दीको अवस्था झेलन पर्दा उद्योग, कलकारखाना, यातायात, होटेल, रेस्टुरा र अन्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू र उत्पादनका इकाईहरू सिधिल हुन पुगेका छन् । उत्पादन र विकास निर्माणका कामहरू यस अवधिमा प्रभावित हुन पुगेका छन् । निर्माण लगायतका सामानहरूको आपूर्ति सीमित मात्रामा भएको छ । दैनिक ज्यालादारी गरेर जीवन निर्वाह गर्ने श्रमिक वर्ग, डोकोमा तरकारी बेच्ने, सानो पसल थाप्ने, साना चियापसल तथा खुद्रा पसल सञ्चालक, गरिब, महिला, अपाङ्ग, बृद्ध तथा गर्भवती तथा सुत्केरी महिला र अनौपचारिक क्षेत्रमा काम गर्ने बढी प्रभावित हुन पुगेका छन् ।

शहिद लखन गाउँपालिकाबाट १९४६२ जना विदेशका विभिन्न ठाउँमा कामदारका रूपमा वस्दै आएका छन् । यस गाउँपालिकामा वार्षिक रु. ७ करोड रेमिट्यान्स भित्रिने अनुमान छ । विप्रेषणको ठूलो हिस्सा

उत्पादक क्षेत्रमा ल्याउन सकेमा मात्र यहाँका वासिन्दाको आर्थिक हैसियत उकास्न सकिने सम्भावना भने देखिन्छ

गाउँमा रहेका युवाहरूमा सीप छैन । यस गाउँपालिकामा जम्मा इलेक्ट्रिशियन ८ जना, डकर्मी १६ जना, प्लम्बर १ सिकर्मी ३, सूचना प्राविधिक ३ जना मात्र अनुभवी प्राविधिक जनशक्ति उपलब्ध रहेको अवस्थाछ । यस तथ्यले यस पालिकामा प्राविधिक जनशक्तिको तालिमको माग प्रष्ट देखिन्छ । फलस्वरूप सिकर्मी, डकर्मी, प्लम्बर, मेकानिक, यातायात मिस्त्री अधिकांश नेपालको तराई र भारतको विहार तथा उत्तर प्रदेशबाट आउने गरेका छन् । यस्तै कृषि क्षेत्रमा पनि श्रमिकहरूको अभाव प्रत्येक वर्ष बढ्दै गएको देखिन्छ । त्यसैले प्राविधिक दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरी विकास निर्माण र कृषिका क्षेत्रतर्फ आकर्षित गर्नु ठुलो चुनौतीरहेको छ ।

हालको २९,५४५ जनसंख्या मध्ये आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या (१५ देखि ६९ उमेर समूह) ७२.५ प्रतिशत रहेको छ । विभिन्न पेशा समूहमा आवद्ध भएको कुल जनसङ्ख्या मध्ये कृषि पेशामा २१.०७ प्रतिशत जनसंख्या आवद्ध रहेको देखिन्छ । गृहिणीका रूपमा १४.४२ प्रतिशत गृहिणी छन् । वैदेशिक रोजगारीमा रहेको जनसंख्या ६.५९ प्रतिशत, सरकारी जागीरमा रहेका ३.२८, ब्यापारमा संलग्न २.८८ प्रतिशत, ज्याला मजदुरी गर्नेहरू २.७३ प्रतिशत, स्वरोजगारीमा रहेका २.८३ प्रतिशत, शिक्षक ०.९४ प्रतिशत, सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रमा काम गर्ने ०.९५ प्रतिशत, औद्योगिक मजदुर ०.२५ प्रतिशत, विद्यार्थी १६.२८ प्रतिशत, बेरोजगार ११.३९ प्रतिशत र अन्य १६.३९ प्रतिशत रहेका छन् । हाल अनुमान गरिएको बेरोजगार दर १९.५१ प्रतिशत रहेको छ ।

५.७.३ प्रमुख समस्या

युवा जनशक्तिको बढ्दो आकार र चाहना अनुसार यस गाउँपालिकामा र स्वदेशमा रोजगारीको अवसर सृजना गर्न नसक्नु, परम्परागत जीवन प्रणालीमा युवाहरूको घट्दो रूची लगायतका कारणले युवाहरू वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम नरोकिनु, वैदेशिक रोजगारीबाट घर फर्केका युवाको लागि कृषि र पशुपाल क्षेत्रमा ब्यावसायिक वातावरण सृजना हुन नसक्नु, बढ्दो बसाईसराई र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्तिले स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको अभाव हुनु र विप्रेषणको उपयोग (लगानी) उत्पादनमूलक क्षेत्रमा हुन नसक्दा अनुत्पादक क्षेत्रमा वा उपभोगमा खर्च बढ्नुजस्ता मुख्य समस्या देखिएका छन् ।

५.७.४ अवसर र चुनौती

अवसर

आर्थिक रूपले सक्रिय तथा जानसाख्यिक लाभ लिनसकिने जनसंख्या(७२.५%)को बाहुल्यता रहनु, विदेशमा आर्जित विप्रेषण, प्रविधि र सिकेको सीप आफ्नो थातथलोमा प्रयोग गर्न थालनी भएको, सकेमा आर्थिक विकासमा योगदान पुगनुका साथै उत्पादन एवं रोजगारको अवसर समेत विस्तार हुने अवसर देखिन्छ ।

चुनौती

अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गरी वैदेशिक रोजगारमा पठाउन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा ठगी लगायतका घटनाहरू बढ्नु, पारिवारिक तथा सामाजिक पुनः एकीकरणका सवालहरू सम्बोधन नहुनु, युवाहरू को आकर्षण गाउँमा वढाउन सहज अवस्था नहुनु, गाउँमा

रोजगारी सृजना गर्नका लागि स्थानीय सम्भावनाहरूको पहिचान र परिचालन गर्नु र वैदेशिक रोजगारको दिगो विकल्प दिनुगाउँपालिकाको लागि चुनौती देखिन्छ ।

५.७.५ लक्ष्य

रोजगारीमा बृद्धि भएको हुने ।

५.७.६ उद्देश्य

१) युवा लक्षित स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।

५.७.७ रणनीति

- १) स्वरोजगारमूलक ब्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालन गर्न युवा वर्गलाई परिचालन गर्ने ।
- २) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूका लागि व्यवसाय सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।

५.७.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) स्वरोजगारमूलक ब्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालन गर्न युवा वर्गलाई परिचालन गर्ने ।	१) गाउँपालिकामा रहेका श्रम र श्रमको माग सम्बन्धी अभिलेख तयार गरिनेछ । २) हरेक वडामा स्वरोजगार तथा रोजगार सृजना हुने खालका ब्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ । ३) तुलनात्मक लाभ भएका ब्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालन गर्न युवा उद्गमीलाई आवश्यक अनुदान, सहूलियत ऋण तथा तालिमको व्यवस्थागरिनेछ ।
२) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूका लागि व्यवसाय सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।	१) उद्गम विकासलाई ब्यवस्थित र संस्थागत गर्न जनशक्ति सहितको स्थानीय आर्थिक विकास शाखा स्थापना गरिने छ । २) गाउँपालिकाभित्र प्राप्त विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । ३) वैदेशिक रोजगारका कारण व्यक्ति, परिवार तथा समाजमा उत्पन्न नकारात्मक असरहरूलाई न्यूनीकरणका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गरिनेछ ।

५.६.९ प्रमुख कार्यक्रम

- श्रम र श्रमको माग सम्बन्धी अभिलेखनकार्यक्रम
- रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना कार्यक्रम ।
- वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संचालनकार्यक्रम ।
- आर्थिक/वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालनकार्यक्रम ।

- व्यावसायिक सीप विकास तालिम सञ्चालनकार्यक्रम ।
- वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्ति/परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवाकार्यक्रम ।

५.६.१० अपेक्षित उपलब्धि

- श्रम र श्रमको माग सम्बन्धी व्यवस्थित अभिलेख तयार भएको हुनेछ ।
- विभिन्न सीपमूलक तालिम प्राप्त गरी स्वरोजगारीमा लाग्नेहरूको संख्या ६६३ बाट ९०० पुगेको हुनेछ ।
- बैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा/व्यक्तिहरूले कम्तीमा १० वटा व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालनमा लगानी गरेका हुनेछन् ।

परिच्छेद - ६ सामाजिक विकास

६.१ शिक्षा

६.१.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा मानव विकासको मूल आधार हो । संविधानले पनि आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ । पन्ध्रौं योजना, दीगो विकासको लक्ष्यमा पनि शिक्षालाई महत्वका साथ स्थान दिइएको छ । संविधानले अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्था गर्दै यसलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको रूपमा स्थापित गरेको छ । शिक्षालाई समय सापेक्ष आधुनिकरण गरी रोजगारमूलक बनाई निजि क्षेत्रको लगानीलाई समेत नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक तथा गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गर्ने सरकारको प्रमुख नीति रहेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा पनि आधारभूत शिक्षा एवं माध्यमिक शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउन स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी दिइएको छ ।

६.१.२ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा साक्षरता दर ८९.५ रहेको छ (महिला ८५ पुरुष ९४ रहेको छ । आधारभूत तह ३५ माध्यमिक तह ११ गरि जम्मा ४६ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेकाछन् जसमध्ये ३९ वटा विद्यालयमा बालविकास कक्षा संचालन भैरहेका छन् । गाउँपालिकाले एउटा बालविकास केन्द्र र सहजकर्ताको आफ्नै स्रोत बाट व्यवस्थापन गरेको छ र आगामी आ.व.को लागि २० जना स्वयमसेवकको लागि बजेट व्यवस्था गरेको छ । विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा प्रविधिको उपलब्धताको प्रतिसत वालमैत्री ७६, वालक्लव २४, अपाङ्गता मैत्री २०, महिला शौचालयको सुविधा ८६, कम्प्युटर प्रयोगशाला ४३, ईन्टरनेट तथा ई-शिक्षा र पुस्तकालयको सुविधा भएको ३२ रहेको छ । त्यसैगरी विज्ञान प्रयोगशाला भएको २४ प्रतिशत छ भने एउटा प्राविधिक धारको विद्यालयमा जम्मा १३ जना विद्यार्थी रहेकाछन् । यस गाउँपालिकामा शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात १:१५ रहेको छ भने विद्यालय शिक्षा को भर्नामा लैंगिक समता अनुपात ४९:५० रहेको छ । यस गाउँपालिकामा खुद भर्नादर आधारभूत तहमा ९५.५ र माध्यमिक तहमा ५० प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी प्रतिशत २.१ छ भने विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर ४.७ रहेको छ ।

६.१.३ मुख्य समस्या

सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर कमजोर भएकोले विद्यार्थी संख्या कम हुदै जानु, अधिकांश विद्यालयहरूमा न्यूनतम शैक्षिक पूर्वाधार तथा अतिरिक्त क्रियाकलापको कमी रहनु, पूर्व प्राथमिक तहमा शैक्षिक सामग्रीको कमी हुनु, विषयगत शिक्षक तथा महिला शिक्षिकामा आधुनिक शिक्षण सिकाई सीपको कमी हुनु, अभिभावकमा शिक्षा प्रतिको चासो कम हुनु, छात्रा छात्राबाट कक्षा छाड्ने दर बढी हुनु, दरबन्दी अनुसार शिक्षक आपूर्ति नहुनु, विषयगत शिक्षकको कमीहुनु, सूचना प्रविधि पक्ष कमजोर रहनु, अभिभावक शिक्षाको कमी हुनु, गाउँपालिका तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट शिक्षक शिक्षिकाको उपस्थिति र अध्यापन

नियमित अनुगमन तथा मुल्यांकन हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

६.१.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा स्थानीय तहको अधिकारमा रहनु, माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क हुनु, एक स्थानीय तह एक प्राविधिक विद्यालयको नीति रहनु, विद्यालय नक्सांकन र समायोजनको अधिकार स्थानीय तहमा रहनु, योग्यता पुगेका र तालिम प्राप्त शिक्षकको उपलब्धता हुनु, शिक्षामा महिला शिक्षक र छात्राहरूको पहुँचमा वृद्धि हुनु, विपन्न, दलित, अपाङ्ग, छात्रा, सीमान्तकृत र जेहेन्दार विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था हुनु, शिक्षाप्रति बहुसंख्यक अभिभावकहरू संवेदनशील हुनु र जनप्रतिनिधिहरूको प्राथमिकता रहनु आदि प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

ख) चुनौती

विद्यार्थी संख्या कम भएका विद्यालयको समायोजन गर्नु, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक शिक्षिकालाई राजनीतिक प्रभावबाट मुक्त राख्न आचार संहिता लागू गर्नु, शिक्षण सिकाइ उपलब्धि दरमा सुधार गर्नु, विषयगत (गणित, विज्ञान, अग्रेजी आदि) दक्ष शिक्षकको व्यवस्था गर्नु, विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्नु, विद्यालय छाड्ने दर कम गर्नु, विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्नु, विद्यालय छाड्ने दर कम गर्नु, विद्यालयमा अपाङ्गतामैत्री तथा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु, प्राविधिक विद्यालय स्थापना र संचालन गर्नु, समय सापेक्ष विद्यालय पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

६.१.५ लक्ष्य

गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच भएको हुने ।

६.१.६ उद्देश्य

प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

६.१.७ रणनीति

- १) विद्यालयमा पूर्वाधार व्यवस्था गर्ने
- २) विद्यालय शिक्षामा सबै बालबालिकाको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- ३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षालाई संस्थागत गर्ने
- ४) अनौपचारिक शिक्षाको विस्तार गर्ने

६.३.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) विद्यालयमा पूर्वाधार व्यवस्था गर्ने	<p>१) विषयगत, श्रेणीगत, तहगत तथा विद्यालयगत सिकाइ उपलब्धि तयार गरी समग्र पालिकाको सिकाइ उपलब्धि निर्धारण गरिनेछ ।</p> <p>२) शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधि, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, विषयगत प्रयोगशालाका साधनको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>३) विद्यालयहरूमा कक्षाकोठाहरू, खानेपानी, शौचालय, कम्पाउण्ड र घेरावार, अपाङ्ग, बालमैत्री पूर्वाधार, महिला शौचालय जस्ता भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>४) विद्यालयमा विद्युतीय शिक्षा, ई-पुस्तकालय, खेलमैदान, सरसफाइ एवं वातावरणीय शिक्षा, नैतिक एवं शारीरिक शिक्षा, प्रयोगशाला जस्ता आधारभूत सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।</p> <p>५) प्रत्येक विद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी र शिक्षक कक्षा कोठाको अनुपात मिलाई शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>६) शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न सामाजिक परीक्षण लगायत शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावक बीच नियमित रूपमा सम्वाद एवं अन्तरक्रिया गरिनेछ ।</p> <p>७) मातृभाषी शिक्षकहरूलाई तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।</p> <p>८) बाल विकास केन्द्रलाई औपचारिक शिक्षा प्रणालीमा आबद्ध गरिनेछ ।</p> <p>९) महिला शिक्षकको अनुपात वृद्धि गर्दै लगिनेछ ।</p> <p>१०) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सुदृढ गरी तिनको क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।</p> <p>११) शिक्षक तथा अभिभावकहरूलाई क्रमशः तालिम तथा सचेतनाका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।</p> <p>१२) पाठ्यक्रममा सुधार गरी मावि तहमा अधिकतम विषयमा अंग्रेजी माध्यममा पढाउने कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।</p>
२) विद्यालय शिक्षामा सबै बालबालिकाको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने	<p>१) सबै बालबालिकाको आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न सहभागितात्मक शिक्षण विधिलाई प्रभावकारी बनाई समतामूलक नीति लागू गरिनेछ ।</p> <p>२) महिला, दलित, भिन्न क्षमता भएका बालबालिका, विपन्न तथा पछाडि परेका समूहको गुणस्तरीय, प्राविधिक एवं विशेष शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न छात्रवृत्ति, खाजा, पोशाक लगायत विशेष प्रोत्साहनजनक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>३) विद्यालय भर्ना अभियान मार्फत विद्यालय उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरूलाई अनिवार्य रूपमा विद्यालय भर्ना गरिने छ ।</p> <p>४) सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याउन र टिकाउन आमा समूह, सामुदायिक संस्था, क्लव तथा स्थानीय गैससलाई परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>५) बालिका शिक्षालाई प्रोत्साहित गर्न महिला मैत्री शौचालय, स्यानेटरी प्याडको उपलब्धता र व्यवस्थापनको समुचित व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>६) बाल शिक्षा विकासमा संलग्न सरकारी, सामुदायिक तथा अन्य विकासका</p>

	<p>कार्यक्रमहरूलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउदै लगिने छ ।</p> <p>७) बाल क्लब बाल संञ्जालको स्थापना र विकास गरी बाल सरोकारको विषयमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गरीने छ ।</p> <p>८) घर देखि विद्यालयसम्म आउने वातावरण सिर्जना गरी उनीहरूको सुरक्षामा विशेष जोडदिइने छ ।</p> <p>९) विद्यालयमा खेलकुद र अतिरिक्त क्रियाकलाप संञ्चालन गरिने छ ।</p> <p>१०) अपाङ्गता भएका बालबालिका अपाङ्गता भएका लाई विशेष शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ ।</p> <p>११) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षणको लागि आवश्यक व्यवस्था गरीने छ ।</p>
३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षालाई संस्थागत गर्ने	<p>१) प्राविधिक शिक्षाको क्षेत्रगत सम्भाव्यता अध्ययन गरी विद्यालयहरूलाई प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्न सहकार्यमा लगानी गर्ने नीति लिईनेछ ।</p> <p>२) प्राविधिक शिक्षा र व्यवसायिक तालिमलाई छुट्टै धारको रूपमा विकास र विस्तार गर्दै अधिकाधिक युवाहरूलाई तालिमका अवसरहरू प्रदान गरिनेछ ।</p> <p>३) प्राविधिक शिक्षा र व्यवसायिक तालिमका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई लगानी गर्ने अनुकूल वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।</p> <p>४) प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न एनेक्स कार्यक्रम तथा प्राविधिक विद्यालयको स्तरोन्नति गरी संख्या अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>५) प्राविधिक शिक्षा एवं रोजगारमूलक व्यवसायिक तालिमका अवसरहरूमा अधिकाधिक युवाहरूलाई सहभागी गराइनेछ ।</p> <p>६) युवा वर्गमा भएको सीपलाई प्रमाणिकरण गर्ने पद्धतिको विकास तथा उनीहरूसँग औपचारिक शिक्षाका विद्यार्थीहरू बीच सहकार्य गर्ने व्यवस्था समेत मिलाइनेछ ।</p>
४) अनौपचारिक शिक्षाको विस्तार गर्ने	<p>१) आधारभूत शिक्षाबाट वञ्चित विद्यालय उमेर समूहभन्दा माथिका किशोरकिशोरीहरूलाई उनीहरूको आवश्यकता अनुकूल अनौपचारिक सीपमूलक र डिजिटल साक्षरता कक्षा संचालन गरिनेछ ।</p> <p>२) विद्यालय केन्द्रित साक्षरता कार्यक्रमलाई अभियानको रूपमा संचालन गरिनेछ साक्षरता कार्यक्रम डिजिटल र जीवनोपयोगी शैक्षिक पाठ्यक्रमसँग आबद्ध गराइनेछ ।</p> <p>३) पेशागत विषय केन्द्रित व्यवसायिक शिक्षा तथा साक्षरता कार्यक्रममा गैरसरकारी संस्था र स्थानीय नागरिक समाजहरूलाई समेत परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>४) विद्यालय शिक्षा पूरा नगरेका किशोरकिशोरीहरू केन्द्रित व्यवसायिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

६.१.९ प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- शैक्षिक नीति तथा योजना तर्जुमा

- विद्यालय पूर्वाधार सुधार तथा शैक्षिक सामग्री
- बहु प्राविधिक शिक्षालय स्थापना
- विद्यालय भर्ना अभियान
- जेहेन्दार, अनाथ तथा गरिब विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति
- गाउँपालिका तथा अन्तर विद्यालयस्तरीय खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप
- विद्यार्थीहरू बिच विभिन्न बौद्धिक र शारीरिक विकासका कार्यक्रम संचालन
- शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावक बिच अन्तरक्रिया
- बालक्लव गठन तथा संचालन
- शिक्षक तालिम (पुनर्ताजगी) र शिक्षकको कार्यसम्पादन व्यवस्थापन
- विद्यार्थी र विषय शिक्षक पुरस्कृत कार्यक्रम
- डिजिटल साक्षरता कक्षा संचालन
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- शैक्षिक नीति तथा योजना तर्जुमा
- विद्यालय पूर्वाधार सुधार तथा शैक्षिक सामग्री
- बहु प्राविधिक शिक्षालय स्थापना
- पाठ्यक्रममा सुधार
- शिक्षक दरवन्दी र आपूर्ति
- शिक्षक तालिम
- परीक्षा संचालन
- गाउँपालिकास्तरीय खेलकुद रंगशाला

(ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- शैक्षिक नीति तथा योजना तर्जुमा
- प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना ।

६.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

यो गाउँपालिका पूर्ण साक्षर घोषित भएको हुने, बाल विकास केन्द्रको खुद भर्ना दर १०० प्रतिशत पुगेको हुने। आधारभुत तहको खुद भर्नादर शतप्रतिशत भएको हुने तथा माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर ९० प्रतिशतले बृद्धि भएको हुने, विद्यार्थीको विद्यालय छाड्ने दर एक प्रतिशतमा झरेको हुनेछ । गाउँपालिकाले आफ्नै स्रोतबाट बालविकास केन्द्रहरूमा २० जना स्वयमसेवकहरू परिचालन गरेको हुने । सबै विद्यालयहरूमा बालमैत्री, ईन्टरनेट तथा ई- शिक्षा, बालक्लव, महिला शौचालयको सुविधा भएका हुने तथा ८० प्रतिशत विद्यालयहरूमा अपाङ्गता मैत्री र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका हुनुका साथै ९५ प्रतिशत विद्यालयमा पुस्तकालयको सुविधा भएको हुने, विज्ञान प्रयोगशाला भएका ६० प्रतिशत र ३ वटा प्राविधिक धारका विद्यालयमा पठन पाठन भएको हुने । त्यसैगरी ३ वटा अनौपचारिक शिक्षा कक्षा (सामुदायिक सिकाई केन्द्र) स्थापना भई पठन पाठन हुनु, सबै शिक्षक पदपूर्ति भएको हुने तथा गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदान निर्माण जस्ता प्रमुख अपेक्षित उपलब्धि हुन ।

६.२ आधारभूत स्वास्थ्य र पोषण

६.२.१ पृष्ठभूमि

स्वस्थ जीवन विकासको एक प्रमुख सूचक हो । नेपालको संविधानले आधारभूत स्वास्थ्यलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ र आधारभूत स्वास्थ्यको जिम्मेवारी स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ । 'समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली' को दीर्घकालीन सोच सहितको पन्ध्रौं योजनाले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा जोड दिएको छ । वर्तमान स्वास्थ्य नीतिले प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य केन्द्र र प्रत्येक गाउँपालिकामा ५ देखि १५ शैयाको अस्पताल स्थापना गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरूमध्ये लक्ष्य नं '३ स्वस्थ र राम्रो जीवन' रहेको छ भने यस अन्तर्गत ६ वटा मुख्य सूचकहरू पूरा गर्न तहगत सरकारहरू प्रतिबद्ध रहेका छन् ।

६.२.२ वस्तुस्थिति

यस शहिद लखन गाउँपालिकामा ६ वटा स्वास्थ्य चौकी र ३ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य एकाई गरी जम्मा ९ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् । जम्मा ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा बर्थिङ्ग सेन्टर रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा ५ वटा एम्बुलेन्स रहेका छन् । त्यस्तै गरी जम्मा ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू रहेका छन् । स्वास्थ्य संरचना बारे तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्वास्थ्य संरचना	संख्या	स्वास्थ्य संरचना	संख्या
अस्पताल	०	बर्थिङ्ग सेन्टर	६
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	०	गाउँघर क्लिनिक	२९
स्वास्थ्य चौकी	६	खोप क्लिनिक	उपलब्ध भएन
सामुदायिक स्वास्थ्य एकाई	३		

यस गाउँपालिकामा परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर १४% रहेको छ । चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ३०% रहेका छन् । संस्थागत सुत्केरी गराउनेको संख्या १६% रहेको छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ६ जना एस.बि.ए तालिम प्राप्त अ.न.मि स्वास्थ्यकर्मीहरू कार्यरत छन् । तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीहरूबाट सुत्केरी गराउने महिला १७% छ । मातृ, नवजात शिशु तथा बालमृत्यु संख्या शुन्य रहेको छ कुपोषणको संख्या शुन्य रहेको छ । यो गाउँपालिका पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भईसकेको छ । एच.आइ.भी. एड्स र ट्राकोमाको विरामी संख्या शुन्य रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा दीर्घ रोगीहरू ६% रहेका छन् । जम्मा ४०% घरपरिवारले मात्र तीस मिनेट भित्र स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न सक्ने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा कोभिड १९ बाट सङ्क्रमण हुनेको संख्या ७७९ पुगेको छ । त्यसमध्ये ७६७ जना निको भए भने १२ जनाको मृत्यु भएको छ । हाल यहाँ क्वारेन्टाइन केन्द्रहरू छैनन् । १५ शैयाको कोभिड अस्पताल बन्ने योजनामा छ । कोभिडका लागि स्थानीय कोषबाट प्राप्त भएको सम्पूर्ण रकम कोभिड रोकथाम, व्यवस्थापन तथा उपचार कार्यक्रममा खर्च भएको जनाइएको छ ।

६.२.३ प्रमुख समस्या

स्वास्थ्य चौकीमा पहुँच नहुनु, स्वास्थ्य संस्थामा दिइराखेको सेवा, सुविधाको गुणस्तर सुधार नहुनु र स्वास्थ्य क्षेत्रमा जनशक्तिको अभाव हुनुलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी मुख्य समस्या मानिएको छ । स्वास्थ्य संस्थाका कार्यरत जनशक्तिहरूलाई आवश्यक तालिम नहुनु पनि समस्याको रूपमा देखिएको छ । गाउँपालिकास्तरीय अस्पताल नहुनु, स्वास्थ्य सूचकहरूको हकमा गर्भवती जाँच चारै पटक गराउनु पर्छ भन्ने चेतना सबैमा नहुनु, नसर्ने दीर्घ रोगीहरूको संख्या बढ्दै जानु, स्वास्थ्य संस्थामा हुने सुत्केरीको संख्या बढाउन नसक्नु र तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीहरू पर्याप्त नहुनु आदि समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

६.२.४ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

यस गाउँपालिकामा पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरूको खोप तथा पोषणका सूचकहरू प्रगतिशील देखिनु, गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा एक एक वटा बर्थिङ्ग सेन्टर सहितको स्वास्थ्य संस्था रहनु, गाउँपालिका भित्र १५ बेडको अस्पताल निर्माणको काम शुरु हुनु, केहि स्वास्थ्य चौकीमा कोरोना रोकथाम तथा व्यवस्थापन समिति गठित हुनु र आयुर्वेदिक उपचार केन्द्र र परम्परागत चिकित्सा पद्धति गाउँपालिकामा उपलब्ध हुनु पनि स्वास्थ्य सेवा सबल बनाउने अवसरहरू हुन् ।

(ख) चुनौती

वडामा रहेका सबै स्वास्थ्य संस्थालाई पहुँचयुक्त बनाउनु, गर्भवती महिलाद्वारा सुत्केरी गराउन स्वास्थ्य संस्थाको उपयोग बढाउनु, ल्याब तथा अन्य सेवाहरू गुणस्तरीय बनाउनु, रिफरल स्वास्थ्य सेवाको सहज व्यवस्था गर्नु, अस्पतालको संरचना तथा डाक्टरको दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु, दीर्घ रोगको पहिचान गर्नु र दुर्व्यसनीमा परेका किशोरकिशोरीहरूको पुर्नस्थापना गर्नु आदि यस गाउँपालिकाका स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

६.२.५ लक्ष्य

स्वस्थ्य समाज निर्माण भएको हुने ।

६.२.६ उद्देश्य

आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

६.२.७ रणनीतिहरू

- १) आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको स्तर र पहुँच बढाउने
- २) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने
- ३) रिफरल स्वास्थ्य सेवा सहज गराउने
- ४) मातृशिशु तथा पोषण सुरक्षा कायम गर्ने
- ५) वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्ने

६.२.८ रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको स्तर र पहुँच बढाउने	<p>१) सरुवा रोगहरू (स्वासप्रस्वास सम्बन्धी, पानीजन्य, किटजन्य तथा अन्य), मातृशिशु सेवा, खोप सेवा, आमा सुरक्षा जस्ता आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा गुणस्तर बृद्धि गरिने छ ।</p> <p>२) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत मापदण्ड अनुसार स्वास्थ्य संस्थामा निशुल्क उपलब्ध हुनुपर्ने औषधीको व्यवस्था गरिने छ ।</p> <p>३) आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँचबारे समय समयमा सर्वेक्षण गरिनेछ ।</p> <p>४) वडा तथा वस्तीस्तरमा आवश्यकता अनुसार सेटलाइट क्लिनिकहरू स्थापना गरी जेष्ठ नागरिक, महिला तथा बालबालिका र विपन्न समुदायको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण हुने व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>५) गाउँपालिकामा कम्तिमा १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>६) प्रत्येक सुत्केरीलाई आफ्नै वडाको स्वास्थ्य संस्थामा जाँच तथा सुत्केरी गराउने व्यवस्थाका साथै महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मार्फत प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>७) स्वास्थ्य संस्थाको स्तर अनुसार एक्स रे, ल्याब लगायतका न्यूनतम उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>८) कोभिड लगायत अन्य संक्रामक सरुवा रोग विरुद्ध सबै स्वास्थ्य केन्द्रमा द्रुत रेस्पेन्स समिति गठन गरी परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>९) संक्रामक सरुवा रोगका रोकथाम गर्न आवश्यक पर्दा क्वारेन्टाइनको लागि प्रयोगमा आउन सक्ने सार्वजनिक भवनहरूको पहिचान गरिनेछ ।</p> <p>१०) नसर्ने रोगहरू, सरुवा रोगहरू, महिला विशेषका रोगहरू, जनस्वास्थ्य तथा सरसफाइ बारे जनचेतना जगाउने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।</p>
२) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर बृद्धि गर्ने	<p>१) स्वास्थ्य संस्थाका आवश्यक कर्मचारी नियुक्ति गरिनेछ ।</p> <p>२) स्वास्थ्य संस्थाका ल्याबका सामानहरूको मर्मत गरिनेछ ।</p> <p>३) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई आवश्यक तालिम दिइनेछ ।</p> <p>४) स्वास्थ्य जनशक्तिलाई आवश्यक रिफ्रेसर तालिम प्रदान गरिनेछ ।</p> <p>५) स्वास्थ्य बिमाको पहुँच बिस्तार गरिनेछ ।</p> <p>६) स्वास्थ्य संस्थामा रहेका बर्थिङ्ग सेन्टरहरूको गुणस्तरमा बृद्धि गरिनेछ ।</p>
३) रिफरल स्वास्थ्य सेवा सहज गराउने	<p>१) रिफरल अस्पतालहरूको पहिचान तथा समन्वय गरिनेछ ।</p> <p>२) स्त्री रोग विज्ञ(डाक्टर) द्वारा महिलाहरूको पाठेघर तथा स्तन क्यान्सरको पहिचान र उपचारको लागि स्वास्थ्य शिविर संचालन गरिनेछ ।</p> <p>३) बरिष्ठ र विज्ञ चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको सेवा उपलब्ध हुनेगरी समय समयमा घुम्ति क्लिनिक तथा शीवीर सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>४) तत्काल उपचार नहुँदा ज्यानको जोखिममा पर्ने प्रकृतिको सुत्केरी, दुर्घटनामा परेका व्यक्ति आदिको उपचारका लागि संघीय सरकारसँग समन्वय गरी हेली-एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउन सहजीकरण गरिनेछ ।</p>

<p>४) मातृशिशु तथा पोषण सुरक्षा कायम गर्ने</p>	<p>१) खाद्य व्यवहारमा सुधार गर्न स्थानीय पौष्टिक खानेकुराको उपयोगमा जोड दिइनेछ ।</p> <p>२) गर्भवती महिलाको गर्भवस्थामा ४ पटक जाँच र सुत्केरी महिलाको ३ पटक जाँचलाई प्रोत्साहन गर्न मासिक रूपमा स्वास्थ्य संस्थाबाट जनचेतना मुलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>३) पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका, गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाको स्वास्थ्यलाई ध्यानमा राखी अण्डा तथा गेडागुडी खुवाउने अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>४) किशोरवस्थाको गर्भधारणले ल्याउन सक्ने जटिलताबारे जनचेतना जगाउन विद्यालय मार्फत वर्षको तीन पटक विशेष कार्यक्रम आयोजना गराइनेछ ।</p>
<p>५) वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्ने</p>	<p>१) आयुर्वेद, होमियोपेथी, प्राकृतिक चिकित्सा उपचार पद्धति प्रभावकारी देखिएका रोगीहरूलाई सो उपचार पद्धति उपयोग गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।</p> <p>२) परम्परागत उपचारमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गरिनेछ ।</p> <p>३) योगाभ्यासलाई नियमित जीवन पद्धतिसँग आबद्ध गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ, साथै योग शिक्षालाई विद्यालय शिक्षामा आबद्ध गरिनेछ ।</p>

६.२.९ प्रमुख कार्यक्रमहरू

क) गाउँपालिकाले गर्ने

- कोभिड अस्पताल
- स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- स्वास्थ्य विज्ञहरूद्वारा स्वास्थ्य शिविर संचालन
- एम्बुलेन्स सेवा
- स्वास्थ्य बीमाको पहुँच विस्तार
- सुरक्षित सुत्केरी सेवा
- जनस्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- जिल्ला अस्पताललाई रिफरल अस्पतालको रूपमा विकास गर्न प्रदेश सरकारसँग समन्वय

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुनसक्ने

- स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार विकास
- स्वास्थ्य शिविर संचालन

६.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यसम्म स्थानीय स्वास्थ्य नीति तर्जुमा भएको हुने, गाउँपालिकामा कम्तीमा १५ बेडको अस्पताल स्थापना भएको हुने, रिफरल अस्पतालसँग सम्बन्ध स्थापित भएको हुने, ४० प्रतिशत महिलाहरू स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी भएको हुने, दीर्घ रोगीको संख्या २ प्रतिशतमा घटाउने, ४ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला ५० प्रतिशत पुर्याउने, स्वास्थ्य संस्थामा ३० मिनेटमा भित्र पुग्ने ५०% पुर्याउने । जनस्वास्थ्य प्रति सचेत जनता शतप्रतिशत पुर्याउने ।

६.३ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग

६.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा समानुपातिक समावेशी र सहभागिताको सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माणका लागि वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद, हिंसा तथा सबै प्रकारको छुवाछुत एवं विभेदको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि, सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने संकल्प गरिएको छ । मौलिक हक अन्तर्गत महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, असहाय, एकल महिला, अपाङ्गता भएका बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण र ज्येष्ठ नागरिकलाई छुट्टै हकको व्यवस्था गरिएको छ । नेपालको १५ औं योजनाले महिलाको समान तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सहित सारभूत समानता कायम गर्ने लक्ष्य लिएको छ । “कोहिपनि छुटनु हुदैन” भन्ने मान्यताका साथ दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य ५ मा लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

६.३.२ वस्तुगत स्थिति

यस गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६ अनुसार २९,५४५ जनसंख्या रहेकोमा महिला ४८.७१% (१४३९० संख्या), जनजाति ६१.७१% (१८२३१ संख्या), बालबालिका ३१.७९% (जन्मे देखि १४ वर्ष समुह), ज्येष्ठ नागरिक १९.९९%, अपाङ्गता भएका व्यक्ति ०.८५% तथा एकल महिला २.३७% रहेका छन् । गाउँपालिकाको औसत साक्षरता ३३.२५% रहेकामा महिला साक्षरता १८.८६%, सामाजिक सुरक्षा भत्तामा आवद्ध जनसंख्या ५.६७%, रोजगारीमा महिलाको हिस्सा ८.०३%, महिलाको स्वामित्वमा १८.२५% घर भएको, कृषिमा आवद्ध संख्या (पुरुष ३१५७ र महिला ३०६८) र गृहणी संख्या (पुरुष १४९, महिला ४११०) रहेको छ । यस गाउँपालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिमा महिला ४२.५५% (२० जना) र दलित तथा अल्पसंख्यक समुदायबाट १९.१५% (९ जना) रहेको छ । हाल गाउँपालिकाको पहलमा ५६ वटा महिला समूहहरू पूर्णगठन भई हाल महिला सशक्तिकरणमा सक्रिय रहेका छन् ।

६.३.३ प्रमुख समस्या

समुदायमा शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत क्षेत्रसंग सम्बन्धित जनचेतनाको कमी हुनु, महिला तथा लक्षित वर्गको रोजगारीमा पहुँच तथा रोजगारीमा संलग्नता न्यून हुनु, महिलाको श्रोत साधन माथी पहुँचमा कमी हुनु, नेतृत्व तहमा महिला, वञ्चितिकरणमा परेका वर्ग र समुदाय, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जनजातिहरू तथा लक्षित वर्गको समावेशीकरण र सहभागितामा कमी हुनु, साक्षर जनसंख्याको कमी हुनु, नेतृत्व क्षमता विकासको कमी हुनु, महिला तथा युवा लक्षित कार्यक्रम तुलनात्मक रूपमा कम हुनु, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालमैत्री पूर्वाधारको कमी हुनु, ज्येष्ठ नागरिकको हेरचाहमा बिशेष व्यवस्था गर्न नसकिनु, जातीय विभेद र महिला हिंसा रोक्न नसकिनु, दलित र अपाङ्गता भएका व्यक्ति प्रति गरीने असमान व्यवहारमा कमी नआउनु, अपाङ्गता भएका व्यक्ति एवं ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको कार्यान्वयन पक्ष फितलो हुनु आदि प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

६.३.४ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

उर्वर कृषियोग्य जमीन हुनु, युवा जनशक्ति हुनु, गाउँपालिकाको निर्णय प्रक्रियामा महिला दलित तथा अल्पसंख्यकलाई सबै तहका सरकारहरूले आत्मसात गर्नु, स्थानीय जनजाति समुदायको घरायसी निर्णय प्रक्रियामा महिलाको भूमिका प्रभावकारी हुनु, संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्नु, संघीयता अनुरूप बालबालिका सम्बन्धी कानून, नीति, योजना, कार्यक्रम तथा संस्थागत संयन्त्रको विकास हुँदै जानु, ज्येष्ठ नागरिकको व्यवस्थापन स्थानीय अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गर्ने वातावरण सृजना हुँदै जानु, संविधानमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि सेवा-सुविधा र सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था हुनुलाई गाउँपालिकाको अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ ।

(ख) चुनौती

रणनीतिक योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु, लगानीको लागि आवश्यक स्रोत साधनको जोहो गर्नु, श्रम पलायन रोक्नु, स्थानीय तहमा नै रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु, पर्यटन विकासमा महिला सहभागिता र बढाउनु, गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार विकास गर्नु, समावेशीकरणको नीतिलाई पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउनु, पर्याप्त प्राविधिक दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नु, महिलामाथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको व्यवहारिक रूपमा अन्त्य गर्नु, रोजगारीमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँचका लागि विशेष शिक्षा एवं प्रविधि व्यवस्थापन गर्नु आदिलाई गाउँपालिकाको चुनौतीको रूपमा लिन सकिन्छ ।

६.३.५ लक्ष्य

गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक संरचनालाई समावेशी बनाउने ।

६.३.६ उद्देश्य

१. सामाजिक संरचनामा बञ्चितमा परेका सबै समुदाय र महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सशक्तिकरण, अर्थपूर्ण सहभागिता र अवसरहरूमा समान पहुँच स्थापित गर्ने ।
२. लैङ्गिकता र जातियतामा आधारित हिंसा, भेदभाव तथा बहिष्करणको अन्त्य गर्ने ।

६.३.७ रणनीति

- १) महिलाहरूलाई सामाजिक आर्थिक राजनैतिक विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहिकरण गर्ने
- २) वञ्चितिकरण र भेदभावमा परेका समुदायको सशक्तिकरण गरी विकास प्रक्रियामा सहभागीता बढाउने
- ३) बालबालिका र किशोर किशोरीमा सिर्जनशिलताको विकास हुने वातावरण सिर्जना गर्ने,
- ४) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षण तथा क्षमता विकास गरी अवसरमा पहुँच बढाउने
- ५) ज्येष्ठ नागरिकको योगदानको कदर गर्दै, उनिहरूको हक अधिकारको प्रत्याभूति एवं संरक्षण गर्ने र सम्मानपूर्ण जीवनको अनुभूति गराउने
- ६) स्थानीय आवश्यकता अनुसारको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कानून, नीति, नियम एवं कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने
- ७) महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण, उपेक्षा एवं

हिंसा, बेचबिखन, ओसार पसारको अन्त्य गर्ने
 ८) लैससास बजेटको व्यवस्था तथा परिक्षण गर्ने

६.३.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) महिलाहरूलाई सामाजिक आर्थिक राजनैतिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	१) विकासका सबै तह र निर्णय प्रक्रियामा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता बढाउदै सेवा सुविधा र अवसरमा पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ । २) वञ्चितीकरण, विभेद र हिंसामा परेका जाति, र समुदायका महिला तथा कमजोर वर्गको सशक्तिकरणका लागि विकासका प्रत्येक चरणमा अर्थपूर्ण सहभागिताका सुनिश्चित गरिनेछ । ३) महिला, एकल महिला, दलित र अल्पसंख्यक जनप्रतिनिधिहरूको नेतृत्व क्षमता विकास गरी उनिहरूको भूमिका सशक्त बनाइनेछ । ४) सार्वजनिक संरचनाहरूलाई समावेशी बनाइने छ ।
२) वञ्चितिकरण र भेदभावमा परेका समुदायको सशक्तिकरण गरी विकास प्रक्रियामा सहभागिता वढाउने	१) सामाजिक विभेद विरुद्ध चेतनामूलक कार्यक्रम र अभियान संचालन गरिनेछ । २) दलित तथा पिछडिएका समुदायको परम्परागत पेशालाई आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गरिनेछ । ३) जातीय विभेद, हिंसा, शोषण जस्ता सामाजिक अपराधबाट पिडितको संरक्षण तथा उपचारात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्दै लगिनेछ ।
३) बालबालिका र किशोर किशोरीमा सिर्जनशिलताको विकास गर्ने	१) बालबालिकाको जन्मदर्ताको अधिकार स्थापित हुने गरी व्यक्तिगत घटनादर्तालाई अभियानको रूपमा संचालन गरिनेछ । २) निकृष्ट प्रकारका बालश्रमको अन्त्यको लागि पहल गरिनेछ । ३) बाल क्लव बाल सञ्जालको स्थापना र विकास गरी बाल सरोकारको विषयमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।
४) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षण तथा क्षमता विकास गरी अवसरमा पहुँच वढाउने	१) अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, महिला, बालबालिकालाई उमेर अनुसारको जीवनोपयोगी विषेश शिक्षाको व्यवस्था गरिनेछ । २) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको क्षमता विकास गरी रोजगारी र स्वरोजगारीका अवसरमा पहुँच बढाइने छ । ३) अपाङ्गतामैत्री भौतिक पुर्वाधार विकास गरिनेछ ।

<p>५) ज्येष्ठ नागरिकको योगदानको कदर गर्दै, उनिहरूको हक अधिकारको प्रत्याभूति एवं संरक्षण गर्ने र सम्मानपूर्ण जीवनको अनुभूति गराउने</p>	<p>१) ज्येष्ठ नागरिकमाथि हुने हिंसा र विभेदको अन्त्य गरिनेछ । २) ज्येष्ठ नागरिक भेटघाट तथा संरक्षण केन्द्रहरू स्थापना गरी स्वास्थ्य परीक्षण, औषधोपचार, उमेर अनुसारको मनोरञ्जनको व्यवस्था गरिने छ । ३) अन्तरपुस्ता सीप तथा अनुभवहरू आदानप्रदान एवं हस्तान्तरण तथा ज्येष्ठ नागरिक मार्फत बालबालिकालाई नैतिक शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।</p>
<p>६) स्थानीय आवश्यकता अनुसारको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कानून, नीति, नियम एवं कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने</p>	<p>१) लैससास सम्बन्धी रणनीति निर्माण गरी सम्बन्धित निकायलाई सोको कार्यान्वयन गर्न समन्वय गरिनेछ । २) लैससास सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापनलाई जोड दिइनेछ । ३) लैससासमुखी विकासमा पुरुषको समेत सहभागीता सुनिश्चित गरिनेछ ।</p>
<p>७) महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण, उपेक्षा एव हिंसा, बेचबिखन, ओसार पसारको अन्त्य गर्ने</p>	<p>१) लैङ्गिक हिंसाको अन्त्य गर्न गाउँपालिका स्तरीय सामाजिक सुरक्षा कोषको स्थापना तथा संचालन गरिनेछ । २) मानव बेचबिखन तथा लैङ्गिक हिंसाबाट पीडित र प्रभावितहरूको संरक्षण तथा पुनर्स्थापना गर्न सेवा केन्द्रहरूको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ । ३) मानव बेचबिखन तथा लैङ्गिक हिंसाबाट पीडित र प्रभावितहरूलाई आत्मनिर्भर बनाउन व्यवसायमूलक तालिम प्रदान तथा रोजगारीका अवसरहरूमा सहभागीताको व्यवस्था गरिनेछ । ४) लैङ्गिक हिंसा, मानव बेचबिखन, बालविवाह न्युनिकरण गर्न सचेतना मूलक कार्यक्रमहरू गरिनेछ ।</p>
<p>८) लैससास बजेटको ब्यबस्था तथा परिक्षण गर्ने</p>	<p>१) नगरपालिका तहको योजनामा लैससास बजेट र लैससास परिक्षण गरिनेछ । २) महिला, दलित, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, बालबालिका, विपन्न वर्ग, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदाय सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्क र प्रतिवेदन तयार गर्ने ब्यबस्था मिलाईनेछ ।</p>

६.३.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- लैससास नीति तर्जुमा तथा समायोजन, संशोधन
- समावेशी क्षेत्रको सशक्तिकरण र क्षमता विकास
- जनचेतना अभियान
- लैंगिक विभेद, हिंसा तथा शोषण सम्बन्धी विद्यमान कानूनको वारेमा सचेतना एवं अभिमूखिकरण
- बालबालिका, अपाङ्गता भएका तथा ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नीति, समायोजना, निर्माण तथा संशोधन

- ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम
- ज्येष्ठ नागरिकका अनुभव एवं सिपको हस्तान्तरण कार्यक्रम
- अपाङ्गमैत्रि, बालबालिकामैत्रि, महिलामैत्रि भौतिक संरचना निर्माण
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण प्रणालिको गठन (अशक्तकालागि)

ख) प्रदेश सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- लैंगिक विभेद हिंसा तथा शोषण विरुद्ध अभिमूखिकरण
- सामाजिक सुरक्षा, सामाजिक संरक्षण
- विशेष शिक्षा

ग) संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- अपाङ्गता भएकालाई आवश्यक सहयोगी सामाग्री, कृतिम अङ्ग प्रदान
- सामाजिक सुरक्षा, सामाजिक संरक्षण
- विशेष शिक्षा

६.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

लैससास नीति तर्जुमा भएको हुने, लैङ्गिक बजेट प्रणाली अवलम्बन भएको हुने, ३५० जनालाई क्षमता विकास तालिम दिइएको हुने, गाउँपालिकाबाट गठन हुने समितिहरूमा ५० प्रतिशत समावेशीता भएको हुने, लैससास अन्तरिक्षेत्रिय खण्डीकृत तथ्यांक संकलनको अभ्यास शुरुभएको हुने, प्रादेशिक आयमा महिलाको घरायसी कामको लेखाजोखा भएको हुने, सबै निकायमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली संस्थागत भएको हुने, लैससास बजेट परिक्षण नियमित भएको हुनेछ ।

६.४ युवा तथा खेलकुद

६.४.१ पृष्ठभूमि

उत्पादनशील युवा मुलुक विकासका संवाहक हुन् । खेलकुद शारिरिक तथा मानशिक विकासको महत्वपूर्ण माध्यम हो । संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोग गर्ने वातावरण साथ युवाको सर्वाङ्गीण विकास, सशक्तिकरण र उद्यमशिलताका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

६.४.२ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा ४० वर्ष उमेर सम्मको जनसंख्या करिब ६७.७७ प्रतिशत (२०,०२४) रहेको छ भने करिब ७ प्रतिशत युवाहरू वैदेशिक रोजगारमा संलग्न देखिन्छन् । पन्ध्रौं योजनामा खेलकुदको विकास र विस्तार गरी स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार पार्दै अन्तर्राष्ट्रिय जगतामा राष्ट्रको सम्मान अभिवृद्धि र पहिचान स्थापित गर्ने भनिएको छ । खेलकुदको विकासबाट युवाको भविष्य निर्माणमा सयोग पुग्ने भएकाले युवाको मनोबल उच्च राख्न र राष्ट्रिय गौरव र गरिमाको संरक्षण गर्न खेलकुदलाई व्यवसायिक ढंगले विकास गर्दै लगेमा रोजगारको सृजना भई दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न सहज हुनसक्छ ।

६.४.३ प्रमुख समस्या

देशका युवाहरूको मनोभावना अनुरूप र समयानुकूल प्रविधियुक्त रोजगारीको कमी, युवा शक्तिको यथोचित क्षमता विकासकालागि उपयुक्त वातावरणको कमी, युवा लक्षित कार्यक्रम तथा योजना निर्माणमा कमी साथै जिवनोपयोगी व्यवसायिक शिक्षा, तालिममा सबैको पहुँच नहुनु, युवाशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न नसक्नु, युवा पलायन हुनु, खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधारको कमी, खेलकुद क्षेत्रमा लगानीको कमी हुनु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

६.४.४ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

युवा संलग्न स्थानीय संरचना/संयन्त्र रहनु, गाउँपालिकाका विभिन्न तहमा साथै महिला तथा विशेष समुहका खेलाडीहरूको लागि खेलकुद प्रतियोगिता संचालन गर्न सक्नु, युवा विकासकालागि संवैधानिक व्यवस्था हुनु, राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा खेलाडीको पहुँच हुनु आदिलाई यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

(ख) चुनौती

युवा क्षमताको विकास गर्नु, युवा प्रतिभा पलायन रोक्नु, युवामा सकारात्मक सोचको निर्माण गर्नु, स्थानीय स्तरमा सृजना गर्न सकिने रोजगारीका संभावनाहरूमा युवाहरूको आकर्षण बढाउनु, युवाहरूलाई खेलकुद प्रति प्रोत्साहित गराउनु, खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्नु, व्यवसायिक खेलकुदको विकास गर्न खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

६.४.५ लक्ष्य: युवाको क्षमताको सहि सदुपयोग गरी राष्ट्र निर्माणमा टेवा दिने

६.४.६ उद्देश्य

१. युवा उद्यमशिलता र रोजगारीको अभिवृद्धि गर्नु
२. खेलकुलको विकास र प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरमा खेलाडी उत्पादन गर्नु

६.४.७ रणनीति

१. युवाको तालिम, उद्यमशिलता, विकास र रोजगारीमुलक कार्यमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने
२. राष्ट्रिय तथा क्षेत्रिय प्रतियोगितामा सहभागिताको अवसर सिर्जना गर्ने
३. स्थानीय स्तरमा खेलमैदानहरू निर्माण गर्ने

६.४.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) युवाको तालिम, उद्यमशिलता, विकास र रोजगारीमुलक कार्यमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने	१) युवाको शिक्षा, तालिम तथा रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रममा लगानी बढाइनेछ २) युवामा आधुनिक प्रविधियुक्त सीप र क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३) युवा स्वरोजगारमूलक कार्यमा पूँजिगत लगानी तथा उत्पादनको बजार व्यवस्थापनमा सहजीकरण, बीमा तथा व्याज अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ४) परम्परागत पेशामा व्यवसायिकरण गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
२) राष्ट्रिय तथा क्षेत्रिय खेलकुद प्रतियोगितामा सहभागिताको अवसर सिर्जना गर्ने	१) प्रदेश तथा राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगितामा सहभागी हुने खेलाडी तयार गर्न स्थानीय स्तरमा खेलकुद प्रतियोगिताहरू संचालन गरिनेछ । २) विद्यालयमा खेलकुद एवं अतिरिक्त क्रियाकलापहरू संचालन गरिनेछ । ३) विद्यालय तहदेखिनै प्रतिभावान् खेलाडीको पहिचान गरी खेलकुद क्षेत्रमा प्रतिभा प्रणुफुटनको अवसर प्रदान गरिनेछ ।
३) स्थानीय स्तरमा खेलमैदानहरू निर्माण गर्ने	१) गुणस्तरयुक्त खेलकुद पुर्वाधारहरूको विकास गर्न लगानीमा वृद्धि गरिनेछ । २) विद्यालय खेलमैदान र गाउँपालिकाको तहमा बहुउद्देश्यीय खेलकुदस्थल निर्माण गर्न पहल गरिनेछ । ३) प्रत्येक वर्ष कम्तिमा एक स्तरिय खेल मैदान निर्माण गरिनेछ ।

६.४.९ प्रमुख कार्यक्रमहरू

क. स्थानीय तह आफैले सम्पादन गर्ने

- युवा स्वरोजगार र रोजगारीमूलक सीप विकास ।
- खेलकुद क्षेत्रको संस्थागत विकास
- खेलकुद पूर्वाधार तथा खेलमैदान,
- खेलकुद प्रतियोगिता र प्रशिक्षक प्रशिक्षण

ख. प्रदेश सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- युवा अनुभव आदान प्रदान
- खेलकुद मैदान
- प्रशिक्षक प्रशिक्षण र खेलकुद प्रतियोगिता

ग. संघीय सरकारसंग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- युवा अनुभव आदान प्रदान
- खेलकुद मैदान
- प्रशिक्षक प्रशिक्षण र खेलकुद प्रतियोगिता

६.४.१० अपेक्षित उपलब्धि

विकासका विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको संलग्नता बढेको हुने, युवा संजाल निर्माण भएको हुने, युवाहरू परिचालित भएको हुने, गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदान तथा कभर्डहल निर्माण भएको हुने, सबै माध्यमिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक तोकिएको हुने, वार्षिक रूपमा अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना भएको, गाउँपालिकामा व्यवसायिक खेलकुद शुरू भएको हुने, युवा सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण भएको हुनेछ ।

६.५ खानेपानी तथा सरसफाइ

६.५.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी र सरसफाइ सुबिधा नागरिकको अधिकारको रूपमा स्थापित भई सकेको छ। नेपालको संविधानले नागरिकको खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुचलाई मौलिकहकको रूपमा लिएको छ। नेपालको संविधानमा खानेपानी तथा सरसफाइको व्यवस्थापन कार्य तिनवटै सरकारको जिम्मेवारीको रूपमा उल्लेख भएकोछ।

६.५.२ वस्तुगत अवस्था

शहिद लखन गाउँपालिकामा सतह खानेपानीको लागि पायक पर्ने श्रोतको कमी भएकोले गाउँपालिकाले निकै स्थानमा लिफ्ट प्रणालीबाट खानेपानीको व्यवस्था गरेको छ । गाउँपालिकामा २ वटा नदी र १४ वटा खोलाहरूलाई स्रोत बनाई साना ठूला १०३ वटा खानेपानी योजनाहरू संचालित छन्। गाउँपालिकाका १६०० घरधुरीले निजी धाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् । ३१७१ घरधुरीले सार्वजनिक धाराको पानी प्रयोग गर्दछन् र ९४४ घरधुरीले मुलको धाराको खानेपानी प्रयोग गर्दछन् । ११५ घरधुरीले बोरिडको पानीलाई खानेपानीको रूपमा प्रयोग गर्दछन् भने बाकी ६७ वटा घरधुरीहरूले परंपरागत इनार, कुवा, नदीको खानेपानीको प्रयोग गर्दछन्।

गाउँपालिकामा ५९ घरधुरीले फ्लस भएको चर्पिको प्रयोग गर्दछन्, ३१४७ घरधुरीले सेफ्टिक टैंक भएको चर्पिको प्रयोग गर्दछन्, २५३५ घरधुरीले साधारण चर्पिको प्रयोग गर्दछन् भने चर्पि नभएको घरधुरी ४५ वटा छन् । यस गाउँपालिकामा केही सहरीकरण हुँदै गएका बस्तीहरू बाहेक अन्यत्र हालसम्म घरको फोहरलाई घरमै व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ। मनकामना मन्दिर रहेको क्षेत्र र बुँकोटमा टोलबासीले नै आपसमा मिलेर सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने गरेका छन् । गाउँतिर कुहिने फोहरको मल बनाउने र नकुहिने फोहरलाई नष्ट गर्ने गरीन्छ । सबै बस्तीहरूमा प्रत्येक घरधुरीले आफुले उत्पादन गरेको फोहोरमैला आफैले सफाइ गर्ने र आफ्नै आँगन करेसा वा बारीमा व्यवस्थापन गर्ने गरेका छन् । यस गाउँपालिकामा हालसम्म अस्पतालजन्य फोहोर व्यवस्थापन गर्नु परेको छैन ।

६.५.३ प्रमुख समस्या

नागरिकहरूलाई स्वच्छ खानेपानी बितरण गर्न नसक्नु, खानेपानी योजनाहरूको मर्मत संभार पद्धतिको विकास गर्न नसकिदा बितरण नियमित नहुनु, गाउँपालिकामा खानेपानी सम्बन्धी काम गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, जल प्रशोधन गर्न नसक्नु, गाउँपालिकामा रहेका साना साना खानेपानीका श्रोतहरूको व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनाको कमी हुनु, आदि मुख्य समस्याहरू हुन ।

६.५.४ अवसर र चुनौती,

क) अवसर

गाउँपालिकाको धेरै स्थानमा मुलहरू हुनु, खानेपानी तथा सरसफाइ, केन्द्र सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा हुनु, खानेपानी तथा सरसफाइ प्रति आम उपभोक्ताहरूको चेतनामा क्रमश बढोत्तरी हुँदै जानु आदि अवसरहरू हुन् ।

ख) चुनौती

खानेपानीको गुणस्तरमा वृद्धि गरी श्वच्छ तथा सफा खानेपानीको बितरण गर्नु, खानेपानीलाई सुद्धिकरण गर्नु, निर्माणाधिन खानेपानी योजनाहरूको समयमै निर्माण सम्पन्न गर्नु, सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतना जगाउनु, फोहरको उचित ब्यबस्थापन गर्नु आदि चुनौतीहरू रहेका छन्।

६.५.५ लक्ष्य: पानीजन्य रोगमुक्त स्वस्थ समाज सिर्जना गर्ने ।

६.५.६ उद्देश्य

१. सबै घरधुरीमा सफा-श्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउनु,
२. सरसफाइ सम्बन्धी उचित ब्यबस्थापन गर्नु

६.५.७ रणनीति

१. गुणस्तरीय श्वच्छ सफा खानेपानी बितरण गर्ने
२. सरसफाइको दिगो र उचित ब्यबस्था गर्ने

६.५.८ रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) गुणस्तरीय श्वच्छ सफा खानेपानी बितरण गर्ने	<ol style="list-style-type: none">१) खानेपानी र सरसफाइलाई उचित तवरले ब्यबस्थित गर्न खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तयार गरी लागू गरीनेछ ।२) खानेपानीको समय समयमा परीक्षण गर्न गाउँपालिकामा जनशक्ति सहितको प्रयोगशालाको ब्यबस्था गरीनेछ ।३) प्रदुषित खानेपानीलाई प्रशोधन गर्ने प्रणालीहरूको व्यवस्था गरीनेछ ।४) खानेपानीको बितरणलाई नियमित गर्न खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यकर्ता नियुक्त गरी समय समयमा तालिमको व्यवस्था गरीनेछ ।५) खानेपानी उपभोक्ताहरूलाई संचालन तथा मर्मतको लागि जिम्मेवार बनाउनुको साथै खानेपानी मिटर जडान गरी न्युनतम शुल्कको ब्यबस्था गरीनेछ ।६) निर्माणाधिन योजनाहरूलाई समयमै सम्पन्न गरिनेछ ।
२) सरसफाइ को दिगो र उचित ब्यबस्था गर्ने	<ol style="list-style-type: none">७) शौचालय निर्माण नभएको घरधुरीमा शौचालय निर्माण गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।८) सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतना जगाउन विभिन्न चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।९) फोहर ब्यबस्थापनको लागि फोहरलाई मोहर बनाउन घरको फोहर घरमै ब्यबस्थित गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

६.५.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) पालिका आफैले गर्ने

- गुरु योजना तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने
- प्रयोगशाला स्थापना, ब्यबस्थापन तथा संचालन
- खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यकर्ताको ब्यबस्था र बितरण ब्यबस्था
- खानेपानी संरचनाहरूको निर्माण तथा मर्मत

ख) प्रदेश सरकारको सहकार्यमा गर्ने

- खानेपानी प्रसोधन सम्बन्धी संरचना निर्माण
- प्रदेश स्तरीय खानेपानी योजना निर्माण
- प्रयोगशाला स्थापना तथा तालिम

ग) संघ सरकारको सहकार्यमा गर्ने

- खानेपानी प्रसोधन सम्बन्धी संरचना निर्माण
- प्रयोगशाला स्थापना र तालिम
- नीति निर्माण
- समन्वय

६.५.१० अपेक्षित उपलब्धिहरू

सबै घरधुरीमा गुणस्तरीय सफा-श्वच्छ खानेपानी उपलब्ध भएको हुनेछ । निर्माणाधिन खानेपानी योजनाहरू निर्धारित समयमै सम्पन्न भएका हुने, खानेपानीको परीक्षण गर्न प्रयोगशालाको स्थापना भई संचालनमा आएको हुने, खानेपानी मिटर जडान तथा मर्मत संभार कार्यकर्ताको ब्यबस्था भई नियमित खानेपानी बितरण भएको हुनेछ, गुरु योजना तयार भई लागू भएको हुने, शहिद लखन गाउँपालिका पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँपालिका घोषणा भएको हुने जस्ता प्रमुख उपलब्धि हुन् ।

परिच्छेद - ७ पूर्वाधार विकास

७.१ यातायात पूर्वाधार

७.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधानले स्थानीय स्तरमा निर्माण हुने यातायात प्रणालीहरूको निर्माण, संचालन, मर्मत आदि सबै कुराको अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई दिएको छ । यातायात पूर्वाधार, पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधार हो भन्ने मान्यता छ । यातायात भन्नाले सडक मात्र नभइ पदमार्गहरू, पुलपुलसाहरू, गोरेटो, घोडेटोहरू, रेल आदि सबै मार्ग र संरचनालाई जनाउँछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पनि स्थानीयस्तरमा निर्माण हुने यातायात प्रणालीहरूको निर्माण, संचालन, मर्मत आदि सबै कुराको अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ ।

७.१.२ वस्तुगत स्थिति

यस गाउँपालिकामा ठूला र स-साना ११९ वटा सडकहरू छन् । तीमध्ये ६० कि. मी. सर्बियाम सडक, १२ कि. मी. कालोपत्रे, ४६ कि. मी. ग्राभेल २ कि. मी. कंक्रीट र ५७३.५ कि. मी. धुले सडकहरूको ढूयाक खोल्ने काम सम्पन्न भएको छ । गाउँपालिकाको सबै वडा केन्द्रसम्म धुले सडकले छोएको छ । यस गाउँपालिकामा रणनीतिक महत्वका ७ वटा सडकहरू प्रदेश अन्तर्गत निर्माणाधिन छन् त्यस मध्ये १२ कि. मी. सडक हाल कालोपत्रे हुँदैछ र ४९.५ कि. मी. क्रमागत रूपमा निर्माण हुँदैछन् । १३ वटा महत्वपूर्ण सडकहरूको डि. पि. आर. गाउँपालिकाले तयार गरेको छ र यी सडकहरूको लम्बाइ १५४.०४ कि. मी. छ ।

गाउँपालिकाले सडकहरूलाई व्यवस्थित गर्न सडकको अधिकार क्षेत्र सडकको महत्वको आधारमा क, ख, ग र घ चार श्रेणीमा बर्गिकरण गरी क्रमशः १०.५, ९.५, ७.५ र ४.५, मी सडकको अधिकारक्षेत्र (राइट अफ वे) तोकेको छ । यसैगरी यस गाउँपालिकामा मर्मत संभार नीति समेत तयार भई लागू भएको छ । गाउँपालिकामा "क" बर्गका सडकहरू २० वटा, "ख" बर्गका सडकहरू १८ वटा, "ग" बर्गका सडकहरू ७५ वटा र "घ" बर्गका सडकहरू ६ वटा छन् । गाउँपालिकामा पदाधिकारी र सरोकारवालाहरूसँग भएको अन्तर्कृया तथा छलफलमा गाउँपालिकामा सडकहरूको ढूयाक मात्र खुलेको तर संचालित सडकहरूको मापदण्डहरू नपुगेकोले यस्ता सडकहरूको स्तर उन्नति गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको र आगामी दिनमा धुले सडकहरूको स्तरोन्नति गर्ने नीति रहेको छ ।

गाउँपालिकामा पर्यटकीय दृष्टिकोणले निकै महत्वपूर्ण ४ वटा पदमार्गहरू छन् हाल यिनीहरूको अवस्था पनि राम्रो नभएकोले स्तरोन्नति गर्नुपर्ने स्थिति छ । गाउँपालिकामा करिब ५०० कि. मी. घोडेटो बाटो रहेको छ शहिद लखन गाउँपालिकामा ४ वटा सडकपुलहरू संचालित छन् र एउटा निर्माणाधिन छ । ३ वटा सडकपुलहरूको थप माग रहेको छ । गाउँपालिकामा २ वटा (त्रिसुली र बुढीगण्डकी) ठूला नदी र २० वटा साना खोलाहरू रहेका छन् । गाउँपालिकामा हाल १० वटा झोलुङ्गे पुल संचालित रहेका छन् । गाउँपालिकामा यातायातको दृष्टिकोणले निकै पूर्वाधारहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको देखिन्छ । निर्माण सुरु भएका यातायातका पूर्वाधारहरूलाई संरक्षण, व्यवस्थित र स्तरीय बनाइ संचालन गर्ने गाउँपालिकाको

ठुलो जिम्मेबारी रहेको छ । गाउँपालिकाको वडा नं २ मनकामनामा निजीक्षेत्रबाट सञ्चालित केवलकार रहेको छ ।

७.१.३ प्रमुख समस्याहरू

गाउँपालिका सदरमुकामसम्म पुग्ने कालोपत्रे सडक हालसम्म निर्माणाधिन हुनु, सडकको बिचमा पर्ने खोलाहरूमा पुलको कमी हुनु, अन्य सडकहरू सर्वयाम नहुनु, सडकहरूको ज्यामिती (ज्योमेट्रि) नमिलेको हुनु, सडकको पानी को उचित ब्यबस्थापन नहुनु, सडकमा काम गर्ने दक्ष कामदारहरूको कमी हुनु, पदमार्गहरू, घोरेटोहरू, गोरेटोहरूको स्तरोन्नति र ब्यबस्थापन हुन नसक्नु, सरोकारवाला निकाय बीच समन्वयको कमी हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन ।

७.१.४ अवसर र चुनौती

क अवसर

गाउँपालिकाका ९ वटै वडासम्म सडकको ट्रयाक निर्माण हुनु, सडक निर्माणमा सबै पक्ष सकारात्मक हुनु, सडक निर्माण गर्ने निकाय (सरोकारवाला) बिच समन्वय र सहकार्यमा बृद्धि हुने सम्भावनाहरू देखिनु, केन्द्र तथा प्रदेशसंग समन्वय र सहकार्यमा बृद्धि हुनु, गाउँपालिकामा पुर्वाधार सम्बन्धी नीति तथा नियमहरू तयार भई लागू हुनु आदि अवसर रहेका छन् ।

ख चुनौती

बिद्यमान ठुलो संख्यामा रहेका धुले सडकहरूको स्तरउन्नति गरी सर्वयाम बनाउनु, सडक निर्माणमा सहभागितात्मक र वातावरण मैत्री अवधारणा अनुसार सडकहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्नु, आवश्यक पदमार्गहरूको, घोरेटोहरूको, गोरेटोहरूको निर्माण गर्नु, मापदण्ड अनुरूपको दुरीको फेरोमा सडक पुल तथा झोलुङ्गे पुलहरू निर्माण गर्नु प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

७.१.५ लक्ष्य

नागरिकहरूको यातायातमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

७.१.६ उद्देश्य

सडकहरू सर्वयाम बनाउन सडक तथा पुलहरूको विकास र बिस्तार गरी यातायात सुगम र सुलभ बनाउनु ।

७.१.७ रणनीति

- १) सडकहरूको गुणस्तरमा सुधार गर्ने सर्वयाम बनाउने ।
- २) सडकपुल झोलुङ्गे पुल तथा पदमार्गहरूको निर्माण तथा बिस्तार गर्ने ।

७.१.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) सडकहरूको गुणस्तरमा सुधार गर्ने सर्वयाम बनाने	१) गाउँपालिकामा ट्रयाक खुलेका सबै सडकहरूको स्तरउन्नति गरिनेछ । २) सडक मापदण्ड अनुरूप सडक संरचनाहरू निर्माण गरिनेछ । ३) खोलाहरूमा कल्भर्ट तथा पुलहरू निर्माण गरिनेछ । ४) यातायात गुरुयोजना तयार गरी लागू गरिनेछ । ५) सडक निर्माण तथा स्तरउन्नतिमा सहभागितात्मक, बातावरणमैत्री, अवधारणा लागू गरिने छ । ६) २०७२ को भुकम्पबाट प्रभावित सडक तथा पद मार्गहरूको मर्मत तथा स्तर उन्नति गरी आवागमन सुगम र सुचारु गरिनेछ । ७) लागत साझेदारीको आधारमा सडक मर्मत गर्न उपभोक्ताहरूलाई जिम्मेवार बनाइने छ ।
२) सडकपुल झोलुङ्गे पुल तथा पदमार्गहरूको निर्माण तथा बिस्तार गर्ने	१) मापदण्ड अनुरूप घोडेटो तथा वस्ती जोडने पदमार्गहरूको निर्माण र बिस्तार गरिनेछ २) सडक तथा बाटोको बिचमा पर्ने खोला, नदी-नालाहरूमा पुल ,कल्भर्ट, झोलुङ्गे पुलहरूको डि पि आर तयार गरी निर्माण गरिनेछ । ३) पर्यटकीय पदमार्गहरूको निर्माण तथा बिस्तार गरिनेछ । ४) झोलुङ्गेपुलहरूको मर्मत तथा संम्भार गर्न महिलाहरूलाई तालिम दिई महिला पुल हेरालुको ब्यबस्था गरिनेछ । ५) पुलहरू तथा झोलुङ्गेपुलहरूको निर्माण गर्न केन्द्र, प्रदेशसंग सहकार्य गर्नुका साथै सरोकरवाला निकायहरू बीच समन्वय गरिनेछ ।

७.१.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) स्थानीय निकाय आफैले गर्ने,

- यातायात गुरु योजना निर्माण गर्ने;
- सडक मापदण्ड तथा नीति नियम निर्माण गर्ने;
- गाउँस्तरीय मार्गमा परेका पुल, कल्भर्ट, र सडक पुलहरू निर्माण गर्ने;
- पदमार्गमा परेका झोलुङ्गे पुलहरू निर्माण गर्ने र आवश्यकता अनुसार बैकल्पिक मार्ग निर्माण गर्ने;
- सडक, गोरेटो बाटो, पदमार्गहरूको मर्मत तथा स्तर उन्नति गर्ने;
- सर्भेक्षण कार्यहरू गर्ने र डि पि आर तयार गरी निर्माण प्रक्रियाहरू गर्ने

ख) प्रदेश सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने

- लामो र बढी प्राविधिक ज्ञान आवश्यक पर्ने झोलुङ्गे पुलहरू अध्ययन तथा निर्माण गर्ने;
- प्रादेशिक सडकहरूको निर्माण गर्ने;
- पर्यटकीय पदमार्गहरूको निर्माण तथा स्तर उन्नति गर्ने;
- सरोकारवाला बिच समन्वय गर्ने

ग) संघीय सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने

- गाउँपालिकामा जोडिएका लोक मार्गहरूको निर्माण;
- ठुल ठूला नदीहरूमा पर्ने पुलहरूको अध्ययन तथा निर्माण गर्ने;
- रणनीतिक सडकहरूमा पर्ने बसपार्कहरू निर्माण गर्ने;
- सरोकारवाला निकायहरू बिच समन्वय गर्ने

७.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

यातायात गुरु योजना निर्माण भएको हुने, धुले सडकहरूको स्तरउन्नति भई १२० किमि सर्बियाम सडकको सुबिधा उपलब्ध भएको हुने, एक घण्टाको फेरोमा झोलुङ्गे पुलहरू निर्माण भई वस्तीहरूमा निर्बाध आवागमनको सुबिधा प्राप्त भएको हुने, सडकको बिचमा पर्ने सडकपुलहरू निर्माण भई आधा घण्टाको फेरोमा सर्बियाम सडकमा पहुँच भएको हुने, पर्यटकीय पदमार्गहरू मापदण्ड अनुसार स्तरउन्नति भएको हुनेछ ।

७.२ भवन, आवास बस्ती विकास तथा सामाजिक पूर्वाधार

७.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले आवासको हकलाई मौलिक हकको रूपमा अंगिकार गरी सबै नागरिकको सुरक्षित, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्था हुनुपर्ने उल्लेख गरेको छ । व्यवस्थित बस्ती भएमा सुरक्षाका साथै विकास गर्न र सेवा प्रवाह प्रदान गर्न सहज हुन्छ । विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह जस्ता सामाजिक पूर्वाधार नागरिकलाई सेवा सुविधाको पहुँच बृद्धि गर्ने आधारहरू हुन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड बमोजिम भवन निर्माण अनुमति, अनुगमन र नियमन, सरकारी भवन, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह र अन्य सरकारी भवन तथा संरचनाको निर्माण र मर्मत संभार, संचालन र व्यवस्थापन गर्ने, सुरक्षित बस्ती विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्यांकनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई सुम्पेको छ ।

७.२.२ वस्तुगत स्थिति

शहिद लखन गाउँपालिकामा सरकारी कार्यालय भवन १७ वटा, सामुदायिक भवन ३० वटा, स्वास्थ्य संस्था भवनहरू ९ वटा रहेका छन् । गाउँपालिकाको कार्यालय भवन निर्माणाधिन रहेको छ । ३ वटा वडा कार्यालय भवनहरू र प्रहरी चौकी भवन निर्माणाधिन रहेका छन् । गाउँपालिकामा रहेका पुराना वडा कार्यालय भवन बाहेक ६ वटा नयाँ वडा कार्यालय भवनहरू हालै निर्माण सम्पन्न भएका छन् । शहिद लखन गाउँपालिकामा लगभग वस्तीको एकिकृत स्वरूप रहेको छ । गाउँपालिकामा रहेका करिब २०० वस्तिहरूमा रहेका ५७८२ वटा निजी आवासहरू मध्ये जस्ता पाताको छाना भएको ४८६१ वटा, आर. सी. सी. ढलान भएको १११८ वटा, ढुंगाको छाना भएको २२४ वटा, खरको छाना भएको ३५ वटा, र बाँकी अन्य वस्तुको छाना भएका घर ४१ वटा छन् । यस गाउँपालिकामा भवन आचार संहिता लागू गरिएको छ । गाउँपालिकामा हालसम्म ३५२० घरहरूले नक्सा पास गरेका छन् र भुकम्प प्रतिरोधी छन् । गाउँपालिकामा रहेका ४७ वटा विद्यालयका आफ्नै भवनहरू छन् । शहिद लखन गाउँपालिकामा २०७२ को महाभुकम्पमा ५७६६ वटा घरधुरी प्रभावित भएकोमा झण्डै ९८% घरधुरीहरू पुनः निर्माण सम्पन्न भएका छन् । यस गाउँपालिकामा मनकामनामाइको प्रशिद्ध मन्दिर लगायत २० वटा प्रशिद्ध मन्दिर तथा मठहरू र शिद्ध लखन गुफा, रामशाहघाट आदि प्रशिद्ध स्थानहरू रहेका छन् । गाउँपालिकामा एकिकृत र व्यवस्थित वस्ती विकास योजना तयार भएको छैन । गाउँपालिकामा धेरैजस्तो वस्तीहरू एकिकृत स्वरूपमा नै रहेका छन् र गाउँपालिकाको नीति र कार्यक्रममा पनि एकिकृत वस्ती विकास गरी पूर्वाधारयुक्त बनाउने रहेको छ ।

७.२.३ प्रमुख समस्या

२०७२ सालको भूकम्पबाट प्रभावित सरकारी, निजी तथा सार्वजनिक संरचना तथा भवनहरूको पुनर्निर्माणको कार्य अझै सम्पन्न भै नसक्नु, केही स्थानमा रहेका घरहरू असुरक्षित र जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका कारण पहिरोको जोखिममा रहनु, स्थानीय भवन संहिता तर्जुमा भए पनि पूर्णरूपमा लागू हुन नसक्नु, मौलिक शैलीका भवनहरू विस्थापित हुँदै जानु, स्थानीय दक्ष कामदारको कमी हुनु, वस्ती विकास योजना

नहुनु, जोखिमयुक्त घना वस्ती, वजार तथा पानी जम्ने स्थानमा ढल निकास नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

७.२.४ अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

व्यवस्थित वस्ती विकास गर्ने नीति तथा कार्यक्रममा हुनु, मापदण्ड सहितको भवन संहिता निर्माण र कार्यान्वयनको अधिकार गाउँपालिकामा हुनु, पुनर्निर्माणकालागि पुनर्निर्माण प्राधिकरणबाट अनुदान प्राप्त हुनु, जोखिमयुक्त वस्ती सार्ने व्यवस्था हुनु, एकिकृत स्वरूपको वस्ती निर्माण गर्न गाउँपालिका अग्रसर हुनु, स्थानीय निर्माण सामग्रीको उपलब्धता हुनु, २०७२ सालको भूकम्पले नागरिकहरूमा सुरक्षित आवास सम्बन्धी चेतनामा अभिवृद्धि हुनु आदि अवसर हुन ।

(ख) चुनौती

क्षतिग्रस्त संरचनाको पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्नु, विपद् तथा महामारीमा उपयोग गर्न आइसोलेसन सेन्टर निर्माण गर्नु, भवन संहिताको कार्यान्वयन गर्नु, मौलिक सस्कृतिको संरक्षण गरी संरचना निर्माण गर्नु, व्यवस्थित वस्ती विकास गर्नु, स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति तयार गर्नु, गुणस्तरीय निर्माण सामग्री व्यवस्थापन गर्नु, पुनर्निर्माणमा संलग्न संस्थाहरू बीच समन्वय गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

७.२.५ लक्ष्य

सुरक्षित र उत्थानशील वस्ती विकास र बिस्तार भएको हुने ।

७.२.६ उद्देश्य

सुरक्षित तथा व्यवस्थित आवास भवन र एकिकृत वस्ती विकास गर्नु ।

७.२.७ रणनीति

- १) पूर्वाधार सहितका एकिकृत बस्ति विकास गर्ने ।
- २) सुरक्षित आवास मापदण्डको विकासगरी कार्यान्वयन गर्ने ।

७.२.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) पूर्वाधार सहितका एकिकृत बस्ति विकास गर्ने	१) स्थानीय भवन संहिता पूर्णरूपमा लागू गरिनेछ । २) भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त भवनहरूको मापदण्ड बमोजिम पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्नु ३) सुबिधायुक्त एकिकृत वस्तीको लागि आवश्यक आधारभूत सेवा सुविधा सहितका बस्तीक्षेत्र पहिचान गरी निजीक्षेत्र समेतको सहकार्यमा पूर्वाधारहरूको निर्माण शुरु गरिनेछ ।

	<p>४) वस्तीहरूको विकासमा स्थानीय संस्कृति, परम्परा आदि मौलिकता झल्किने गरी कम लागत, सुलभ र वातावरणमैत्री प्रविधिको प्रयोग हुने भवनको नमूना डिजाइन तयार गरी उपलब्ध गराइनेछ।</p> <p>५) स्थानीय डकर्मी र सिकर्मीहरूलाई सुरक्षित घर निर्माणको तालिम दिइनेछ।</p> <p>६) सार्वजनिक जग्गा र भवनहरूको लगत संकलन गरी अभिलेख राखिनेछ।</p> <p>७) गाउँपालिकामा रहेका करिब १७ वटा बजार तथा बजार उन्मुख क्षेत्रमा ढल निकासको व्यवस्था गरिनेछ।</p> <p>८) वस्तीहरूमा एकिकृत सेवा प्रवाह गर्न क्रमशः व्यवस्था मिलाउंदै लगिनेछ।</p>
<p>२) सुरक्षित आवास मापदण्डको विकासगरी कार्यान्वयन गर्ने।</p>	<p>१) सुरक्षित आवास वा भवन निर्माणको मापदण्ड स्विकृत गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।</p> <p>२) भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त सामाजिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापना गरिनेछ।</p> <p>३) सामुदायिक भवनहरू बनाएर वस्तीहरूमा एकिकृत सेवा प्रवाह गरिनेछ।</p> <p>४) सार्वजनिक संरचनाहरू निर्माण गर्दा महिला, जेष्ठ नागरिक, बालबालिका र अपाङ्गतामैत्री बनाइनेछ।</p> <p>५) अती बिपन्न नागरिकको लागि सहूलियत सहित सहकारी आवास निर्माणलाई प्राथमिकता दिई कार्यान्वयन गरिनेछ र संघीय र प्रदेश सरकारसंगको सहकार्यमा सुरक्षित आवास उपलब्ध गराइने छ।</p>

७.२.९ प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिकाले गर्ने

- क्षतिग्रस्त संरचनाहरूको पुनर्निर्माण
- भवनको नमूना डिजाइन निर्माण
- स्थानीय डकर्मी र सिकर्मी तालिम
- सार्वजनिक जग्गा र भवनहरूको लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन
- ढल निकासको व्यवस्था
- सामुदायिक भवन
- फोहर मैला व्यवस्थापन
- सभागृह
- महिला, जेष्ठ नागरिक, बालबालिका र अपाङ्गतामैत्री संरचना निर्माण।

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- सार्वजनिक जग्गा र भवनहरूको लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन।
- सहकारी आवास र अतिबिपन्न नागरिक आवास व्यवस्था,
- सभागृह र आइसोलेसन सेन्टर निर्माण
- समन्वय

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- भवन संहिता अध्याबधिक
- पुनर्निर्माण
- भवनको नमूना डिजाइन निर्माण
- स्थानीय प्राविधिकलाई नयाँ प्रविधि सम्बन्धी तालिम
- सभागृह निर्माण
- अती विपन्न वर्ग आवास निर्माण

७.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

भवन संहिता कार्यान्वयनमा आएको हुने, भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाहरू पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना भएका हुने, आइसोलेसन सेन्टर निर्माण भइसक्ने, १०० जनालाई डकर्मी, सिकर्मी तालिम दिइएको हुने, सामाजिक पूर्वाधारहरू महिला, जेष्ठ नागरिक, वालवालिका र अपाङ्गतामैत्री निर्माण भएको हुने, सार्वजनिक जग्गा र भवनको व्यवस्थित अभिलेख तयार भएको हुने, अति विपन्न वर्गको आवास निर्माण भई निजहरूलाई उपलब्ध भएको हुनेछ।

७.३ सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण क्षेत्र

७.३.१ पृष्ठभूमि

ग्रामीण जनताको समृद्धिको कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन सिंचाइ महत्वपूर्ण पुर्वाधारमा पर्दछ। संविधानले सिंचाइ साना जलविद्युत् तथा वैकल्पिक उर्जा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा राखेको छ। स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीयस्तरका सिंचाई प्रणालीको निर्माण, सञ्चालन, रेखदेख, मर्मतसम्भार, अनुगमन र मूल्यांकन तथा एक मेघाबाट सम्मको जलविद्युत् आयोजना तथा वैकल्पिक उर्जा एवं सिंचाइ सम्बन्धी नीति कानून योजना मापदण्ड निर्माण कार्यान्वयन अनुगमन तथा नियमनको अधिकार प्रदान गरेको छ।

७.३.२ वस्तुगत स्थिति

यस गाउँपालिकामा रहेको कृषियोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल ६८.९४ ब.कि.मि. (६८९४हे) छ। गाउँपालिकामा जम्मा ३४.७८ ब.कि.मि. (३४७८ हे) सिंचाइयोग्य जमिन रहेकोछ। यस गाउँपालिकामा सतह सिंचाइ, ड्रिप, लिफ्ट, स्प्रिङ्कल गरी मुख्य मुख्य २० वटा सिंचाइ कार्यक्रम संचालित छन्। हाल गाउँपालिका स्तरीय ९ वटा अन्य सिंचाइ योजनाहरू संचालित छन् र यीनबाट लगभग ५५० हेक्टर जमिनमा सिंचाइ भएकोले गाउँपालिका क्षेत्रमा जम्मा १२५० हेक्टर जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुगेको देखिन्छ। त्यसका साथै यस गाउँपालिकामा प्रदेश अन्तर्गत निर्माणाधिन ६ वटा सिंचाइ योजनाहरू रहेका छन्। निर्माणाधिन योजनाहरू सम्पन्न भए पश्चात पालिकामा ७०० हेक्टर थप जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुग्नेछ। यसैगरी गाउँपालिकामा सतह सिंचाइको साथ साथै लिफ्ट सिंचाइ, स्प्रिङ्कल सिंचाइ आदिको पनि प्रयोग भएको छ।

बुढीगण्डकी, त्रीशुली र दरौदी जस्ता ठूला नदीहरू र अन्य निकै खोलाहरू रहेकोले यस्ता नदी र खोलाहरूले बर्षेनी आफ्नो किनारको जमीन कटानगरी नदीजन्य प्रकोप बर्षेनी बढदै गएको छ। यसैगरी यस गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका विकास निर्माणका ठूलाठूला योजनाहरूमा जथाभावी प्रयोग गरीने ठूला मेशीनरी उपकरणहरूले निकाल्ने अव्यवस्थित माटोले पनि बाढी र पहिरोमा बृद्धि गरेको देखिन्छ। नदी नियन्त्रण र पहिरो रोकथामलाई व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिकाले जल उपयोग गुरु योजना तयार गरी कार्वान्वयन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ।

७.३.३ प्रमुख समस्या

कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा पुर्याउन नसक्नु, नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइको विस्तार हुन नसक्नु, लघु उर्जाको बहुउपयोग हुन नसक्नु, प्राविधिक जनशक्तिको कमी हुनु, पूर्वाधार निर्माणको उच्च हुनु, यातायातको पूर्वाधारको अभावमा लगानी आकर्षण नहुनु, नदिकटान रोक्न नदिनियन्त्रण कार्य माग बमोजिम सम्पादन हुन नसक्नु, भौगोलिक विकटताको कारणले तुलनात्मक रूपमा बढी लागत पर्न जानु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

७.३.४ अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

स्थानीयस्तरका सिंचाइको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा हुनु, जलश्रोतको उपलब्धता हुनु, थप सिंचाइ आयोजनाहरूको सर्भेक्षण भई रहेको हुनु, सडक निर्माणले योजनाहरूको लागतमा कमी हुने हुँदा सिंचाइ योजनाहरूको निर्माणको सम्भावना बढ्दै जानु, सिंचाइ प्रणालीको विकास गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु आदि प्रमुख अवसरको रूपमा रहेका छन्।

(ख) चुनौती

सिंचाइयोग्य झण्डै २१०० हेक्टर जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्नु, संचालित सिंचाइ प्रणालीहरूको संरक्षण र मर्मत गरी संचालनमा ल्याउनु, सिंचाइमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्नु, नदीजन्य प्रकोपको न्युनिकरण गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीहरू हुन ।

७.३.५ लक्ष्य : सिंचाइ सुविधामा बृद्धि भएको हुने।

७.३.६ उद्देश्य : सिंचाइ योग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्नु।

७.३.७ रणनीति

- १) सिंचाइ प्रणाली विकास गर्ने।
- २) नदी कटान नियन्त्रण गर्ने

७.३.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) सिंचाइ प्रणाली विकास गर्ने।	१) गाउँपालिकास्तरको जलउपयोग गुरु योजना तर्जुमा गरिनेछ । २) सिंचाइयोजना निर्माणमा नयाँ प्रविधिको उपयोग गरी सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने। ३) सम्भाव्यता अध्ययन गरी सतह सिंचाइ योजनाहरूको विस्तार गरिनेछ। ४) सम्भाव्यता हेरी बोरीड, लिफ्ट सिंचाइ, स्प्रिङ्कल, प्लास्टिक पोखरी आदि उपयुक्त प्रविधिको उपयोग गरी सिंचाइ सुविधा विस्तार गरिनेछ। ५) ठूला ठूला नदी किनारका उर्बरा भूमिमा नहर प्रणालीको विकास र विस्तार गरी सीचित भुमी बृद्धि गरिनेछ। ६) सिंचाइ योजनाहरूको मर्मत गर्न मर्मत संभार कोष स्थापना गरिनेछ । ७) संचालित योजनाहरूको मर्मत गर्नु पूर्व यथार्थ अवस्था थाहा पाउन योजनाको इन्भेण्ट्री सर्भे गरिनेछ ।

१) नदी कटान नियन्त्रण गर्ने	२) किसानहरूसँगको सहकार्यमा साना साना नदिकटान क्षेत्र पहिचान गरी रोकथाम कार्य गरिनेछ । ३) ठूला नदिकटान क्षेत्रमा संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी नदी नियन्त्रण कार्य सम्पादन गरिने छ ।
-----------------------------	---

७.३.९ प्रमुख कार्यक्रम

क गाउँपालिका आफैले गर्ने

- जलश्रोत गुरु योजना निर्माण गर्ने;
- जलश्रोत उपयोग नीति नियम निर्माण गर्ने;
- सिंचाइ योजनाहरूको सर्वेक्षण गर्ने र डि पि आर तयार गर्ने;
- मुहान सम्बन्धी विवाद सुल्झाएर योजना निर्माण गर्ने गराउने;
- गाउँपालिका भित्रको कृषियोग्य जमिन र सिंचाइ प्रणालीहरूको अभिलेखिकरण गर्ने ।

ख) प्रदेश सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्न

- ठूला ठूला सिंचाइ प्रणालीहरूको अध्ययन तथा निर्माण गर्ने;
- बहु उद्देश्यीय सिंचाइ प्रणालीहरूको निर्माण तथा बिस्तार गर्ने;
- सरोकारवाला बिच समन्वय गर्ने ।

ग) संघीय सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने

- गाउँपालिकामा बहुउद्देश्यीय सिंचाइ प्रणालीहरूको निर्माण गर्ने;
- ठूला ठूला नदी तथा खोलाहरूको अध्ययन तथा सिंचाइ प्रणालीको निर्माण गर्ने;
- नदीजन्य प्रकोप नियन्त्रण न्युनिकरण गर्ने ।

७.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

जल उपयोग गुरु योजना निर्माण भएको हुनेछ । २१०० हे थप सिंचाइ योग्य जमिनमा सिंचाइ सुबिधा पुगेको हुनेछ, सिंचाइ प्रणालीहरूको विकास भई वस्तीहरूमा बेमौसमी तरकारी उत्पादन तथा आयस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ, पालिकामा बहुउद्देश्यीय सिंचाइ प्रणालीको निर्माण भएको हुनेछ । नदीजन्य प्रकोप न्युनिकरण भएको हुनेछ ।

७.४ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

७.४.१ पृष्ठभूमि

गाउँको समितिको समृद्धिको लागि उर्जा तथा विद्युतको विकास अति आवश्यक हुन्छ। विकासको लागि विद्युत महत्वपूर्ण पूर्वाधारमा पर्दछ। संविधानले साना जलविद्युत् तथा वैकल्पिक उर्जा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा राखेको छ। स्थानीय सरकार संचालन गाउँपालिकालाई एक मेघावाट सम्मको जलविद्युत् आयोजना तथा बैकल्पिक उर्जा, सिंचाइ सम्बन्धी नीति कानून योजना, मापदण्ड निर्माण कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमनको अधिकार प्रदान गरेको छ।

७.४.२ वस्तुगत स्थिति

शहिद लखन गाउँपालिकामा त्रिशुली, बुढी गण्डकी र दरौँदि जस्ता ठूला नदीहरू र अन्य १४ वटा साना नदीनदी तथा खोलाहरू छन् । गाउँपालिकाको केही भाग बुढी गण्डकी जल विद्युत परियोजनामा पनि परेको छ यो गाउँपालिकामा हालसम्म कुनै माइक्रो हाइड्रो संचालनमा छैनन् । गाउँपालिकाको सबै वडाहरू राष्ट्रिय प्रसारण लाइनसंग जोडिएका छन्। गाउँपालिकामा रहेका ५४६२ वटा घरधुरीमा राष्ट्रिय प्रसारण लाइन (नेसनल ग्रिड) को विद्युत लाइन जोडिएको छ । ३२५ घरधुरीहरूले सोलार, गोबर ग्यास आदि अन्य उर्जाको श्रोतहरूको प्रयोग गरेको तथ्याङ्क छ । इन्धनको लागि बहुसंख्यक घरहरूले काठ दाउराको प्रयोग गर्दछन् । बजार क्षेत्रमा रहेका घरहरूमा एल पी ग्यास र बिजुलीको प्रयोग हुन्छ । केही स्थानमा गोबर ग्यास र मट्टितेल, गुइठाको पनि प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

७.४.३ प्रमुख समस्या

विद्युत आपूर्तिमा नियमितताको अभाव, आर्थिक क्रियाकलापमा विद्युतलाई जोडन नसक्नु, विद्युत लाइनमा जडान सामग्रीहरू कमजोर हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन ।

७.४.४ अवसर तथा चुनौती

(क) अवसर

स्थानीयस्तरका सिंचाइ र १ मे.वा. सम्मको जल विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा हुनु, जलश्रोतको उपलब्धता, विभिन्न आयोजनाहरूको सर्भेक्षण हुनु, सडक निर्माणले थप योजनाहरू निर्माणको लागत कम हुने हुनाले नयाँ योजना निर्माणको सम्भावना बढ्दै जानु, जलश्रोत विकास गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा पर्नु आदि प्रमुख अवसरको रूपमा रहेका छन्।

(ख) चुनौती

स्थानीय स्तरमा रहेका नदी तथा खोलाहरूबाट लघु जल विद्युतको निर्माण गर्नु, नेसनल ग्रिडबाट प्राप्त विद्युत को नियमित प्रसारण गरी दिगो विद्युत सेवा उपलब्ध गराउनु, विद्युतको प्रयोग उद्योग क्षेत्रमा विस्तार गर्नु आदि चुनौतीहरू हुन् ।

७.४.५ लक्ष्य : सबै नागरिकलाई विद्युत तथा ऊर्जाको पहुँच पुगेको हुने ।

७.४.६ उद्देश्य : जलविद्युत् तथा वैकल्पिक उर्जाको विकास तथा विस्तार गर्नु;

७.४.७ रणनीति : बिद्युत आपूर्तिलाई नियमित गर्ने ।

७.४.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) बिद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको विकास गर्दै आपूर्तिलाई नियमित गर्ने	१) जल उपयोग गुरु योजना तयार गरिनेछ। २) सम्भाव्यता अध्ययन गरी साना जल बिद्युत् आयोजनाको विकास र विस्तार गरिनेछ। ३) गाउँपालिकामा जडान भएको केन्द्रीय बिद्युत् प्रसारण लाइनमा नियमित आपूर्तिको लागि नेपाल बिद्युत प्राधिकरणमा पहल गरी जडान भएका पोल आदि सामग्रीहरू स्तरयुक्त र भरपर्दो बिद्युत् सेवाको उपलब्ध गराउन पहल गरिनेछ। ४) बिद्युतको प्रयोग बत्ती बाल्ने बाहेक अन्य आर्थिक क्रियाकलापमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ र यसको लागि गाउँपालिकाबाट विशेष सहूलियतको व्यवस्था गरिनेछ। ५) बैकल्पिक उर्जा केन्द्र तथा निजीक्षेत्रसंग समन्वय गरी वैकल्पिक उर्जाको विकास र प्रयोग बढाउन प्रोत्साहन गरिनेछ।

७.४.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले गर्ने

- जलउपयोग गुरु योजना निर्माण गर्ने
- जलश्रोत उपयोग सम्बन्धी नीति नियम बनाउने
- सिंचाइ योजनाहरूको सर्बेक्षण गर्ने र डि पि आर तयार गर्ने
- मुहान सम्बन्धी विवाद सुल्झाएर योजना निर्माण गर्ने गराउने
- गाउँपालिका भित्रको जलश्रोतको श्रोत नक्सा तयार गर्ने

ख) प्रदेश सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने

- ठूला ठूला सिंचाइ प्रणालीहरू र जलबिद्युतको अध्ययन, निर्माण र बहुद्देश्यीय योजना निर्माण गर्ने
- ५ मे बाट भन्दा ठुलो माइक्रो हाइड्रोहरू निर्माण गर्ने
- सरोकारवाला बिच समन्वय गर्ने

ग) संघीय सरकारको सहयोगमा सम्पन्न गर्ने

- गाउँपालिका मा बहुद्देश्यीय सिंचाइ प्रणालीहरूको निर्माण
- ठुल ठूला नदी तथा खोलाहरूको अध्ययन तथा सिंचाइ प्रणालीको निर्माण गर्ने
- सरोकारवाला निकायहरू बिच समन्वय गर्ने

७.४.१० अपेक्षित उपलब्धि

जल उपयोग गुरु योजना निर्माण भएको हुनेछ, बिद्युत आपूर्ती नियमित र भरपर्दो भएको हुनेछ, गाउँपालिकामा बहुद्देश्यीय जल बिद्युत आयोजनाको निर्माण भई सिंचाइ सुबिधा समेत बढेको हुनेछ, शहिद लखन गाउँपालिकामा लघु तथा साना उद्योगहरूको स्थापना भई संचालनमा आएको हुनेछ।

७.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

७.५.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा संचार मानिसहरूको लागि अपरिहार्य आधारको रूपमा स्थापित भएको छ। सूचना प्रविधि एवं संचार सुविधाले संसारलाई एक सुत्रमा बाधेको छ। यसको महत्वलाई दृष्टिगत गरी संविधानले सूचना सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्थित गरेको छ।

७.५.२ वस्तुगत स्थिति

यस गाउँपालिकामा ५५३८ घर धुरीले मोबाइल प्रयोग गर्दछन्, गाउँपालिकाका ३६६१ घरधुरीले रेडियो र ४२५५ घरधुरीमा टि भि को प्रयोग हुन्छ। १११ घरधुरीमा लैण्डलाइन टेलिफोन छ। १०९ घरधुरीमा कम्प्युटरको प्रयोग हुन्छ भने १३७ घरधुरीमा इन्टरनेटको सुविधा रहेको छ। यस गाउँपालिकामा एन टि सि, एन. सेल, मोबाइल सेवाका साथै वर्ल्ड लिंक, सु.बि.सु, ब्रौड लिङ्क जस्ता इन्टरनेट सेवा प्रदायक कम्पनीहरू रहेका छन्। संचार सेवा प्रदायक संस्थाहरू निकै भए पनि फोन तथा इन्टरनेटको नेट वर्क निकै कमजोर छ। गाउँपालिकामा कुनै स्थानीय पत्रिका प्रकाशन हुँदैन।

७.५.३ प्रमुख समस्या

ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवाको पहुँच कम हुनु, मोबाइल तथा इन्टरनेट सेवाको पहुँच कमजोर हुनु, इन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरूको सेवा विश्वसनीय नहुनु, स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन नहुनु, गाउँपालिकाका वडा कार्यालयहरूलाई इन्टरनेटले जोडन सुचारु हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन्।

७.५.४ अवसर र चुनौती

(क) अवसर

मोबाइल सेवाको पहुँच पुगेको, टेलिभिजन र रेडियोको प्रयोग बढ्दै गएको, इन्टरनेट तथा वाइफाईको प्रयोग बढ्दै गएको, सूचना संचार स्थानीय सरकार र जनताको प्राथमिकताको विषय भएको, आधारभूत सरकारी सेवामा नागरिकको पहुँच वढाउन सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने नीति रहेको, गाउँपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउदै पालिकाको आफ्नै वेब साइट रहेको सूचना प्रवाह र पत्राचारमा ई. सेवाको प्रयोग भइराखेको र प्रबर्द्धन र बिस्तार गर्ने नीति रहेको, गाउँपालिका कार्यालयको सूचना वेबसाइटबाट प्रवाह गर्ने गरेको आदि प्रमुख अवसर हुन।

(ख) चुनौती

सबै खाले संचार माध्यमहरूको पहुँच विस्तार गर्नु, मोबाइल, इन्टरनेट र वाइफाईको क्षमता विस्तार गर्नु, गाउँपालिका र वडाहरू बीच सूचना सञ्जालीकरण गर्नु, सबै तथ्यांक र सूचनालाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्नु, अनलाईन प्रणाली मार्फत सेवा प्रवाह गर्नु, स्थानीय पत्रिका प्रकाशन र एफ.एम संचालन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन।

७.५.५ लक्ष्य : भरपर्दो सूचना प्रणालीको विकास र बिस्तार भएको हुने

७.५.६ उद्देश्य : सूचना प्रविधिमैत्री गाउँपालिकाको निर्माण गर्नु।

७.५.७ रणनीति : सबै प्रकारका संचार सुविधाहरू विकास र विस्तार गर्ने।

७.५.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) सबै प्रकारका संचार सुविधाहरू विकास र विस्तार गर्ने।	१) ल्याण्डलाईन सेवा विस्तार, मोबाइल र इन्टरनेटको क्षमतामा वृद्धी गर्न संघीय सरकारसंग समन्वय गरिनेछ। २) इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरूसंग समन्वय गरी सेवालाई व्यवस्थित र नियमित गराइनेछ। ३) सूचना शाखालाई व्यवस्थित गरी सबै तथ्यांक एवं सूचनाहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गरी अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ। ४) गाउँपालिका र वडाहरूबाट प्रदान गरिने सेवालाई क्रमशः अनलाइन प्रणालीमा आवद्ध गर्दै लगिनेछ। ५) कम्प्युटरको प्रयोगमा वृद्धी गरी क्रमशः कागज रहित गाउँपालिकाको रूपमा विकसित गर्दै लगिनेछ। ६) गाउँपालिका, स्थानीय सरकारी कार्यालयहरू र वडाहरू आदिमा सूचना सञ्जालीकरण गरिने छ। ७) नागरिकहरूलाई कानून बमोजिम दिनुपर्ने सूचना माग भएका वखत तत्काल उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। ८) स्थानीय एफ.एम. र पत्रपत्रिका प्रकाशनमा प्रोत्साहन गरिनेछ।

७.५.९ प्रमुख कार्यक्रम

(क) गाउँपालिका आफैले गर्ने

- अन्तर सरकार समन्वय,
- इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरूसंग समन्वय,
- तथ्यांक एवं सूचनाहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्धता,
- अनलाइन सेवा,
- सूचना सञ्जालीकरण,
- स्थानीय एफ.एम. संचालन तथा पत्रपत्रिका प्रकाशन

(ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- संचार प्रविधिको क्षमता विकास
- सूचना सञ्जालीकरण
- समन्वय

(ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- टावरहरूको निर्माण
- अन्तर सरकार समन्वय
- सूचना माहामार्गको आवद्धता सम्बन्धी अध्ययन ।

७.५.१० अपेक्षित उपलब्धि

८० प्रतिशत नागरिकमा मोबाइल सेवा, ५० प्रतिशतमा इन्टरनेट, ५० प्रतिशतमा घरपरिवारमा टेलिभिजनको गुणस्तरीय पहुँच पुगेको हुने, तथ्यांक तथा सूचनाहरू विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने, सूचनाहरूको सञ्जालीकरण भएको हुने, अनलाइन सेवा शुरु भएको हुने, कार्यालयहरूमा ६० प्रतिशत कागजको प्रयोग घटेको हुनेछ ।

परिच्छेद- ८ वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

८.१ वन, वातावरण जैविक विविधता तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

८.१.१ पृष्ठभूमि

वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, जलाधार व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन कृषि, पशुपालन, उद्योग, रोजगारी तथा दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिको लागि महत्वपूर्ण अन्तरसम्बन्धित विषयका रूपमा रहेका छन्। नेपालको संविधानले वन, वातावरण, जैविक विविधता, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन तीनवटै तहका सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र समावेश गरी यस सम्बन्धी नीति, कानून र रणनीति तय गरी लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ भने वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता, जलाधार र वन्यजन्तु संरक्षणलाई स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पनि यी क्षेत्रलाई स्थानीय तहको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा अन्तरसम्बन्धित विषयका रूपमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता दर्शाएको छ। जलवायु परिवर्तन र जैविक विविधताको विनाश सबैभन्दा ठूला र जल्दोबल्दो वातावरणीय समस्याको रूपमा उजागर भएको छ। यसैले स्वच्छ र स्वास्थ्य वातावरणमा बाँच्न पाउने नागरिकको मौलिक हकको संरक्षण गर्न, प्राकृतिक स्रोतको समुचित उपयोग एवं दिगो व्यवस्था गर्न वातावरण र विकास बीच सन्तुलन कायम गर्न तथा प्राकृतिक स्रोत वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण गर्न आवश्यक हुन्छ।

८.१.२ वर्तमान स्थिति

शहिद लखन गाउँपालिकामा वन क्षेत्र कुल भूमिको करिब ४६.२३ प्रतिशत रहेको छ र यस अन्तर्गत ५३ वटा सामुदायिक वन (महासँघमा आबद्ध ३९ मात्र), १३ वटा कबुलियती वन र ४ वटा निजी वन रहेको छ। वन कार्यालयको अभिलेखअनुसार दर्ता भएका एउटा निजी वनको झन्डै ०.१४ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको छ। यो गाउँपालिका समुन्द्र सतहबाट झन्डै १४३ मिटर देखि १६५३ मिटरसम्मको उचाइमा रहेको पहाडी भूभाग रहेकोले धरातलको उचाइ, भौगर्भिक बनावट, भूस्वरूप, पहाडी पाखा र पानी ढलोले हावापानीको अवस्थामा सामान्य विविधता रहेको छ। यहाँका अधिकांश वस्तीहरू ३५३ मीटर देखि ११७८ मीटरको उचाइमा ५ डिग्री देखि ३० डिग्री स्लोप भएको जमीनमा बनेका छन्। यहाँ वार्षिक औसत १५०० मिलिमिटर वर्षा हुने गरेको पाइन्छ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको जमीनको उचाई, भिरालोपन र डाँडाको मोहोडा (फेस) दिशा

क्र.स.	भूमीको उचाइ		भूमीको भिरालोपना		डाँडाको मोहोडा	
	उचाइ (मीटर)	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	भिरालोपना (डिग्री)	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	डाँडाको मोहोडा (दिशा)	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)
	१८३-४९३ मी	२३.४२	०-१०	८.४८	उत्तर र उत्तर पूर्व मोहोडा	२७.००
	४९३-७९९ मी	४०.६५	१०-२०	३८.८३	पूर्व र दक्षिणपूर्व मोहोडा	४०.११

७१९-९२६ मी	४४.२७	२०-३०	५८.५७	दक्षिण र दक्षिणपश्चिम मोहडा	३७.७६
९२६-११७८ मी	२९.९५	३०-४०	३२.५७	पश्चिम र पश्चिमउत्तर मोहडा	३४.३२
११७८-१६५३ मी	१०.७४	४०-७२.४९	९.८०	उत्तर मोहडा	९.०२

यस गाउँपालिकाको भूबनौट खेतीपाती र मानव बसोबासको लागि उपयुक्त रहेको, वनक्षेत्र वातावरण सन्तुलन कायम गर्न पर्याप्त रहेको देखिन्छ । यहाँ रहेको नदी प्रणाली र ठूलासाना नदिहरूको प्राचुर्यताले सिंचाइ, मत्स्यपालन र नगदेबाली खेती तथा वातावरणीय सन्तुलनको दृष्टिले समेत उपयुक्त देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा पाइने वनस्पतिहरूमा साल, सिसौ, खोटेसल्ला, चिलाउने, कटुस, सिमल, साज, हरो, बकाइनो, खर्सु, जस्ता प्रजाति पाइन्छन् भने जडीबुटीको हकमा कुरिलो, अमला, तेजपात, सल्लाको खोटो आदि पाइन्छन् । वन्यजन्तुहरूमा चितुवा, मृग, बाँदर, खरायो, स्याल, वन बिरालो, भालु, सर्प, न्याउरीमुसो, छेपारो, मलसँप्रो आदि र चराचुरुङ्गीमा जुरेली, लापुछे, पानीहाँस, गौथली, काग, चिल, बकुल्ला आदि रहेका छन् ।

फोहोरमैला विसर्जन सम्बन्धमा घरघरमै व्यवस्थापन गर्ने गरिएको र हालसम्म फोहोरको परिमाण थोरै हुँदा फोहोरमैला विसर्जनको ठूलो समस्या देखिएको छैन । तर सहरीकरण हुँदै गएका बजार केन्द्रहरूमा यो क्रमशः समस्याको रूपमा बढ्ने देखिन्छ ।

८.१.३ प्रमुख समस्या

वनक्षेत्रको अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य योगदान हुनेगरी व्यवसायिक रूपमा व्यवस्थापन गर्न नसकिनु, इन्धनको लागि दाउरामा निर्भरता बढी हुनु, सार्वजनिक जग्गामा वन तथा वृक्षारोपण आवश्यक मात्रामा हुन नसक्नु, सरकारी वन क्षेत्रमा अतिक्रमण हुनु, जंगलमा आगलागी र चोरी सिकारीका कारण महत्वपूर्ण वनस्पति र वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीको विनाश हुनु, वन प्राविधिक कर्मचारीको न्यून उपस्थिति हुनु, वनको उत्पादनशील उपयोगको कार्ययोजना नबनाले वन पैदावार चोरी निकासी बढ्नु, सरोकारवाला निकाय र वन कार्यालय बीच समन्वयको कमी हुनु, वातावरणीय चेतनाको कमी हुनु, विकास र वातावरण बीच उचित सन्तुलन मिलाउन नसकिनु, पहिरो नियन्त्रण गर्न नसक्नु, जलवायु परिवर्तन, अतिबर्षा, बाढीपैरो आदिको सूचना तल्लोतहसम्म पुर्याउन नसक्नु, आदि यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

८.१.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, जलाधार, संरक्षण, जलवायु परिवर्तन वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापनको विषय संविधानद्वारा नै स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र समेत समावेश गरिनु, यी विषय सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजनाको कार्यान्वयन र नियमन सम्बन्धी विषय गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, सबै वडामा सामुदायिक वन हुनु, वन पैदावारजन्य उद्योग स्थापनाको सम्भावना हुनु, जडीबुटी संकलन, निकासी र बजारीकरणबाट आयआर्जनको सम्भावना हुनु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो कार्यक्रमको वार्षिक योजना बनाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराउनुपर्ने र वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त आयको दश प्रतिशत गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था हुनु, स्थानीयस्तरमा हरित क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुनु, घरघरमै फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु, ५-६ वटा गैससहरूको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सहकार्य हुनु,

ठूला पहिरो नियन्त्रणमा संघीय भू तथा जलाधार संरक्षणको चासो रहनु आदि जस्ता अवसर रहेका छन् ।

ख) चुनौती

वन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, जलाधार, वन्यजन्तु संरक्षण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय, प्रादेशिक नीति, कानून, रणनीति तथा मापदण्डको स्थानीयकरण गर्नु, गाउँ अर्थव्यवस्थामा वन क्षेत्र उल्लेख्य योगदान हुनेगरी वनको विकास, विस्तार तथा उपयोग गर्नु, सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको भूमिका बृद्धि गर्नु, चोरी सिकारी नियन्त्रण गर्नु, आगलागी नियन्त्रण गर्नु, वन तथा वातावरणको विकास संरक्षणलाई स्थानीय आयआर्जनसँग आबद्ध गर्नु इन्धनको लागि दाउराको निर्भरता घटाउनु, अन्तर तह समन्वय गर्नु, पहिरो नियन्त्रण गरी वस्तीका जोखिम घटाउनु आदि चुनौती देखिएका छन् ।

८.१.५ लक्ष्य

वन, जैविक विविधता, वातावरण तथा जलाधार संरक्षणबाट ग्रामिण अर्थतन्त्रमा योगदानमा बृद्धि हुने।

८.१.६ उद्देश्य

- १) विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्दै वनक्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु ।
- २) फोहर मैला व्यवस्थापनको स्थानीय रणनीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने

८.१.७ रणनीति

- १) वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, तथा व्यवस्थापन गरी अर्थतन्त्रमा वनक्षेत्रको योगदान बढाउने,
- १) जलाधार क्षेत्रको संरक्षण, भूक्षय र पहिरो नियन्त्रण गर्ने,
- २) फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने ।

८.१.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा व्यवस्थापन गरी अर्थतन्त्रमा वनक्षेत्रको योगदान बढाउने	१) गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक, कबुलियती वन उपभोक्ता समितिलाई यसको क्षेत्र, वनस्पति, बुट्यान, जैविक विविधता तथा जडीबुटीको लगत संकलन गरी कार्ययोजना तयार गर्नमा सहजीकरण गरिनेछ र म्याद सकिएका कार्ययोजना नवीकरण गरिनेछ । २) कबुलियती वन, धार्मिक वन र निजी वनको समुचित रूपमा संरक्षण, संबर्द्धनमा सहजीकरण गरिने छ। ३) गाउँपालिकामा स्थानीय आवश्यकतानुसार बोटबिरुवा उत्पादन गर्ने गरी वन नर्सरी स्थापना गरिनेछ । वन नर्सरी स्थापना गर्न सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । ४) स्थानीय वन उपभोक्ता समूहहरू र निजीवनबाट उत्पादन हुने काठ, दाउरा, स्याउला र घाँसपात जस्ता वन पैदावारको माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।

	<p>५) वन, वनस्पति, वन्यजन्तुको अतिक्रमण र चोरी निकासी नियन्त्रण गर्न जिल्ला वन कार्यालयलाई सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ</p> <p>६) सामुदायिक तथा कबुलियती वन र सरकारी वनमा स्थानीय जनताको आय आर्जन र वन संरक्षणसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी वनस्रोत माथि स्थानीय बासिन्दाको अपनत्वको भावना विकास तथा स्थानीयस्तरमा रोजगारी प्रवर्द्धन र जनताको समृद्धिमा योगदान बृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>७) निजी वन विकास र संरक्षणलाई प्रोत्साहित गरिनेछ र वन कार्यालयसँग समन्वय गरी त्यसको व्यवस्थापन तथा बजारीकरणमा सहजीकरण गर्न कानून बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>८) वनजंगललाई आगलागीबाट जोगाउन जनचेतनाका साथै अग्नि नियन्त्रणका उपाय अवलम्बन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।</p> <p>९) वन उपभोक्ता समूहको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१०) वन क्षेत्रका सरोकारवालाहरू, स्थानीय निकाय, गैरसरकारी संघ संस्थासँग समन्वय गरिनेछ ।</p> <p>११) निजी क्षेत्रलाई काठ, दाउरा, कालिज, मृग जस्ता वन्यजन्तु पालनका लागि प्रोत्साहित गरी त्यसको दर्ता, नियमन तथा बजारीकरणमा सहयोग पुर्याइनेछ ।</p>
<p>२) जलाधार क्षेत्रको संरक्षण, भूक्षय र पहिरो नियन्त्रण गर्ने</p>	<p>१) १३ वटा खोला तथा १२ वटा पहिरोहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने क्षेत्रको पहिचान, सर्वेक्षण गरी अभिलेख गरिनेछ ।</p> <p>२) पहिचान भएका पहिरोहरू नियन्त्रण गर्न तहगत सरकार र स्थानीय जनतासँग सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>३) जलाधार संरक्षण र भूक्षय नियन्त्रणलाई योजना प्रक्रियामा समावेश गरी व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p> <p>४) खोल्साखोल्सीहरूमा चेक ड्याम बनाई नियन्त्रणको कार्य गरिनेछ ।</p> <p>५) वर्षाको पानी संकलन र जलाधार संरक्षण गर्न डाँडाहरूमा पोखरी निर्मा, मुलहरूको संरक्षण, नदी खोलाको जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>६) जलाधार व्यवस्थापन गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई समेत मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।</p>
<p>३) फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने</p>	<p>१) घर, आँगन र बजार क्षेत्र सरसफाइयुक्त बनाउन फोहोरमैला व्यवस्थापनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>२) उत्पादन हुने फोहोरलाई कुहिने, पुनः प्रयोग हुने र फालिने गरी वर्गीकरण गरिनेछ ।</p> <p>३) गाउँपालिकामा रहेका १७ वटा बजार क्षेत्र (बुंकोट खाब्दी भन्ज्याड, पोखरी डाँडा, लाके डाँडा देउराली, नाम्जुङ छलानीचोक, बनेली चोक, चिहान डाँडा, बाँसकोट बजार, पिपल छाप बजार, बतासे, तीनमाने, जुम्ली चौतारा, रागीनासपुरी, मनकामना बजार, रामशाहघाट, मैलुङ, हटिया,</p>

	<p>छापथोक, सुलिडटार आदि) को फोहोरलाई व्यवस्थित गर्न व्यवस्थापन समिति गठन गरी व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवारी दिइनेछ ।</p> <p>४) कुहिने फोहोरलाई कम्पोष्टको रूपमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।</p> <p>५) पुनः प्रयोग गरिने फोहोरलाई बिक्री वितरणको संस्थागत रूपमा संकलन गरी निकासी गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ र यसरी निकासी भएको फोहोरको आयलाई निर्देशिका तयार गरी सम्बन्धित समिति र गाउँपालिकामा रहने गरी व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>६) गाउँपालिकामा रहेका बजार क्षेत्रमा व्यवस्थित नाली र ढलको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>७) स्थायी डम्पिङ साइट निर्माणको लागि स्थानको खोजीगरी विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।</p>
--	--

८.१.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सञ्चालन गर्ने

- सामुदायिक वनको लगत तयारी र कार्ययोजना तर्जुमा र स्वीकृति
- वन, पैदावार व्यवस्थापन र बजारीकरण
- अग्नि नियन्त्रण
- अन्तर निकाय, अन्तर तह समन्वय र सहकार्य
- भू तथा जलाधार संरक्षण र पहिरो नियन्त्रण
- फोहोरमैला व्यवस्थापन
- क्षमता विकास

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- सामुदायिक, निजी, धार्मिक तथा राष्ट्रिय वनको वर्गीकरण
- राष्ट्रिय वनको संरक्षण र सम्बर्द्धन
- भूक्षय नियन्त्रण र जलाधार संरक्षण
- अग्नि नियन्त्रण
- चोरी सिकारी नियन्त्रण

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- स्रोत परिचालन
- सामुदायिक वनको पैदावार, नदीजन्य प्राकृतिक स्रोतको बिक्री र नियमन
- अन्तर तह समन्वय

८.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिको अन्त्यसम्ममा वन नर्सरीको स्थापना भएको हुने, वन क्षेत्रमा कृषिवनको लागि प्रयोग गर्ने प्रारूप बनाइने, वातावरण संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, हरित क्षेत्रमा २ प्रतिशतले वृद्धि भएको हुने, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि लागू भएको हुने, विद्यालय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी अभिमुखीकरण र वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुने र पहिरो नियन्त्रण भएको हुनेछ ।

८.२ जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन

८.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनलाई तीनवटै तहका सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र समावेश गरी आ-आफ्नो तहमा यी विषय सम्बन्धी नीति, कानून, रणनीति र मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पनि स्थानीय तहको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा जलवायु परिवर्तन, अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

८.२.२ वर्तमान स्थिति

यस गाउँपालिकाको छुट्टै जलवायु सम्बन्धी तथ्यांक नभएकोले जिल्लाको औसत तथ्यांकलाई आधार मान्दा गर्मी मौसममा अधिकतम तापक्रम ३२ डिग्री र न्यूनतम तापक्रम १५ डिग्री सेल्सियस वरिपरि पुग्छ। आषाढ महिनाबाट मनसुनी वर्षा हुने हुँदा जिल्लाको अन्य भागमा जस्तै यस गाउँपालिकामा पनि पानी पर्न थाल्दछ र तापक्रममा कमी भएको महसुस हुन्छ। यस गाउँपालिका असार र साउनमा अधिकतम ७०० मिलिमिटरसम्म वर्षा हुन्छ भने हिउँदका महिनाहरूमा यसको मात्रा नगन्य रहन्छ र वार्षिक औसत १५०० मिलिमिटरसम्म वर्षा हुने गर्दछ। जलवायु परिवर्तनका कारण हावाहुरी, चट्याङ, खडेरी, असिना, पहिरो जस्ता प्रकोपका घटना पनि हुने गरेका छन् र यिनको नकारात्मक असर जनजीविकाका आधारहरू कृषि, वन, जैविक विविधता, भौतिक पूर्वाधारका क्षेत्रमा पर्ने गरेको छ। परिणामस्वरूप हरेक वर्ष जनधन, जीविकोपार्जन र भौतिक संरचनाहरूमा क्षति पुग्ने गरेको छ। सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालय तयार गरेको संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण अध्ययनले नेपालको समग्र संकटासन्न विश्लेषण अनुसार गोरखा जिल्ला अति उच्च जोखिममा रहेको देखाएको छ।

यस गाउँपालिकामा रहेका ठूला साना पहिरोहरू जस्तै अमिलेपानी पोखरी रिकथाप (५० घर समस्यामा), ढाक चौतारी पहिरो, लुधीखोला पहिरो, जलदेबी मा वि को ठुलोपहिरो, खत्री सोहहाते पाखोपहिरो, पट्टिरेनी पाखो पहिरो, नामरुड थान, पिपालछाप पहिरो, तिनघरे पहिरो, अंधेरी नेवार वस्तीको पहिरो, तोरेन प्रा वि पहिरो, खत्री तल्लो गाउँ पहिरो, खत्री बैरेणि चौर पहिरो, र वडा नं ९ को सानो पहिरो समेत गरी १२ वटा पहिरोले जोखिम सिर्जना गरेको छ।

२०७२ सालको भूकम्पले करिब ९० प्रतिशत घरहरू क्षतिग्रस्त भएकोमा करिब ९५ प्रतिशतको पुननिर्माण सम्पन्न भैसकेको छ। यद्यपि बढ्दो अव्यवस्थित बसोबास तथा शहरीकरण, गरिबी तथा जनचेतनाको कमी, कमजोर भौतिक संरचना निर्माण, सूचनामा सहज पहुँचको कमी र प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारी हुन नसक्दा यस गाउँपालिकामा पनि विपद् व्यवस्थापनको चुनौती समेत बढेको देखिन्छ।

गाउँपालिकामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई कोभिड-१९, तथा अन्य सा-साना आउने विपद् कार्यको व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ। दुई वडामा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति समेत गठन भएको छ।

८.२.३ प्रमुख समस्या

जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी यथार्थ तथ्यांक उपलब्ध नहुनु, यस सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून र मापदण्ड तर्जुमा हुन नसक्नु, जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरू र वर्षातको पानीमा अधिक निर्भर रहनु, जलवायु परिवर्तनको कारण अतिवृष्टि हुनु र खडेरी पर्नु, बाढी, पहिरो, खडेरी, हावाहुरी, मानव रोगको महामारी, असिना, चट्याङ, कृषिमा रोग किरा र मिचाहा प्रजाति जस्ता प्रकोपहरूले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रूपमा असर परेको महसुस हुनु, स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्य योजना लागू गर्न प्राविधिक जनशक्ति र आर्थिक स्रोतको कमी भई वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य हेर्ने सम्पर्क व्यक्ति न तोकिएको तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका कार्यक्रमहरू व्यवस्थित कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन हुन नसक्नु, जंगलमा आगलागी, चट्याङ आदिका घटनामा वृद्धि हुनु, खहरे खोला भएको कारणले कटान तथा भूक्षयको जोखिम रहनु, स्थानीय वातावरण समितिको क्षमता कमजोर रहनु वर्षेनी प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्ले जीउ धनका साथै, सार्वजनिक निजी सम्पत्ति, भौतिक संरचनाहरू समेत प्रभावित हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

८.२.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

केन्द्रीयस्तरमा जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, रणनीति तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा रहनु, नेपाल सरकारको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, जलवायु नीति २०७६, र दीगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत जलवायु परिवर्तन रणनीति कार्यान्वयनमा रहनु, स्थानीयस्तरमा जलवायु अनुकुलन कार्य योजना तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण, व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने नीति लिइनु, न्यून कार्बनमुखी तथा वातावरण मैत्री विकास अवलम्बनका कार्य गर्नु, स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापन गर्ने र यस सम्बन्धी कार्यसँग सम्बन्धित संस्थाहरूलाई समन्वय र सहकार्य गर्न सक्ने गरी कानुनी व्यवस्था समेत रहेको जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

ख) चुनौती

स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी आधिकारिक तथ्यांक कायम गर्नु, स्थानीय जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना लागू गर्नु, जलवायु अनुकुलन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन संरचना निर्माण गर्नु, कृषि तथा वन क्षेत्रमा जलवायु अनुकुलन प्रविधिको उपयोग बढाउनु, जलवायु परिवर्तनबाट हुने क्षति कम गर्नु, जलवायु परिवर्तनको असरबाट प्रभावित गरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरू, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरीलाई सेवा र टेवा दिनु र खेतबारीमा रासायनिक मलको प्रयोग निरुत्साहित गरी जैविक प्रविधिको उपयोग बढाउनु, गाउँपालिकामा विपद् पूर्वानुमान, पूर्व चेतावनी प्रणाली विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु आदि चुनौती देखिएका छन् ।

८.२.५ लक्ष्य : जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमबाट हुने प्रभाव न्यूनीकरण भएको हुने ।

८.२.६ उद्देश्य : जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिमको क्षति कम गर्नु ।

८.२.७ रणनीति

- १) स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- २) विपदबाट हुने क्षतिको मात्रा कम गर्ने ।

८.२.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	<ol style="list-style-type: none"> १) गाउँपालिकामा रहेको जैविक विविधता र वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गरिनेछ । २) गाउँपालिकामा रहेको जैविक विविधता, वातावरण जनित परम्परागत ज्ञान, सीप तथा अभ्यासहरूको संरक्षण, जैविक विविधताको अभिलेखीकरण गरिनेछ । ३) सडक किनारामा फलफूल तथा सौन्दर्य वृद्धि गर्ने जातका बोटबिरुवाको वृक्षरोपण र संरक्षण कार्य गर्ने विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा कृषि जैविक विविधताको संरक्षणलाई विशेष महत्व दिइनेछ । ४) विद्यालय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी अभिमुखीकरण र वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । ५) वातावरण संवेदनशील विशेष गरेर भौतिक पूर्वाधारका योजना र प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग गर्दा प्रारम्भिक परीक्षण गरेर मात्र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरी वातावरण र विकास बीच सन्तुलन कायम गरिनेछ । ६) वडा-वडामा खुला पार्क, उद्यान तथा पिकनिक स्पटको निर्माणगरी हरियाली कायम गर्न सहजीकरण गरिने छ । राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनालाई स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । ७) स्वीकृत मापदण्डभन्दा पातला प्लाष्टिक झोलाहरूलाई प्रतिबन्ध लगाइनेछ । ८) स्थानीय खुला तथा सार्वजनिक क्षेत्रहरू सुरक्षित गरी हरित क्षेत्रको विकास, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै खेती प्रणालीमा जलवायु परिवर्तनले परेको नकारात्मक असर न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ९) सुख्खाको कारणले मूलहरू सुक्दै गएको पानी पुनर्भरण हुने गरी उपयुक्त क्षेत्रमा पोखरी निर्माण गरिनेछन् । १०) न्यून पानी उपयोग हुने आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।

	<p>११) वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरणका लागि जनचेतना अभिवृद्धि र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१२) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी संस्थागत संयन्त्र स्थापना र बजेट व्यवस्था गर्ने तथा वातावरण संरक्षणमा संलग्न सबै संघ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>१३) कार्बन उत्सर्जन गर्ने क्रियाकलापहरूलाई नियन्त्रण गरिनेछ ।</p>
<p>२) विपदबाट हुने क्षतिको मात्रा कम गर्ने ।</p>	<p>१) गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>२) गाउँपालिकामा विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन गरी विपद् पूर्वानुमान, पूर्व चेतावनी प्रणाली विकास गर्न संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>३) विपद् व्यवस्थापनमा सरकारी निकाय तथा अनुमति प्राप्त राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँग सहकार्य र साझेदारी गरी "गाउँ विपद् व्यवस्थापन कार्ययोजना" तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>४) विपद पश्चात राहत र आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिमा सहयोग गर्न विपद् व्यवस्थापन कोष खडा गरी यसको सञ्चालन गर्न कार्यविधि बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।</p> <p>५) विपदबाट हुनसक्ने क्षति कम गर्न विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई विकास निर्माणमा मूलप्रवाहीकरण गर्न योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा साझा सरोकारको विषय बनाइनेछ ।</p> <p>६) विपद् जोखिम पूर्व तयारी र जोखिम न्यूनीकरणमा प्रतिकार्य गर्ने क्षमता अभिवृद्धि तथा युवाहरूलाई विपद् सम्बन्धी तालिम दिई स्वयंसेवकको रूपमा परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>७) गाउँपालिकामा आपतकालीन अवस्थाका लागि आवश्यक न्यूनतम सामग्री भण्डारणको प्रवन्ध गरिनेछ ।</p> <p>८) स्थानीयस्तरमा रेडक्रसको स्थापना र क्रियाशील बनाउन सहकार्य गरिनेछ ।</p> <p>९) समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम पहिचान गरी सञ्चालन गरिनेछन् ।</p> <p>१०) विपद् व्यवस्थापनमा संघ, प्रदेश तथा सरोकार निकाय बीच समन्वय कायम गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>११) सम्पादन गरिएका कार्यक्रमको अभिलेखीकरण गरिनेछ ।</p>

८.२.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सञ्चालन गर्ने

- कानूनी पूर्वाधार निर्माण,
- जलवायु अनुकूलन योजना

- आपतकालीन भण्डारण
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन,
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति
- गाउँ विपद् व्यवस्थापन कार्ययोजना" तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
- विपद् व्यवस्थापन क्षमता विकास

ख) प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्ने

- आपतकालीन भण्डारण
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन,
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- विपद् व्यवस्थापन क्षमता विकास
- आपतकालीन उपचार
- जैविक विविधता संरक्षण

ग) संघीय सरकारको समन्वयमा गर्ने

- नमूना कानून
- आपतकालीन भण्डारण
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन
- विपद् राहत तथा उद्धार, पुनःस्थापना
- स्रोत व्यवस्थापन
- आपतकालीन उपचार

८.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

योजना कार्यान्वयनबाट जलवायु अनुकूलन योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुने, गाउँपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समित क्रियाशील भएको हुने, विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुने, विपद् आपतकालीन भण्डारण व्यवस्था भएको हुने, विपद् नक्साङ्कन भएको हुने, सबै वडामा समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको हुने, विपद्जन्य क्षति आधाले कम भएको हुनेछ। गाउँ विपद् व्यवस्थापन कार्ययोजना" तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद - ९ क्षेत्र सुशासन तथा संस्थागत विकास

९.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह

९.१.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहको सरकारले जनताको निकटतम रहेर प्रत्यक्ष रूपमा सेवा प्रदान गर्ने भएकोले स्थानीय तहमा सुशासन स्थापना भएमा मात्र नागरिकले परिवर्तन र लोकतन्त्रको अनुभूति गर्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्दछन् । सोही मर्मलाई आत्मसात् गर्दै स्थानीय सरकारले संस्थागत संरचना र मानव संसाधनको विकासगरी सुशासनमैत्री वातावरण निर्माण गर्न गाउँपालिकाको काम कारवाहीलाई पारदर्शी, जवाफदेही सदाचारयुक्त, न्यायिक र सूचना प्रविधिमैत्री बनाई जनसहभागिता र जनविश्वास अभिवृद्धि गर्न जरुरी देखिन्छ । यसका निमित्त स्थानीय तहहरू सक्षम, पारदर्शी, भ्रष्टाचार मुक्त, उत्तरदायी र सहभागितामूलक हुन आवश्यक छ । साथै हाल विद्यमान संगठनात्मक संरचनाको सुधार, समावेशी तथा समन्यायिक विकासका लागि आवश्यक कानून र कर्मचारीका तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकास गर्न जरुरी देखिन्छ ।

९.१.२ विद्यमान अवस्था

यस पालिकामा हालसम्म ६४ वटा कानून तथा नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्डहरू स्वीकृत भएका छन् । यसैगरी १० वटा नीतिगत समितिहरू कृयाशील रहेका छन् । स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्व-मूल्यांकन मा कुल ४२ अंकभार प्राप्त गरेको छ । सार्वजनिक सेवाका सन्दर्भ नागरिक सन्तुष्टि सहितको गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने औजारहरू सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, पत्रकार भेटघाट, आमदानी खर्च तथा बैठक तथा सभाका निर्णयहरू सार्वजनिक गर्ने अभ्यास प्रारम्भ गरेको छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ४६ जना कर्मचारीको दरबन्दी रहेकोमा हालसम्म ३३ जनाको पदपूर्ति भएको छ । उपरोक्त बाहेक स्वास्थ्य चौकीहरूमा ४४ जना कर्मचारी समेत गरी जम्मा ११० वटा (स्थायी, अस्थायी र करार) कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको आफ्नै नयाँ भवन निर्माण भैसकेको छ भने ७ वटा वडा कार्यालयहरूको आफ्नै भवन र २ वटा वडा कार्यालय भवन निर्माणाधीन अवस्थामा छन् । स्थानीय सन्चित कोषबाट सुत्रमा आधारित वित्तीय कारोवार सञ्चालन, व्यक्तिगत घटना, सामाजिक सुरक्षा तथा वस्तुगत विवरणमा विद्युतीय प्रणालीको प्रयोग भएको छ भने स्थानीय भौतिक पूर्वाधारका कार्यक्रमहरू ठेक्का पट्टा र उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यान्वयनमा ल्याएका छन् । लेखापरीक्षणबाट देखाइएका कैफियत कलम र बेरुजु फछ्यौट गर्न विशेष कार्यदल गठन भई कार्यरत रहेको छ ।

९.१.३ प्रमुख समस्या

गाउँ सभाका समितिहरू क्रियाशील नहुनु, आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका सबै कानून, कार्यविधि तथा मापदण्डहरू बनी नसक्नु, अन्तर सरकार समन्वय हुन नसक्नु, पारदर्शिताका औजारहरू सार्वजनिक सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई आदिको यथेष्ट प्रयोग नहुनु, संगठनात्मक संरचनाको विश्लेषण नहुनु, आवश्यक दक्ष कर्मचारीको कमी तथा कर्मचारीहरूको निरन्तर सरुवा र

अस्थिरता रहनु कर्मचारीको कार्य सम्पादन मुल्यांकन पद्धतिको विकास हुन नसक्नु, सूचना प्रविधि पूर्वाधारको अभाव हुँदा सरल रूपमा सूचना प्रवाहको कठिनाई हुनु, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यक्रमहरूको कमी, आन्तरिक स्रोतको कमी हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

९.१.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

आर्थिक कार्यप्रणाली व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धी आर्थिक ऐन लगायत ६४ वटा आवश्यक आधारभूत ऐन कानूनहरूको निर्माण, विभिन्न नीतिगत समितिहरू र विषयगत समिति/साखा र श्रोत केन्द्रहरूको स्थापना र कार्यान्वयन, न्यायिक समिति लगायत विभिन्न विषयगत समितिहरूको स्थापना र कार्यान्वयन, राजस्व कार्यान्वयन कार्य योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन, विकास साझेदारहरूको उपस्थिति र सकारात्मक सहयोगको वातावरण हुनु, गाउँकार्यपालिकाको आफ्नै भवन बनीसकेको तथा ७ वटा वडा कार्यालयहरूको समेत आफ्नै भवनबाट सेवा सूचारु भएको, गाउँपालिका अन्तर्गत शाखा-उप साखाहरूकामा कम्प्युटर, इन्टरनेट जस्ता न्युनतम भौतिक श्रोत साधनको उपलब्धता हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर हुन् ।

ख) चुनौती

स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धमा सरोकारवालाको समान बुझाई बनाउन सक्नु, आवश्यक ऐन कानूनको कानून, कार्यविधि तथा मापदण्डहरू निर्माण र अधिकारको अभ्यास गर्नु, कर्मचारी र जनप्रतिनिधि बीच अन्तरसम्बन्ध परिभाषित गर्नु, सदाचार प्रवर्द्धन तथा भ्रष्टाचार विरुद्ध प्रभावकारी उपायहरूको अवलम्बन गर्नु, स्थानीय गैसस र अन्य सहकारी संस्था गाउँपालिकाको दायरामा ल्याउनु, समानुपातिक सहभागिता र वितरण प्रणालीको कार्यान्वयन गर्नु, कर्मचारीको पदपूर्ति गरी सबै वडा तथा विषयगत कार्यालयहरूमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्नु, संघीय सरकारबाट खटिने कर्मचारीहरूमा स्थायित्व ल्याउनु, समायोजित कर्मचारीहरूलाई स्थानीय सेवाअनुसार संचालन गरी व्यवस्थित गर्नु, संस्थागत संरचना तथा भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु प्रमुख चुनौती हुन् ।

९.१.५ लक्ष्य

शासकीय सुधारभई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको हुने

९.१.६ उद्देश्य

विधि र प्रक्रियामा आधारित पारदर्शी जवाफदेही सदाचारयुक्त प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गरी नागरिक संन्तुष्टीमा अभिवृद्धि गर्नु ।

९.१.७ रणनीति

- १) विधि र प्रक्रियामा आधारित शासन व्यवस्था स्थापना गर्ने
- २) सार्वजनिक सेवामा पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गरि समन्यायिक वितरण प्रणालीको विकास गर्ने
- ३) कार्यमूलक संगठन संरचना निर्माण गरी कार्य सम्पादन प्रणालीलाई संस्थागत बनाउने ।
- ४) सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत सेवा प्रवाहलाई सुलभ, सरल र सहज बनाउने ।
- ५) गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

९.१.८ रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
<p>१) विधि र प्रक्रियामा आधारित शासन व्यवस्था स्थापना गर्ने ।</p>	<p>१) ऐन, कानून, निर्देशिका, कार्यविधि/मापदण्ड बनाई मौजुदा कानूनलाई समयानुकूल परिमार्जन गरी लागू गरिनेछ ।</p> <p>२) विद्यमान नीतिगत समितिहरू र विषयगत समितिहरूलाई क्रियाशिल गरिने छ ।</p> <p>३) विकट क्षेत्रहरूलाई लक्षितगरी एकिकृत रूपमा घरदैलोमा पुऱ्याउन घुम्ती सेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।</p> <p>४) प्रभावकारी सुशासन कायम गर्न भ्रष्टाचार विरुद्ध प्रभावकारी उपायको अवलम्बन गरिनेछ ।</p> <p>५) सदाचार र नैतिकता प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कार्यक्रम संचालन गरिनेछन् ।</p> <p>६) सार्वजनिक पदाधिकारीका लागि आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।</p> <p>७) सार्वजनिक प्रशासनलाई छिटो, छरितो चुस्त बनाउन कर्मचारी कार्य सम्पादन मुल्यांकन पद्धतिको विकास गरि पुरस्कार तथा दण्डलाई उनीहरूको कार्यप्रगतिसंग आवद्ध गरिनेछ ।</p> <p>८) गाउँ कार्यपालिकाका उपाध्यक्ष, सबै वडा अध्यक्षहरू र कार्यपालिका सदस्यहरू तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसँग अध्यक्षले तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सबै शाखा प्रमुख सँग कार्य सम्पादन करार गरी नतिजाको अनुगमन गर्ने पद्धति निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।</p> <p>९) स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनलाई गुणस्तरीय र सेवा प्रवाहमा आधारित सुचक निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।</p> <p>१०) अन्य गाउँपालिकाहरू बीच साझा चासोका विषय र परियोजनाहरूको पहिचान गरी सहकार्य गरिनेछ ।</p>
<p>२) सार्वजनिक सेवामा पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गरी समन्यायिक वितरण प्रणालीको विकास गर्ने</p>	<p>१) वार्षिक बजेट, कार्यक्रम, योजना र यसका प्रगतिहरू अध्यावधिक गरी वेवसाइटमा राख्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <p>२) पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गर्न र सेवा प्रावहलाई गुणस्तरीय बनाउन सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, गुनासो व्यवस्थापन तथा क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक बडापत्र जस्ता सुशासनक औजारहरूको अधिकतम् प्रयोग गरिनेछ ।</p> <p>३) आर्थिक कारोवार सम्बन्धी विवरण मासिक रूपमा सार्वजनिक हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>४) सार्वजनिक सेवामा सबै नागरीकको समान पहुँच र अवसरको लागि समतामुलक नीति अपनाईनेछ</p> <p>५) आर्थिक, भौगोलिक रूपले पिछडिएका समुदाय, वर्ग तथा क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राख्ने नीति बनाई कार्यन्वयनमा ल्याइनेछ ।</p>

	<p>६) टोल विकास संस्थाहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता मार्फत आम नागरिकको सहभागितालाई अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p>
<p>३) कार्यमूलक संगठन संरचना निर्माण गरी कार्य सम्पादन प्रणालीलाई संस्थागत बनाउने ।</p>	<p>१) स्थानीय आवश्यकताको आधारमा गाउँपालिकाको संगठन तथा व्यवस्थापनको (O&M) पुनरावलोकन तथा सुझावका आधारमा शाखा, उपशाखा, सेवा केन्द्रको विस्तार तथा कर्मचारीको व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p> <p>२) गाउँपालिकाको कार्य सम्पादन तथा कार्य विभाजन नियमावलीमा आवश्यक परिमार्जन गरी सबै निर्वाचित प्रतिनिधिहरू र गाउँपालिका तथा सभाका समितिहरूको कार्य विवरण स्पष्ट गरिनेछ ।</p> <p>३) स्वीकृत दरवन्दी अनुसार आवश्यक कर्मचारीहरूको पद पूर्ति गरिनेछ ।</p> <p>४) कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, शाखा—उपशाखा हरूका कार्य विवरण तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।</p> <p>५) कर्मचारीलाई कार्यसम्पादन गर्न उपर्युक्त भौतिक पूर्वाधार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।</p>
<p>४) सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत सेवा प्रवाहलाई सुलभ, सरल र सहज बनाउने ।</p>	<p>१) विद्यमान वेबसाइटलाई अध्यावधिक गरी गाउँपालिकाका निर्णय, बजेट तथा कार्यक्रम र प्रगति, खर्चको विवरण जस्ता सार्वजनिक चासोका विषय नियमित रूपमा वेबसाइटमा राख्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <p>२) सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।</p> <p>३) वडा गाउँ टोल स्तरसम्म अनलाईन सेवा प्रणालीलाई विस्तार गरिनेछ ।</p> <p>४) गाउँपालिकाका गतिविधिहरू मोवाई एप्सको प्रयोग मार्फत नागरिकलाई सुसुचित गराइनेछ ।</p> <p>५) गाउँपालिकाकाबाट प्रदान गरिने सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।</p> <p>६) सामाजिक सुरक्षा तथा व्यक्तिगत घटना दर्ता, आर्थिक कारोवार, राजश्व जस्ता नागरिकसँग सम्बन्धित सेवा प्रवाहमा विद्युतीय प्रणालीको प्रयोग गरिनेछ ।</p> <p>७) सूचना प्रविधि क्षेत्रको विकासका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन र सहजीकरण गरिनेछ ।</p>
<p>५) गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।</p>	<p>१) जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको क्षमता विकासका क्षेत्रहरू पहिचान समग्र क्षेत्रमा क्षमता विकास गरिनेछ ।</p> <p>२) न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गरी प्रभावकारी बनाइनेछ ।</p> <p>३) गाउँसभाका समितिहरूलाई क्रियाशील गराइनेछ ।</p> <p>४) गाउँपालिकाको कानून निर्माण क्षमता अभिवृद्धि हुने गरी संस्थागत क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p>

९.१.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सम्पादन गर्ने

- कानून निर्माण/पुनरावलोकन ।
- सदाचार प्रवर्द्धन र भ्रष्टाचार नियन्त्रण
- पारदर्शिता र जवाफदेहितामा अभिवृद्धि ।
- संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन ।
- सस्थागत स्व-मूल्यांकन
- घुम्ती सेवा ।
- सूचना सञ्जालीकरण ।
- क्षमता विकास ।

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- कानून निर्माण र पुनरावलोकन ।
- क्षमता विकास ।

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने

- नमुना ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्डहरू ।

९.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

८५ वटा स्थानीय कानून, मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू निर्माण भएको हुने, विभिन्न नीतिगत तथा विषयगत समितिहरू प्रभावकारी रूपमा क्रियाशील हुने । सस्थागत स्व मूल्यांकन पद्धतिलाई निरन्तरता दिदै ८५ प्रतिशत अंकभार हासिल हुने, वर्षमा कमिमा ६ पटक एकिकृत घुम्ती सेवा मार्फत नागरिकले सेवा पाउने, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचारसंहिता लागू भै सदाचार र नैतिकताको प्रवर्द्धन हुने, स्थानीय शासनका साझेदारको समन्वयमा बृद्धि हुने, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, गुनासो व्यवस्थापन तथा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक बडापत्र जस्ता सुशासनका औजारहरूको अधिकतम प्रयोग भई सार्वजनिक सेवाको पारदर्शिता र जवाफदेहिता र गुणस्तरीयतामा बृद्धि हुने, लक्षित वर्ग तथा समुदायको सशक्तिकरण र मुलप्रवाहीकरणमा विशेष सहयोग पुग्ने, संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन भई शाखा, उपशाखा, इकाई र कर्मचारीको विवरण तयार हुने, ८५ प्रतिशत कर्मचारीहरूको पद पूर्ति भएको हुने, कार्यसम्पादन पद्धतिको विकास तथा कार्यान्वयन हुने, कर्मचारीलाई कार्यसम्पादन गर्न उपर्युक्त भौतिक पूर्वाधार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था हुने, गाउँपालिकाका ९ वटै वडा कार्यालयहरूमा १०० प्रतिशत सूचना प्रविधिको प्रयोग हुने, जनप्रतिनिधि र कर्मचारी, लक्षित विपन्न वर्ग र उपभोक्ता समितिहरूको ९५ प्रतिशत क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने र ५०० प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन भएको हुने ।

९.२ योजना तथा तथ्याङ्क

९.२.१ पृष्ठभूमि

योजनाबद्ध कार्य प्रणाली अपनाएमा मात्र निर्धारित समयमा, पूर्व अनुमानित स्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोगद्वारा नियोजित कार्य वा सेवा सम्पन्न गर्न सकिन्छ । यसैले विकास कार्य गर्दा योजना तर्जुमा पूर्व आवश्यकता, व्यवस्थापन, स्रोतको उपलब्धता, लगायत संलग्न समूह, उपलब्धि, लाभदायी समूह आदिको पूर्व पहिचान हुनु आवश्यक पर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकाहरूले आफ्नो अधिकारक्षेत्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषयक्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नु पर्ने उल्लेख गर्नुका साथै स्थानीयस्तरको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी पार्श्वचित्र तथा स्रोत नक्साको अध्यावधिक अभिलेखन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । परिणाममुखी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन यसका लागि तथ्यमा आधारित शुचना प्रणालीको विकास गर्नु अति आवश्यक पर्दछ ।

९.२.२ विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकाले विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सहभागितामूलक प्रणालीको अवलम्बन गर्ने गरेको, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार वस्तुगत विवरण तयार भएको, राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा रहेको, पञ्चवर्षिय आवधिक योजना निर्माण अन्तिम तयारीमा रहेको छ । स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र शिक्षा सूचना प्रणाली कार्यान्वयनमा रहेको, छ । त्यसैगरी विषयगत शाखाहरूले स्थानीय स्तरमा संकलन गरेका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू प्रयोगमा ल्याइएको छ । २०७२ सालको भकम्पपश्चात प्रभावित घरधुरीको सर्वेक्षण सम्पन्न भएको छ । त्यसैगरी गाउँपालिकाको वेबसाईट, विभिन्न सफ्टवेयर, विद्युतीय उपकरणहरूको प्रयोग र सूचना अधिकृतको उपस्थिति रहेको छ । वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा लगायतका कार्यहरूमा यिनै तथ्याङ्कहरूको प्रयोग गरिदै आइएको छ ।

९.२.३ प्रमुख समस्या

सहभागितामूलक योजना प्रणाली पूर्णरूपमा स्थापित भइनसक्नु, योजना प्राथमिकीकरणको आधारमा तर्जुमा हुन नसक्नु, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन विना आयोजनाको छनौट हुनु, टुक्रे र वितरणकारी आयोजनाको बाहुल्यता हुनु, योजना छनौटका आधार प्रष्ट नहुनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, मर्मत सम्भारको कमी, प्राविधिक जनशक्तिको अभावमा योजना संचालन र अनुगमनमा समस्या भएको देखिन्छ । त्यसैगरी स्थानीय अभिलेख सम्बन्धी वस्तुगत विवरण नहुनु, साथै नियमित रूपमा तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रकाशन नहुनु, गाउँपालिकाको सबै सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेख नरहुनु, विभिन्न निकायहरूको तथ्याङ्कमा एकरूपता नहुनु, तथ्याङ्क एकिकृत गरी व्यवस्थित राख्ने संस्थागत व्यवस्था नहुनु, आदि प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

९.२.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

स्थानीय तहको योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा गाउँपालिकालाई पूर्ण अधिकार हुनु, निर्वाचित पदाधिकारीहरूले नेतृत्वदायी भूमिका खेल्नु, योजनाबद्ध विकास प्रति जनप्रतिनिधिहरूमा जानकारी हुनु, विकास योजनामा जनसहभागिता प्राप्त हुनु, उपभोक्ता समितिहरू क्रियाशील हुनु, विकास योजना

सम्बन्धमा सामाजिक सचेतना बढ्दै गइरहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेख व्यवस्थापन, योजना प्रणाली सम्बन्धी अधिकार हुनु, घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत सर्वेक्षणबाट तयार गरिएको बस्तुगत विवरणले योजना तर्जुमा तथा अन्य विकास आयोजनाहरूबाट प्राप्त आधारभूत तथ्याङ्क उपलब्ध हुन र गाउँपालिकाको वेभसाईट, विभिन्न सफ्टवेयर, विद्युतीय उपकरणहरूको प्रयोग हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन ।

ख) चुनौती

सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली संस्थागत गर्नु, दीगो विकासका अवधारणा अनुसार योजना तर्जुमा र विकास कार्यहरूको कार्यान्वयन गर्नु, पूर्व संभाव्यताका आधारमा आयोजनाहरूको छनौट र कार्यान्वयन गर्नु, हचुवाका भरमा योजना तथा बजेट विनियोजन गर्ने अभ्यासलाई योजना अनुशासनमा ल्याउनु, सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली संस्थागत गर्नु, वितरणमुखी बजेट नियन्त्रण गरी टुक्रे योजनामा हुने विनियोजन रोक्नु, योजना प्रणालीलाई नतिजासँग आवद्ध गर्नु, योजना कार्यान्वयन क्षमता बढाउनु, विकास योजनाका बारेमा आम नागरिकलाई सुसूचित गर्नु, विकासमा सबै लिङ्ग, वर्ग, र समुदायको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु, नियमित अनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्नु, तथ्याङ्कको महत्वबारे जानकारी बनाउदै योजना तर्जुमा र निर्णय प्रक्रियामा तथ्य-तथ्याङ्कको प्रयोग गर्ने परिपाटीको विकास गर्नु, योजना अभिलेख व्यवस्थापन अध्यावधिक गर्नु, नागरिकको सूचनाको हक स्थापित गराउनु प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

१.२.५ लक्ष्य : तथ्याङ्कमा आधारित सहभागितात्मक योजना प्रणाली संस्थागत भएको हुने

१.२.६ उद्देश्य : सहभागितात्मक तथा समतामूलक योजना छनौट प्रणालीको विकास गर्नु

१.२.७ रणनीति

- १) सहभागितामूलक योजना तर्जुमा संस्थागत गर्ने
- २) तथ्याङ्कमा आधारित योजना निर्माण गर्ने ।
- ३) विद्युतीय सूचना प्रणालीको स्थापना गर्ने ।

१.२.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) सहभागितामूलक योजना तर्जुमा संस्थागत गर्ने	१) योजना तर्जुमा प्रक्रिया/चरण सम्बन्धी निर्देशिका तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ । २) बजेट पुर्वानुमान प्रणालीलाई भरपर्दो बनाइने छ र समयमानै सम्बन्धित शाखा र वडा कार्यालयमा उपलब्ध गराइनेछ । ३) विभिन्न निकायबाट गाउँपालिका क्षेत्रभित्र संचालन हुने विकास कार्यक्रमहरू गाउँ विकास योजनामा एकिकृत गरिनेछ । ४) सहभागितात्मक योजना तर्जुमा प्रणालीमा कोही नछुट्नु भन्ने अवधारणा अन्तर्गत वस्ती तहदेखि नै टोल विकास संस्था, महिला समुह लागायतका सरोकारवालाहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न आवश्यक नीति बनाइनेछ ।

	<p>५) योजना तर्जुमा प्रक्रिया/चरण सम्बन्धमा नीतिगत समितिका पदाधिकारी, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, उपभोक्ता समिति र सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <p>६) गाउँपालिकामा परियोजना बैंक स्थापना गरिनेछ। हाल पहिचान गरिएका प्राथमिकता प्राप्त योजनाहरू अनुसूची ९मा समावेश गरिएका छन् ।</p>
२) तथ्याङ्कमा आधारित योजना निर्माण गर्ने ।	<p>१) गाउँ बस्तुगत विवरण, आवधिक योजना, विषयगत गुरु योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र प्रदेशको नीति तथा कार्यक्रमहरूको सुचकलाई आधारमानी योजना तर्जुमा गर्न बिज्ञ सल्लाहकार परिचालन गरिनेछ ।</p> <p>२) ठूला आयोजना छनौट गर्दा आर्थिक, सामाजिक र प्राविधिक अध्ययन गरी सम्भाव्य आयोजनामात्र छनौट गरिनेछ ।</p> <p>३) सम्पन्न योजनाको मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>४) स्थानीय योजना व्यवस्थापन प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आवद्ध गरिनेछ ।</p>
३) विद्युतीय सूचना प्रणालीको स्थापना गर्ने ।	<p>१) गाउँपालिकाको श्रोत नक्सा सहितको बस्तुगत विवरण तयार गरिनेछ ।</p> <p>२) वस्तुगत विवरण वार्षिक रूपमा अध्यावधिक गरिनेछ ।</p> <p>३) गाउँपालिकाभित्रको सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणालीलाई एकरूपता कायम गरी सूचना केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।</p> <p>४) गाउँपालिकाको तथ्याङ्कलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गरी राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क प्रणालीसँग सञ्जालीकरण गरिनेछ ।</p> <p>५) सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन तथा परिमार्जन सम्बन्धी क्षमता विकास गरिनेछ ।</p>

९.२.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सम्पादन गर्ने

- योजना तर्जुमा/कार्यान्वयन निर्देशिका तयारी
- क्षमता विकास
- समन्वय र सहकार्य
- मध्यमकालीन खर्च संरचना निर्माण
- आयोजनाको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन
- मर्मत सम्भार कोष
- सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण
- वस्तुगत विवरण अद्यावधिक
- विद्युतीय सञ्जालीकरण
- सूचना केन्द्रको स्थापना

- परियोजना बैंक स्थापना

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने

- क्षमता विकास
- विद्युतीय सञ्जालीकरण
- समन्वय र सहकार्य

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने

- विद्युतीय सञ्जालीकरण
- प्रतिवेदनको ढाँचा र सफ्टवेयरको निर्माण
- समन्वय र सहकार्य।

९.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

सहभागितात्मक योजना तर्जुमा प्रक्रिया/चरण सम्बन्धि निर्देशिका तयार हुने, सहभागितात्मक योजना तर्जुमा प्रणालीमा वस्ती तहदेखि नै टोल विकास संस्था, महिला समुह लागायतका सरोकारवालाहरूको अर्थमुलक सहभागिता ८५ प्रतिशतले बृद्धि हुने, योजना तर्जुमा प्रक्रिया/चरण सम्बन्धी १००० भन्दा बढि संख्यामा नीतिगत समितिका पदाधिकारी, जनप्रतिनीधि, कर्मचारी, उपभोक्ता समिति र सरोकार वालहरूको क्षमता विकास बृद्धि हुने, आवधिक गाउँ विकास योजना तथा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना तर्जुमा भई कार्यान्वन रहेका हुने, १०० प्रतिशत ठूला आयोजनाको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयास हुने, ७० प्रतिशत आयोजनाहरूको मर्मत सम्भार कोष स्थापना हुने, ५०० स्थानीय गौरवका आयोजना समेत आयोजना बैङ्क तयार भई प्राथमिकताका आधारमा संचालन भएको हुने, खण्डीकृत तथ्याङ्क तथा शुचनाहरू एकिकृत विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध भई राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क प्रणालीसँग सञ्जालीकरण भएको हुने र प्रविधियुक्त सूचना केन्द्रको स्थापना हुने र श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण अद्यावधिक भएको हुने ।

९.३ अनुगमन तथा मूल्यांकन

९.३.१ पृष्ठभूमि

राज्यका मूलनीति तथा सो अन्तर्गतका सर्वजनिक नीतिहरूको कार्यान्वयन अवस्था बारे निरन्तर अनुगमन गरी परिआउने कठिनाइ बाधा व्यवधाकनहरूको ब्यवसापन गर्न र सम्पन्न कामबाट निर्धारित लक्ष्य एवं उद्देश्यहरू हासिल भए नभएको स्वतन्त्र र निष्पक्ष्य ढंगबाट मूल्यांकन गरी भविष्यका लागि दिशा निर्देश गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तह विभिन्न तहमा अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिहरूको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकारहरू स्वायत्त भएकोले बजेट बाँडफाँट लगायत योजना निर्माणका विविध चरणहरूमा सहभागी भएको अवस्थामा तोकिएको काम तोकिएको समय, तोकिएको लागत र गुणस्तरमा कार्य भए नभएको सुनिश्चित गर्न र सम्पन्न कामबाट निर्धारित लक्ष्य एवं उद्देश्यहरू हासिल भयो भएन लगानी सार्थक भयो भएन भनी स्वतन्त्र र निष्पक्ष्य ढंगबाट मूल्यांकन गरी भविष्यका लागि दिशा निर्देश गर्न आवश्यक देखिएको छ । गाउँपालिकाले आफ्ना स्वीकृत कार्यक्रमको अलावा आफ्नो भूगोलभित्र सञ्चालित अन्य विकास कार्यक्रमहरूको समेत अनुगमन गरी समबन्धित निकायमा जानकारी पठाउने गर्दछ । अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि गाउँपालिकास्तरीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको व्यवस्था गरिएको छ ।

९.३.२ विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकाले आफ्ना स्वीकृत कार्यक्रमको अलावा आफ्नो भूगोलभित्र सञ्चालित अन्य विकास कार्यक्रमहरूको समेत अनुगमन गर्न उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको व्यवस्था गरिएको छ भने ९ वटै वडाका वडा अध्यक्षको अध्यक्षतामा वडास्तरीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति गठन गरि कार्यान्वयनमा रहेका छन् । सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा लक्षित वर्ग/समुदायको प्रतिनिधित्व ३३ प्रतिशत रहेको, सामाजिक परीक्षण तथा आयोजनाहरूको सार्वजनिक सुनवाइ एक पटक, समयमा सम्पन्न आयोजनाहरू ९२ प्रतिशत रहेको, अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्वन्धी नीतिगत समितिहरू आँम्सिक रूपमा मात्र क्रियाशील रहेका छन् ।

९.३.३ प्रमुख समस्या

गाउँपालिकामा स्तरमा विद्यमान अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण मूल्यांकन समिति पूर्ण रूपमा क्रियाशील नहुनु, अनुगमन मूल्यांकन सम्वन्धी कार्य योजना नहुनु, विकास कार्यक्रमको सूचकमा आधारित नतिजामूलक अनुगमन पद्धति नहुनु, नियमित अनुगमन र मूल्यांकनका लागि संयन्त्र निर्माण गरी परिचालन गर्न नसक्नु, अनुगमनलाई जनसहभागितामूलक बनाउन नसक्नु, नियमित रूपमा माषिक, चौमासिक तथा वार्षिक प्रगति समिक्षा नहुनु, अनुगमन मूल्यांकन गरी प्रगति प्रतिवेदन बनाउने क्षमताको कमी हुनु, सार्वजनिक सेवामा पारदर्शिता र जवाफदेहीता कायम गर्न र सेवा प्रावहलाई गुणस्तरीय बनाउन सुशासनका औजारहरूको यथेष्ट कार्यान्वयन गर्न नसक्नु र आयोजना शुरु हुनु भन्दा अगाडि तथा योजना सम्पन्न भइसकेपछि त्यहाँको जनजीवनमा के कस्तो असर प्रभाव पऱ्यो र आगामी योजना तर्जुमाको लागि कस्तो पृष्ठपोषण र के सिकाइ रह्यो भन्ने विषय वस्तुहरू विश्लेषण गरि प्रतिवेदन तयार गर्न नसक्नु प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

९.३.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

स्थानीय तहका योजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कनमा गाउँपालिकालाई पूर्ण अधिकार हुनु, स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानुनी व्यवस्था रहनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विकास योजनाको अनुगमनसम्बन्धी कानुनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी व्यवस्था हुनु, गाउँपालिका र वडा स्तरीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको गठन भई कार्यान्वयनमा रहनु, योजनाबद्ध विकास र अनुगमन मुल्यांकन सम्बन्धमा जनप्रतिनिधिहरूको चासो रहनु, विकास योजनामा जनसहभागिता प्राप्त हुनु, उपभोक्ता समितिहरू क्रियाशील हुनु, विकास योजना सम्बन्धमा सामाजिक सचेतना बढ्दै जानु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

ख) चुनौती

अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु, नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकन पद्धति तयार गर्नु, सुशासनका औजारहरूको निरन्तर प्रयोग गर्नु, नियमित अनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्नु, जनसहभागितामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको विकास गर्नु, अनुगमन तथा मुल्यांकनका चरण, प्रक्रिया, प्रतिवेदन, व्यवस्थापन तथा अभिलेख सम्बन्धी क्षमताको विकास गर्नु, अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई योजनाचक्रको अंगको रूपमा व्यवस्थित गर्नु, आयोजनाको स्वतन्त्र त्सेपक्ष मूल्याङ्कन गर्नु गराउनु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

९.३.५ लक्ष्य : निर्धारित समयमा गुणस्तरीय नतिजा हासिल गर्नु

९.३.६ उद्देश्य : नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्यांकनका संयन्त्र स्थापित गर्नु

९.३.७ रणनीति

- १) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गर्ने ।
- २) अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने ।
- ३) अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धी क्षमता विकास गरी आवश्यक साधन श्रोतयुक्त बनाउने ।

९.३.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्यांकनका संयन्त्र स्थापित गर्नु	
१) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गर्ने ।	१) गाउँ पालिकाले स्पष्ट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने आधारसूचक सहित वार्षिक कार्ययोजना बनाई लागू गरिनेछ । २) अनुगमन तथा मुल्यांकन संयन्त्र निर्माण गरी नियमित परिचालन गरिनेछ । ३) अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीलाई जन सहभागितामूलक बनाइनेछ । ४) नियमित रूपमा चौमासिक तथा वार्षिक प्रगति समीक्षा गरी विकास कार्यमा आइपर्ने समस्याको समाधान गरिनेछ ।

	<p>५) अनुगमन तथा मूल्यांकनबाट प्राप्त अनुभव र उपलब्धिलाई समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने र उक्त अनुभवलाई अगामी वर्षहरूमा लागू गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।</p> <p>६) मुल्यांकन प्रक्रियालाई पारदर्शी र उपयोगी बनाउन स्वतन्त्र बिज्ञ तथा संस्थाहरूलाई परिचालन गर्ने परिपाटिको विकास गरिनेछ ।</p>
२) अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने	<p>१) गाउँ पालिकाले अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि स्पष्ट नीति तथा कार्यविधि बनाई प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गरिनेछ ।</p> <p>२) अनुगमन समितिलाई क्रियाशील गराई गाउँपालिकाबाट संचालन गरिने सबै कार्यक्रमको अनिवार्य रूपमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने परिपाटिको विकास गरिने छ ।</p> <p>३) अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदन माथि कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल गरी परिपाटिको विकास गरिने छ ।</p> <p>४) गाउँपालिकामा गुणस्तर प्रयोगशालाको स्थापना गरी योजनाहरूको गुणस्तर परिक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p>
३) अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धि क्षमता विकास गरी आवश्यक साधन श्रोतयुक्त बनाउने ।	<p>१) अनुगमन तथा मुल्यांकन समिति, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, उपभोक्ता समिति र सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गरिने छ ।</p> <p>२) अनुगमन तथा मुल्यांकनको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p>

९.३.९ प्रमुख कार्यक्रम

क) गाउँपालिका आफैले सम्पादन गर्ने

- अनुगमन तथा मूल्यांकनको नीति तथा कार्यविधि निर्माण
- अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने आधारहरू र सूचकहरू निर्माण
- स्वतन्त्र मुल्यांकन गर्न जनशक्ति परिचालन
- अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदन तयारी र विश्लेषण
- क्षमता विकास

ख) प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुने ।

- अनुगमन तथा मूल्यांकनको नीति तथा कार्यविधि निर्माण

ग) संघीय सरकारसँग सहकार्यमा सम्पादन हुन सक्ने

- अनुगमन तथा मूल्यांकनको नीति तथा कार्यविधि निर्माण

९.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि स्पष्ट नीति तथा कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भएको हुने, आयोजनाको अनुगमन चरणहरूमा लक्षित वर्गको सहभागिता ९० प्रतिशतले बढ्ने, अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदन माथि कार्यपालिकाको बैठकमा कम्तिमा वर्षको ६ पटक छलफल भएको हुने, गाउँपालिका स्तरमा कम्तिमा १ वटा आयोजना गुणस्तर प्रयोगशालाको व्यवस्था हुने, अनुगमन तथा मुल्यांकन सम्बन्धी

कार्य योजना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुने, सूचकमा आधारित नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको विकास भएको हुने, नियमित रूपमा पृष्ठपोषण सहितको मासिक, चौमासिक अर्ध वार्षिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन तयार हुने, अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदनको आधारमा आगामी योजना तर्जुमाको लागि पृष्ठपोषण हुने, समयमा सम्पन्न आयोजना/ कार्यक्रमहरू १०० हुने, अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने प्रक्रिया, सूचकहरूको निर्माण, प्रतिवेदनको तयारी सम्बन्धी ५०० जना जनप्रतिनिधि/कर्मचारीको र सरोकारवालाहरू क्षमता विकास हुनु, सार्वजनिक सेवामा पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम भई भ्रष्टाचार न्युनिकरण योजनाको गुणस्तरमा सुधार हुनु प्रमुख उपलब्धि रहेकाछन् ।

९.४ आन्तरिक राजस्व परिचालन

९.४.१. पृष्ठभूमि

शहिद लखन गाउँपालिकामा प्रसिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक तीर्थ स्थल मनकामना मन्दिर लगायत अन्य मन्दिर तथा गुम्बा रहेका छन् । नेपालको पहिलो केवलकारका रूपमा परिचित मनकामना केवलकार पनि यसै गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेको छ । यहाका प्राकृतिक सम्पदाका रूपमा उर्वर जमिन, खोला, नदी (सिँचाईको स्रोत) उपलब्धता, वन जंगल, खनिज आदि यहाँको प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा रहेका छन् । यी धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरूको अवस्थितिले शहिद लखन गाउँपालिका क्षेत्रमा धार्मिक तथा पैदल यात्रा गर्ने पर्यटनको प्रशस्त सम्भावनाहरू छन् । वर्षेनी करिव पन्ध्र लाख भक्तजन तथा आन्तरिक पर्यटकहरू आउने गरेका छन् । यहाँको सुन्तलाजातले देशभरि नै ज्यादै स्वादिलो सुन्तलाका रूपमा ख्याति कमाएको छ । मनकामना क्षेत्र सुन्तलाजात उत्पादन स्थलका रूपमा रहेको यस गाउँपालिकाबाट आवुखैरेनी, मुग्लिन, नारायणगढ, पोखरा, काठमाण्डौ लगायतका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा सहज पहुँचको सुविधा उपलब्ध रहेको छ । यसैलाई उपयोग गर्दै गाउँपालिकामा फलफूल तथा कृषिको व्यवसायीकरण, खाद्यान्न वाली, नगदे बाली, तरकारी उत्पादन तथा पशुपालनलाई व्यवसायिक रूपमा विस्तार गर्न सकिनेछ । शहिद लखन गाउँपालिकाका छिमेकी स्थानीय तहहरूको राजमार्ग प्रवेशको बिन्दु, पश्चिम तथा दक्षिण सीमासँग समानान्तर भएर गएको पृथ्वी राजमार्ग र त्रिशुली, मर्स्याङ्दी जस्ता नेपालका प्रमुख नदी सीमानदी भएर जोडिएको कारणले यस गाउँपालिकामा आर्थिक तथा सामाजिक विकासको दृष्टिकोणले रणनीतिक महत्वका विशेषताहरू रहेका छन् । यहाँका अधिकांश वडाहरू सडक सञ्जालले जोडिनुका साथै कालोपत्रे गरेर सडकहरूको स्तरोन्नति हुने कार्य क्रमशः हुँदै रहेको र विभिन्न व्यवसायहरू सञ्चालनको कार्य क्रमशः विस्तार हुँदै गइरहेको छ ।

९.४.२ आन्तरिक राजस्वको विद्यमान स्थिति

माथि उल्लेख गरिए बमोजिमका विशेषताहरूले श्रृजना गरेका सम्भाव्यताहरूले शहिद लखन गाउँपालिकामा विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापहरूको सम्भावनाहरू भएबाट आन्तरिक राजस्व परिचालनका राम्रा अवसरहरू विद्यमान छन् । यी अवसरहरूलाई उपयोग गरी आन्तरिक राजस्व परिचालन भने हुन सकेको छैन । उपलब्ध आँकडा अनुसार आ.व २०७७/७८ मा रु ९६ लाख मात्र आन्तरिक राजस्व संकलन हुन सकेको छ । यसले गर्दा मौजुदा स्थितिमा संघीय तथा प्रदेश सरकारको अनुदानमा बढी निर्भर रहनु पर्ने बाध्यता रहेकोछ । आन्तरिक स्रोतहरूको उपयोग अनुपात बढाएर संघ र प्रदेशबाट लिइने बाह्य स्रोतहरू माथीको निर्भरतालाई कम गर्न सकेमानै गाउँपालिकाको आर्थिक सामर्थ्यतामा बृद्धि हुन सक्नेछ । गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व सम्बद्ध नीति तथा व्यवस्थापनमा ठोस सुधार गरी भविष्यमा आन्तरिक राजस्व परिचालनलाई उल्लेख्य अनुपातमा बढाउनु पर्ने देखिन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाकाद्वारा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा तयार गरिएको राजस्व सूधार कार्य योजना लाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आवश्यकताछ ।

९.४.३ आन्तरिक राजस्व परिचालनका स्रोतगत सम्भावनाहरू

शहिद लखन गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व संकलनको विद्यमान न्यून अनुपातलाई आगामी वर्षहरूमा क्रमिक रूपमा बृद्धि गर्दै लैजान सम्भाव्य कर तथा गैर कर राजस्वको सम्भावनाहरू सम्बन्धमा सूक्ष्म अध्ययन तथा विश्लेषण गरेर विषयगत आधारमा सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गरी

प्रभावकारी कार्यान्वयनको आवश्यकताछ । गाउँपालिकाको राजस्व आम्दानीलाई बढाउन कर तथा गैर करका दरहरू बढाउदा वा नयाँ दरहरू कायम गर्दा करदाताहरूको तिर्न सक्ने क्षमता का साथै करदाताको कर तिर्ने तत्परतालाई समेत ध्यान दिइनु पर्नेछ । यस परिप्रेक्षमा गाउँपालिकाको राजस्व सूधार कार्ययोजना, २०७७ ले प्रस्ताव गरे बमोजिम स्थानीय स्तरमा लगाइने कर तथा गैर कर राजस्व प्रणालीलाई प्रगतिशील एवं समन्यायिक स्वरूप दिई करदाता एवं सेवाग्राही मैत्री तुल्याइनु पर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व वृद्धिका लागि स्रोतगत आधारमा निम्न बमोजिमका सम्भावनाहरूलाई ध्यान दिइनु पर्दछः

१.४.४ आन्तरिक राजस्व परिचालनका लागि सम्भावनाका क्षेत्रहरू

१.४.४.१ कर राजस्व

क) सम्पत्ति कर

यस गाउँपालिकामा छ हजार भन्दा बढी घरहरू रहेका छन् । यहाँका करिब साठी प्रतिशत घरहरू हालसम्म करको दायरामा नआएका अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाले तयार पारेको हरेक घरधुरीको तथ्यांकलाई राजश्वको लगत बनाउने आधार लिई सम्पत्ति करको दर तथा स्ल्याबमा सामान्य परिमार्जन गरी गाउँपालिका तथा वडास्तरबाट कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने व्यवस्थाले सम्पत्ति करको आय बढाउन सकिनेछ ।

ख) भूमिकर (मालपोत)

शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.३ वर्ग किमि रहेको मध्ये करिब ३०% खेतीयोग्य जमिन भएको अनुमान गर्न सकिन्छ । यसमध्ये घरघडेरीलाई सम्पत्ति करको स्रोतका रूपमा लिएपछि बाँकी रहने जमिनमा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाले हरेक वडामा रहेको जमिन मध्ये सम्पत्ति कर लगाएको वाहेकको जमिनलाई भूमिकर (मालपोत) प्रयोजनका लागि मूल्यांकन गरिए अनुसारको करदाताको व्यक्तिगत लगत तयार गर्नु पर्दछ । मालपोत (भूमिकरको बर्तमान मूल्यांकन सीमालाई परिमार्जन गरी प्रगतिशील दरमा कर लगाउन सकिने देखिन्छ ।

ग) घर जग्गा बहाल कर

यस गाउँपालिकामा करिब आठसय भन्दा बढी उद्योग, व्यापार, व्यवसायहरू सञ्चालनमा रहेको र करिब तीनसय परिवार भाडामा रहेको आंकडामा उल्लेख छ । उद्योग व्यापार व्यवसायहरू, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू, निजी विद्यालयहरू तथा आवासीय प्रयोजनका लागि बहालमा लिएका घरहरूको वार्षिक भाडा रकमको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर लगाउँदा गाउँपालिकालाई वार्षिक बहाल कर प्राप्त हुने देखिन्छ । व्यवसायिक तथा आवासीय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक बहालको दर अनुसारको लगत तयारी, बहाल करको स्वीकृत दर बमोजिम प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

घ) व्यवसाय कर

आठसय भन्दा बढी उद्योग, व्यापार, व्यवसायहरू यस गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेको देखिएकोले यी व्यवसायहरूको पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसँगको सहकार्यमा न्यूनतम कर निर्धारण गरी राजश्व प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको क्षेत्रमा

सञ्चालनमा रहेका सबै उद्योग व्यवसायलाई दर्ता प्रक्रियामा ल्याएपछि व्यवसाय करलाई वैज्ञानिक र प्रगतिशील बनाउदा यो एउटा नियमित आय स्रोत हुन सक्नेछ ।

ड) जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तुको ब्यवसायिक उपयोग कर

यहाँ उत्पादन हुने जडिवुटी, कवाडी र गाइ, गोरु, भैंसी, बाखा जस्ता पशुहरू र हाँस कुखुरा जस्ता घरपालुवा पशुपंक्षीहरू पालन गर्ने किसानहरूबाट संकलन भई विक्री वितरण हुने पशु आदिबाट राजस्व संकलन हुनसक्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा रहेका ३९ वटा सामुदायिक वन मध्ये केही वन क्षेत्रमा जडीवुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण गरी नियमित आय स्रोत कायम गर्न सकिनेछ ।

च) साना सवारी कर

यहाँ भौतिक पूर्वाधार खासगरी सडक कालोपत्रे हुने क्रममा रहेको हुनाले मुख्य बजार केन्द्रहरूमा साना सवारी अटो रिक्सा र इ—रिक्सा सञ्चालन हुने सम्भावना रहेको छ ।

छ) विज्ञापन कर

यस गाउँपालिकाको दक्षिणी सीमा त्रिशुली नदीको पारी पट्टीबाट पृथ्वी राजमार्ग गएको हुँदा विभिन्न व्यवसायिक विज्ञापन राख्ने गरिएको पाइन्छ । साथै यहाँका बजार केन्द्रहरूमा पनि विभिन्न विज्ञापन सामग्री राख्ने गरिएको र भविष्यमा यसको अझ बढोत्तरी हुने सम्भावना रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका व्यापारिक प्रयोजनका विज्ञापन सामग्रीहरूको लगत राखी सोको नियमन र आर्थिक ऐनमा तोकिए बमोजिम कर असुल गर्नु पर्नेछ ।

९.४.४.२ गैर कर राजस्व

क) विक्रीबाट प्राप्त (प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तु)

यस गाउँपालिकाले खानीजन्य वस्तु (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, स्लेट, माटो) तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४ तर्जुमा गरी यसको उत्खनन तथा संकलन अनुमति दस्तुर तथा ढुवानी गर्ने साधन अनुसारको निकासी दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । यस गाउँपालिका पृथ्वी राजमार्ग, मध्यपहाडी लोकमार्ग, गोरखा सदरमुकाम जाने मार्ग आदिसँग जोडिएको तथा विभिन्न नदी तथा खोलाहरू भएकाले निर्माण सामग्रीको माग हुने देखिन्छ । यहाँका दरौदी, मर्यादी, त्रिशुली र अन्य विभिन्न नदी तथा खोलाहरू रहेको हुनाले प्राकृतिक तथा खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा उपयोगको सम्भावना भएबाट राजस्व प्राप्तिको राम्रो सम्भावना रहेको छ ।

ख) बहाल विटौरी शुल्क

सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरूको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्वप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी राजस्व असुली गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

ग. नक्सा पास दस्तुर

यस गाउँपालिकामा बजारीकरण विस्तार हुँदै गएको तथा आगामी दिनमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने

सम्भावना बढ्दै गएको छ । यसका साथै विगत २०७२ सालको भूकम्प पछि बनेका सबै संरचना तथा अन्य भवन लगायतका संरचनालाई राष्ट्रिय भवन मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड बनाई नियमित गर्ने कार्यको थालनी समेत तत्कालै शुरू गर्नुपर्ने र यस क्षेत्रमा विपत जोखिमका दृष्टिले सम्बेदनशीलतालाई दृष्टिगत गरी भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्नु गराउनु पनि जरुरी देखिएको छ । यसरी नक्सापासलाई अनिवार्य गरी सोको लागि प्राविधिक सेवा दिए वापत तथा विगतमा सम्पन्न भएका निर्माणलाई नियमित गर्दा दस्तुर आम्दानी हुने देखिन्छ ।

घ. व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क

यहाँ आठसय भन्दा बढी व्यापार व्यवसायहरू सञ्चालनमा रहेको हुनाले व्यवसाय करसँग दोहोरो नपर्ने गरी खासगरी उद्योगहरूलाई वार्षिक रूपमा दर्ता-नवीकरण गरी व्यवसाय व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क उठाउन सकिन्छ । यसैगरी सहकारी ऐन अन्तर्गत दर्ता हुने सहकारी संस्थाहरूले समेत गर्ने कारोबारलाई संघीय औद्योगिक व्यवसाय ऐनको प्रावधान बमोजिम दर्ता गरी राजस्व प्राप्त गर्ने प्रावधान कार्यान्वयनमा लैजान समेत सकिने देखिन्छ ।

ङ. सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिस तथा वडाबाट सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने ३६ वटा विषयहरू उल्लेख भएका छन् । सिफारिस तथा प्रमाणित गरे वापत गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने दस्तुरका दरहरूलाई समन्यायिक एवं मनासिव तुल्याई नियमित आय स्रोत कायम हुन सक्नेछ ।

च. सेवा शुल्क

गाउँपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरू (पशुपन्छी तथा वोका सरसफाइ सेवा, पशु पन्छी स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति सुल्क, पार्किङ शुल्क, गाउँपालिकाले निर्माण गरेको भौतिक पूर्वाधार उपयोग शुल्क आदि) बाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरू थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ ।

छ. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिको स्वामित्वबाट अर्को व्यक्तिको स्वामित्वमा हस्तान्तरण गर्दा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा तोकिए बमोजिम असूल गरिएको राजस्वको ६० प्रतिशत प्राप्त गर्ने गर्दछ । हाल गाउँपालिकामा क्षमता पर्याप्त नरहेको र संघीय सरकार मातहत रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख समेत हस्तान्तरण भई नसकेकोले जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै प्रदेश कानूनमा तोकिए बमोजिम दस्तुर असूल उपर गर्ने गरेको छ र असूल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ । जग्गा जमीनको रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिस गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

ज. सामुदायिक वनबाट आय

यस गाउँपालिकामा ३९ वटा सामुदायिक वन रहेका हुनाले वनको दिगो उपयोगका लागि कार्ययोजना स्वीकृत गरी प्राप्त रकमको १०% रकम गाउँपालिकाका लागि महत्वपूर्ण स्रोत हुन सक्ने देखिन्छ ।

सामुदायिक वन समूहले गाउँपालिकाको परामर्शमा स्वीकृत गरेको कार्य योजना बमोजिम भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको प्रावधान बमोजिम स्थानीय सरकारको खातामा दाखिला गर्ने र बाँकी ९० प्रतिशतलाई शतप्रतिशत मानी त्यसको २५ प्रतिशत वनको विकासमा, ५० प्रतिशत गाउँपालिकाको समन्वयमा गरिबी न्यूनिकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकासमा खर्च गर्ने र बाँकी रकम समूहको हितमा खर्च गर्ने गर्दा सबै कानूनका प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न सकिने हुन्छ । यसमा स्थानीय तहले यसरी सामुदायिक वन समूहबाट प्राप्त गरेको रकम सामुदायिक वनको हितमा र वातावरणीय संरक्षणमा मात्र खर्च गर्न पाउने प्रावधान अगाडि सारेर सामुदायिक वन समूहहरूसँग छलफल गरी सहमति गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

झ. जग्गा एकिकरण तथा वस्ती विकास दस्तुर

शहिद लखन गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा हाल प्रसस्त घरहरू बनी रहेका छन् भने भूकम्प प्रभावित भएका लेक र डाँडाको जोखिम क्षेत्रका बासिन्दालाई समथर र जोखिम कम भएका क्षेत्रमा सार्नुसमेत परेको छ । यस दृष्टिकोणले मनकामना, बुंकोट, घैरुङ, नाम्जुङ क्षेत्रमा हाल जोडिएका सडकको सुविधा हेरेर गाउँपालिकाले जग्गा एकिकरण गरी वस्ती विकास योजना लागु गर्न सकिने र यसबाट विकसित सुविधायुक्त घडेरी विक्री गरी राजस्व परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

१.४.५ आन्तरिक राजस्व परिचालनको रणनीति तथा कार्यनीति

शहिद लखन गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना, २०७७ मा उल्लेख भए बमोजिम आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा देहाय अनुसारका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन् । उल्लिखित रणनीतिहरू कार्यान्वयनका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनामा विभिन्न कार्यनीतिहरू समेत उल्लेख गरिएका छन् (क) राजस्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने । (ख) राजस्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने । (ग) राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज र करदाता मैत्री बनाउने । (घ) समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरिने ।

१.४.६ आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण

शहिद लखन गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा सम्पत्ति कर, मालपोत कर, व्यवसायकर, फारिस तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, बहाल कर, बआल बिटौरी कर, प्राकृतिक स्रोत उपयोग कर, दर्ता नवीकरण आदि रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व संकलनको अनुपात भने एकदमै न्यून रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा क्गट्चव् को आकंडा बमोजिम यथार्थ आन्तरिक राजस्व संकलन रु. ९६ लाख मात्र रहेको छ । आवधिक योजना अन्तरगत गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत अन्तरगत राजस्व परिचालनबाट किर्ब रु. ९ करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको ।, उक्त रकम संचित कोषमा कुल प्राप्ति अनुमानको करिब २ प्रतिशत मात्र हुने अनुमान गरिएकोछ । कोभिड-१९ को कारणले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि बन्दाबन्दी तथा अन्य प्रतिकूलताको कारणहरूले गर्दा गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिहरू सीमित हुन गई राजस्व संकलनमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न गएकोछ । राजस्व सुधार कार्य योजना, २०७७/७८ द्वारा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरूमा बढी अनुपातमा बढ्ने हुने गरी प्रक्षेपण गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्मको न्यून संकलन स्थिति र कोरोना संक्रमणको कारणले राजस्व संकलनमा अपेक्षित प्रगति हासिल नहुने

आंकलनमा आवधिक योजनामा राजस्व प्रक्षेपणको अनुपातलाई न्यून गरिएको छ । आगामी दिनहरूमा गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा तयार गरिएको राजस्वसूधार कार्य योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ । आवधिक योजना अवधिमा आन्तरिक राजस्व प्राप्तिलाई क्रमिक रूपमा बढाउदै लैजाने गरी निम्न बमोजिम आन्तरिक राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका : आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण आ.व २०७७/७८ को मूल्यमा रु. लाखमा

क्र.सं.	शीर्षक	राजस्व अनुमान तथा प्रक्षेपण					योजना अविधिको जम्मा	
		०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२		०८२/८३
१.१	सम्पत्ति कर	१५	१८	२२	२६	३१	३७	१३४
१.२	भूमिकर मालपोत		१०	१२	१५	१८	२२	७७
१.३	घर जग्गा बहाल कर	४	६	९	१४	२०	२६	७५
१.४	व्यवसाय कर	०.१५	१	२	४	६	८	२१
१.५	अन्य कर	२	५	६	७	९	११	३८
	जम्मा कर राजस्व	२१.२	४०	५१	६६	८४	१०४	३४५
२.१	विभिन्न सेवा शुल्क	१७	१९	२१	२३	२५	२७	११५
२.२	नक्सा पास दस्तुर	२	३	४	५	६	७	२५
२.३	सिफारिश तथा दस्तुर	४३	४७	५२	५७	६३	७०	२८९
२.४	रजिष्ट्रेशन तथा अन्य दस्तुर	५	६	७	९	११	१३	४६
२.५	अन्य गैर कर राजस्व	८	१०	१२	१४	१६	१८	७०
	जम्मा गैर कर राजस्व	७५	८५	९६	१०८	१२१	१३५	५४५
	कुल जम्मा राजस्व	९६.२	१२५	१४७	१७४	२०५	२३९	८९०

स्रोत:

- पालिकाको एकिकृत आर्थिक विवरण र राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका
- RIAP र SuTRA तथ्यांक
- द्रष्टव्य: आ.व २०७८/७९ को आन्तरिक राजस्व अनुमानको शीर्षकगत विवरण उपलब्ध नभएबाट आ.व २०७७/७८ को यथार्थ आयलाई आधार मानी प्रक्षेपण गरिएको ।

परिच्छेद १०

नतिजा खाका

तर्कबद्ध खाका

(Logical Framework)

१०.१ पृष्ठभूमि

योजना प्रक्रियालाई नतिजामुखी बनाउन यस आवधिक योजनाको लक्ष्यदेखि कार्यक्रमसम्मको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्दै नतिजाका तहहरूको अन्तरसम्बन्ध कायम हुने गरी नतिजा खाकाको रूपमा तर्कबद्ध खाका (Logical Framework) तयार गरिएको छ। यो तर्कबद्ध खाका तयार गर्दा विषयगत क्षेत्रका आधारमा तहगत नतिजा सूचक (Key Result Indicators) निर्धारण गरी सबै विषयगत क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको लक्ष्य प्राप्तमा योगदान स्थापित गराउन प्रयास गरिएको छ। तर्कबद्ध खाकामा प्रयोग गरिएका सूचकहरू वार्षिक भनी उल्लेख भएकोमा बाहेक अन्य वार्षिक सूचकहरू समष्टिगत (Cumulative) रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रयुक्त तथ्यांकहरू गा.पा. को वस्तुगत विवरण, कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त विवरण, गा.पा. सम्बन्धी अन्य दस्तावेजहरूबाट संकलित गरिएका छन्।

१०.२ विषयगत तर्कबद्ध खाका

समग्र नतिजा खाका: आर्थिक विकास योजना

नतिजास्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि					पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीविल संकेत
					०७८/७९	०७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३				
समष्टिगत विकाससूचक													
प्रभाव	गाउँपालिकाको गाईस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान वृद्धि भएको हुने	कुल गाईस्थ उत्पादन	रु. करोडमा	१६९.५४	१८४.६४	१८९.४२	२०५.४५	२२५.२०	२३६.३२	प्रोफाइल, कृषि, पशु विकासशाखाको प्रतिवेदन	कृषि, पशु विकास शाखा	पालिका भित्र नयाँ उद्योग व्यवसायहरू सञ्चालनमा आएको हुने	८.१
		आर्थिक वृद्धि	प्रतिशत	२.७	२.७	२.६	८.५	९.६	४.९				८.१
		प्रति व्यक्ति कुल गाईस्थ उत्पादन	रु. हजारमा	५७३८२.४	६२४९३.०	६४११३.१	६९५३८.९	७६२२२.९	७९९८६.०				८.१
		वार्षिक प्रति व्यक्ति आय	यु.एस. डलर	५९५.०	६८४.३	७८६.९	९०४.९	१०४०.७	११९६.८				८.१
		पाल्मा अनुपात (PALMA Ratio)	अनुपात	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५				१०.१
		बेरोजगारी	प्रतिशत	१९.५	१७.६	१५.८	१४.२	१२.८	११.५				८.०
		कुल गाईस्थउत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, वन र खानि) योगदान	रु. करोडमा	६६.००	६६.६७	६७.१०	६७.३५	६७.४६	६७.५६				२.०
			प्रतिशत	३८.९३	३६.१	३५.४	३२.८	३०.०	२८.६				
		कुल गाईस्थउत्पादनमा द्वितीय क्षेत्र (उद्योग, निर्माण...) को योगदान	रु. करोडमा	७१.१०	७४.७०	७६.५०	७९.८०	८५.८०	९२.७०				९.०
			प्रतिशत	४१.९४	४०.५	४०.४	३८.८	३८.१	३९.२				
कुल गाईस्थउत्पादनमा तृतीय क्षेत्र	रु. करोडमा	३२.४४	४३.२७	४५.८२	५८.३०	७१.९४	७६.०६	९.९					
	प्रतिशत	१९.१३	२३.४	२४.२	२८.४	३१.९	३२.२						

		(पर्यटन, वैदेशिक रोजगार सेवाक्षेत्र) को योगदान लगायत											
कृषि, पशुपंक्षी विकास र खाद्य सुरक्षा													
असर १	कृषिजन्य (खाद्यान्न, फलफूल, र तरकारी) तथा पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व मा मा वृद्धि गर्नु	कुलगार्हस्थ उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्र (कृषि, पशुपालन) योगदान	रु.करोड	६६.००	६६.६७	६७.१०	६७.३५	६७.४६	६७.५६	प्रोफाइल, कृषि, पशु विकासशाखा को प्रतिवेदन	कृषि, पशु विकास	कृषि, पशु र खाद्य सुरक्षा क्षेत्रले थप प्रोत्साहन र प्राथमिकता पाएको हुने	८.०
		कृषि उपजहरूको वार्षिक मुल्य (एकमुष्ट)	रु.करोड	५.४५	६.१२	६.५५	६.८०	६.९१	७.०१				८.०
		पशु तथा पन्छी पालनक्षेत्रको उत्पादन	रु.करोड	६०.५५	६०.५५	६०.५५	६०.५५	६०.५५	६०.५५				८.०
प्रतिफल १	प्रमुखखाद्यान्न बालीको उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुनेछ	कुलकृषियोग्य भूमि	हे.	६८५५.४	६८५५.४	६८५५.४	६८५५.४	६८५५.४	६८५५.४				८.०
		प्रमुख खाद्यान्न बालीको उत्पादकत्व	मे.ट. प्रति हे	०.९	०.९	०.९	०.९	०.९	०.९	१.०			
प्रतिफल २	प्रमुखबालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ ।	प्रमुखखाद्यान्न बालीको उत्पादन (धान, मकै, कोदो, फापर, जौ र गहुँ)	मे.ट.	७८६५.०	७९२०.०	७९३७.०	७९४०.०	७९५०.०	७०६०.०				८.०
		फलफूल उत्पादन	मे.ट.	३५०.०	३५२.०	३५४.०	३५६.०	३५८.०	३६०.०				८.०
		महउत्पादन	मे.ट.	०.५	०.६	०.७	०.८	०.८	०.९				८.०
प्रतिफल ३	व्यवसायिककृषि क्षेत्रमा विस्तार	आलुव्यावसायिक उत्पादन क्षेत्र	हे.	८५.०	८८.०	९०.०	९२.०	९४.०	९६.०				८.०

	भएको हुनेछ ।	व्यावसायिक तरकारी उत्पादन क्षेत्र	हे.	१८७.०	११०.०	११५.०	११७.०	१२०.०	१२३.०				८.०
		व्यवसायिक कृषि नर्सरी (तरकारी..)	सङ्ख्या	१.०	२.०	३.०	४.०	४.०	४.०				८.०
प्रतिफल ४	व्यवसायिककृषि प्रणाली अपनाउने कृषकहरूको संख्यामा वृद्धि भएको हुनेछ ।	उन्नतविउ, जैविक मल, र प्रविधि प्रयोग गर्ने कृषक परिवार	सङ्ख्या	४४००.०	५८८०.०	४६२०.०	४८५०.०	४८५८०.०	४९५९०.०				८.०
		सक्रिय व्यावसायिक कृषक सुमह	सङ्ख्या	४५.०	५०.०	५४.०	६०.०	६५.०	७०.०				८.०
		स्थानीय व्यवसायिक कृषि फार्म	सङ्ख्या	११४.०	१२०.०	१३०.०	१४५.०	१५५.०	१६५.०				८.०
		अगुवा कृषक कृषक	संख्या	६७५.०	६९०.०	७१०.०	७५०.०	६७५.०	६७५.०				८.०
		व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक परिवार	संख्या	१३५०.०	१४५०.०	१५५०.०	१६८०.०	१७००.०	१७३०.०				८.०
प्रतिफल ५	आधारभूत खाद्य सुरक्षामा सुधारभएको हुनेछ ।	आधारभूतखाद्य सुरक्षा (३ महिना सम्म) को स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	३२.०	३५.०	३८.०	४०.०	४३.०	४७.०				२.०
		४-६ महिना सम्म कृषि उत्पादनले धान्नेपरिवार	प्रतिशत	३५.०	४०.२	४५.२	५०.२	५५.२	६०.२				२.०
प्रतिफल ६	हालको उच्च खाद्य सुरक्षाको अवस्थामा रहेका	७-९ महिना सम्म कृषि उत्पादनले धान्ने परिवार	प्रतिशत	५.३	५.३	५.३	५.३	५.३	५.३				२.०

	कृषकपरिवारको संख्या यथावत रूपमा कायम रहनेछ ।	१०-१२ महिना सम्म कृषि उत्पादनले धान्नेपरिवार	प्रतिशत	२९.५	२९.५	२९.५	२९.५	२९.५	२९.५				२.०
असर २	पशुपन्ध्रीपालन क्षेत्रको विशिष्टिकरण, व्यावसायीकरण, र बजारीकरणबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि भई कृषकको जीवनस्तरमा सुधार भएको हुनेछ ।	पशु तथा पन्ध्रीपालनक्षेत्रको उत्पादन	रु. करोड	६०.६	६०.६	६०.६	६०.६	६०.६	६०.६	प्रोफाइल, कृषि, पशु विकासशाखा को प्रतिवेदन	कृषि, पशु विकास		८.०
प्रतिफल १	व्यवसायिकपशु पालनबाट आम्दानीमा बढि भएको हुनेछ ।	अण्डाको उत्पादनगोटा	संख्या (लाखमा)	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०				८.०
प्रतिफल २	अण्डा रमासुमा आत्मनिर्भर भएको हुने ।	अण्डाको विक्रीबाट आम्दानी	रु. करोडमा	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०				८.०
		मासु उत्पादन	कि.ग्रा.	१००००.०	१००००.०	१००००.०	१००००.०	१००००.०	१००००.०				८.०
		मासुको विक्रीबाट आम्दानी रु	रु. करोडमा	०.८	०.८	०.८	०.८	०.८	०.८				८.०
प्रतिफल ५		दुध उत्पादन	लाख लिटरमा	५४.८	५४.८	५४.८	५४.८	५४.८				८.०	

प्रतिफल ६	व्यवसायिकपशु पालनबाट आम्दानीमा बढि भएको हुनेछ	दुधको विक्रीबाट आम्दानी	रु. करोडमा	२७.४	२७.४	२७.४	२७.४	२७.४	२७.४				८.०
प्रतिफल ७		गाई	सङ्ख्या	५४९६.०	५६०५.९	५७१८.०	५८३२.४	५९४९.०	६०६८.०				
प्रतिफल ८		भैँसी	सङ्ख्या	५३११.०	५४४३.८	५५७९.९	५७१९.४	५८६२.४	६००८.९				
प्रतिफल ९		उन्नत जातकोभैँसी	सङ्ख्या	२०५.०	२२८.६	२५४.९	२८४.२	३१६.८	३५३.३				
		बाखा	सङ्ख्या	३७५४०.०	३८१०३.१	३८६७४.६	३९२५४.८	३९८४३.६	४०४४१.२				
		बंगुर	सङ्ख्या	२१७४.०	२३२६.२	२४८९.०	२६६३.२	२८४९.७	३०४९.१				
		कुखुरा	सङ्ख्या	१७५०००.०	१७९८६५.०	१८४८६५.२	१९०००४.५	१९५२८६.६	२००७१५.६				
		पशुपन्छी फर्म	सङ्ख्या	२५१.०	२७५.०	३००.०	३५०.०	३७५.०	५००.०				
		हाट बजार	सङ्ख्या	१.०		१.०	२.०	३.०	३.०				

उद्योग, व्यापार, व्यवसाय

असर	गाउँपालिका को गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको योगदान वृद्धि भएको हुने। गाउँपालिका को गार्हस्थ्य उत्पादनमा	कुलगार्हस्थ्य उत्पादनमा व्यापार तथा उद्योगक्षेत्रको योगदान		71	75	77	80	86	93	पालिकाप्रग ति विवरण, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, नगर प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाकोप्रति वेदन	पालिका, सम्बन्धि त वडा कार्याल य तथानि जीक्षेत्र		९.०
		व्यापार/उद्योगक्षेत्र को उत्पादन	रु.करोडमा	७०.२	७३.८	७५.६	७८.०	८४.०	९०.०				९.०

	उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको योगदान वृद्धि भएको हुने ।												
		डेरीउद्योग क्षेत्रको उत्पादन	रु.करोडमा	०.९	०.९	०.९	१.८	१.८	२.७				९.०
प्रतिफल १	व्यापार तथा व्यवसायिकगति विधिमा विस्तार भएको हुने ।	व्यापारव्यवसाय संस्थान	सङ्ख्या	५८५.०	६१५.०	६३०.०	६५०.०	७००.०	७५०.०				
		व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त व्यक्ति	संख्या	०.०	२५.०	५०.०	५०.०	१००.०	१००.०				९.०
प्रतिफल २	उद्योगको संख्यामा वृद्धि भएको हुने ।	जुसउद्योग	संख्या	२.०	२.०	३.०	४.०	५.०	६.०				९.०
		डेरी उद्योगको संख्या	संख्या	१.०	१.०	१.०	२.०	२.०	३.०				९.०
पर्यटन													
असर	कुलगार्हस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान बढेको हुने ।	कुलगार्हस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	रु.करोडमा	२५.३	३५.४	३७.२	४८.८	६१.५	६४.५	पालिका प्रगति विवरण, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, नगर प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाको प्रतिवेदन	पालिका, सम्बन्धित वडा कार्यालय	पर्यटन क्षेत्रमा तीनै तहको सरकारको लगानी वृद्धि भएको हुने निजि क्षेत्रको लगानी	८.०
		पूर्वाधार युक्त र व्यवस्थित पर्यटकीयस्थलहरू	सङ्ख्या	१.०	३.०	५.०	७.०	९.०	१०.०				८.०
प्रतिफल १	आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको संख्या वार्षिक १५ लाखबाट	पर्यटककाऔषत वसाई दिन	दिन	१.५	२.०	२.०	२.५	३.०	३.०				८.०
		आन्तरिक र बाह्य पर्यटक (वार्षिक)	संख्या (लाख)	१४.१	१४.८	१५.५	१६.३	१७.१	१८.०				८.०

२० लाख जना पुर्याउने	मनकामना वसाई गर्ने पर्यटक (कुल पर्यटकको ३प्रतिशतमात्र)	संख्या (लाख)	०.४	०.४	०.५	०.५	०.५	०.५	वृद्धि भएको हुने, पर्यटकीय स्थलहरू को बारेमा प्रभावका री प्रचार प्रसार र आवश्यक पूर्वाधारह रू तयार भएको हुने	८.०		
	पर्यटक गन्तव्य स्थल	संख्या	३०.०	३५.०	३६.०	३८.०	४२.०	४५.०		८.०		
	पर्यटन व्यवसायी	संख्या	२५०.०	२७५.०	३००.०	३५०.०	४००.०	५००.०		८.०		
	पर्यटनमा तालिम प्राप्त जनशक्ति	संख्या	५०.०	७५.०	१००.०	१५०.०	२००.०	२५०.०		८.०		
	होटेल संख्या	संख्या	१५०.०	१७५.०	१८०.०	२००.०	२२५.०	२५०.०		८.०		
	भ्यू टावर निर्माण	संख्या	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०		८.०		
	पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना	संख्या	०.०	१.०	२.०	३.०	५.०	५.०		८.०		
	आन्तरिक र बाह्य पर्यटक (वार्षिक)	संख्या	५००.०	६५०.०	७५०.०	१०००.०	१२५०.०	१५००.०				
	होटल	संख्या	१५०.०	१५०.०	१७५.०	१७५.०	२००.०	२००.०		८.०		
	प्रतिफल २	पर्यटनबाट १५ जना बाट ४० जना व्यक्तिहरूले रोजगार प्राप्त गरेकाहुनेछन्	पर्यटनक्षेत्रमारोजगा री	संख्या	१५.०	२०.०	२५.०	३०.०		४०.०	५०.०	
		स्थानीय स्रोतमा आधारित कोशेली घर संचालन	संख्या	०.०	१.०	२.०	३.०	५.०	५.०	८.०		
प्रतिफल ३	पर्यटककोवसोवा सको लागि १२ वटा होमस्टेहरू सञ्चालनमा रहेका हुनेछन् ।	होमस्टे	सङ्ख्या	३.०	५.०	७.०	८.०	१०.०	१२.०	प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाको प्रतिवेदन	पालिका, सम्बन्धित वडा कार्यालय	८.०

सहकारी, बैंक तथा वित्तीय सेवा													
असर	सहज वित्तीय पहुँच र उत्पादनमूलक लगानी भएको हुने	उत्पादनशीलक्षेत्रमा सहकारी, बैंक तथा वित्तीयसेवा क्षेत्रको लगानी	प्रतिशत		४०	५०	७५	८०	९०	प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाको प्रतिवेदन	पालिका, सम्बन्धित वडा कार्यालय तथा सम्बन्धित वित्तीय संस्था		८.०
प्रतिफल १	कृषिक्षेत्रमा उत्पादन, वितरण र सेवामा सहकारीको संलग्नता विस्तार भएको हुनेछ ।	सहकारीमा आवद्ध कृषक घर परिवार	प्रतिशत		४०	५०	७५	८०	९०				८.०
प्रतिफल २	कृषिसहकारीहरूले कृषि र पशुपालन क्षेत्रमै सम्पूर्ण लगानी गरेका हुनेछन् ।	कृषितथा पशुपन्छीपालनमा सहकारीको लगानी	प्रतिशत	५०	७०	८०	९०	९०	१००				८.०
प्रतिफल ३	५ वर्ष भित्र शत प्रतिशत घरधुरीहरूको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता सञ्चालन भई वित्तीय सेवामा आधारभुत पहुँच पुगेको परिवार	बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता सञ्चालन भई वित्तीय सेवामा आधारभुत पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	५१	५५	६५	७५	८५	९५				८.०

प्रतिफल ४	पाँच वर्षभित्र थप ५ वटा कृषि सहकारीहरू स्थापना भएका हुनेछ ।	वचततथा ऋण सहकारी संस्था	सङ्ख्या	४६	५०	५५	६०	६५	६०				८.०
श्रम तथा रोजगार -वैदेशिक रोजगार													
प्रभाव	रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने	कुलगार्हस्थ उत्पादनमाश्रम तथा रोजगार (वैदेशिक रोजगार) क्षेत्रको योगदान	रु.करोडमा	७	८	९	१०	१०	१२	प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाको प्रतिवेदन	पालिका, सम्बन्धित वडा कार्यालय तथा सम्बन्धित निकाय वा विकास साझेदार		८.०
असर	युवा लक्षित स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।	प्रतिव्यक्तिआयमा वृद्धि भएको हुने औषत विप्रेषण दर (प्रति महिना, प्रति व्यक्ति) वैदेशिक रोजगारीमा रहेका युवा युवती	यु.एस.डलर रु.	५९५ ३६७५.०	६८४ ४०४२.५	७८७ ४४४६.८	९०५ ४८९१.४	१०४१ ५३८०.६	११९७ ५९१८.६				८.० ८.०
प्रतिफल १	स्वरोजगारीमाला ग्नेहरूको संख्यामा वृद्धि भएको हुने	विभिन्न सीपमूलक तालिम प्राप्त गरी स्वरोजगारीमा लाग्नेहरू	सङ्ख्या	१६०	१७५	२००	२५०	३००	३५०				८.०
प्रतिफल २	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका ३५० युवाले कम्तिमा १० वटा व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन फर्म	व्यवसायिककृषि तथा पशुपालन फर्म सञ्चालनमा लगानी गरेका व्यक्ति	सङ्ख्या	१६०	१७५	२००	२५०	३००	३५०				८.०

	सञ्चालनमा लगानी गरेका हुनेछन् ।												
प्रतिफल ३	कम्तिमा ९५ जना श्रमिकले तालिम प्राप्त गरेर मात्र वैदेशिक रोजगारीमा गएका हुनेछन् ।	तालिम प्राप्त गरेर मात्र वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमिक	प्रतिशत	२०	३०	५०	७५	८०	९५				८.०
प्रतिफल ४	वैदेशिकरोजगार का कारण उत्पन्न मानसिक समस्याहरूमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान प्राप्त गरेका हुनेछन् ।	मानसिकसमस्याहरू मा मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान	सङ्ख्या	१६	१५	१५	१५	१५	१५				

गरिबी न्यूनीकरण

असर	रोजगारीका अवसरमा वृद्धि, र प्रतिव्यक्ति आयमावृद्धि सहित नीरपेक्ष गरीबी घटेको हुने ।	प्रतिव्यक्तिआय	यु.एस.डलर	५९५.००	६८४.२५	७८६.८९	९०४.९२	१०४०.६६	११९६.७ ६	मानव विकास प्रतिवेदन, प्रोफाइल, सम्बन्धित शाखाकोप्रति वेदन	संघ, प्रदेश, पालिका र सम्बन्धित वडा	तीनै तहका सरकारले गरिबी न्यूनीकरण का लागि उल्लेख्यप हल गरेको हुने	८.०
प्रतिफल १	बेरोजगारी घटेको हुनेछ ।	बेरोजगारी	प्रतिशत	१९.५१	१७.५६	१५.८०	१४.२२	१२.८०	११.५२				२.०
प्रतिफल ३	निरपेक्ष गरीबी घटेको हुनेछ ।	३महिना भन्दा कम समय कृषि उत्पादनले धान्ने परिवार	प्रतिशत	३०.२५	२५.००	२०.००	१५.००	१०.००	५.००				२.०

तर्कबद्ध खाका : शिक्षा

नतिजा स्थर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको क्षोत	कार्यन्वयन निकाय	जोखिम अवस्था
				०७८/ ७९	०७८/ ७९	०७८/ ७९	०७८/ ७९	०७८/ ७९			
प्रभाव	साक्षरता दर	प्रतिशत	८९.५	९१	९३	९५	९८	१००			
	खुद भर्ना दर (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९५.५	९५.५	९६	९७	९८	१००			
	खुद भर्ना दर (कक्षा ९-१२)	प्रतिशत	५०	५५	६५	७५	८०	९०			
असर	अनौपचारिक शिक्षा कक्षा (सामुदायिक सिकाई केन्द्र)	संख्या	२	३	५	७	९	९			
	विद्यालय परित्यागदर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	३.२	३	२.५	२	१.५	१			
	विद्यालय परित्यागदर (माध्यमिक तह)	प्रतिशत	९.०३	९	८.५	७	६	५			
	प्राविधिक विषयमा कक्षा ९-१२ मा अध्ययनरथ विद्यार्थी	संख्या	१३	२०	१२०	२००	२५०	३००			
प्रतिफल १	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	अनुपात	१:१५	१:१५	१:१८	१:२०	१:२२	१:२५			
प्रतिफल २	वालमैत्री विद्यालय	प्रतिशत	७६	७५	८०	९०	१००	१००			
प्रतिफल ३	अपाङ्गता मैत्री विद्यालय	प्रतिशत	२०	२५	४५	५५	६५	८०			
प्रतिफल ४	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	प्रतिशत	४३	४५	६६	६५	७०	८०			
प्रतिफल ५	ईन्टरनेट तथा ई-शिक्षा भएका मावि	प्रतिशत	३२	४०	९०	१००	१००	१००			
प्रतिफल ६	विज्ञान प्रयोगशाला भएको मावि	प्रतिशत	२४	२६	३५	४०	५०	६०			
प्रतिफल ७	प्राविधिक धारको विद्यालय संचालन	संख्या	१	०	१	१	१	३			
प्रतिफल ८	वालक्लव भएका विद्यालय	प्रतिशत	२४	३०	६०	८०	९०	१००			
प्रतिफल ९	विद्यालय शिक्षामा सबै बालबालिकाको समतामूलक पहुँच (खुद भर्ना दर)	प्रतिशत	९८	९८	९९	९९	९९	१००			
प्रतिफल १०	बाल कक्षा पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना दर	प्रतिशत	९२.११	९२	९४	९६	९८	१००			
प्रतिफल ११	कुल भर्ना दर (कक्षा ९-१२)	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०	८०			
प्रतिफल १२	आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी	प्रतिशत	२.११	२	१.५	१	०.५	०			
प्रतिफल १३	प्राविधिक धारका विद्यालय संख्या	संख्या	१	१	२	२	३	३			

नगर वस्तुगत
विवरण, गा.पा.
शिक्षा साखा
गण्डकी प्रदेश
आवधिक योजना

गा.पा.
शिक्षा
साखा

अन्तर
सरकार
समन्वय हुनु

तर्कबद्ध खाका : स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिमर अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	अपेक्षित आयु (जन्म हुदाको वखत)	वर्ष	७०	७०.५	७१.०	७२.०	७४	७५	डीयअर्वा जम्क चभउयचत २०१९	गा.पा.	
असर १	आधाघंटाको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुंच	प्रतिशत	४०	४२	५०	६५	७०	७५	घरधुरी सवेक्षण		
असर २	मातृमृत्यू दर	प्रतिलाख जिवत जन्मा	०	०	०	०	०	०			
असर ३	पाँचवर्ष मूनिको बाल मृत्युदर	प्रतिशत	०	०	०	०	०	०	जम्क २०७७		
असर १	आधाघंटाको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुंच										
प्रतिफल १	अस्पताल संख्या	संख्या	०	१	१	२	३	३	पालिकाको स्वास्थ्य प्रतिवेद	गा.पा.	अन्तर सरकार समन्वय सामुदाकि र निजी स्थरको सहयोग
प्रतिफल २	चिकित्सक संख्या	संख्या	०	१	१	२	३	४			
असर २	मातृमृत्यू दर										
प्रतिफल १	प्रोटोकलअनुसार (४ पटक)को संस्थागत गर्भ जांच	प्रतिशत	३.८	४२	५०	६०	६५	६५			
प्रतिफल २	संस्थागतप्रसुति सेवा	प्रतिशत	१५.५	१८	२०	३०	४०	५०			
प्रतिफल ३	प्रोटोकलअनुसार (३ पटक)को संस्थागत सुत्केरी जांच (एल्क्रो)	प्रतिशत	१४.७	१६	२०	२८	३५	४०			
प्रतिफल ४	बर्थिंगसेन्टर	संख्या	६	६	७	७	७	८			
प्रतिफल ५	दक्षप्रसुतीकर्मीबाट प्रसुती	प्रतिशत	१७	२०	२२	३०	४०	५०	जम्क २०७७		

असर ३	पौचवर्ष मूनिको बाल मृत्युदर										
प्रतिफल ३	पूर्णखोप कभरेज	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००					
प्रतिफल १	नवजातशिशु मृत्युदर	प्रतिहजार जीवित	०	०	०	०					

तर्कबद्ध खाका : लैङ्गिकसमानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९३१	०.९३५	०.९४०	०.९४५	०.९५०	०.९६०	बाप्रअओ		
असर	घर जमिनमा महिलाको स्वामित्व	प्रतिशत	०	५	१०	१५	२०	२५			संघीय तथा
असर	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	५	१५	२०	२५	३०	५०	पलिका प्रतिवेदन २०७८	गा पा	प्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्नु
असर १	घर जमिनमा महिलाको स्वामित्व										
प्रतिफल-१	घरपरिवारमा महिला नेतृत्व	प्रतिशत	०	५	१०	१५	२०	२५			
२	घरमा महिलाको एकल स्वामित्व	प्रतिशत	८.४८	१२	१७	२०	२५	३०			
३	जमिनमा महिलाको एकल स्वामित्व	प्रतिशत	८.४८	१२	१७	२०	२५	३०			
४	बैंक वा सहकारीमा खाता भएका महिला	प्रतिशत	५९.४५	६५	७०	७५	८०	९०			
५	सहकारीमा आबद्ध भएका महिला	प्रतिशत	३४.२	३८	४०	४४	४७	५०			
६	रोजगारीमा आबद्ध भएका महिला	प्रतिशत	१७.२	२०	२६	३३	३५	४०			
७	घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागीता	प्रतिशत	६.६९	९	१२	१८	२५	३३			
८	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	प्रतिशत	२	३	५	७.५	१०	१२			
९	नेतृत्व विकास सम्बन्धि तालिम प्राप्त महिला	प्रतिशत	०	२	५	१०	२०	२५			
१०	सामुदायिक स्थानमा महिला मैत्रि सौचालय	प्रतिशत-संख्या	१	२	३	४	५	६			
११	खेलकुदमा महिला सहभागिता	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०	६०	७०			
१२	स्थानीय तहमा महिला प्रतिनिधिको सहभागिता	प्रतिशत	४०.७४	४२	४४	४६	४८	५०			
१३	स्थानीय समिति-संरचनाको नेतृत्वदायी पदमा महिलाको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	०	५	१०	१५	२५	३३			

१४	स्थानीय समिति-संरचनाको नेतृत्वदायी पदमा सिमान्तकृत वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	०	२	६	१०	१५	२०			
१५	स्थानीय तहमा दलित तथा अन्य सिमान्तकृत समुदायको सहभागिता	प्रतिशत	२५.९३	२८	३०	३२	३४	३५			
१६	बालिका मैत्री विद्यालय	प्रतिशत	०	२	३	४	५	६			
१७	बाल क्लव गठन	प्रतिशत=संख्या	१०	१४	१८	२५	३०	४०			
१८	महिला हिंसा सम्बन्धी घटना न्यूनिकरण	प्रतिशत	५	३	२	१	०	०			
१९	बालबालिका हिंसा सम्बन्धी घटना न्यूनिकरण	प्रतिशत	०	५	४	३	२	१			
२०	बाल विवाह सम्बन्धी घटना न्यूनिकरण	प्रतिशत	१९.३	१५	१०	५	३	१			
२१	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन	प्रतिशत	०	१०	१५	२०	३०	४०			
असर २	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या										
प्रतिफल-१	ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	४.१४	६	९	१२	२०	२५			
२	नागरीकता पाएका महिला तथा पुरुष	प्रतिशत	६७.८५	७५	८०	८५	९०	९९			
३	एकल महिला परिचयपत्र पाएका	प्रतिशत	१.७१	२.५	४.५	८	१५	२०			
४	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	प्रतिशत	४	६	९	१३	२०	२५			
५	ज्येष्ठ नागरिक मैत्री शार्वजनिक स्थान	संख्या	०	१	२	३	४	५			
६	वर्गिकृत अपाङ्ग	प्रतिशत	१.१८	२	२.२५	२.२९	३	३.५			
७	अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका व्यक्ति	प्रतिशत	४३.५	५०	५५	६०	६५	७०			
८	अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका महिला	प्रतिशत	१५	२०	२५	३०	३५	४०			
९	तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका महिला	प्रतिशत	०	५	६	८	११	१५			
१०	अपाङ्गता मैत्री शार्वजनिक स्थान	संख्या	०	२	३	४	५	६			
११	खेलकुदमा सहभागी अपाङ्ग	प्रतिशत	१.२८	२	३	४	५	६			

तर्कबद्ध खाका : युवा तथा खेलकुद

नतिजाकोस्तर	सूचक	इकाई	आधारवर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वय निकाय	जोखिम/अ नुमान		
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३					
असर १	युवा रोजगार	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	५०	६०			संघीय तथाप्रदेश सरकारको समन्वयमा गर्नु		
असर २	खेलकुदमा संलग्नयुवा	प्रतिशत	०	५	१०	१४	१८	२५					
असर १	युवा रोजगार												
प्रतिफल १	युवा लक्षित कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०	जिप्रो २०७६	गापा			
प्रतिफल २	बैदेशीक रोजगारमा संलग्नयुवा	प्रतिशत	७	६	५	४	३	२					
प्रतिफल ३	बैदेशीक रोजगारमा संलग्नमहिला	प्रतिशत	०	१.५	१	०.९०	०.७०	०.५०					
प्रतिफल ४	सहुलियत दरमा कृण प्राप्त गर्ने युवा	प्रतिशत	०	२०	२५	३०	४०	५०					
प्रतिफल ५	सहुलियत दरमा कृण प्राप्त गर्ने अपाङ्गताभएकायुवा	प्रतिशत	०	५	१२	१५	१८	२०					
प्रतिफल ६	जिवनोपयोगि शिक्षा, तालिम, सिपप्राप्तयुवा	प्रतिशत	०	७	१०	१४	२०	२५					
प्रतिफल ७	जिवनोपयोगि शिक्षा, तालिम, सिपप्राप्त अपाङ्गता भएका	प्रतिशत	०	२	५	७	१०	१२					
असर २	खेलकुदमा संलग्नयुवा												
प्रतिफल १	युवाक्लव, संजालतथा संस्था	प्रतिशत	०	१०	१३	१६	२०	३०					
प्रतिफल २	खेलकुद मैदान	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५					
प्रतिफल ३	कभर्डहल	प्रतिशत	०	१	०	२	०	३					
प्रतिफल ४	पालिका स्तरीय प्रतियोगिता	प्रतिशत	०	२	३	४	५	६					
प्रतिफल ५	राष्ट्रिय स्तरका खेलाडी	प्रतिशत	०	२	४	६	८	१०					
प्रतिफल ६	राष्ट्रिय स्तरका महिला खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५					
प्रतिफल ७	राष्ट्रिय स्तरका अपाङ्गताभएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५					
प्रतिफल ८	खेलकुद सम्बन्धितालिम, सिपप्राप्तयुवा खेलाडी	प्रतिशत	०	५	७	१०	१५	२०					
प्रतिफल ९	खेलकुद सम्बन्धि तालिम, सिपप्राप्त अपाङ्गता भएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	४	५					
प्रतिफल १०	व्यवसायिक खेलकुदक्लव	संख्या	०	१	१	१	१	१					

तर्कबद्ध खाका : खानेपानी तथा सरसफाइ

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
प्रभाव	खानेपानी र सरसफाई सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत	९५.६६	९६	९९	१००	१००	१००	गा.पा.	गा.पा. प्रदेस	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
असर	पाइप द्वारा बितरित पानि उपभोगकर्ता	प्रतिशत	९७.	९९०	१००.	१००	१००	१००			
प्रतिफल सूचकहरूः											
१	निजीधारा जडित परिवार	प्रतिशत	४२	५५	६०	६५	७०	७५	गा.पा.	गा.पा. प्रदेस	स्रोत जनचेतना व्यवस्थापन
२	१. ट्युबवेलको पानी तथा अन्यपानी उपभोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	३.०	१	.५	०	०	०			
३	. शौचालय भएको घरधुरी	प्रतिशत	९९	९९.५	१००	१००	१००	१००			
४	शौचालय नभएको घरधुरी	प्रतिशत	०.७५	.५	०	०	०	०			

तर्कबद्ध खाका : यातायात

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/ ७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिमस्तरनुमान
				आ.व. ०७८/ ७९	आ.व. ०७९/ ८०	आ.व. ०८०/ ८१	आ.व. ०८१/८ २	आ.व. ०८२/ ८३			
असर १	सर्वयाम सडकमा पहुँच भएको घर परिवार	प्रतिशत	११	११	१५	१८	२०	२२	गा.पा\प्रदेश	गाउँपालिका/ प्रदेस	श्रोतसाधन र जनसक्तिको कमी
प्रतिफल १	कालोपत्रे सडक	कि.मि..	१२	१२	३५	५५	८५	११२			
प्रतिफल २	ग्राभेल	कि.मि..	४६	४६	१००	१५०	१९०	२५०			
प्रतिफल ३	कच्ची सडक	किमि	५७३	५७३	५७५	५८९	५८५	५९०			
प्रतिफल ४	पक्की पुल	संख्या	४	१०	११	११	१२	१३			
प्रतिफल ५	झोलुङ्गे पुल	संख्या	१०	१०	१५	१६	१६	१७			
प्रतिफल ६	घोडेटो बाटो	किमि	५००	५५०	५००	६००	६३०	६५०			
प्रतिफल ७	पर्यटकिय पदमार्ग	संख्या	४	४	४	४	४	४			
प्रतिफल ८	सडक सम्म पुग्न लागने अधिकतम समय	मिनेट	७०	७०	६६	६०	४५	३०			

तर्कबद्ध खाका : आवास तथा वस्ती विकास

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/ ७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिमरअनुमान
				आ.व. ०७८/ ७९	आ.व. ०७९/ ८०	आ.व. ०८०/ ८१	आ.व. ०८१/ ८२	आ.व. ०८२/ ८३			
असर	सुरक्षित आवास तथा एकिकृत वस्ती विकास	संख्या			१	१	२	२	पालिका घरधुरी सर्वेक्षण	गा.पा.	श्रोत व्यवस्थापन
असर	आवास	शंक्या७	५७८२	५७८२	५७८५	५७९०	५७९५	६०००			
प्रतिफल १	आर सी सी घर	संख्या	१११८	११७०	१२००	१३५०	१३५०	१५००			
प्रतिफल २	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार बनेका भवन	संख्या	३४५७	४०००	४५९९	५२००	५६७५	५७८२			
प्रतिफल ३	आफ्नै घर भएका परिवार	प्रतिशत	९१	९३	९५	९७	९९	९९			
प्रतिफल ४	टीनका छानो भएका घर	प्रतिशत	४८६१	४८६५	४८७०	४८७३	४८७५	४८८०			

तर्कबद्ध खाका : सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
असर	कुल कृषि जमिनमध्ये सिंचित जमिन	प्रतिशत	१८	२०	२१।३	२३	२५.७	२९	पालिका घरधुरी सर्वेक्षण	गा.पा.	श्रोत व्यवस्थापन
प्रतिफल १	सर्वथाम सिंचित जमिन	प्रतिशत	१८	२०	२१	.२३	२५	२९			
प्रतिफल २	कुलो वा नहर प्रणालीबाट सिंचित जमिन	हे.	१२३०	१२८०	१३००	१५४०	१६५०	१८००			
प्रतिफल ३	नयाँ अन्य प्रविधिबाट सिंचित जमिन	हे	१२	१२.७	१३.४	१५.०	१७	१८			

तर्कबद्ध खाका : विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३			
असर	विद्युत् उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९४.४	९५	९६.८	९७.७	९९.५	१००	पालिका घरधुरी सर्वेक्षण	गा.पा.	श्रोत व्यवस्थापन
प्रतिफल १	केन्द्रिय प्रसारणबाट विद्युत् उपयोग	प्रतिशत	१	१.७२	२.५	३.४	४.३	५.१			
प्रतिफल २	सोलार जडान गर्ने परिवार	प्रतिशत	१.१	१.७	२.५	४	४.४	५.४			
प्रतिफल ३	बायोग्यास	प्रतिशत	३.४	१२.१	२०.४	३४	४८	६०			

तर्कबद्ध खाका : सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

नतिजाको स्तर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/ ७८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				आ.व. ०७८/ ७९	आ.व. ०७९/ ८०	आ.व. ०८०/ ८१	आ.व. ०८१/ ८२	आ.व. ०८२/ ८३			
असर	रेडियो, टिभि, इन्टमोवायल, टेलिफोन मध्ये कुनै एक संचारको साधन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	९५.८७	९६	९७	९८	९९	१००	पालिका घरघुरी सर्वेक्षण	गा.पा.	श्रोत व्यवस्थापन
प्रतिफल १	ल्याण्डलाइन /मोवायल प्रयोग (१६ वर्ष माथि)	प्रतिशत	१.९	६	१०	१५	२०	२५			
प्रतिफल २	इन्टरनेट प्रयोग	प्रतिशत	२.४	५	१०	१५	२०	२५			
प्रतिफल ३	रेडीयो प्रयोग	प्रतिशत	६३.३	६५	७०	७२	७५	७८			

तर्कबद्ध खाका : सुशासन तथा संस्थागत विकास

नतिजा स्थर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/८८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्या न्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
प्रभाव	सेवा प्रवाहमा नागरिक संन्तुष्टि	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०	६०	६५			
असर	संस्थागत स्व मूल्याकन पद्धतिलाई निरन्तरता	प्रतिशत	४२	५०	६०	७०	८०	८५			
	संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन कार्यान्वयन	प्रतिशत	०	१	१	१	२	२	गाउँ वस्तुगत विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	गा.पा. प्रदेस	संघ प्रदेशको सहयोग
	बिधुतीय सूचना प्रणालीमा आबद्ध सेवाहरू	प्रतिशत	९	४०	६०	८०	९०	१००			
प्रतिफल १	कानून, नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	६४	६६	७४	८०	८३	८५			
२	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र	संख्या	१०	११	१२	१३	१४	१५	स.क्ष.स्व.मू.प्र. प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन अध्ययन प्रतिवेदन निर्णय पुस्तिका	स्थानीय निर्वाचन	
३	एकिकृत घुमिसेवा संचालन	पटक	१	२	३	४	५	६			
४	सदाचार र नैतिकता प्रवृद्धन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण कार्यक्रम	संख्या	०	२	६	८	१०	१०			
५	गैसस, अगैसस, विकास साझेदार	संख्या	४	१	१	१	१	९			
६	क्षतिपूर्ति सहिको नागरिक वडापत्र	संख्या	०	३	१०	१०	१०	१०	वार्षिक अर्ध वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अध्ययन प्रतिवेदन सर्वेक्षण प्रतिवेदन तालिम प्रतिवेदन		
७	सार्वजनिक सुनवाई	पटक	१	२	२	२	२	२			
८	आयोजनाको सर्वजनिक परिक्षण	प्रतिशत	१८	३०	४०	५०	६०	७०			
९	नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरू	संख्या	४	४	५	६	६	७			
१०	क्षमता विकास कार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	१	१			
११	कार्य संपादन सम्झौताको अवस्था	संख्या	०	१	१	१	१	१			
१२	कर्मचारीलाई पुरस्कार	संख्या	२	३	४	५	६	७			
१४	पदपूर्तिको अवस्था	प्रतिशत	७२	७४	८०	८५	९०	१००			
१५	वडा कार्यालयको आफ्नै भवन	संख्या	७	०	९	९	९	९			
१६	वडा कार्यालयमा इन्टरनेट सुविधा	प्रतिशत	१०	६०	१००	१००	१००	१००			
१७	लक्षित विपन्न वर्गको क्षमता विकास	प्रतिशत	२	३	३	३	३	४			
१८	जनप्रतिनिधि र कर्मचारी क्षमता विकास	प्रतिशत	७	०	९	९	९	९			

तर्कबद्ध खाका : योजना तथा तथ्याङ्क

नतिजा स्थर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७७/ ८८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/ अनुमान
				०७/ ७९	०७९/ ८०	०८०/ ८१	०८१/ ८२	०८२/ ८३			
प्रभाव	तथ्यांकमा आधारित योजना छनौट	प्रतिशत	१०	१५	३०	५०	७०	८०			
असर	वार्षिक कार्यमा वस्ती स्तरबाट छनौट भएका योजना	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	९०	१००			
प्रतिफल १	योजना तर्जुमा निर्देशिका तयार	संख्या	०	१	१	१	२	२	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अध्ययन प्रतिवेदन सर्वेक्षण प्रतिवेदन	गा.पा.	संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको समन्वय
२	आवधिक योजना अनुसार वार्षिक योजना तयार	संख्या	०	१	१	१	२	२			
३	विषयगत क्षेत्रका आवधिक रणनीतिक योजना	संख्या	०	५	५	५	६	६			
४	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याउने	संख्या	१	१	१	१	२	२			
५	योजना तर्जुमा कार्यान्वयनमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	८५			
६	कुल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन भएका आयोजना	प्रतिशत	७५	७६	७७	७८	७९	८०			
७	जनप्रतिनीधि, कर्मचारी नीतिगत समिति र सरोकार वालहरूको क्षमता विकास	संख्या	२०	२००	४००	६००	८००	१०००			
८	मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार	संख्या	०	१	१	१	२	२			
९	ठूला आयोजनाको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन	प्रतिशत	५०	८०	९०	१००	१००	१००			
१०	आयोजनाहरूको मर्मत सम्भार कोष स्थापना	प्रतिशत	१०	३०	४०	५०	६०	७०			
११	स्थानीय गौरबका आयोजनाको बैङ्क	संख्या	५८५	५८५	४००	३००	४००	५००			
१२	श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण	संख्या	०	१	१	१	२	२			

	अघावधिक										
१३	सूचना केन्द्रको स्थापना	संख्या	०	१	१	१	१	१			
१४	अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएका वडा	प्रतिशत	२०	४०	१००	१००	१००	१००			

तर्कबद्ध खाका : अनुगमन तथा मूल्यांकन

नतिजा स्थर	सूचक	इकाई	आधार वर्ष ०७/०७/८८	लक्ष्य					सूचनाको श्रोत	कार्यान्वयन निकाय	जोखिम/अनुमान
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३			
प्रभाव	निरधारित समय र लागतमा सम्पन्न गुणस्तरीय योजनाहरू		९०	९५	९६	९७	९८	१००			
असर	अनुगमन र मुल्यांकन गरेका आयोजनाहरू	प्रतिशत	२०	३०	६०	८०	९०	१००			
	आयोजनाको अनुगमनमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	३३	४०	६०	८०	८५	९०			
प्रतिफल १	अनुगमन तथा मूल्यांकन नीति कार्यविधि तयारी र कार्यान्वयन	संख्या	०	१	१	१	२	२	वार्षिक अर्धवार्षिक प्रगति प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवेदन, सर्वेक्षण प्रतिवेदन, तालिम प्रतिवेदन	गा.पा.	स्थानीय निर्वाचन
२	अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदन माथी कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल	पटक	१	२	३	४	६	६			
३	आयोजना गुणस्तर प्रयोगशालाको व्यवस्था	संख्या	०	०	१	१	१	१			
४	मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा	संख्या	०	१	१	१	२	२			
५	कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	१	१			
६	आयोजनाको अनुगमन चरणहरूमा लक्षित वर्गको सहभागिता (महिला, दलित, जनजाती, बालवालीका)	प्रतिशत	३३	४०	६०	८०	८५	९०			
७	आयोजनाहरूको अनुगमन	प्रतिशत	२०	३०	६०	८०	९०	१००			
८	समयमा सम्पन्न आयोजना कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	९०	९५	९६	९७	९८	१००			
९	अनुगमन तथा मुल्यांकन सम्बन्धि सरोकारवालाहरूको क्षमता विकासमा	संख्या	२०	१००	२००	३००	४००	५००			

खण्ड - दुई

पुनरुत्थान योजना

परिच्छेद- ११

आर्थिक पुनरुत्थान योजना

११.१ पृष्ठभूमि

विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको कोरोना भाईरसको असरबाट नेपाल पनि अछुतो रहेन। कोभिड-१९को कारण सबै क्षेत्रमा बहुआयामिक असर पर्न गएको छ। यस मध्ये सबै भन्दा बढी उद्योग, व्यापार व्यवसाय, पर्यटन, यातायात, रोजगारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार निर्माण व्यवस्थापन लगायत सेवा सुविधा पहुँच र हस्तान्तरणमा प्रत्यक्ष असर पर्न गएको छ। यसका साथै देश भरिमा करिब ११ हजार जनाले ज्यान गुमाएका छन् भने सम्पूर्ण नागरिकले मनोबैज्ञानिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक पिडा महशुस गर्नु परिरहेको छ। कोभिड-१९ को कारण नेपालबाट वैदेशिक रोजगारीमा गएका लाखौं नेपाली देश फर्किने र धेरैको रोजगारी गुम्ने अनुमान गरिएको छ। यसैगरी देशको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा आएको गिरावट, आन्तरिक एवम् वैदेशिक रोजगारीमा आएको न्यूनता, राजश्व संकलनमा कमी, विप्रेषण घटेका कारण उपभोग खर्चमा कटौति हुनगई दैनिक जीवन यापनमा आइपर्ने कठिनाई जस्ता प्रत्यक्ष असर र गरिवी बढ्ने तथा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिसमा ढिलाई हुने जस्ता अप्रत्यक्ष असर देखिएका छन्। शहिद लखन गाउँपालिका पनि यी प्रत्यक्ष र परोक्ष असरबाट अछुत रहनेसक्ने अवस्था रहेन।

११.२ बस्तुगत अवस्था

कोभिड नियन्त्रण गर्न गरिएको बन्दाबन्दिको कारण यस गाउँपालिकामा पनि आवागमन पूर्ण बन्द भएकाले कृषि उत्पादन, बेच बिखन र खाद्यान्न लगायत अन्य आवश्यकीय बस्तु तथा सेवाको उत्पादन र आपूर्तिमा व्यवधान उत्पन्न भयो। यसका साथै गाउँपालिका लगायत अन्य निकायबाट सञ्चालित विकास निर्माणका कार्यहरू पनि प्रभावित भई समयमा सम्पन्न हुन सकेन। यसबाट यसबाट एकातर्फ विनियोजित रकम पनि खर्च हुन सकेन भने अर्कोतर्फ आन्तरिक राजश्व संकलन पनि लक्षित रूपमा संकलन गर्न सकिएन। विकास निर्माणको काममा उपयोग गर्नुपर्ने रकम माहामारी नियन्त्रणमा खर्च गर्नुपर्ने बाध्यता हुन गयो। जसले र रोजगारीमा आयमा पनि प्रत्यक्ष असर पार्यो, यसमा पनि विपन्न वर्ग बढी प्रभावित हुन पुगे।

कोभिडको कारण बालबालिकाको शिक्षामा पनि गम्भीर असर परेको छ। हाम्रो जस्तो अल्पविकसित देशमा अझ बढिअसर परेको छ। लामो समय विद्यालयहरू बन्द रहेकाले एकातिर विद्यार्थीहरूको पठनपाठन अवरुद्ध भयो भने अर्कातिर उनिहरूको मनोविज्ञानमा समेत असर पर्न गयो। ।

यदाकदा देखिएको संक्रमणलाई गाउँपालिकाको सक्रियतामा क्वारेन्टाइन केन्द्रर होम आइशोलेशन व्यवस्थापन गरी नियन्त्रणमा ल्याइएको थियो। कोभिड संक्रमण नियन्त्रण गर्न संघीय सरकारबाट प्राप्त अनुदानको प्रयोग गरिएको थियो। कोभिड-१९ को संक्रमण रोक्न राष्ट्र व्यापी भएको लकडाउनको कारण केहि दिन बन्द गर्नु परेतापनि सदाको लागि व्यवसाय बन्द भएनन्। कोभिडको कारण र अन्य समयमा वैदेशिकरोजगारीबाट फर्की आएका व्यक्ति हरू समूह बनाई व्यवसायिक कृषीपेशामा संलग्न भएका छन्।

स्वास्थ्य सेवा प्रणाली कोभिड-१९ बाट धेरै नै प्रभावित हुन पुग्यो, साधारण स्थितिमा पनि जनसंख्याको अनुपातमा स्वास्थ्यकर्मीहरूको कमीको अवस्था सामना गर्दै आएकोमा कोभिड १९ को महामारी विरुद्ध लड्न स्वास्थ्यकर्मी र स्वास्थ्य संस्थाहरूको झन ठुलो आवश्यकता महशूस भयो। गाउँपालिकाले यस समस्या समाधानको लागि स्वास्थ्यकर्मी र एम्बुलेन्स सेवा समेतको व्यवस्था अस्पतालसम्म पहुँच हुने व्यवस्था मिलायो। तर यसको कारणले गाउँघर क्लिनिक, नियमित र अनिवार्य लगाउनुपर्ने खोप जस्ता कार्यक्रमहरू पनि समयमा संचालन गर्न कठिन भयो। यसैगरी यहाँको स्वास्थ्य केन्द्रमा कोभिडको छुट्टै शैया व्यवस्था गर्न सकिएको छैन। कोभिड संक्रमण नियन्त्रण गर्न संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान प्राप्त भएको थियो ।

११.३ प्रमुख समस्या

आर्थिक क्षतिको तथ्यांक उपलब्ध नहुनु, प्रभावकारी पुनारोत्थान कार्यक्रम संचालन गर्न आन्तरिक स्रोतको अभाव हुनु, पुनरोत्थान कार्यक्रमको लागि जिम्मेवार शाखा वा इकाई नहुनु, कार्यक्रम संचालन गर्ने क्षमता कम हुनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा कोभिड १९ ले पारेको प्रतिकूल असरको सर्वेक्षण नहुनु, दरबन्दी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीको पदपूर्ति नहुनु, ल्याबको व्यवस्था नहुनु, कोभिड १९ को व्यवस्थापनको लागि आवश्यक तालिमहरू सञ्चालन नहुनु, ५शैय्या अस्पताल र स्वास्थ्य केन्द्र एवं चौकीको निर्माण कार्य प्रभावित हुनु, कार्यक्रमका प्रमुख समस्या देखिएका छन् ।

११.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

कोभिड रोकथाम ती नै तहका सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु, स्वास्थ्य क्षेत्रको, उपकरण, प्रयोगशाला र स्वास्थ्य सामग्री खरिद गर्न थप बजेट वृद्धि ब्यवस्था हुनु, हालको स्वास्थ्य केन्द्र, अस्पतालमा स्तरोन्नति हुनु, स्वास्थ्य केन्द्र र स्वास्थ्य चौकी सुदृढ गर्ने योजना बन्नु, कोभिडको खोप कार्यक्रम स्थानीय वडा र स्वास्थ्य संस्था मार्फत नै उपलब्ध हुनु, स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना अभिवृद्धि हुनु र आफ्नो स्वास्थ्यप्रति नागरिक सजग रहनु,, गाउँपालिका लगयत सबै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट सुबिधा उपलब्ध गराउने नेपाल सरकारको नीति हुनु, सुहारा, केयर नेपाल, वन हर्ड नेपाल जस्ता गैर सरकारी संस्थाहरू सक्रिय हुनु, हात धुने, मास्क लगाउने बानीको विकासको कारणले अन्य सरुवा रोगको संक्रमण कम हुनु, आर्थिक पुनारोत्थान सरकार तथा विकास साझेदारको प्राथमिकतामा पर्नु, पुर्णिमा कार्यक्रम मार्फत सहयोग प्राप्त हुनु, निजी क्षेत्र आर्थिक पुनारोत्थानमा सहकार्य गर्न तयार हुनु, वैदेशिक रोजगारीबाट सीप लिएर फर्किएका युवाहरू व्यवस्थित आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न हुन उत्साहित हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरको रूपमा रहेका छन् ।

ख) चुनौती

महामारी तथा आपतकालीन अवस्थाको लागि स्वास्थ्य संरचनाको ब्यवस्था गर्नु स्वास्थ्य संस्थामा जनशक्ति, प्रयोगशाला, उपकरण तथा अन्य भौतिक सामग्रीको ब्यवस्था गर्नु, सबै नागरिकलाई सम्पुर्ण कोभिड विरुद्धको खोप दिनु, भविष्यमा हुनसक्ने कोभिडको नयाँ भेरियन्टलाई नियन्त्रणको अग्रिम व्यवस्था गर्नु, महामारीका कारण भएको आर्थिक क्षतिको तथ्यांक संकलन गरी सम्भावित क्षति आंकलन गर्नु, कोभिड १९ बाट प्रभावित विकास निर्माणका कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिनुप्रभावकारी आर्थिक पुनरोत्थान कार्यक्रम संचालन गर्नु, गाउँपालिकामा विभिन्न क्षेत्रमा बेरोजगार र अन्य आर्थिक क्षति ब्यहोरेकालाई उत्थानको कार्यक्रममा समेटि आर्थिक पुनरोत्थान गर्नु, आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

११.५ लक्ष्य - कोभिड १९ बाट भएको क्षतिको पुनरोत्थान भएको हुने।

११.६ उद्देश्य - कोभिडबाट हुने क्षति कम गर्नु।

११.७ रणनीति

१) आर्थिक पुनरोत्थान कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने।

२) संघ, प्रदेश र स्थानीय सरोकारवालाहरू संगको सहकार्यमा कोभिड संक्रमण व्यवस्थापन गर्ने

३) महामारी व्यवस्थापन गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने

११.८ कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) आर्थिक पुनरोत्थान कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने।	१) संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरी महामारीबाट परेको आर्थिक असरको तथ्यांक संकलन र अध्यावधिक गरी क्षति असरको समीक्षा गरिनेछ। २) महामारीबाट भएको क्षतिको पुनरोत्थान कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयनका लागि आवश्यक जिम्मेवारी तोकिनेछ। ३) महामारीबाट पीडित बालबालिका, महिला, जेष्ठ नागरिक र पिछडिएका समुदायको उत्थानमा विशेष ध्यान दिइने छ। ४) स्थानीय स्तरमा पुनरोत्थान कार्यक्रम संचालन गर्न पुनरोत्थान कोष स्थापना र संचालन गरिने छ। ५) वित्तीय र सहकारी संस्थाबाट कोभिड प्रभावित व्यक्ति, संस्थालाई नेपाल सरकारको नीति बमोजिम सस्तो दरमा ऋणको सुबिधा उपलब्ध गराउन सहजीकरण गरिने छ। ६) यस्तो व्यवसायिक कार्यका लागि रकम अपुग भएमा पुनरोत्थान कोषबाट वित्तीय संस्थालाई अनुदान दिइने छ। ७) महामारीको समयमा स्थानीयस्तरमा उत्पादन भएका कृषि उपजहरूको नियमित बजार पहुँचकालागि प्रदेश सरकार, अन्य स्थानीय तह र निजि क्षेत्रसँग सहकार्य गरी आपूर्ति शृंखलामा सहजीकरण गरिनेछ। ८) बैदेशिक रोजगारी र आन्तरिक रोजगारी गुमाएकाहरूलाई सीप र उद्यमशीलता विकास गर्न अभिप्रेरित गरी आर्थिक पुनरोत्थान कोषबाट आवश्यक शुरुवाती पुँजी उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ। ९) स्थानीय पूर्वाधार विकास लगायत अन्य काममा सके सम्म ठूला मेशिनको प्रयोगलाई दरुत्साहित गरी श्रममा आधारित प्रविधिको प्रयोग गर्ने नीति लिई स्थानीयस्तरमा अधिकतम रोजगारी सिर्जना गरिनेछ। १०) महामारीका कारण रोकिएका विकास निर्माणका कार्यहरू यथाशिघ्र संचालन गरी सम्पन्न गर्न सहजीकरण गरिनेछ। ११) पुनरोत्थान ढाँचा तयार गरी लागू गरिने छ। १२) संचालित कार्यक्रमको नियमित समीक्षाका समयमानै कमी कमजोरी

	हटाउनुका साथै नियमन समेत गरिने छ ।
२) संघ, प्रदेश र स्थानीय सरोकारवालाहरू संगको सहकार्यमा कोभिड संक्रमण व्यवस्थापन गर्ने	<p>१) कोभिड संक्रमणलाई कम गर्न सरोकारवालाहरूसंगको सहकार्यमा जनचेतनाका साथै वासजस्ता कार्यक्रमहरू व्यापकरूपमा संचालन गरिनेछ ।</p> <p>२) क्वारेन्टाइन तथा आइसोलेसन बनाउनमा सकृय संस्थाहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।</p> <p>३) कोभिड संक्रमितको उपचारका लागि अस्पतालमा सुबिधायुक्त छुट्टै शैय्याको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>४) रिफरल व्यवस्था अन्तर्गत एम्बुलेन्सको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>५) पालिकालाई कोभिड विरुद्ध पूर्ण खोप पालिका बनाइनेछ ।</p> <p>६) संक्रमणका बेलामा अति आवश्यक सामग्रीको सूचि तयार गरी पालिकामा आपुर्तिको व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <p>७) कोभिड संक्रमणको विरुद्ध व्यापक जनचेतनाको अभियान संचालन गरिनेछ ।</p>
३) महामारी व्यवस्थापन गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने	<p>१) पालिका अन्तर्गतका वर्तमान स्वास्थ्य संस्थाको दरबन्दीको समीक्षा गर्न र भावी संगठन संरचनाका लागि संगठन व्यवस्थापन अध्ययन गरिने छ ।</p> <p>२) अध्ययनबाट प्राप्त सुझाव अनुसार नयाँ संगठन संरचना तयार गरिने छ र आवश्यक पदपूर्ति गरिने छ ।</p> <p>३) साबिकमा भएका र नयाँ भर्ना भएका जनशक्तिलाई आवश्यकतानुसार तालिमको व्यवस्था गरिने छ ।</p> <p>४) संघ र प्रदेश सरकार संग समन्वय गरी आवश्यक उपकरण, औषधी, प्रयोगशाला र तालिम प्राप्त जनशक्ति आपुर्तिको व्यवस्था गरिने छ ।</p> <p>५) गाउँपालिका लगायतका सबै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा भरपर्दो इन्टरनेट सुबिधा बिस्तार गर्न सहजिकरण गरिने छ ।</p> <p>६) आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गरी लागू गरिने छ ।</p>

११.९ प्रमुख कार्यक्रमहरू

(क) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने

- महामारीबाट भएको आर्थिक क्षति मुल्यांकन
- आर्थिक पुनरोत्थान कार्ययोजना निर्माण
- आर्थिक पुनरोत्थान कोष संचालन
- स्वास्थ्य संस्थाको स्तरोन्नति
- पुनरोत्थान ढाँचा निर्माण
- अन्तरतह र निकाय समन्वय
- आपुर्ति व्यवस्थापन

ख) प्रदेशसंगको सहकार्यमा गरिने

- क्वारेन्टाइन र आइसोलेशन केन्द्र ब्यवस्थापन
- औषधी, उपकरण आपूर्ति, प्रयोगशाला स्थापना र ब्यवस्थापन
- क्षमता विकास

ग) संघीय सरकारसंगको सहकार्य र समन्वयमा गरिने

- भौतिक पूर्वाधार, औषधी, उपकरण आपूर्ति, प्रयोगशाला स्थापना र ब्यवस्थापन
- क्षमता विकास
- थप जनशक्ति र श्रोत परिचालन

११.१० अपेक्षित उपलब्धि

महामारीबाट भएको आर्थिक क्षति मुल्यांकन भएको हुने, आर्थिक पुनरोत्थान कार्य योजना तयार भएको हुने, गाउँपालिकामा आर्थिक पुनरोत्थान कोष संचालन भई महामारी प्रभावितहरूलाई वित्तीय सहूलियत उपलब्ध भएको हुने, महामारीबाट पिडित समुदायको जीवनयापन सहज भएको हुने, ५ शैय्याको अस्पताल तयार भई सुचारु भएको हुनेछ।

११.२ स्वास्थ्य क्षेत्र पुनःस्थापना

११.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा कोभिड १९ को पहिलो केस २४ जनवरी २०२० मा रिपोर्ट गरिएको थियो। भाइरसको पहिलो संक्रमण पछि, संक्रमित केसहरूको संख्यामा वृद्धि जारी छ र नेपालको स्वास्थ्य सेवा प्रणाली कोभिड १९ बाट धेरै प्रभावित छ। नेपालले जनसंख्याको अनुपातमा स्वास्थ्यकर्मीहरूको कमी भएको समस्याको सामना पहिले देखि गर्दै आएको थियो भने कोभिड-१९ को महामारीको विरुद्ध लड्न स्वास्थ्यकर्मी र स्वास्थ्य संस्थाहरूको ठूलो संख्यामा आवश्यकता छ। यस्तो महामारीमा जीवन बचाउन र मानवीय आवश्यकताहरू पूरा गर्न तथा नेपाली समाज र आप्रवासीहरूमा समेत कोभिड १९ को प्रभावलाई कम गर्नको लागि पहल, साथै पुनःस्थापना हुनु आवश्यक छ।

११.२.२ वस्तुगत अवस्था

कोभिड १९ को सङ्क्रमणबाट यस गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवाहरू संचालनमा पनि असर परेको छ। कतिपय खोप कार्यक्रमहरू सम्पन्न हुन पाएन। त्यस्तै गरी गाउँघर क्लिनिक लगायत कतिपय स्वास्थ्यका कार्यक्रमहरू पनि स्थगित भएको पाइयो। यस गाउँपालिकामा कोभिड अस्पतालको निर्माण भएको छैन। यस गाउँपालिकामा कोभिड १९ को सङ्क्रमणबाट मृत्यु भएको संख्या १२ रहेको छ। वैदेशिक रोजगारमा धेरै व्यक्तिहरू विदेश जाने र स्वदेश फर्कने साथै काठमाडौं तिर पनि आवत जावत हुने गरेका हुनाले कोभिड फेरिपनि यस गाउँपालिकामा भित्रिन सक्ने सम्भावना रहेको छ। यस्तै मौसम परिवर्तनको कारणले समय समयमा हुने भाइरल आक्रमण तथा अन्य सरुवा रोग र प्रकोपसँग जुध्नसक्ने क्षमता विकास हुनु आवश्यक देखिएको छ।

११.२.३ प्रमुख समस्या

श्वासप्रश्वासका रोगीहरूको संख्या बढी हुनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा कोभिड १९ ले पारेको प्रतिकूल असरको सर्वेक्षण नहुनु, पुनर्स्थापनाको लागि गठित विशेष समितिलाई काम गर्ने वातावरण उपलब्ध हुन नसक्नु, पर्याप्त मात्रामा स्वास्थ्य जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, ल्याबको व्यवस्था नहुनु, उचित स्वास्थ्य संरचना नहुनु, कोभिड १९ को व्यवस्थापनका लागि आवश्यक तालिमहरू संचालन नहुनु आदि पुनःस्थापना कार्यक्रमका मुख्य समस्याहरू हुन्।

११.२.४ अवसर र चुनौती

क) अवसर

कोभिडको खोप उपलब्ध हुनु, स्वास्थ्य क्षेत्रलाई सरकारले प्राथमिकता दिनु, विभिन्न दातृराष्ट्रबाट सहयोग प्राप्त हुनुलाई अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ।

ख) चुनौती

कोभिड १९ ले असर पारेका कार्यक्रमहरूलाई पुनः सञ्चालनमा ल्याउनु र क्षतिको सर्वेक्षण गर्नु, सम्पूर्ण गाउँपालिकालाई कोभिड विरुद्धको खोप पूरा गर्ने, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त सहयोगको सहि उपयोग गर्नु, भविष्यमा हुनसक्ने कोभिडको नयाँ भेरियन्ट तथा अन्य संक्रमणलाई नियन्त्रण गर्नु, पर्याप्त स्वास्थ्य जनशक्ति, ल्याबको सुविधाको तयारी गर्नु लाई चुनौतीको रूपमा लिन सकिन्छ।

११.२.५ लक्ष्य

कोभिडको संक्रमणबाट हुने प्रतिकूल असर न्युन भएको हुने ।

११.२.६ उद्देश्य

कोभिडको संक्रमण व्यवस्थापन गर्नु ।

११.२.७ रणनीति

१) गाउँपालिका, संघ तथा प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरी कोभिड बाट पुगेको क्षतिलाई पुर्नस्थापना गर्ने

२) गाउँपालिका तथा अन्य सरोकारवालाहरू एकजुट भई कोभिडको संक्रमण व्यवस्थापन गर्ने

११.२.८ कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१) गाउँपालिका, संघ तथा प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरी कोभिडबाट पुगेको क्षतिलाई पुर्नस्थापना गर्ने	१) संघ तथा प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरी कोभिडबाट पुगेको क्षतिबारे अध्ययन गरिनेछ । २) खोप तथा अन्य विभिन्न कार्यक्रमलाई पुन संचालनमा ल्याइनेछ । ३) अति असुरक्षित वर्गमा पर्ने समुह (महिला, बालबालिका, वृद्ध) लाई लक्षित गरी स्वास्थ्यका कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
२) गाउँपालिका तथा अन्य सरोकारवालाहरू एकजुट भई कोभिडको संक्रमण व्यवस्थापन गर्ने	१) स्वास्थ्य संस्थामा कोभिड नियन्त्रणका लागि आवश्यक जनशक्ति तयार गरिनेछ । २) कोभिड संक्रमणलाई कम गर्न WASH जस्ता कार्यक्रमहरू धेरै संचालनमा गरिनेछ । ३) क्वारेन्टाइन तथा आइसोलेसन बनाउन मिल्ने संस्थाहरूसंग समन्वय गरिनेछ । ४) गाउँपालिका भित्रै कोभिड परिक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । ५) सिमाना जोडिएका अन्य स्थानीय तहसँग समन्वय गरी कोभिड संक्रमितको उपचारका लागि आवश्यक सुविधायुक्त अस्पतालको व्यवस्था गरिनेछ । ६) गाउँपालिकालाई कोभिड विरुद्ध पूर्ण खोप पालिका बनाइनेछ । ७) कोभिडको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचार बारे जनचेतना कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

खण्ड - तीन

मध्यकालीन खर्च संरचना

परिच्छेद- १२

मध्यकालीन खर्च संरचना

१२.१ परिचय

१२.१.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्न तथा सीमित स्रोत साधनलाई आदर्शतम उपयोगका लागि प्राथमिकताका क्षेत्रमा खर्च गरी उच्च प्रतिफल प्राप्त गर्न, सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा कुशलता अभिवृद्धि र पारदर्शी एवम अनुमानयोग्य बजेट प्रणालीको विकास गर्न मध्यकालीन खर्च संरचना एक महत्वपूर्ण माध्यम हो। दशौं योजना (२०५९-२०६४) देखि शुरु भएको यो प्रणाली बीचको अवधिमा विविध कारणले निरन्तरता पाउन नसके पनि यसको प्रभावकारितालाई हृदयंगम गर्दै लोकतन्त्रको स्थापनापछि अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७४ ले तीनै तहका सरकार (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) ले प्रत्येक आर्थिक वर्ष वार्षिक आय व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । ऐनको सो प्रावधानलाई अनुशरण गर्दै यस गाउँपालिकाको पहिलो आवधिक योजना (२०७८-०८३) का नीति र प्राथमिकता तथा स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकता बीच सामञ्जस्यता कायम गर्दै स्थानीय तहको मध्यकालीन खर्च संरचना दिग्दर्शन २०७८ को मार्गदर्शनको अधीनमा रही यो मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ।

१२.१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

यो सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो। यसले स्रोत साधनको यथार्थमूलक आकलन गर्ने र त्यसको आदर्शतम उपयोगका लागि प्राथमिकता निर्धारण गरी मध्यकालीन (त्रिवर्षीय) प्रक्षेपण गर्दछ । यस अन्तर्गत समष्टिगत बजेट तथा नतिजा खाका तयार गरिन्छ। यो चक्रिय हिसाबले प्रत्येक वर्ष तयार गरिन्छ। यसमा पहिलो वर्षको वास्तविक खर्च र स्रोतको अनुमान गरिएको छ भने आगामी दुई वर्षको लागि प्रक्षेपण गरिएको छ। चालु वर्षको कार्यान्वयन समीक्षाका आधारमा आगामी २ वर्षको परिमार्जन गर्दै एक वर्ष थप्दै लगिनेछ। यसका उद्देश्य निम्नानुसार छन्:

- क) आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रमबीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्दै विनियोजन कुशलता कायम गर्नु।
- ख) योजनाको प्राथमिकीकरण गरी प्राथमिकता प्राप्त योजनामा स्रोत सुनिश्चित गर्नु।
- ग) स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने आन्तरिक तथा बाह्यश्रोतको वस्तुनिष्ठ अनुमान गरी बजेट खाका तयार गर्नु,
- घ) सार्वजनिक खर्चलाई कुशल, प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउनु।
- ङ) बजेट अनुमानलाई यथार्थपरक बनाउनु।

१२.१.३ संस्थागत व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६६ मा गाउँपालिकाको अध्यक्षको संयोजकत्वमा बजेट अनुमान तथा स्रोत निर्धारण समितिको व्यवस्था गरिएको छ। यसै समितिले मध्यकालीन खर्च संरचना सम्बन्धमा समग्र निर्देशन दिने, आगामी ३ वर्षको समग्र खर्चको प्रक्षेपण गर्ने, प्रक्षेपित कुल स्रोत र खर्चको आधारमा विषयक्षेत्रगत खर्चको सीमा निर्धारण गर्ने कार्य गर्दछ। मध्यकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको संयोजकत्वमा गाउँपालिकाका सबै विषयगत शाखा प्रमुखहरू सदस्य र योजना शाखा प्रमुख सदस्य सचिव रहने गरी कार्यदलको व्यवस्था गरिएको छ।

१२.१.४ तर्जुमा प्रक्रिया

कार्यदलबाट विभिन्न विषयगत समितिसँग समन्वय गरी आयोजनाहरूको त्रिवर्षीय प्रक्षेपण सहितको छलफल तथा विश्लेषण, विषयगत रूपमा प्राथमिकीकरण सहित बजेट अनुमान तथा स्रोत निर्धारण समितिमा पेस गरिनेछ र समितिबाट उक्त त्रिवर्षीय स्रोत र खर्चको अनुमान सहितको प्रक्षेपण कार्यपालिकामा पेस गरी स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयन गरिनेछ।

१२.२ मध्यकालीन खर्च संरचनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

क) दीर्घकालीन सोच : "सुसंस्कृत, समतामूलक, समृद्ध शहिद लखन"

ख) आवधिक योजनाको समष्टिगत लक्ष्य : "सुशासनको प्रत्याभूति सहितको समतामूलक दिगो सामाजिक, आर्थिक विकास भएको हुने"

ग) आवधिक योजनाको समष्टिगत उद्देश्य

- १) शहिद लखनवासीको रोजगारी र आयमा बृद्धि गरी जीवनस्तर सुधार गर्नु ।
- २) शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सामाजिक क्षेत्रको समतामूलक विकास गर्नु ।
- ३) गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नु ।
- ४) वन वातावरण, जैविक विविधता को संरक्षण र प्रबर्द्धनका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी रूपमा गर्नु ।
- ५) सस्थागत सुदृढीकरण गर्दै सुशासनको प्रत्याभूत गर्नु ।

घ) समष्टिगत रणनीति

- १) कृषि, उद्योग, पर्यटन लगायत आर्थिक क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी वितरणात्मक न्याय हासिल गर्ने ।
- २) गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षा र स्वास्थ्य प्रणालीको विकासका साथै सामाजिक न्यायमा आधारित समावेशी समाजको निर्माण गर्ने ।
- ३) दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- ४) विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने ।

१२.३ वित्तीय व्यवस्था

१२.३.१ सार्वजनिक खर्चको क्षेत्रगत प्रक्षेपण (रु. लाखमा)

क्र सं	विवरण	०७७७८ यथार्थ (आधार वर्ष)	०७८७९ प्रक्षेपण	०७९८० प्रक्षेपण	०८०८१ प्रक्षेपण	०८१८२ प्रक्षेपण	०८२८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनको जम्मा (२०७८/७९ - ०८२/८३)
क)	स्थानीय संचित कोष अन्तर्गत गाउँपालिकाको बजेट खर्च प्रक्षेपण							
१	कुल बजेट खर्च	३४,७०	३८,१७	४१,९३	४६,१२	४९,७३	५३,७०	२,२९.६५
१.१	चालु बजेट	१८,१०	१९,८५	२१,८०	२३,९८	२५,८६	२७,९२	१,१९,४१
१.२	पूँजीगत बजेट	१६,६०	१८,३२	२०,१३	२२,१४	२३,८७	२५,७८	१,१०,२४
२	विकास बजेट खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँट	२७,५१	३०,२७	३२,१३	३५,४१	३८,३६	४१,५५	१,७७,७२
२.१	आर्थिक विकास	२,०८	२,४७	२,६७	२,९१	३,१६	३,४४	१४,६५
२.१.१	कृषि तथा पशुपालन	१,१५	१,२७	१,३९	१,५३	१,६८	१,८५	७,७२
२.१.२	उद्योग तथा व्यापार	२१	२३	२५	२८	३१	३४	१,४१
२.१.३	श्रम तथा रोजगारी	—	१०	११	१२	१३	१५	६१
२.१.४	पर्यटन तथा संस्कृति	७२	७५	७८	८२	८६	९०	४,११
२.१.५	गरिबी निवारण	—	१०	११	१२	१३	१४	६०
२.१.६	वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्र	—	२	३	४	५	६	२०
२.२	सामाजिक विकास	१२,६५	१३,९२	१५,३०	१६,८४	१८,२५	१९,७९	८४,१०
२.२.१	शिक्षा	६,८५	७,५३	८,२८	९,१२	९,७६	१०,४५	४५,१४
२.२.२	युवा तथा खेलकुद	१४	१५	१७	१९	२१	२३	९५
२.२.३	स्वास्थ्य तथा पोषण	३,१५	३,४७	३,८१	४,१९	४,६१	५,०७	२१,१५
२.२.४	लैंगिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण	१,०५	१,१६	१,२७	१,४०	१,५४	१,६९	७,०६
२.२.६	खनेपानी तथा सरसफाइ	१,४६	१,६१	१,७७	१,९४	२,१३	२,३५	९,८०
२.३	पूर्वाधार विकास	१२,२४	१२,९७	१३,१६	१४,५६	१५,७५	१७,०१	७३,४५
२.३.१	सडक तथा पूल	८,७१	९,५८	१०,५४	११,५९	१२,४०	१३,२७	५७,३८

२.३.२	भवन तथा बस्ति विकास	१,६७	१,८४	२,०२	२,२२	२,४५	२,६९	११,२२
२.३.३	सार्वजनिक पूर्णनिर्माण	१,५७	१,१०	—	—	—	—	१,१०
२.३.३	विद्युत् तथा उर्जा	११	२०	३०	४०	५०	६०	२,००
२.३.४	जलस्रोत तथा सिंचाइ	१८	२५	३०	३५	४०	४५	१,७५
२.४	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	३९	७०	७५	८०	८५	९१	४,०१
२.४.१	वन तथा भूसंरक्षण	—	१०	११	१२	१३	१५	६१
२.४.२	जलाधार संरक्षण	—	८	९	१०	११	१२	५०
२.४.३	वातावरण तथा जलवायु संरक्षण	३९	४२	४४	४६	४८	५०	२,३०
२.४.४	विपद् व्यवस्थापन	—	१०	११	१२	१३	१४	६०
२.५	संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	१५	२१	२५	३०	३५	४०	१,५१
२.५.१	संस्थागत क्षमता विकास	—	२	३	४	५	६	२०
२.५.२	कानून निर्माण	—	१	२	३	४	५	१५
२.५.३	योजना तथा तथ्यांक	—	१	२	३	४	५	१५
२.५.४	सुशासन	१५	१७	१८	२०	२२	२४	१,०१
२.६	कार्यसञ्चालन खर्च	७,१९	७,९०	९,८०	१०,७१	११,३७	१२,१५	५१,९३
३	कुल खर्च	३४,७०	३८,१७	४१,९३	४६,१२	४९,७३	५३,७०	२,२९.६५
ख.	संघ र प्रदेशबाट स्थानीय संचित कोष मार्फत सशर्त अनुदानको रुपमा वा सोझै उपलब्ध हुने प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू अन्तर्गतका खर्चहरू							
४	सामाजिक सुरक्षा	५,००	५,५०	६,००	६,५०	७,००	७,५०	३२,५०
५	स्थानीय पूर्वाधार साझेदारी कार्यक्रम	७५	९०	१,७०	२,५०	२,८०	३,१०	११,००
६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	११	१२	१३	१४	१५	१६	७०
७	अन्य क्षेत्रगत प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू:	५०	८५	१,२०	१,५५	१,९०	२,२५	७,७५
	(क) आर्थिक क्षेत्र	२०	३०	४०	५०	६०	७०	२,५०
	(ख) सामाजिक क्षेत्र	१५	३०	४०	५०	६०	७०	२,५०
	(ग) वातावरण क्षेत्र	१०	१५	२०	२५	३०	३५	१,२५
	(घ) संस्थागत विकास	५	१०	२०	३०	४०	५०	१,५०
८	“ख”को जम्मा प्रक्षेपित खर्च	६,३६	७,३७	९,०३	१०,६९	११,८५	१३,०१	५१,९५

९	कुल प्रक्षेपित खर्च (“क” “ख” “को” जम्मा)	४१०६	४५,५४	५०,९६	५६,८१	६१,५८	६६,७१	२,८१,६०
---	--	------	-------	-------	-------	-------	-------	---------

१२.३.२ अन्तर सरकार वित्तीय हस्तान्तरणको प्रक्षेपण

एकिकृत आयको प्रक्षेपण (आ.व २०७७/७८ को मूल्यमा रु.लाखमा)

क्र सं	विवरण	०७७-७८ यथार्थ	०७८-७९ अनुमान	०७९-८० प्रक्षेपण	०८०-८१ प्रक्षेपण	०८१-८२ प्रक्षेपण	०८२-८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनाको जम्मा आय
१	गाउँपालिकाको कुल प्राप्ति	४४,३९	४५,५४	५०,९६	५६,८१	६१,५८	६६,७१	२,८१,६०
१.१	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	३६,१२	३५,०८	३७,४४	३९,३७	४१,४०	४३,५४	१,९६,८३
१.१.१	संघीय अनुदान	२३,९९	२४,१४	२५,९४	२७,२७	२८,६७	३०,१४	१३६,१६
१.१.२	संघीय राजस्व बाँडफाँट	४,६२	४,८५	५,०९	५,३५	५,६२	५,९०	२६,८१
१.१.३	प्रदेश अनुदान	६,५७	५,१०	५,३७	५,६६	५,९७	६,३०	२८,४०
१.१.४	प्रदेश राजस्व बाँडफाँट	९४	९९	१,०४	१,०९	१,१४	१,२०	५,४६
१.२	आन्तरिक स्रोत	७,१५	३,०९	४,४९	६,७५	८,३३	१०,१६	३२,८२
१.२.१	आन्तरिक राजस्व	१,९१	२,२८	२,४८	२,६५	२,८३	३,००	१३,२४
१.२.२	बैंक मौज्जात	०	८१	२,०१	४,१०	५,५०	७,१६	८,७ १९,५८
१.३	संघ तथा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरू अन्तर्गतको प्राप्ति	६,३६	७,३७	९,०३	१०,६९	११,८५	१३,०१	५१,९५

स्रोत: नेपाल सरकारको आ.व २०७८/७९ को अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, गण्डकी प्रदेशको आ.व २०७८/७९ अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका, पालिकाको वित्तीय विवरण र SuTRA Data

१२.३.३ आन्तरिक आयको प्रक्षेपण

क्र सं	विवरण	०७७-७८ यथार्थ	०७८-७९ अनुमान	०७९-८० प्रक्षेपण	०८०-८१ प्रक्षेपण	०८१-८२ प्रक्षेपण	०८२-८३ प्रक्षेपण	आवधिक योजनाको जम्मा आय
१	सम्पत्ति कर		१३	१४	१६	१७	१८	७०
२	भूमिकर मालपोत	२	९	११	१२	१३	१४	५०
३	घर जग्गा बहाल कर	९८	१,०८	११३	११९	१,२५	१३१	५९६
४	व्यवसाय कर	२	३	४	५	६	७	२५
५	जम्मा कर राजस्व	१,०२	१,३३	१,४२	१,५२	१,६१	१,७०	७,५८
६	विभिन्न सेवा शुल्क	११	१२	१३	१४	१५	१६	७०
७	नक्सा पास दस्तुर	२	३	४	५	६	७	२५
८	सिफारिश दस्तुर		५	६	७	८	९	३५
९	दहतर वहतर को विक्री रकम		६८	७५	७८	८३	८७	३,९१
१०	अन्य गैर कर राजस्व	७६	७	८	९	१०	११	४५
११	जम्मा गैर कर राजस्व	८९	९५	१,०६	१,१३	१,२२	१,३०	५,६६
	कुल जम्मा राजस्व	१,९१	२,२८	२,४८	२,६५	२,८३	३,००	१३,२४

स्रोत: पालिकाको एकिकृत आर्थिक विवरण र राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको जानकारी पुस्तिका, RIAP र SuTRA Data

१२.४ विषयगत उद्देश्य

विषयगत उद्देश्य तथा रणनीति यसै दस्तावेजको खण्ड १ (आवधिक योजनाको विषयगत क्षेत्र) मा उल्लेख गरिएको छ।

१२.५ विषयगत मध्यमकालीन नतिजा खाकाहरू

१२.५.१ आर्थिक क्षेत्रको मध्यकालीन नतिजा खाका

क. समष्टिगत आर्थिक विकास

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	प्राथमिकता क्रम	आयोजना शुरु मिति	आयोजना समाप्त मिति	उद्देश्य	कुल लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याइ	बिनियोजित बजेट (रु लाखमा)				आयोजनाको ३ बर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचकहरू विकास एकीकृत खाकामासमावेश गरिएको छ ।	जलवायु संकेत	दि.बि.ल.	लैशिक संकेत
								आधार बर्ष (०७७-०७८)	आ.व. ०७८/८९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१				
कृषि तथा खाद्यसुरक्षा						686.0		३५३	२२५	२२९	२३२				
१	(क) फलफूल पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	७२.४	पालिका कोबजेट तथा		२३.८	२४.२	२४.५	कृषिक्षेत्रकोकुल गार्हस्थ उत्पादन ६७.१ करोड पुगेको हुने, न्यूनतम पाँच उच्च मूल्य वालीकोव्यावसायिक खेती भएको हुने, नगदेवालीको उत्पादन (कफी, अलैची) ५ प्रतिशत पुगेकोहुने, कृषि उपज विक्री गर्ने कृषकको संख्या ३० प्रतिशत पुगेको हुने, तरकारी रफलपूल खेतीमा संलग्न कृषक २५ प्रतिशत पुगेको हुने,	१३.१	२.०	४, ५
२	(ख) तरकारी पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	P1	२०७८ मंसीर	आवधिक योजना अवधि भर	१	३८.१	कार्यक्रम पुस्तिका, र		१२.५	१२.७	१२.९		१३.१	२.०	४, ५
३	(ग) मुख्य वाली पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	३८.१	मूल्यांकन प्रतिवेदन		१२.५	१२.७	१२.९		१३.१	२.०	४, ५
४	(घ) पशु तथा पन्छी पालन पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	P1	२०७८ मंसीर	आवधिक योजना अवधि भर	२	३८.१			१२.५	१२.७	१२.९		१३.१	२.०	४, ५
५	(ङ) संकलन केन्द्र तथा हाट वजार विकास कार्यक्रम	P1	२०७८ मंसीर	आवधिक योजना अवधि भर	१	३८.१			१२.५	१२.७	१२.९		१३.१	२.०	४, ५
६	(च) पकेट क्षेत्रहरूमा जैविक	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१,२	३८.१			१२.५	१२.७	१२.९		१३.१	२.०	४, ५

	उत्पादन कार्यक्रम															
पर्यटन विकास						४५७.०		६२	१००	१६७	१९०					
१	शहिद लखन गाउँपालिकाको पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण ।	P1	२०७८ मंसिर	आवधिक योजना अवधि भर	१, २	८७.२	पालिका कोबजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, र मूल्यांकन प्रतिवेदन		१९.१	३१.९	३६.३	पर्यटनविकास गुरुयोजना तयार भै कार्यान्वयनमा आएको हुने, पर्यटनक्षेत्रबाट वार्षिक २५.३ बाट ४८.८ करोड बराबर आम्दानी हुने, पर्यटकको औसत बसाई १ दिनबाट ३ दिन पुगेको हुने, पर्यटकको औषत बसाई अवधि १ बाट ३ दिन पुगेको हुने, वार्षिक पर्यटकको संख्या १२ लाखबाट १६ लाख पुगेको हुने,		८.०		
२	स्थानीयधार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक स्थानको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१, २	४१.५			९.१	१५.२	१७.३			८.०		
३	होमस्टेको स्थापना र विस्तार कार्यक्रम ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	२	१८.७			४.१	६.८	७.८			८.०	४, ५	
४	पर्यटकीय पैदल मार्गको पहिचान, नक्सांकन तथा निर्माण कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर												
५	पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर												
६	स्थानीय खाद्य पदार्थको प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय उत्पादन बिक्रीकेन्द्र/कोशेली घरहरूको			आवधिक योजना अवधि भर												४, ५

	स्थापनाकार्यक्रम														
७	सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण गरी परम्परागत संस्कृति, भेषभूषाको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१, २	४१.५			९.१	१५.२	१७.३			८.० ४, ५	
८	पर्यटन सेवा सम्बन्धी तालिम	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१, २	४१.५			९.१	१५.२	१७.३			८.० ४, ५	
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा खनिज			शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर		67.0		११२	२३	२२	२२				
१	गुरुयोजना तयार गरी औद्योगिक ग्रामको स्थापना कार्यक्रम ।	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	२	१७.९	पालिका कोबजेट तथा कार्यक्रम		६.१	५.९	५.९	२ वटाडेरी उद्योगमा सञ्चालनमा आएको हुने, कोदोको स्थानीय ब्राण्डिङ रक्सी, वेसार,	१३	९.०	
२	स्टार्टअप (नवपर्वतक) उद्योग तथा व्यवसायमा युवा कार्यक्रम ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	२	११.२	पुस्तिका, र मूल्यांकन प्रतिवेदन		३.८	३.७	३.७	अदुवाको प्रशोधन उत्पादन शुरू गरिएको हुने, घरेलु तथा साना उद्योग तथा व्यवसायसंचालन	१३	९.०	४, ५
३	विदेशबाट फर्किएका युवाहरूको सीप, पूँजी तथा प्रविधि) उद्योग तथा व्यवसाय	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	७.८			२.७	२.६	२.६	सम्बन्धी विषयमा १५० जनाले सीप विकास तथा उद्यमशीलता विकास सम्बन्धीतालिम प्राप्त गरेको हुने, औद्योगिक ग्रामको	१३	९.०	४, ५

	सञ्चालनमा परिचालनसम्बन्धी कार्यक्रम ।										स्थापना भएको हुने, कृषि पैदावारमा आधारित घरेलु उद्योगहरूको संख्या ५० पुगेको हुने, आर्थिक प्रतिष्ठानहरूको संख्या ६३० पुगेको हुने, र उद्योग, व्यवसायमा रोजगारी सृजना भएको हुनेछ			
४	स्थानीय तुलनात्मक लाभका उत्पादनको मूल्य श्रृंखलाको विकास तथा उत्पादन (सुन्त लाजातको जुस, कोदोको स्थानीय ब्राण्डिङ रक्सी, वेसार, अदुवाको प्रशोधन) कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर								१३	९.०	४, ५
५	दुग्ध डेरी सञ्चालन कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर								१३	९.०	
६	प्रदर्शन स्थलहरूको निर्माण कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर								१३	९.०	
७	उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालनमा सावर्जनिक निजी साझेदारी कार्यक्रम ।			आवधिक योजना अवधि भर								१३	१७.०	
वैक, वित्तीय तथा सहकारी		शुरू भै	आवधिक योजना		७५.०		२५	२५	२५					

विकास			सकेको	अवधि भर													
१	सहकारी संस्थाहरूको दर्ता, अनुगमन र नियमन कार्यक्रम ।	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	१२.५	पालिका कोबजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, र मूल्यांकन प्रतिवेदन		४.२	४.२	४.२	स्थानीयतुलनात्मक तथा प्रतिस्पर्धी क्षेत्रमा उद्यम विकास गर्नका लागि बैंक तथा वित्तीयसंस्था र सहकारीको लगानी भएको हुने, सबै सहकारी संस्थाले लेखा परीक्षण गराएकोहुने तथा सहकारी संस्थाको अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने, ७५ प्रतिशत घर परिवारसहकारी संस्थामा आवद्ध भएको हुने, वित्तीय साक्षरता अभियान १०० प्रतिशत घरपरिवारमा पुगेको हुने, सुपथ सहकारी पसल खुलेको हुने, सहकारी संस्था र वित्तीयसंस्थाहरूद्वारा संकलित बचत तथा प्रवाह गरिएको ऋणको सुरक्षण व्यवस्था भएको हुने .		१०.५			
२	सहकारी संस्थाहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम ।	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	८.८			२.९	२.९	२.९				१०.५	४, ५	
३	वित्तीय तथा सहकारी साक्षरता कार्यक्रम ।	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	१२.५			४.२	४.२	४.२				८.०	४, ५	
४	व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनमा सहकारी लगानी कार्यक्रम	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	१	१२.५			४.२	४.२	४.२				८.०		
५	उद्यम विकासमा सहकारीको लगानी कार्यक्रम ।	P1	शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर	२	२०.०			६.७	६.७	६.७				८.०	४, ५	
श्रम तथा रोजगार, गरीबी न्यूनीकरण			शुरू भै सकेको	आवधिक योजना अवधि भर		११०.०		१०२	५०	३०	३०						
१	श्रम र श्रमको मागसम्बन्धी अभिलेखन	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१, २	८.३	पालिका कोबजेट तथा		३.७५	२.२५	२.२५	(क)श्रम र श्रमको माग सम्बन्धी व्यवस्थित अभिलेख तयार भएको		८.०	४, ५		

२	रोजगार सूचना केन्द्र।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	२	१३.८	कार्यक्रम पुस्तिका, र		६.२५	३.७५	३.७५	हुनेछ । (ख) विभिन्न सीपमूलक तालिम प्राप्त गरी	८.०	४, ५
३	वित्तीय साक्षरताकार्यक्रम संचालन ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१	१३.८	मूल्यांकन प्रतिवेदन		६.२५	३.७५	३.७५	स्वरोजगारीमा लाग्नेहरूको संख्या ६६३बाट ९०० पुगेको	८.०	
४	आर्थिक/वित्तीयसाक्षरता कक्षा सञ्चालन ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	१	१३.८			६.२५	३.७५	३.७५	हुनेछ । (ग) बैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका	८.०	४, ५
५	व्यावसायिक सीप विकासतालिम सञ्चालन ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	२	१३.८			६.२५	३.७५	३.७५	युवा/व्यक्तिहरूले कम्तिमा १० वटा व्यवसायिक कृषितथा	८.०	४, ५
६	वैदेशिक रोजगारमा गएकाव्यक्ति/परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा ।	P1	२०७८ माघ	आवधिक योजना अवधि भर	२	२४.८			११.२५	६.७५	६.७५	पशुपालन फर्म सञ्चालनमा लगानी गरेका हुने ।	८.०	४, ५
कुलजम्मा बजेट (रु. लाखमा)						१३९५.०			६२९.०	४२३.०	४७३.०	४९९.०		

१२.५.२ सामाजिक क्षेत्रको मध्यकालीन खर्च संरचना

१२.५.२.१ मध्यकालिन नतिजा खाका : शिक्षा

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. चालु आ.व. को अनुमानीत उपलब्धि ०७८।७९	आ.ब ०७९।८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०।८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	प्रतिशत	१.१८	१.१८	१.१८	१.१८	
२	विद्यार्थक कक्षा कोठा अनुपात	प्रतिशत	१.२३	१.२३	१.२३	१.२३	
३	छात्र छात्रा	अनुपात	४७:५३	४८:५२	४८:५२	४९:५१	
४	महिला शिक्षिका	प्रतिशत	४७	४८	४८	५९	
५	बालमैत्री विद्यालय	प्रतिशत	२६	४०	५०	६०	
६	अपांग मैत्री विद्यालय भवन	प्रतिशत	२६	४०	५०	६०	
७	मातृ भाषामा कक्षा संचालन गर्ने बाल विकास केन्द्र	संख्या	१	२	३	४	
८	पुस्तकालय भएको भएको मावि	प्रतिशत	२६	४०	५०	६५	
९	बालक्लव भएका विद्यालय	प्रतिशत	४३	५०	६०	७०	
१०	तालिम प्राप्त प्राथमिक शिक्षक शिक्षिका	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	
११	बाल विकास केन्द्र खुद भर्ना दर	प्रतिशत	८४	९०	९५	९६	
१२	आधारभूत शिक्षा (५-१२ वर्ष) उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका	प्रतिशत	२१	२०	१५	१३	
१३	प्राविधिक धारका विद्यालय संख्या	संख्या	१	१	२	२	
१४	प्राविधिक विषयमा कक्षा ९-१२ मा भर्ना हुने विद्यार्थीको संख्या	संख्या	९०	१००	१५०	२००	
१५	अनौपचारिक सिकाई केन्द्र	संख्या	५	५	६	७	

१२.५.२.२ मध्यकालिन नतिजा खाका : स्वास्थ्य तथा पोषण

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. कोअनुमानीत उपलब्धि ०७८\७९	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	तिस मिनेट भित्र स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	४०%	४२%	४८%	५०%	
२	चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिलाको दर	प्रतिशत	३३.८%	३५%	३५%	४५%	
३	संस्थागत सूत्केरी दर	प्रतिशत	१५.५%	१६%	२०%	२०%	
४	सूत्केरी पश्चात् ३ पटक जाँच गराउने महिला	प्रतिशत	१४.७%	१४%	२०%	२५%	
५	मातृ मृत्यु	संख्या	१	०	०	०	
६	शिशु मृत्यु	संख्या	०	०	०	०	

१२.५.२.३ मध्यकालिन नतिजा खाका : लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित वर्ग

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. कोअनुमानीत उपलब्धि ०७८१७९	आ.ब ०७९१८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०१८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९३१	०.९३५	०.९४०	०.९४५	
२	घर जमिनमा महिला स्वामित्व	प्रतिशत	०	५	१०	१५	
३	घर ब्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धि निर्णय प्रक्रियामामहिला सहभागीता	प्रतिशत	६.६९	९	१२	१८	
४	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना न्यूनिकरण	प्रतिशत	५	३	२	१	
५	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण, दुर्व्यवहार र हिंसा न्यूनिकरण	प्रतिशत	०	५	४	३	
६	वालविवाह सम्बन्धी घटना न्यूनिकरण	प्रतिशत	१९.३	१५	१०	५	
७	स्थानीय तहमा महिला प्रतिनिधिको सहभागिता	प्रतिशत	४०.७४	४२	४४	४६	
८	महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि	प्रतिशत	२	३	५	७.५	
९	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	५.६७	१०.६७	१५.६७	२०.६७	
१०	ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र पाएका	प्रतिशत	४.१४	६	९	१२	
११	एकल महिला परिचय पत्र पाएका	प्रतिशत	१.७१	२.५	४.५	८	
१२	अपाङ्गताको परिचय पत्र भएका व्यक्ति	प्रतिशत	१५	२०	२५	३०	
१३	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन	प्रतिशत	०	१०	१५	२०	

१२.५.२.४ मध्यकालिन नतिजा खाका : युवा तथा खेलकुद

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तबिक उपलब्धि	चालु आ.व. कोअनुमानीत उपलब्धि ०७८\७९	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	यूवा रोजगारी	प्रतिशत	०	२०	३०	४०	
२	युवा लक्षित कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	
३	खेलकुदमा संलग्न युवा	प्रतिशत	०	५	१०	१४	
४	खेलकुद मैदान	प्रतिशत	०	१	२	३	
५	कभर्ड हल	प्रतिशत	०	१	०	२	
६	पालिका स्तरीय प्रतियोगिता	प्रतिशत	०	२	३	४	
७	राष्ट्रिय स्तरका खेलाडी	प्रतिशत	०	२	४	६	
८	राष्ट्रिय स्तरका महिला खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	
९	राष्ट्रिय स्तरका अपाङ्गता भएका खेलाडी	प्रतिशत	०	१	२	३	

१२.५.२.५ मध्यकालिन नतिजा खाका : खानेपानी तथा सरसफाइ

नं.	सूचक	इकाइ	गत आ बसम्मको वास्तबिक उपलब्धि	चालुआ.ब ०७८/७९को अनुमानत उपलब्धि	आ.ब ०७९/८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०/८१ को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	शौचालय भएको घर	प्रतिसत	९९	९९.५	१००	१००	
२	शौचालय नभएको घर	प्रतिसत	०.७३	.५	०	०	
३	सफापाइपको पानीधारा	प्रतिसत	९७	९९	१००	१००	
४	निजी धारा	प्रतिसत	४२	५५	६०	६५	
५	सार्वजनिक धारा	प्रतिसत	५५	५५	५५	५०	
६	अन्यस्रोत प्रयोग गर्ने घर	प्रतिसत	३	१	०.५	०	

१२.५.३ पूर्वाधार क्षेत्रको नतिजाखाका

१२.५.३.१ मध्यकालिन नतिजा खाका : यातायात

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. कोअनुमानीत उपलब्धि ०७८\७९	आ.व ०७९\८० को लक्ष्य	आ.व ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
क)	यातायात सर्बियाम सडक	किमि	४६	६८	७५	८०	
१	कालोपत्र रणनैतिक सडक)	कि.मि.	१२	३५	५५	८५	
२	ग्राभेल सडक	कि.मि.	४६	७०	१००	१५०	
३	धुले सडक	कि.मि.	५७३	५७५	५७८	५८०	
४	सडकपुल	गोटा	४	५	६	७	
५	सञ्चालित झो.पु.	गोटा	१०	११	१२	१५	
६	घोडेटो बाटो	कि.मि.	५००	५७०	६००	६५८	
७	पर्यटकीय पदमार्ग	वटा	४	४	४	४	
८	सडकसम्मपुगन अधिकतम समय लाग्ने	मिनेट	७०	६०	६०	४५	

१२.५.३.२ मध्यकालिन नतिजा खाका : आवास तथा वस्ती विकाश

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ बसम्मको वास्तबिक उपलब्धि	चालु आ.ब ०७८\७९कोअनु मानीत उपलब्धि	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१.	स्कूलभवन	गोटा	४७	४७	४८	४८	
२.	निजीआवास	गोटा	५७८२	५७८२	५७८५	५७९०	
३.	जस्तापाताको छाना भएको घर	गोटा	४८६१	४८६५	४८७०	४८४८७३	
४.	आरसीसी ढलान	गोटा	१११८	११७०	१२००	१२५०	
५.	काठको छाना	गोटा	७६	२०	१०	५	
६.	पालिकाभवन निर्माणाधिन	गोटा	१	१	१	१	
८.	बडा कार्यालय भवन	गोटा	८	९	९	९	

१२.५.३.३ मध्यकालिन नतिजा खाका : सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ बसम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.ब ०७८\७९कोअनु मानीत उपलब्धि	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१.	कृषियोग्य जमिन	हेक्टर	६८९४	६८९५	६८९९७	६८९७	
२.	सिंचाइ योग्य	हेक्टर	३४७८	३५००	३५२५	३५५०	
३.	हाल सिंचित	हेक्टर	१२५०	१३५०	१४५०	१६००	

१२.५.३.४ मध्यकालिन नतिजा खाका : विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ बसम्मको वास्तबिक उपलब्धि	चालु आ.ब ०७८\७९कोअनु मानीत उपलब्धि	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	नेसनल ग्रिडको बिजुलीजडान घर	गोटा	५४६२	५५००	५६००	५६५०	
२	सोलार तथाअन्य स्रोत	गोटा	५८	१००	१५०	२००	
३	बायो ग्यास जडान घरधुरी	गोटा	६१	१००	१५०	२००	
४	धुवारहित चुलो जडान भएको घर	गोटा	२००	७००	१५००	२५००	

१२.५.३.५ मध्यकालिन नतिजा खाका : सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ बसम्मको वास्तबिक उपलब्धि	चालु आ.ब ०७८\७९कोअनु मानीत उपलब्धि	आ.ब ०७९\८० को लक्ष्य	आ.ब ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	मोबायल प्रयोगकर्था घरधुरी	प्रतिशत	९५.७८	९६	९७	९८	
२	ईन्टरनेट भएको घरधुरी	प्रतिशत	२.४	५	१०	१५	
३	रेडियो प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	६३.३	६५	७०	७२	
४	कम्प्युटर प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	१.८	६	१०	१५	
५	टेलिभिजन प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	७३	७५	७८	८५	
६	लैण्डलाइन टेलिफोन	प्रतिशत	१.९	१०	१५	२०	

१२.५.४ सुशासन तथा संस्थागत विकास

१२.५.४.१ मध्यकालिन नतिजा खाका : सुशासन तथा संस्थागत विकास

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. को अनुमानीत उपलब्धि ०७८/७९	आ.व ०७९/८० को लक्ष्य	आ.व ०८०/८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	सेवा प्रवाहमा नागरिक संन्तुष्टी	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०	
२	संस्थागत स्व मूल्यांकन पद्धतिलाई निरन्तरता	प्रतिशत	४२	५०	६०	७०	
३	संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन कार्यान्वयन	प्रतिशत	०	१	१	१	
४	विधुतीय सूचना प्रणालीमा आबद्ध सेवाहरू	प्रतिशत	९	४०	६०	८०	
५	कानून, नीति, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	६४	६६	७४	८०	
६	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र	संख्या	१०	११	१२	१३	
७	एकिकृत घुम्टिसेवा संचालन	पटक	१	२	३	४	
८	सदाचार र नैतिकता प्रवर्द्धन र भ्रष्टाचार नियन्त्रण	संख्या	०	२	६	८	
९	गैसस, अगैसस, विकास साझेदार	संख्या	४	१	१	१	
१०	क्षतिपूर्ति सहिको नागरिक वडापत्र	संख्या	०	३	१०	१०	
११	सार्वजनिक सुनवाई	पटक	१	२	२	२	
१२	आयोजनाको सर्वजनिक परिक्षण	प्रतिशत	१८	३०	४०	५०	
१३	नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरू	संख्या	४	४	५	६	
१४	क्षमता विकास कार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	
१५	कार्य संपादन सम्झौताको अवस्था	संख्या	०	१	१	१	
१६	कर्मचारीलाई पुरस्कार	संख्या	२	३	४	५	
१७	पदपूर्तिको अवस्था	प्रतिशत	७२	७४	८०	८५	
१८	वडा कार्यालयको आफ्नै भवन	संख्या	७	०	९	९	
१९	वडा कार्यालयमा इन्टरनेट सुविधा	प्रतिशत	१०	६०	१००	१००	
२०	लक्षित विपन्न वर्गको क्षमता विकास	प्रतिशत	२	३	३	३	
२१	जनप्रतिनिधि र कर्मचारी क्षमता विकास	प्रतिशत	७	०	९	९	

१२.५.४.२ मध्यकालिन नतिजा खाका : योजना तथा तथ्याङ्क

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. को अनुमानित उपलब्धि ०७८\७९	आ.व ०७९\८० को लक्ष्य	आ.व ०८०\८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	तथ्याङ्कमा आधारित योजना छनौट	प्रतिशत	१०	१५	३०	५०	
२	वार्षिक कार्यमा वस्ती स्तरबाट छनौट भएका योजना	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	
३	योजना तर्जुमा निर्देशिका तयार	संख्या	०	१	१	१	
४	आवधिक योजना अनुसार वार्षिक योजना तयार	संख्या	०	१	१	१	
५	विषयगत क्षेत्रका आवधिक रणनीतिक योजना	संख्या	०	५	५	५	
६	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याउने	संख्या	१	१	१	१	
७	योजना तर्जुमा कार्यान्वयनमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	
८	कुल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन भएका आयोजना	प्रतिशत	७५	७६	७७	७८	
९	जनप्रतिनीधि, कर्मचारी नीतिगत समिति र सरोकार वालहरूको क्षमता विकास	संख्या	२०	२००	४००	६००	
१०	मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार	संख्या	०	१	१	१	
११	ठूला आयोजनाको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन	प्रतिशत	५०	८०	९०	१००	
१२	आयोजनाहरूको मर्मत सम्भार कोष स्थापना	प्रतिशत	१०	३०	४०	५०	
१३	स्थानीय गौरवका आयोजनाको बैङ्क	संख्या	५८५	५८५	४००	३००	
१४	श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण अद्यावधिक	संख्या	०	१	१	१	
१५	सूचना केन्द्रको स्थापना	संख्या	०	१	१	१	
१६	अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएका वडा	प्रतिशत	२०	४०	१००	१००	

१२.५.४.३ मध्यकालिन नतिजा खाका : अनुगमन तथा मुल्यांकन

सि.नं	सूचक	इकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. को अनुमानीत उपलब्धि ०७८७९	आ.व ०७९१८० को लक्ष्य	आ.व ०८०१८१को लक्ष्य	जोखिम अनुमान
१	निरधारित समय र लागतमा सम्पन्न गुणस्तरीय योजनाहरू		९०	९५	९६	९७	
२	अनुगमन र मुल्यांकन गरेका आयोजनाहरू	प्रतिशत	२०	३०	६०	८०	
३	आयोजनाको अनुगमनमा लक्षित वर्गको सहभागिता	प्रतिशत	३३	४०	६०	८०	
४	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नीति कार्यविधि तयारी र कार्यान्वयन	संख्या	०	१	१	१	
५	अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रतिवेदन माथि कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल	पटक	१	२	३	४	
६	आयोजना गुणस्तर प्रयोगशालाको व्यवस्था	संख्या	०	०	१	१	
७	मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा	संख्या	०	१	१	१	
८	कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	
९	आयोजनाको अनुगमन चरणहरूमा लक्षित वर्गको सहभागिता (महिला, दलित, जनजाति, बालबालिका)	प्रतिशत	३३	४०	६०	८०	
१०	आयोजनाहरूको अनुगमन	प्रतिशत	२०	३०	६०	८०	
११	समयमा सम्पन्न आयोजना कार्यक्रमहरू	प्रतिशत	९०	९५	९६	९७	
१२	अनुगमन तथा मुल्यांकन सम्बन्धी सरोकारवालाहरूको क्षमता विकासमा	संख्या	२०	१००	२००	३००	

अनुसूची

अनुसूची १ : शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा अवलम्बन गरिएको विधि र प्रक्रिया

शहिद लखन गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा निम्न प्रक्रिया अवलम्बन गरिएको छः

१. आवधिक योजनालाई गण्डकी प्रदेश सरकार र संघीय सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शनका आधारमा संघीय सरकार र गण्डकी प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी तर्जुमा गर्ने कार्य गरिएको छ। यसै सिलसिलामा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र र प्रदेश सुशासन केन्द्रमा (PCGG) प्रदेश नीति तथा योजना सम्बन्धी विज्ञ एवम् अन्य पदाधिकारीसँग छलफल गरिएको तथा प्रदेश सुशासन केन्द्र, पोखराले आयोजना गरेको आवधिक योजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिममा क्रमशः मिति २०७७/१०/२७ र २८ गतेका दिन CEMID का विज्ञ सदस्यहरू सहभागीता भएको थियो । उक्त बैठकमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न विषयमा विशेष ध्यान पुर्याउने निर्देशन प्राप्त भएको थियो ।

अ) आवधिक योजनालाई (Spatial) बनाउने र रूपान्तरणकारी कार्यक्रममा श्रोत साधनलाई सकेसम्म लगानी गर्न केन्द्रित गर्ने

इ) दीगो विकासका अनुकूलका लक्ष्यहरूलाई स्थानीयकरण गरी योजनामा प्रतिबिम्बित गर्ने,

ई) आवधिक योजनाले लिइएका लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल हुने गरी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने,

उ) प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले जिल्लास्तरीय र प्रादेशिक विषय क्षेत्रगत कार्यालयहरूसँग समन्वय स्थापनामा सहजीकरण गर्नुका साथै आवश्यक सन्दर्भ सामग्री समेत उपलब्ध गराउन सहयोग पुर्याउने,

२. आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने प्रारम्भिक चरणमा मिति २०७७/११/७ गतेका दिन शहिद लखन गाउँपालिकामा आयोजन गरिएको परिचयात्मक बैठकमा आवधिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य र चरणहरूका बारेमा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूसँग छलफल गरिनुका साथै योजना तर्जुमाको कार्ययोजना निर्धारण गरिएको थियो ।

उक्त बैठकमा निम्न निर्णयहरू लिइएका थिएः

अ) योजना तर्जुमा प्रक्यालाई सहजिकरण गर्न सम्पर्क व्यक्तिका रूपमा प्रशासन अधिकृत श्री हिमलाल चापागाईंलाई तोकिएको,

आ) योजना आयोगबाट जारी गरिएको नमूना दिग्दर्शन बमोजिमका निर्देशक समिति, पाँचवटा विषयक्षेत्रगत समिति र प्रावधिक समितिको गठन गरिएको,

इ) गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गर्ने कार्यको समन्वय र सुपरिवेक्षण गर्न योजना शाखा प्रमुख र सूचना शाखा प्रमुखलाई जिम्मेवारी तोकिएको थियो र उक्त दुवै अधिकृतहरूलाई काठमाण्डौंमा संचालन हुने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार गरिएको सफ्टवेयर एप (CO-Bo-Collect) को प्रयोग सम्बन्धी तालिममा भागलिन पठाउने,

ई) गाउँपालिकाले यस अघि नै आफ्नै तर्फबाट गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गरी सकेकोले त्यसैलाई आधारमा लिएर आवधिक योजना तयार गर्ने गरी कारबाही अगाडि बढाउन अनुरोध गरे अनुरूप वस्तुगत विवरणको अन्तिम प्रति माग गरिएको ।

३. २०७७/११/१३ र १४ गतेका दिन (CEMID-Nepal) ले काठमाण्डौंमा आयोजना गरिएको गोरखा, नुवाकोट र रसुवा जिल्लाका ६ वटा नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरूमा तयार गरिने

वस्तुगत विवरणको मोबाइल एप-सफ्टवेयरका माध्यमबाट संकलन गरिने तथ्यांक र सूचना सम्बन्धी तालिममा शहिद लखन गाउँपालिकाका तोकिएका दुवै अधिकृतहरू हिमलाल चापागाई र मनोज लामिछाने तथा पूर्णिमाका योजना सल्लाहकारहरूले भाग लिई उक्त तयार गरिएको सफ्टवेयरलाई स्थानीयकरण समेत गरिएको थियो। उक्त तालिममा श्रोत व्यक्तिका रूपमा MoFAGA सह सचिव, PLGSP प्राविधिक टीमका सूचना प्रविधि विज्ञ, सफ्टवेयर विज्ञ, तथा (CEMID) का विज्ञहरूले आवधिक योजनाबारे अभिमुख गर्नु भएको थियो।

६. मिति २०७८/१२/२९ र ३० गतेका दिन विज्ञ टोलीले शहिद लखन गाउँपालिकाका सम्बन्धित निर्वाचित पदाधिकारी, शाखाप्रमुखहरूका साथै वडा/वस्ती तहमा विभिन्न सरोकारवालाहरू सँग छलफल गरी विविध सूचना संकलन गरिएको थियो।
८. यस कार्यक्रमका क्रममा अध्यक्षज्यू, उपाध्यक्षज्यू सहित केही वडाअध्यक्षज्यूहरू र गाउँपालिकाका अधिकृत र अन्य कर्मचारी गरी २८ जनाको उपस्थितिमा विषेश छलफल समेत भएको थियो। गाउँपालिकाबाट वस्तुगत विवरणको प्रारम्भिक दस्तावेज प्राप्त भएपछि सो दस्तावेजको अध्ययन गर्दा यसमा समावेश गरिएका तथ्यांक गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लागि अपर्याप्त रहेको जानकारी समेत गाउँपालिकालाई गराइएको थियो।
९. २०७८।४।२३ गते शहिद लखन गाउँपालिकाको आयोजनामा गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यू, उपाध्यक्षज्यू, वडा नं १ देखि ९ सम्मका वडा अध्यक्षहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा गाउँपालिकाका विज्ञ समूह जसमा बिपिन मल्ल, आर्थिक समिति, धनबहादुर श्रेष्ठ, सामाजिक समिति, दिपक श्रेष्ठ, पूर्वाधार विकास समिति, डा. एकबहादुर राना, वन तथा वातावरण समिति, नरहरी न्यौपाने सुशासन समिति, लाल कुमार श्रेष्ठ, प्रेम श्रेष्ठ, गगन लाहौ, प्रा. दुर्गा बहादुर श्रेष्ठ, सिताराम श्रेष्ठ, भरतबाबु श्रेष्ठ लगायतको उपस्थितिमा गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले लिनुपर्ने लक्ष्य तथा दिनुपर्ने प्राथमिकताको बारेमा छलफल भएको तथा सुझावहरू प्राप्त भएको थियो।

१०. सोच कार्यशाला:

- अ) मिति २०७८/४/३१ र ३२ गते शहिद लखन गाउँपालिकामा सोच कार्यशालाको आयोजना गरिएको थियो। जसमा क्रमश ४७ जना र ५७ जना सहभागी र पदाधिकारीको उपस्थिति रहेको थियो। उपस्थिति अनुसूचीमा रहेको छ।

सोच तथा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला दुई भागमा बाँडिएको थियो, पहिलो दिन औपचारिक सुभारम्भ सत्र पछि प्राविधिक सत्रको शुरुवात CEMID-N का विज्ञहरूबाट गरिएको थियो। दुई दिने सोच तथा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशालाको विस्तृत समय तालिका प्रस्तुति र छलफल पश्चात समय-सारिणी स्वीकृत गर्दै कार्यशाला संचालनको आचारसंहिता समेत जानकारी गराइएको थियो। तत्पश्चात वस्तुगत विवरणका अंशहरू प्रस्तुत गरिएको र त्यसमा नपुग भएका तथ्यांक द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त गरी आवधिक योजना तयार गर्ने सहमति भएको थियो। विभिन्न सरोकारका विषयहरू जस्तै GIS, Environment/Climate Change, MTEF र पूर्वाधार सम्बन्धी विषय प्रस्तुत गरी छलफल गरिएको थियो।

अन्तिम सत्रमा सोचको अवधारणा प्रस्तुत गर्दै सहभागितामूलक विधिबाट सोच निर्धारण गर्ने तरिकामा सहमति भएको थियो। यस कार्यमा सबै सहभागीलाई एक-एकवटा विचार मेटाकार्डमा लेखी प्रस्तुत गर्न अनुरोध गरी सहभागीहरूका विचार संकलन गरिएको र ती प्रत्येक विचारमा छलफल गरिएको थियो। यसरी प्राप्त विचारलाई छलफलमा ल्याईए पश्चात मिल्ने विचार रहेका कार्डहरूलाई विभिन्न

समूहमा समूहीकृत गरिएको र समूहका सबै विचारहरूलाई संयोजन गरी चारवटा सोचको कार्ड तयार गर्न गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यूको संयोजकत्वमा पाँच सदस्यीय कार्यदल गठन भएको र सो कार्यदलले अर्को दिनको विहान ८ बजे प्रस्तुत गर्न अनुरोध गर्दै पहिलो दिनको सत्र समापन गरिएको थियो।

दोस्रो दिनको पहिलो सत्रमा कार्यदलका संयोजकज्यूले विभिन्न चारवटा विचार प्रस्तुत गरी छलफल भएको र अन्त्यमा मष्तिष्क मन्थन पश्चात, “कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको दीगोपन: समृद्ध, सुसंस्कृत शहिद लखन” भन्ने दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको थियो।

दोस्रो दिनको दोश्रो सत्रमा गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण कसरी गर्ने भन्ने अवधारणात्मक प्रस्तुति पछि, शहिद लखन गाउँपालिकाको ५ वर्षे लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गरिएको थियो। कार्यशालामा सबै सहभागीहरूलाई ५ वटा विषयक्षेत्रगत समूहमा विभाजन गरी निम्नानुसारका कार्य गरिएका थिए:

- आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वन वातावरण र विपद् व्यवस्थापन, र सुशासन तथा संस्थागत विकास गरी पाँच विषयक्षेत्रगत समितिले आ-आफ्नो विषयक्षेत्र/उपक्षेत्रको सबल, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौतीको विश्लेषण समेत गरी विषयक्षेत्र/उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रम, पाँच वर्षको सूचकहरूको आधारमा परिमाणात्मक लक्ष्य र क्षेत्र/उपक्षेत्रगत बजेट समेत प्रस्तुत गर्ने गरी समूहमा विभाजन गरिएको थियो।
- सबै समूहले आ-आफ्नो समूहको प्रस्तुति पूर्ण बैठकमा गर्नु भएको र पूर्ण बैठकमा समूहले तयार गरेका विषयबस्तु माथि सामान्य छलफल पश्चात अनुमोदन गरिएको थियो।
- प्राविधिक सत्रको अन्त्यमा आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परिमार्जित कार्ययोजना (अनुसूची) समेत अद्यावधिक गरिएको थियो।
- अन्त्यमा कार्यशालामा सहभागी प्रतिनिधिहरूको मन्तव्य सहित गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यूबाट आवधिक योजना कार्यान्वयन हुने प्रतिबद्धता सहित कार्यशालाको समापन गरिएको थियो।

अनुसूची २

गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि पूर्व तयारी गोष्ठी

स्थान: शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यालय, गोरखा

मिति २०७७ फाल्गुन ७ गते (तदनुसार १९ फेब्रुवरी २०२१) शहिद लखन गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री रमेश बाबु थापा ज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहायका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

छलफलका विषयवस्तु:

- १ गाउँ विकास आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया सम्बन्धमा ।
- २ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक समितिहरू गठन गर्ने सम्बन्धमा ।
- ३ गाउँपालिकाको निर्माणाधीन पार्श्वचित्र प्रगति समिक्षा, छलफल र सुझाव सम्बन्धमा ।
- ४ आवधिक योजना तर्जुमा कार्य योजना तर्जुमा सम्बन्धमा ।

सहभागीहरूको विवरण :

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यालयको नाम
१	रमेशबाबु थापा मगर	अध्यक्ष	शहिद लखन गा.पा.
२	इन्दिरा तिवारी	उपाध्यक्ष	शहिद लखन गा.पा.
३	दीप बहादुर के.सी.	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन १
४	गणेशबाबु थापा मगर	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ३
५	कृष्ण बहादुर प्रजा	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ४
६	शरण श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ७
७	रामप्रसाद लामिछाने	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ९
८	नारायणबाबु बराम	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गा.पा.
९	कृष्ण बहादुर वि.क.	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन ९
१०	सकुन थापा मगर	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गा.पा.
११	जीवन बहादुर आले मगर	प्र.प्र. अधिकृत	प्रशासन
१२	हिमाल चापागाईं	प्रसासकिय अधिकृत	प्रशासन
१३	सन्तोष लामिछाने	लेखा अधिकृत	आर्थिक प्रशासन
१४	विरेन्द्र श्रेष्ठ	सि.अ.हे.ब.	स्वास्थ्य शाखा
१५	ऋषि रोका	अधिकृत छैटौं	कृषि विकास शाखा
१६	ऋषिराम मरहडा	अधिकृत छैटौं	पशु सेवा शाखा
१७	राजन रानाभाट	इन्जिनियर	योजना नक्सपास
१८	श्री राजेन्द्र खनाल	अधिकृत छैटौं	शिक्षा युवा खेलकुद
१९	विष्णु थापा मगर	इन्जिनियर	प्राविधिक
२०	प्रदिप श्रेष्ठ	रोजगार संयोजक	रोजगार केन्द्र
२१	हिरा वि.क.	फिल्ड सहायक	सा.सु.व्य.घ.द.
२२	सृजना राना आले	फिल्ड सहायक	सा.सु.व्य.घ.द.
२३	रंजन राना मगर	बितीय साक्षरता सहजकर्ता	वडा न. २

२४	बन्दना वली	उधम विकास सहजकर्ता	शहिद लखन गापा
२५	भूमिका वली	उधम विकास सहजकर्ता	शहिद लखन गापा
२६	कर्ण बहादुर थापा	वडा सचिव	वडा न. १
२७	कृष्ण प्रसाद अर्याल	वडा सचिव	वडा न. २
२८	रमेश ढकाल	वडा सचिव	वडा न. ३
२९	राष्मा थापा	वडा सचिव	वडा न. ४
३०	मनोहारी ज्ञवाली	वडा सचिव	वडा न. ५
३१	अमृता सिग्देल	वडा सचिव	वडा न. ७
३२	शम्भु शरण सापकोटा	वडा सचिव	वडा न. ९
३३	श्री सिवानी खाँण	यो.सु.सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम
३४	प्रवेश गौतम	इंजिनियर	पुर्णिमा कार्यक्रम
३५	विकाश पन्थी	वरिष्ठ क्षमता विकास विज्ञ	पुर्णिमा कार्यक्रम
३६	पुरुषोत्तम नेपाल	उप-टोलि नेता	सेमिड नेपाल
३७	श्री नरेन्द्र सिंह विष्ट	सहजकर्ता/शुसान विज्ञ	सेमिड नेपाल
३८	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/शुसान विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची ३

गाउँ/नगरपालिकाको पाश्र्वचित्र/आवधिक योजना तयारीको लागि आवश्यक तथ्यांक संकलन दुई दिने
अभिमुखीकरण/तालिम कार्यक्रममा उपस्थित सहभागीहरूको विवरण
२०७७ फागुन १३ तथा १४ गते

सहभागीहरूको विवरण :

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यरत कार्यालय	सम्पर्क नं
बेलकोटगढी नगरपालिका: नुवाकोट				
१	श्री शिवराम अधिकारी	योजना अधिकृत	बेलकोटगढी न.पा	९८४११२९३८३
२	श्री सुजनकुमार डोटेल	आई.टि.अफिसर	बेलकोटगढी न.पा	९८६४४९०४३६
३	श्री कमल खनाल	यो.सुशासन सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८५१०१०७१४
सूर्यगढी गाउँपालिका: नुवाकोट				
४	श्री कमल तामाङ	ई.सि.	सूर्यगढी गाउँपालिका	९८४६२६४३७५
५	श्री चन्द्र गुरुङ	यो.सुशासन सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८४१४७८७४२
म्यागड गाउँपालिका: नुवाकोट				
६	श्री शेरसिंह राउत	शिक्षा अधिकृत	म्यागड गाउँपालिका	९८४९१२४०६९
७	श्री वीरेन्द्र तामाङ	आई.टि.अफिसर	म्यागड गाउँपालिका	९८५१२५५२६७
८	श्री विष्णु प्रसाद पाठक	ईन्जिनियर	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८५११९८८२५
किस्पाड गाउँपालिका: नुवाकोट				
९	श्री हरिप्रसाद प्याकुरेल	योजना अधिकृत	किस्पाड गाउँपालिका	९८५११९८०२३
१०	श्री मोतिमाया तामाङ	आई.टि.अफिसर	किस्पाड गाउँपालिका	९८५११४७५०४
११	श्री निरक सुनार	यो.सुशासन सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८४१४८९६६८
नौकुण्ड गाउँपालिका: रसुवा				
१२	श्री विष्णु अधिकारी	अधिकृत छैटौं	नौकुण्ड	९८४९५७०२४१
१३	श्री सुमित कुमार संगौला	आई.टि.अफिसर	नौकुण्ड	९८२३२९०८८२
१४	श्री गेहेन्द्र वम	यो.सुशासन सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८१८९५७६८४
शहिद लखन गाउँपालिका: गोरखा				
१५	श्री हेमलाल चौलागाई	प्रशासकीय अधिकृत	शहिद लखन	९८५६०१०५३४
१६	श्री मंग लामिछाने	आई.टि.अफिसर	शहिद लखन	९८६६८०४९३९
१७	श्री सिवानी खांड	यो.सुशासन सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८४३१७१४८१
सघीय मामीला तथा सा. प्र. मन्त्रालय				
१८	श्री विष्णुदत्त गौताम	सहसचिव	योजना महाशाखा	९८४१६६५३६८
१९	श्री नागेश बडु	इ.गभर्नेन्स विज्ञ	पिएलजिएसपी	९८५११७६०८८

पुर्णिमा कार्यक्रम				
२०	श्री सन्तोष विष्ट	सि.गभर्नेन्स म्यानेजर	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८५१०७८७४४
२१	श्री सिमा रजौरिया	सि. आई.जि.ए.	पुर्णिमा कार्यक्रम	९८५१०६२८२२
सेमिड नेपाल				
२२	श्री गंगादत्त अवस्थी	टोली नेता	सेमिड नेपाल	९८४१४०४९७२
२३	डा.श्री रघु श्रेष्ठ	उप टोली नेता	सेमिड नेपाल	९८४१२१०९९६
२४	श्री जगन्नाथ अधिकारी	Log-frame/MTEF विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४१५८५०४३
२५	श्री बाल गोविन्द विष्ट	PFM विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४१३०६१८१
२६	श्री मदनराज जोशी	पूर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४१५५८९७८
२७	डा.श्री नारायण बास्कोटा	अर्थ विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८५१०५०२०९
२८	श्री मनोज ओझा	वन बातावरण विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४८८४४६६६
२९	श्री नरेन्द्र सिंह विष्ट	सहजकर्ता/शुसान बिज्ञ	सेमिड नेपाल	९८५८४२२७४८
३०	श्री भगीरथ भट्ट	सहजकर्ता/शुसान बिज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४१६६५५५३
३१	श्री विदुर बस्नेत	लेखा अधिकृत	सेमिड नेपाल	९८४१३७८९७०
३२	श्री निरज कार्की	GIS विज्ञ	सेमिड नेपाल	९८४१५२२९५७
३३	श्री केसु निरौला	अफिस सेक्रेटरी	सेमिड नेपाल	
NAXA (नक्सा) कन्सलटेन्सी				
३४	निसोन तन्दुकार	प्रोगाम म्यानेजर	नक्सा कन्सलटेन्सी	९८४९५०३५०९
३५	अनुका शर्मा	विजन्यास एनालेसेस	नक्सा कन्सलटेन्सी	९८४१७९७९८५

अनुसूची ४

गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँविकास योजना तर्जुमाका लागि संस्थागत तथ्यांक संकलन एवं फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रम

स्थान: शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यालय: (गोरखा)

मिति २०७७ चैत्र २९ र ३० गते (तदनुसार ११ र १२ अप्रिल २०२१) शहिद लखन गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री रमेश बाबु थापा ज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहायका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

छलफलका विषयवस्तु

१ आवधिक योजना तर्जुमा कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धमा जनप्रतिनीधि तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।

२ विषय विज्ञहरूलाई विषयगत क्षेत्रका तथ्यांक तथा प्रगति उपलब्ध गराउने ।

३ विषय विज्ञहरूलाई वडा वडामा वस्तुगत अध्ययन, समुहगत छलफलका लागि सहजिकरण

सहभागीहरूको विवरण :

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यालयको नाम
१	रमेशबाबु थापा मगर	अध्यक्ष	शहिद लखन
२	इन्दिरा तिवारी	उपाध्यक्ष	शहिद लखन
३	दीप बहादुर के.सी.	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन १
४	यम बहादुर राना	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ५
५	दिलिप नारायण थापा	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ६
६	रामप्रसाद लामिछाने	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ९
७	ऋषि रोका	अधिकृत छैटौँ	कृषि विकास शाखा
८	सन्तोष लामिछाने	अधिकृत छैटौँ	आर्थिक प्रशासन
९	श्री राजेन्द्र खनाल	अधिकृत छैटौँ	शिक्षा युवा/खेलकुद
१०	विष्णु थापा मगर	इन्जिनियर	प्राविधिक
११	मनोज लामिछाने	IT Officer	प्राविधिक
१२	प्रदिप श्रेष्ठ	रोजगार संयोजक	रोजगार केन्द्र
१३	सानुकाजी बस्नेत	नायव सुवा	योजना शाखा
१४	जुनुमाया घर्ति	सहायक पाचौँ	प्रशासन
१५	दिपकराज त्रिपाठी	आन्तरिक लेखा परिक्षक	लेखा
१६	दिपा पोखरेल	प्रविधि सहायक	पिाक्षा युवा/खेलकुद
१७	तिलकुमारी राना झेंडी	सव इन्जिनियर	योजना नक्सापास
१८	राजेश्वर भट्टराई	अमिन	नक्सापास
१९	बन्दना वालि	उधम विकास सहजकर्ता	शहिद लखन गापा
२०	श्री सिवानी खार्ण	यो.सु.सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम
२१	श्री मदनराज जोशी	पूर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल
२२	मनिराम सिंह महत	अर्थ विज्ञ	सेमिड नेपाल
२३	श्री मनोज ओझा	वन बातावरण विज्ञ	सेमिड नेपाल
२४	श्री नरेन्द्र सिंह विष्ट	सहजकर्ता/शुसान विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची ५

गाउँपालिका प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी

स्थान: शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यालय: (गोरखा)

मिति २०७८ श्रावण ३० देखि ३२ गते (तदनुसार १४ देखि १६ अगस्त २०२१) शहिद लखन गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री श्री रमेश बाबु थापा ज्यूको अध्यक्षतामा निम्न उपस्थितिमा देहायका विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

कार्यशाला गोष्ठीका विषयवस्तु:

- १ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रम निर्धारण सम्बन्धी ।
- २ विद्युतीय पाश्र्व चित्रका तथ्याक अध्यावधिक तथा Validation सम्बन्धी ।

सहभागीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यालयको नाम
१	रमेशबाबु थापा मगर	अध्यक्ष	शहिद लखन गा.पा.
२	इन्दिरा तिवारी	उपाध्यक्ष	शहिद लखन गा.पा.
३	मनोज जोशी	गाउँ कमिटी अध्यक्ष	ने.क.पा.ए.मा.ले.
४	होम नाथ रेग्मी	प्रतिनिधि	नेपाली कांग्रेस
५	मनोज श्रेष्ठ	अध्यक्ष	जसपा नेपाल
६	ध्रुव खनाल	संयोजक	ने.क.पा.माओवादी केन्द्र
७	सुरेन्द्र थापा	सदस्य	ने.क.पा.ए.मा.ले.
८	कमला लामिछाने	कार्यकारी अध्यक्ष	पद्धती सेवा केन्द्र
९	दीप बहादुर के.सी.	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन १
१०	कृष्ण बहादुर प्रजा	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ४
११	दिलिप नारायण थापा	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ६
१२	शरण श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ७
१३	काशीनाथ चापागाईं	वडा अध्यक्ष	शहिद लखन ८
१४	नारायणबाबु बराम	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन ९
१५	कृष्ण बहादुर वि.क.	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गा.पा.
१६	सकुन थापा मगर	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गा.पा.
१७	रक्मणी गुरुङ	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गा.पा.
१८	कल्पना बयलकिहि	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन २
१९	लिना थापा	वडा सदस्य	शहिद लखन ६
२०	खुन प्रसाद रेग्मी	सदस्य	गाउँ शि.समिति
२१	देव रत्न खनाल	अध्यक्ष	न्या.स.स.व.स.
२२	रोहणी प्रसाद खनाल	प्र.अ. क्षि.स.स.	शहिद स्मृति मा.बि.
२३	राजन मिश्र	प्र.ह.	बुङकोट चौकी
२४	रमेश कुमार श्रेष्ठ	अध्यक्ष	खानेपानी महासंघ
२५	हरि श्रेष्ठ	अध्यक्ष	उ.बा.संघ मनकामना
२६	जीवन बहादुर आले मगर	प्र.प्र. अधिकृत	प्रशासन
२७	हिमाल चापागाईं	प्रसासकिय अधिकृत	प्रशासन
२८	सन्तोष लामिछाने	लेखा अधिकृत	आर्थिक प्रशासन
२९	विरेन्द्र श्रेष्ठ	सि.अ.हे.ब.	स्वास्थ्य शाखा
३०	ऋषि रोका	अधिकृत छैटौं	कृषि विकास शाखा

३१	ऋषिराम मरहट्टा	अधिकृत छैटौं	पशु सेवा शाखा
३२	राजन रानाभाट	इन्जिनियर	योजना नक्सपास
३३	श्री राजेन्द्र खनाल	अधिकृत छैटौं	शिक्षा युवा तथा खेलकुद
३४	विष्णु थापा मगर	इन्जिनियर	प्राविधिक
३५	प्रदिप श्रेष्ठ	रोजगार संयोजक	रोजगार केन्द्र
३६	सोम आले	MIS अपरेटर	शहिद लखन गा.पा.
३७	मोहनराज विष्ट	शिक्षा समन्वय कर्ता	शिक्षा युवा तथा खेलकुद
३८	पूर्ण बहादुर गहतराज	नायव सुब्बा	जिन्सि शाखा
३९	जुनुमाया घर्ति	सहायक पाचौं	प्रशासन
४०	दिपकराज त्रिपाठी	आ.ले.परिक्षक	लेखा
४१	रामचन्द्र गिरी	कम्प्यूटर अपरेटर	
५२	सन्तोष थापामगर	प्रा.स.	शहिद लखन गा.पा.
५३	सानु काजी बस्नेत	ना.सु.	शहिद लखन गा.पा.
५४	तिलकुमारी राना झेंडी	सव इन्जिनियर	योजना नक्सापास
५५	सञ्जय राना मगर	कम्प्यूटर अपरेटर	प्रशासन
५६	सोल आले	एम.आइ.एस. अपरेटर	सा.सु.व्य.घ.द.
५७	गणेश कुमार श्रेष्ठ	भलिबल प्रशिक्षक	शिक्षा युवा तथा खेलकुद
५८	बन्दना वालि	उ.वि.सहजकर्ता	शहिद लखन गापा
५९	राजन अधिकारी	बैध निरिक्षक	जी.आ.स्वा.केन्द्र
६०	क्रिष्ण बाबु श्रेष्ठ	संचालक	NACCFL
६१	बलराम घिमैरे	स.खानेपानी	स.ल.गा.पा.
६२	राजेन्द्र न्यौपाने	पत्रकार	पत्रकार महासंघ
६३	आकाश गुरुङ	अध्यक्ष	स.ल.गा.पा.अपांग
६४	श्री सिवानी खार्ण	यो.सु.सल्लाहकार	पुर्णिमा कार्यक्रम
६५	बिनोद बाबु खनाल	प्रोप्र राइटर	कहयाग निर्माण सेवा
६६	कुसल सुवाल	इंजिनीयर	पुर्णिमा कार्यक्रम
६७	बिकाश पन्थी	वरिष्ठ क्षमता विकास विज्ञ	पुर्णिमा कार्यक्रम
६८	निर्मला महर्जन	लै.स.स.स.	पुर्णिमा कार्यक्रम
६९	श्री जगनाथ अधिकारी	Log-frame/MTEF विज्ञ	सेमिड नेपाल
७०	श्री मदनराज जोशी	पूर्वाधार विज्ञ	सेमिड नेपाल
७१	मनिराम सिंह महत	अर्थ विज्ञ	सेमिड नेपाल
७२	पुरुषोत्तम नेपाल	टोलि नेता	सेमिड नेपाल
७३	श्री नरेन्द्र सिंह विष्ट	सहजकर्ता/शुसान विज्ञ	सेमिड नेपाल

अनुसूची ६

शहिद लखन गाउँपालिकाको मिति २०७८ श्रावण ३० देखि ३२ गते (तदनुसार १४ देखि १६ अगस्त २०२१) सम्म आयोजना गरिएको आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यमा विषयगत समिति अनुसार उपस्थित सहभागीहरूको विवरण :

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यालयको नाम
क	आर्थिक बिकाश क्षेत्र		
१	कृष्ण बहादुर चेपाङ्ग	सयोजक	शहिद लखन गाउँपालिका
२	कल्पना वयालकोटी	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
३	राजेन्द्र खनाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
४	विरेन्द्र श्रेष्ठ	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
५	रोहिणि प्रसाद खनाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
६	राजेन्द्र न्यौपाने	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
७	राजेश अधिकारी	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
८.	जुनु माया घर्ती	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
९.	मनिराम सिंह महत	सहजकर्ता	सेमिड नेपाल
ख	सामाजिक बिकाश क्षेत्र		
१.	कृष्ण बहादुर चेपाङ्ग	सयोजक	शहिद लखन गाउँपालिका
२.	कल्पना वयालकोटी	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
३.	राजेन्द्र खनाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
४.	विरेन्द्र श्रेष्ठ	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
५.	रोहिणि प्रसाद खनाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
६.	राजेन्द्र न्यौपाने	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
७.	राजेश अधिकारी	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
८.	जुनु माया घर्ती	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
९.	श्री पुरुषोत्तम नेपाल	सहजकर्ता	सेमिड नेपाल
ग	पूर्वाधार विकास क्षेत्र		
१.	सकुन थापा	सयोजक	शहिद लखन गाउँपालिका
२.	सुरेन्द्र बहादुर थापा	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
३.	विनोद खनाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
४.	ई राजन रानाभाट	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
५.	ई कुशल सुवाल	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
६.	स ई तिल कुमारी झैंडी मग	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
७.	मदन राज जोशी	सहजकर्ता	सेमिड नेपाल
घ	वन वातावरण विकास क्षेत्र		
१	देवराज खनाल	संयोजक	शहिद लखन गाउँपालिका
२	नारायण बराम	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
३	लीना थापा	कार्यपालिका सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
४	खुन प्र. रेग्मी	सभापति	शहिद लखन गाउँपालिका
५	शिवनी खाण	वडा सचिव	शहिद लखन गाउँपालिका
६	बिष्णु थापा मगर	वडा सचिव	शहिद लखन गाउँपालिका

७	सोम आले	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
८	श्री जगनाथ अधिकारी	सहजकर्ता	सेमिड नेपाल
ड	संस्थागत विकास क्षेत्र		
१	दिलिप नारायण थापा	संयोजक	शहिद लखन गाउँपालिका
२	कृष्ण बहादुर वि.क.	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
३	होमनाथ रेग्मी	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
४	मनोज श्रेष्ठ	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
५	सन्तोष लामिछाने	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
६	हिमलाल चापागाई	सदस्य	शहिद लखन गाउँपालिका
७	नरेन्द्रसिंह विष्ट	सहजकर्ता	सेमिड नेपाल

अनुसूची ७
आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परिमार्जित कार्ययोजना

क्र स.	क्रियाकलाप	मिति
१	आवधिक योजना तर्जुमा तयारी गोष्ठी (गाउँपालिकाको निर्माणाधीन पाश्र्वचित्रको प्रगति समिक्षा, छलफल र सुझाव सम्बन्धमा तथा आवधिक योजना तर्जुमा समितिको गठन र विषयगत उपसमितिहरूको निर्माण)	०७७/११/०७
२	गाउँपालिका स्तरमा आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमाका लागि संस्थागत तथ्यांक संकलन एवं फोकस ग्रुप छलफल कार्यक्रम	२०७७/१२/२९-३०
३	आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला (आवधिक योजना सोच तथा दृष्टिकोण निर्माण)	०७८/४/३०-३२
४	वस्तुगत विवरण (पाश्र्वचित्र) संस्थागत वस्तुस्थिति संकलन र निर्माण सम्पन्न	०७८/४/२०
५	क्षेत्रगत योजना तर्जुमा (विषय क्षेत्रगत समितिबाट एकिकृत प्रारम्भिक खाका निर्माण)	०७८/५/९
६	आवधिक विकास योजनाको मस्यौदा तयारी तथा पृष्ठपोषण	०७८/५/२५
७	आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा निर्माण	०७८/५/३०
८	कार्यपालिका बैठकबाट निर्णय	०७८/ /
९	सभाबाट स्वीकृत	०७८/ /

अनुसूची ८ परियोजना बैंक

प्रत्येक गाउँपालिकामा परियोजना बैंक स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति भएकोले यस शहिद लखन गाउँपालिकामा पनि परियोजना बैंक स्थापना गरिएको छ। योजना बैंकमा समावेश गर्ने गरी हाललाई उपक्षेत्रगत हिसाबले प्राथमिकता प्राप्त योजनाको रूपमा समावेश गर्ने गरी निम्न योजना पहिचान गरिएका छन्। यीमध्ये केही योजना सञ्चालनमा रहेका छन् भने कुनै कुनै योजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने समेत देखिएको छ। गाउँपालिकाको प्राथमिकताको आधारमा योजना बैंकमा रहने सूची थपघट हुन सक्नेछ।

प्राथमिकता प्राप्त आयोजना

उपक्षेत्रगत प्राथमिकता प्राप्त योजना

क) कृषि र पशुपालन

कृषि तर्फः

- वडा नं. १ मा अक्बरे खुर्सानी, सिताके च्याउ, तरकारी र धानखेती
- वडा नं. २ मा फलफूल (सुन्तला)
- वडा नं. ३ मा तरकारी (आलु), फलफूल (आँप, लिची)
- वडा नं. ४ मा मकै, तरकारी
- वडा नं. ५ मा फलफूल (सुन्तला)
- वडा नं. ६ मा कफी, केरा, माहुरी, मकै
- वडा नं. ७ मा तरकारी (पिडालु, आलु, अदुवा, वेसार)
- वडा नं. ८ मा तरकारी (पिडालु) फलफूल (एवोकाडो), धनिया, वेसार, अदुवा
- वडा नं. ९ मा तरकारी (टमाटर, आलु), मकै

पशुपालन तर्फः

- वडा नं. १ मा उन्नत वयर जातको बाख्रापालन
- वडा नं. २ सुँगुरपालन
- वडा नं. ३ मा माछापालन (दरौदी, त्रिसुली, बुढीगण्डकीको किनारामा पोखरी निर्माण)
- वडा नं. ४ मा बाख्रापालन
- वडा नं. ५ मा बाख्रापालन
- वडा नं. ६ मा भैंसी पालन (मुर्दा)
- वडा नं. ७ मा बंगुर पालन (सेतो), माछा र बाख्रापालन
- वडा नं. ८ मा माछा र बाख्रापालन
- वडा नं. ९ मा भैंसी पालन (मुर्दा)

ख) यातायात

सडक

- देउराली-अहियाक-रानीश्वरा-तिनघरे-चीसापानी सडक ७.३३२ किमि
- गुर्दुम-ठुलोदिपलिङ-सानोदिपलिङ-ढोकारी सडक १७.८६४ किमि
- अबुवा-मनकामना सडक १४.१२९ किमि

- रामशाहघाट-ढोरबारी-तिउरी भंज्याड-जुम्लिचौतारा सडक १७.९५ किमि
- त्रिबेणी –मनकामना-ग्याला-लामाछाप-हटिया सडक १३.४७४ किमि
- जुम्लिचौतारा-राइनास-सडक १२.०६१ किमी (वडा४)
- लुधीखोला-गुर्दम-मस्किछाप- तिनमाने –जुम्लिचौतारा सडक ११.०३९ किमि
- पोखरीडाडा-काउले भंगार-रामभंज्याड सडक १६.६२ किमि
- ग्राहिचौतारा-मास्किछाप-सुकारा सडक ६.३८७किमि
- ग्राहिचौतारा –हटिया-शैलुड-बुडकोटघाट सडक ९.२४१ किमि (वडा नं८)
- ज्यामिध्वारा-राइनास-सडक ८.९३९ किमि
- बर्चुला-रामभंज्याड –बुडकोटघाट-७.९९९किमि
- लुब्धिखोला-सुन्सार-फिर फिरेसडक १०.९८८किमि
- ढुंगाडे भणज्याड – बुंकोट – नाम्जुड – घैरुड सडक
- रिपथोक - खडका गाउँ – डाँडागाउँ – बतासे सडक

पुल

- वडा नं ४ र / जोडने भकारीढुङ्गा सडकपुल
- गण्डकी गा पा जोडने जुग्दिखोला सडकपुल
- डा नं ४ ढोडेनी सडक पुल
- देउवाटार देखी लेउवाटार जोडने सडक पुल
- वडा नं ३ त्रिबेणी – मुग्लिड जोडने सडकपुल
- वडा नं ५ लुधीखोला सडक पुल

झोलुङ्गे पुल

- लुधीखोला झोलुङ्गे पुल
- राडिदखओला झोलुङ्गे पुल
- राम्दि घूमाउने ढुङ्गा झोलुङ्गे पुल
- सिक्तले झोलुङ्गे पुल

पर्यटकीय पदमार्ग

- सातदोबाटो-नामडाणा-बर्चुलीथान-बालेश्वरी-मनकामना-शहिद लखन पदमार्ग
- त्रिबेणी-मनकामना-शिद्ध लखन गुफा –रामशाह घाट पदमार्ग
- अर्लाङ्दिमाइ मन्दिर-जुम्लिचौतारा-चेपाड बस्तिजाने पदमार्ग
- जुम्लिचौतारा-लेकडाडा पदमार्ग
- नामडाडामाइ-बर्चुलिमाइ मन्दिर-बालेश्वरि मन्दिर पदमार्ग
- शहिद लखन गाउँपालिकाको पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण ।
- पर्यटकीय पैदल मार्गको पहिचान, नक्सांकन तथा निर्माण कार्यक्रम ।
- सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण गरी परम्परागत संस्कृति, भेषभूषाको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम

ग) आवास भवन र बस्ती बिकास

- पालिका भवन
- अस्पताल भवन

- वडा कार्यालय भवन
- कृषि उपज संकलन स्टल
- समुदायक भवन
- KOVID भवन

घ) खानेपानी

- सबैखानेपानी स्किमहरूमा प्रसोधन संरचना निर्माण
- खानेपानी प्रयोगशाला निर्माण योजना
- लिफ्ट खानेपानी योजना संचालन तथा ब्यबस्थापन नीति र कार्ययोजना तयारी र कार्यान्वयन

ङ) सिंचाइ

- ज्यादुल फाट, सिंचाइ
- बाराहा फाट, सिंचाइ
- माझीटार, सिंचाइ
- लुदी फाट, कानटार , सिंचाइ
- जुग्दि फाट, सिंचाइ
- कललेरी फाट, सिंचाइ
- गह्वौथली फाट, सिंचाइ
- सिलिडटार, सिंचाइ
- ठेउवाटार, सिंचाइ
- रोधीटार सिंचाइ

च) वन तथा वातावरण

- ढाक चौतारी पहिरो
- लुधीखोला पहिरो
- जलदेबी मा बी को ठुलोपहिरो
- खत्री सोर्हहाते पाखोपहिरो
- पट्टिरेनी पाखो पहिरो
- नामरुड थान, पिपालछाप पहिरो
- तिनघरे पहिरो
- अंधेरी नेवार बस्तिको पहिरो
- शोर्ह हाते पहिरो (६)
- तोरेन प्रा बी पहिरो (५)
- खत्री तल्लो गाउ पहिरो
- खत्री बैरेणि चौर पहिरो
- वडा नं ९ को स-सानो १२ वटा पहिरो

छ) सुशासन र संस्थागत विकास

- सूचना प्रविधि मैत्री (सबै वडा, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट सुविधा सम्पन्न)
- घटना दर्ता, राजस्व संकलन, योजना र अनुगमन सम्बन्धी सूचना तथा अन्य महत्वपूर्ण सूचना

- सफटवेयरमा आधारित विद्युतीय सूचना प्रणालीमा आबद्धता

अन्य आयोजनाहरू

१

२

३

नोट: माथी खाली क्षेत्र उपक्षेत्रगत आयोजनाको नाम आवश्यकता र प्राथमिकता अनुसार गाउँपालिकाले भर्नु हुन

अनुसूची ९
आवधिक योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित दृश्यहरू

